

Εργαστήριο Τοπικής και
Νησιωτικής Ανάπτυξης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ Ν. ΣΑΜΟΥ

Ετήσια έκθεση τουριστικής κατάστασης Ν. Σάμου 2004-2006

Συντάκτες: Ιωάννης Σπιλάνης, Επ. Καθηγητής Παν. Αιγαίου
Ελένη Βαγιάννη, Υπ. Διδάκτορας Παν. Αιγαίου
Σοφία Καράμπελα, Υπ. Διδάκτορας Παν. Αιγαίου

Χρηματοδότηση: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Σάμου

Μυτιλήνη, Νοέμβριος 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1ο: Εισαγωγή.....	12
1.1 Σκοπός της έκθεσης.....	12
1.2 Διάρθρωση εργασίας.....	13
1.3 Μεθοδολογικό πλαίσιο.....	13
1.4 Συλλογή δεδομένων	19
Κεφάλαιο 2ο: Η Τουριστική Προσφορά.....	21
2.1 Τα Γενικά χαρακτηριστικά του τόπου.....	21
2.2 Καταγραφή Τουριστικών Πόρων και Υποδομών	22
2.2.1 Φυσικοί Πόροι.....	23
2.2.2 Πολιτιστικοί Πόροι.....	41
2.2.3 Προσπελασιμότητα	46
2.2.4 Τουριστικές υποδομές-υπηρεσίες	48
2.3 Υφιστάμενη τουριστική προσφορά και σύνθεση του τουριστικού προϊόντος.....	51
2.3.1 Τα καταλύματα	51
2.3.2 Οι Λοιπές Τουριστικές Επιχειρήσεις	58
2.3.3 Τα Τουριστικά Προϊόντα	58
2.3.4 Αξιολόγηση Τουριστικής Προσφοράς.....	60
Κεφάλαιο 3ο: Η Τουριστική Ζήτηση.....	62
3.1 Αφίξεις και Διανυκτερεύσεις Τουριστών.....	62
3.1.1 Αεροπορικές Αφίξεις στο Ν. Σάμου.....	62
3.1.2 Αφίξεις στα λιμάνια του Ν. Σάμου	67
3.1.3 Αφίξεις και Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα του Ν. Σάμου.....	71
3.2 Πληρότητα Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων.....	77
3.3. Υπολογισμός αριθμού τουριστών & παραθεριστών και των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιούν στη Σάμο	79
3.4 Χαρακτηριστικά, συμπεριφορά και ικανοποίηση τουριστών Σάμου.....	82
3.4.1 Χαρακτηριστικά των τουριστών.....	83
3.4.2 Συμπεριφορά τουριστών	84
3.4.3 Ικανοποίηση Τουριστών.....	89
3.5 Χαρακτηριστικά, συμπεριφορά και ικανοποίηση τουριστών Ικαρίας.....	92
3.5.1 Χαρακτηριστικά των τουριστών.....	92
3.5.2 Συμπεριφορά τουριστών.....	94

3.5.3 Ικανοποίηση Τουριστών.....	101
3.6 Επισκεψιμότητα σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία	106
Κεφάλαιο 4ο: Οργάνωση της τουριστικής αγοράς.....	109
4.1. Η δράση των τοπικών φορέων	109
4.2 Ποσοστό οργανωμένων τουριστών και είδος κράτησης	112
4.3 Τιμές Πακέτων	113
4.4. Η διακίνηση του τουριστικού προϊόντος	115
Κεφάλαιο 5ο: Η απόδοση του τουρισμού στο Ν. Σάμου.....	119
5.1 Οικονομικά αποτελέσματα	119
5.1.1 Τουριστική δαπάνη στην Ελλάδα.....	119
5.1.2 Τουριστική δαπάνη σε Σάμο και Ικαρία	121
5.1.3 Οικονομική απόδοση ξενοδοχειακών επιχειρήσεων	125
5.2 Απασχόληση – Εργατικό δυναμικό.....	127
5.2.1 Γενικά.....	127
5.2.2 Απασχόληση στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις της Σάμου	131
5.3. Περιβαλλοντικές πιέσεις	137
5.3.1 Γενικά.....	137
5.3.2 Περιβαλλοντική συμπεριφορά ξενοδοχειακών μονάδων Σάμου.....	139
Κεφάλαιο 6. Επιπτώσεις τουρισμού στη Σάμο.....	146
6.1 Τουρισμός και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) του Ν. Σάμου	146
6.2 Τουρισμός και Κοινωνική Δικαιοσύνη στον Ν. Σάμου	152
6.3 Τουρισμός και Περιβάλλον στον Ν. Σάμου	155
Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα και Προτάσεις.....	156
7.1 Συμπεράσματα	156
7.2 Προτάσεις Πολιτικής.....	158
Παράρτημα.....	162
Πίνακες από τις έρευνες τουριστών στη Σάμο 2004 και 2006.....	162
Πίνακες από την έρευνα ξενοδοχειακών μονάδων στη Σάμο 2006 .	170

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Κλιματολογικά Στοιχεία για τα μεγαλύτερα νησιά του Β. Αιγαίου	23
Πίνακας 2: Μέση μηνιαία θερμοκρασία Σάμου και ανταγωνιστικών προορισμών	24
Πίνακας 3: Μέση μηνιαία υγρασία Σάμου και ανταγωνιστικών προορισμών	24
Πίνακας 4: Επιφάνεια και Μήκος Ακτών νησιών Βορείου Αιγαίου	25
Πίνακας 5: Κατανομή των εκτάσεων του νησιού	26
Πίνακας 6: Περιοχές Δικτύου ΦΥΣΗ 2000 στο Ν. Σάμου	30
Πίνακας 7: Κατάλογος γεωλογικών μνημείων Ν. Σάμου	33
Πίνακας 8: Τα λουτροκαταστήματα Ικαρίας με τον εξοπλισμό που διαθέτουν	34
Πίνακας 9: Παραδοσιακοί οικισμοί Ν. Σάμου	43
Πίνακας 10: Τα λιμάνια του Ν. Σάμου	47
Πίνακας 11: Μαρίνες στο Βόρειο Αιγαίο	49
Πίνακας 12: Συνεδριακοί Χώροι στο Ν. Σάμου	50
Πίνακας 13: Οι αθλητικές εγκαταστάσεις στα νησιά του Β. Αιγαίου	51
Πίνακας 14: Τουριστικά Καταλύματα	52
Πίνακας 15: Βασικοί δείκτες τουριστικής πίεσης	53
Πίνακας 16: Χωρική κατανομή ξενοδοχειακών και μη κλινών Σάμου	53
Πίνακας 17: Εξέλιξη ξενοδοχειακών μονάδων	55
Πίνακας 18: Ξενοδοχεία Σάμου (2007)	56
Πίνακας 19: Ξενοδοχεία Ικαρίας (2007)	56
Πίνακας 20: Συγκριτική Παρουσίαση Καταλυμάτων Σάμου – Μυκόνου (2005)	57
Πίνακας 21: Συγκριτική Παρουσίαση Τιμών στα Καταλύματα Σάμου – Μυκόνου (2005)	57
Πίνακας 22: Επιλεγμένες κατηγορίες επιχειρήσεων που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα (Νομός Σάμου), 2007	58
Πίνακας 23: Αφίξεις στα Αεροδρόμια του Ν. Σάμου (2000-2006)	62
Πίνακας 24: Αφίξεις ανά μήνα στα αεροδρόμια του Ν. Σάμου (επιβάτες)	63
Πίνακας 25: Εξέλιξη αφίξεων charter (βασικές εθνικότητες) 1997-2006	66
Πίνακας 26: Αποβιβασθέντες επιβάτες σε λιμάνια του Ν. Σάμου	67
Πίνακας 27: Κατανομή αφίξεων ανά μήνα και μέσο μεταφοράς στη Σάμο, 2006	69

Πίνακας 28: Σύνολο Αφίξεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Ν. Σάμου 1996-2006	71
Πίνακας 29: Αφίξεις ανά μήνα αλλοδαπών – ημεδαπών 2005 και 2006	72
Πίνακας 30: Διανυκτερεύσεις ανά μήνα αλλοδαπών – ημεδαπών 2005 και 2006	73
Πίνακας 31: Μέση Διάρκεια Παραμονής σε ξενοδοχεία ανά μήνα αλλοδαπών – ημεδαπών 2005 και 2006	75
Πίνακας 32: Διαχρονική Εξέλιξη πληροτήτων 1996 – 2006 Νήσου Σάμου και Ικαρίας	77
Πίνακας 33: Πληρότητες ανά μήνα στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Ν. Σάμου 2005 – 2006	78
Πίνακας 34: Εκτίμηση ελάχιστης εκτιμώμενης διαρροής αλλοδαπών τουριστών charter, ανά εθνικότητα σε μη ξενοδοχειακά καταλύματα 2005 - 2006	80
Πίνακας 35: Εκτίμηση ελάχιστων αφίξεων – διανυκτερεύσεων σε ΕΔ από τουρίστες charter	81
Πίνακας 36: Εκτίμηση αφίξεων και διανυκτερεύσεων τουριστών και παραθεριστών	81
Πίνακας 37: Κατανομή ηλικιών δείγματος	83
Πίνακας 38: Εισόδημα τουριστών δείγματος (2006)	84
Πίνακας 39: Κίνητρα ταξιδιού των τουριστών	85
Πίνακας 40: Πληροφόρηση για το νησί από διάφορες πηγές των τουριστών	85
Πίνακας 41: Λόγοι Επιλογής Προορισμού (2006)	86
Πίνακας 42: Άτομα στην παρέα των τουριστών	86
Πίνακας 43: Επαναληψιμότητα ταξιδιών των τουριστών	86
Πίνακας 44: Διάρκεια διαμονής των τουριστών	87
Πίνακας 45: Τύπος καταλύματος που επέλεξαν οι τουρίστες	87
Πίνακας 46: Τρόπος οργάνωσης των τουριστών	88
Πίνακας 47: Μέσο άφιξης των τουριστών	88
Πίνακας 48: Τύπος κράτησης των τουριστών	88
Πίνακας 49: Μέσο μεταφοράς που επέλεξαν οι τουρίστες (2006)	89
Πίνακας 50: Μέσος όρος ικανοποίησης σε συγκεκριμένες κατηγορίες από Έλληνες και αλλοδαπούς τουρίστες	90
Πίνακας 51: Επανάληψη ταξιδιού στο μέλλον 2004, 2006	91
Πίνακας 52: Πρόταση σε φίλους 2006	91
Πίνακας 53: Ετήσιο εισόδημα Ελλήνων και ξένων τουριστών	93

Πίνακας 54: Επίπεδο εκπαίδευσης Ελλήνων και ξένων τουριστών	94
Πίνακας 55: Μέσος όρος ικανοποίησης σε συγκεκριμένες κατηγορίες από έλληνες και ξένους τουρίστες	103
Πίνακας 56: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Βορείου Αιγαίου 1998-2007	106
Πίνακας 57: Επισκέπτες Μουσείων Βορείου Αιγαίου 1998-2007	107
Πίνακας 58: Τιμές Πακέτων ανά είδος παροχών	113
Πίνακας 59: Κόστος πακέτου σε σύγκριση με αρ. διανυκτερεύσεων και είδος παροχών καταλύματος και ποσοστό μεταβολής	114
Πίνακας 60: Κόστος πακέτου ανά εθνικότητα και είδος παροχών καταλύματος	114
Πίνακας 61: Σύνολο Ξενοδοχειακών Μονάδων και Χρήση Διαδικτύου ανά νησί της Περιφέρειας	117
Πίνακας 62: Μέσος όρος ατομικών ημερήσιων εξόδων σε € (2006)	121
Πίνακας 63: Μέσος όρος ατομικής ημερησίας δαπάνης ανάλογα με τον τύπο καταλύματος (σε €)	122
Πίνακας 64: Συσχέτιση ύψους εισοδήματος τουριστών και ημερησίας δαπάνης	122
Πίνακας 65: Μέσος όρος συνολικού κόστους ταξιδιού και ημερησίων δαπανών (σε €)	123
Πίνακας 66: Μέσος όρος καθημερινών δαπανών για έλληνες και ξένους τουρίστες χωρισμένες σε κατηγορίες εξόδων (σε €)	123
Πίνακας 67: Μέσος όρος ατομικού ημερησίου κόστους ανάλογα με τον τύπο καταλύματος (σε €)	124
Πίνακας 68: Μέσος όρος ατομικών ημερησίων άλλων εξόδων ανάλογα με τον τύπο καταλύματος (€)	124
Πίνακας 69: Δείγμα Έρευνας Ξενοδοχείων ανά μέγεθος και κατηγορία	126
Πίνακας 70: Απόδοση δωματίου και διανυκτέρευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου	126
Πίνακας 71: Απόδοση δωματίου και διανυκτέρευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου	126
Πίνακας 72: Μέση τιμή ανά κατηγορία	127
Πίνακας 73: Εκτιμώμενη απασχόληση στον ξενοδοχειακό κλάδο, 1993	129
Πίνακας 74: Εκτιμώμενη κατανομή της απασχόλησης στον ξενοδοχειακό κλάδο κατά κατηγορίες καταλυμάτων και βαθμό ειδίκευσης, 1993	130
Πίνακας 75: Κατανομή της άμεσης απασχόλησης του τουριστικού τομέα κατά ειδικευμένο και μη προσωπικό	130

Πίνακας 76: Άμεση απασχόληση στον τουρισμό, 1993	131
Πίνακας 77: Εργαζόμενοι ανά μέγεθος ξενοδοχείου	131
Πίνακας 78: Τύπος εργαζομένων ανά μέγεθος ξενοδοχείου	132
Πίνακας 79: Φύλο Εργαζομένων ανά Μέγεθος Ξενοδοχείου	133
Πίνακας 80: Εντοπιότητα Εργαζομένων ανά Μέγεθος Ξενοδοχείου	134
Πίνακας 81: Εκπαίδευση Εργαζομένων ανά Μέγεθος Ξενοδοχείου	135
Πίνακας 82: Εργαζόμενοι που έχουν παρακολουθήσει σεμινάριο επαγγελματικής κατάρτισης σχετικό με το αντικείμενο εργασίας τους ανά μέγεθος ξενοδοχείου	136
Πίνακας 83: Μέση απασχόληση ανά κλίνη ανά μέγεθος	136
Πίνακας 84: Μέση απασχόληση ανά κλίνη ανά κατηγορία	136
Πίνακας 85: Πηγές Ύδρευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου	140
Πίνακας 86: Πηγές Άρδευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου	141
Πίνακας 87: Πηγές υδροδότησης της πισίνας των ξενοδοχειακών μονάδων	141
Πίνακας 88: Πηγές Ενέργειας ανά μέγεθος ξενοδοχείου	142
Πίνακας 89: Μέση έκταση, κάλυψη και δόμηση ανά μέγεθος ξενοδοχείου	143
Πίνακας 90: Φίλο– Περιβαλλοντική συμπεριφορά ανά μέγεθος ξενοδοχείου	144
Πίνακας 91: Ιδιωτικοί Κάδοι ανά μέγεθος ξενοδοχείου	145
Πίνακας 92: Μέση τιμή ημερησίων απορριμμάτων σε λίτρα ανά διανυκτέρευση ανά κατηγορία	145
Πίνακας 93: Επιχειρήσεις και τζίρος αυτών (εκ. €) στο Ν. Σάμου ανά κλάδο (2002)	146
Πίνακας 94: Αριθμός Επιχ/σεων, αριθμός απασχ/νων και τζίρος σε κλάδους που σχετίζονται με τον τουρισμό (2002)	147
Πίνακας 95: Μεταβολή του ΑΕΠ στο σύνολο της Ελλάδος και στους νομούς του Β. Αιγαίου	149
Πίνακας 96: Κατά Κεφαλήν Α.Ε.Π. στο σύνολο της Ελλάδος και στους νομούς του Β. Αιγαίου (1995-2003)	149
Πίνακας 97: Μεταβολή (%) στο Κατά Κεφαλήν Α.Ε.Π. στο Σύνολο της Ελλάδος και τους νομούς του Β. Αιγαίου (1995-2003)	150
Πίνακας 98: Συμβολή των βασικότερων οικονομικών δραστηριοτήτων στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του Ν. Σάμου (1995-2003)	150
Πίνακας 99: Εξέλιξη ΑΕΠ (σε εκ €)	151
Πίνακας 100: Εξέλιξη κατά κεφαλή ΑΕΠ €	151

Πίνακας 101: Ποσοστιαία Μεταβολή του Πραγματικού Πληθυσμού στο Β. Αιγαίο και την Ελληνική Επικράτεια	152
Πίνακας 102: Επίπεδο Εκπαίδευσης πληθυσμού του Β. Αιγαίου και του συνόλου της Ελλ. Επικράτειας	153
Πίνακας 103: Απασχολούμενοι ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στο Β. Αιγαίο και στην Ελλ. Επικράτεια	154
Πίνακας 104: Απασχόληση στους κύριους οικονομικούς τομείς στο Ν. Σάμου και Μεταβολή (%) 2001-1991	155
Πίνακας 105: Περιοχές διαμονής των τουριστών του δείγματος 2004, 2006	162
Πίνακας 106: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από το κατάλυμα 2004, 2006	163
Πίνακας 107: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τα εστιατόρια 2004, 2006	163
Πίνακας 108: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τις τιμές 2006	164
Πίνακας 109: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους 2006	164
Πίνακας 110: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από κέντρα διασκέδασης – ψυχαγωγίας 2004, 2006	164
Πίνακας 111: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από ταξί 2004, 2006	164
Πίνακας 112: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από λεωφορεία 2004, 2006	165
Πίνακας 113: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από καθαριότητα δημοσίων χώρων 2004, 2006	165
Πίνακας 114: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από καθαριότητα παραλιών/ θαλασσών 2004, 2006	165
Πίνακας 115: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από οδικό δίκτυο 2006	166
Πίνακας 116: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από αεροδρόμιο 2006	166
Πίνακας 117: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από λιμάνι 2006	166
Πίνακας 118: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από παρεχόμενη πληροφόρηση 2004, 2006	167
Πίνακας 119: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από σήμανση 2006	167
Πίνακας 120: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από φιλοξενία ντόπιων 2004, 2006	167
Πίνακας 121: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από αίσθηση ασφάλειας 2004, 2006	168
Πίνακας 122: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τον προορισμό, πόσο ανταποκρίθηκε ο τόπος στις προσδοκίες των τουριστών 2004, 2006	168

Πίνακας 123: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τις διακοπές τους, πόσο άξιζαν τα χρήματα που ξόδεψαν 2004, 2006	168
Πίνακας 124: Μέγεθος Ξενοδοχειακών Μονάδων	170
Πίνακας 125: Κατανομή ξενοδοχείων ανά κατηγορία και μέγεθος	170
Πίνακας 126: Χωρική Κατανομή Ξενοδοχείων ανά κατηγορία	171
Πίνακας 127: Σύνολο κλινών και δωματίων ανά κατηγορία και μέγεθος	171
Πίνακας 128: Θέση καταλύματος	172
Πίνακας 129: Χαρακτηριστικά Ιδιοκτήτη και Διευθυντή	172

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Μεθοδολογικό Πλαίσιο Λειτουργίας Τουριστικού Παρατηρητηρίου	14
Σχήμα 2: Αναπαράσταση των σταδίων της διαδικασίας παραγωγής και διάθεσης του τουριστικού προϊόντος	15
Σχήμα 3: Απόδοση – επιπτώσεις τουρισμού	17
Διάγραμμα 4: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Απόλλωνας από το έτος 1979 - 2005.....	35
Διάγραμμα 5: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Σπηλιάς από το έτος 1979 - 2005.....	35
Διάγραμμα 6: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Ασκληπιού από το έτος 1979 - 2005.....	35
Διάγραμμα 7: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Κράτσα από το έτος 1979 - 2004.....	36
Χάρτης 8: Κατανομή νερόμυλων	41
Διάγραμμα 9: Διαχρονική εξέλιξη κλινών στην Περιφέρεια Β. Αιγαίου	52
Διάγραμμα 10: Χωρική κατανομή ξενοδοχειακών κλινών Ικαρίας.....	54
Διάγραμμα 11: Χωρική κατανομή μη ξενοδοχειακών κλινών Ικαρίας	55
Διάγραμμα 12: Αεροπορικές Αφίξεις στη Σάμο για επιλεγμένα έτη 1978 - 2006	63
Διάγραμμα 13: Εξέλιξη αφίξεων charter στη Σάμο ανά μήνα (2001-2005)	64
Διάγραμμα 14: Ποσοστά Αφίξεων Αλλοδαπών τουριστών με charter στη Σάμο (2000-4)	65
Διάγραμμα 15: Αφίξεις ανά εθνικότητα με πτήσεις charter στη Σάμο 2006	65
Διάγραμμα 16: Εξέλιξη αφίξεων charter (βασικές εθνικότητες) 1997-2006.....	66
Διάγραμμα 17: Αποβιβασθέντες ανά μήνα στα λιμάνια του Ν. Σάμου το 2005 ..	68
Διάγραμμα 18: Εποχικότητα αφίξεων ανά μέσο μεταφοράς 2006	69
Διάγραμμα 19: Αφίξεις ανά μέσο μεταφοράς.....	70
Διάγραμμα 20: Εξέλιξη Αφίξεων στα Ξενοδοχειακά Καταλύματα 1996 - 2006 .	71
Διάγραμμα 21: Αφίξεις αλλοδαπών στη Σάμο, ανά χώρα προέλευσης στα ξεν. καταλύματα 2003	74
Διάγραμμα 22: Αφίξεις αλλοδαπών στην Ικαρία, ανά χώρα προέλευσης στα ξεν. καταλύματα 2003	74
Διάγραμμα 23: Μέση Διάρκεια Παραμονής στη Σάμο των Αλλοδαπών Τουριστών στα ξεν. καταλύματα (2003).....	75

Διάγραμμα 24: Μέση Διάρκεια Παραμονής στην Ικαρία των Αλλοδαπών Τουριστών στα ξεν. καταλύματα (2003).....	76
Διάγραμμα 25: Διαχρονική Εξέλιξη πληροτήτων 1996 – 2006 Νήσου Σάμου και Ικαρίας.....	77
Διάγραμμα 26: Πληρότητες ανά μήνα στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Ν. Σάμου 2005 - 2006.....	78
Διάγραμμα 27: Ηλικιακή κατανομή Ελλήνων τουριστών (n=82).....	93
Διάγραμμα 28: Ηλικιακή κατανομή ξένων τουριστών (n=48).....	93
Διάγραμμα 29: Με ποιους ταξιδεύουν οι Έλληνες τουρίστες (n=82).....	94
Διάγραμμα 30: Με ποιους ταξιδεύουν οι ξένοι τουρίστες (n=48).....	95
Διάγραμμα 31: Είδος και σκοπός ταξιδιού (Έλληνες τουρίστες) (n=82).....	96
Διάγραμμα 32: Είδος και σκοπός ταξιδιού (ξένοι τουρίστες) (n=48).....	96
Διάγραμμα 33: Τύπος καταλύματος (Έλληνες τουρίστες) (n=82).....	97
Διάγραμμα 34: Τύπος καταλύματος (ξένοι τουρίστες) (n=48).....	97
Διάγραμμα 35: Είδος κράτησης Ελλήνων και ξένων τουριστών.....	98
Διάγραμμα 36: Μέσο μετακίνησης Ελλήνων τουριστών (n=78).....	98
Διάγραμμα 37: Μέσο μετακίνησης ξένων τουριστών (n=46).....	99
Διάγραμμα 38: Λόγοι επιλογής του προορισμού (έλληνες τουρίστες) (n=82).....	99
Διάγραμμα 39: Λόγοι επιλογής του προορισμού (ξένοι τουρίστες) (n=48).....	100
Διάγραμμα 40: Τρόπος που πληροφορήθηκαν για το τουριστικό προορισμό της Ικαρίας (Έλληνες τουρίστες) (n=82).....	101
Διάγραμμα 41: Τρόπος που πληροφορήθηκαν για το τουριστικό προορισμό της Ικαρίας (ξένοι τουρίστες) (n=48).....	101
Διάγραμμα 42: Στοιχεία που έκαναν ιδιαίτερα καλή εντύπωση στους Έλληνες τουρίστες.....	104
Διάγραμμα 44: Στοιχεία που έκαναν ιδιαίτερα κακή εντύπωση στους Έλληνες τουρίστες.....	105
Διάγραμμα 45: Στοιχεία που έκαναν ιδιαίτερα κακή εντύπωση στους ξένους τουρίστες.....	106
Διάγραμμα 46: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Σάμου 1998-2006.....	107
Διάγραμμα 47: Επισκέπτες Μουσείου Σάμου 1998-2006.....	108
Διάγραμμα 48: Σύνολο Ξενοδοχείων στους Νομούς της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και χρήση Διαδικτύου (2005).....	117
Διάγραμμα 49: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν στην περιφέρεια και στους νομούς του Β. Αιγαίου (1995-2003).....	149

Χάρτης 50: Μέση Ετήσια βροχόπτωση και ισόθερμες καμπύλες της Ελλάδας 173
Χάρτης 51: Μέση Ηλιοφάνεια και Μέση Θερμοκρασία Θάλασσας της Ελλάδας
..... 173

Κεφάλαιο 1ο: Εισαγωγή

1.1 Σκοπός της έκθεσης

Η παρούσα έκθεση αποτελεί την πρώτη προσπάθεια για την καταγραφή και αξιολόγηση της κατάστασης του τουρισμού στη Σάμο καθώς και εκτίμηση των επιπτώσεων του στην ανάπτυξή του με βάση τη μεθοδολογία που αναπτύσσει το Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Η έκθεση τελικά επεκτάθηκε και σε μερική ανάλυση του τουρισμού της Ικαρίας παρόλο που αυτό δεν προβλεπόταν από τη σύμβαση.

Η έκθεση αυτή αποτελεί το ένα από τα 2 παραδοτέα που αποτελούν τη βάση για τη λειτουργία του Τουριστικού Παρατηρητηρίου του Ν. Σάμου και βασίζεται σε δεδομένα που συγκεντρώνονται στο πλαίσιο αυτό αλλά και σε άλλες έρευνες του Εργαστηρίου¹.

Ο τουρισμός, ως πολυσύνθετο φαινόμενο, αποτελεί βασική δραστηριότητα για τις τοπικές κοινωνίες πολλών περιοχών. Οι επιπτώσεις που προκαλούνται στη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινωνιών υποδοχής χρήζουν εξέτασης σε βάθος και στις τρεις διαστάσεις της: την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, ενώ πρέπει να διερευνηθούν και οι παράγοντες που επηρεάζουν τις επιπτώσεις αυτές. Οι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τις επιδόσεις στις τρεις αυτές διαστάσεις αφορούν στη ζήτηση, την προσφορά και την οργάνωση του τουρισμού της περιοχής.

Η ανάγκη, η οποία προκύπτει λόγω της συνθετότητας του φαινομένου, για σχεδιασμό και άσκησης τουριστικής πολιτικής σε ένα προορισμό, οδηγεί στη χρήση ενός οργάνου, του Διαχειριστή Προορισμού, αρμοδίου για τη συνεχή παρακολούθηση της τουριστικής κατάστασης. Προϋπόθεση αποτελεί, η συλλογή, ανάλυση και επεξεργασία των στοιχείων εκείνων με στόχο τον εντοπισμό των προβλημάτων και των αιτιών τους, και την υποβολή προτάσεων για χάραξη τουριστικής πολιτικής, με απώτερο σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη, σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο.

Συνεπώς, η λειτουργία του Τουριστικού Παρατηρητηρίου οφείλει να ενσωματώνει το καταλληλότερο σύστημα για τη συγκέντρωση και επεξεργασία των πληροφοριών. Η δυσκολία έγκειται στην επιλογή των κατάλληλων δεικτών και μεταβλητών για τη συλλογή των σημαντικών δεδομένων, τα οποία αφορούν στη ζήτηση, την προσφορά και στην οργάνωση, τόσο από δευτερογενή δεδομένα, όσο και από πρωτογενή έρευνα, τα οποία να αποδίδουν και ποσοτικά, αλλά και ποιοτικά χαρακτηριστικά. Δεδομένου ότι τα στοιχεία απευθύνονται σε τοπικούς φορείς άσκησης πολιτικής, οι δείκτες και οι μεταβλητές που θα επιλεγθούν οφείλουν να είναι απλοί και κατανοητοί.

¹ Ειδικότερα έχουν χρησιμοποιηθεί δεδομένα από τις μεταπτυχιακές εργασίες των: Χατζημιχάλη Άννα-Μαρία, Σπυρόπουλου Παναγιώτη, Παπαδημητροπούλου Αλεξάνδρα και Ατσιδαύτη Μοσχούλα που εκπονήθηκαν την περίοδο 2004-2007 στο πλαίσιο του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού» του Πανεπιστημίου Αιγαίου, αλλά και εκθέσεις των προγραμμάτων ΝΑΙΑΣ και Marketing Plan για τη Προβολή και τη Προώθηση του τουρισμού στη Περιφέρεια του Β. Αιγαίου για τη περίοδο 2006-8.

1.2 Διάρθρωση εργασίας

Η παρούσα έκθεση αποτελείται από 5 μέρη:

- Στο 1^ο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση της δομής της έκθεσης και σύντομη παρουσίαση των μεθοδολογικών εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν.
- Στο 2^ο κεφάλαιο αναλύεται η τουριστική προσφορά του Νομού με περιγραφή των υπαρχόντων πόρων και του βαθμού αξιοποίησης τους, των τουριστικών υποδομών και ανοδωμών, των υφιστάμενων τουριστικών υπηρεσιών, καθώς και των γενικών υποδομών του Νομού.
- Στο 3^ο κεφάλαιο καταγράφεται και αναλύεται η τουριστική ζήτηση με κύριο στόχο τον υπολογισμό του αριθμού των τουριστών που επισκέπτονται τον Νομό και του αριθμού των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιούν στα κύρια και βοηθητικά καταλύματα. Επίσης, με βάση τα στοιχεία των ερευνών τουριστών που έγιναν από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου σε συνεργασία με τον ΟΤΑΝΑΣ τα έτη 2004-6 γίνεται παρουσίαση των χαρακτηριστικών, της συμπεριφοράς και του βαθμού ικανοποίησης των τουριστών.
- Στο 4^ο κεφάλαιο αναλύεται η οργάνωση της τουριστικής αγοράς με έμφαση στο ρόλο των τοπικών φορέων στην οργάνωση, την προβολή και την προώθηση του τουριστικού προϊόντος της περιοχής και στο ρόλο των θεσμοποιημένων φορέων (Τ.Ο).
- Στο 5^ο κεφάλαιο, γίνεται μία πρώτη προσπάθεια καταγραφής και αξιολόγησης των επιδόσεων του τουρισμού,
- Το 6^ο κεφάλαιο εστιάζεται στην καταγραφή των επιπτώσεων του στη βιώσιμη ανάπτυξη του Νομού.
- Τέλος στο 7ο κεφάλαιο γίνεται μία προσπάθεια κωδικοποιημένης παρουσίασης προτάσεων πολιτικής.

1.3 Μεθοδολογικό πλαίσιο

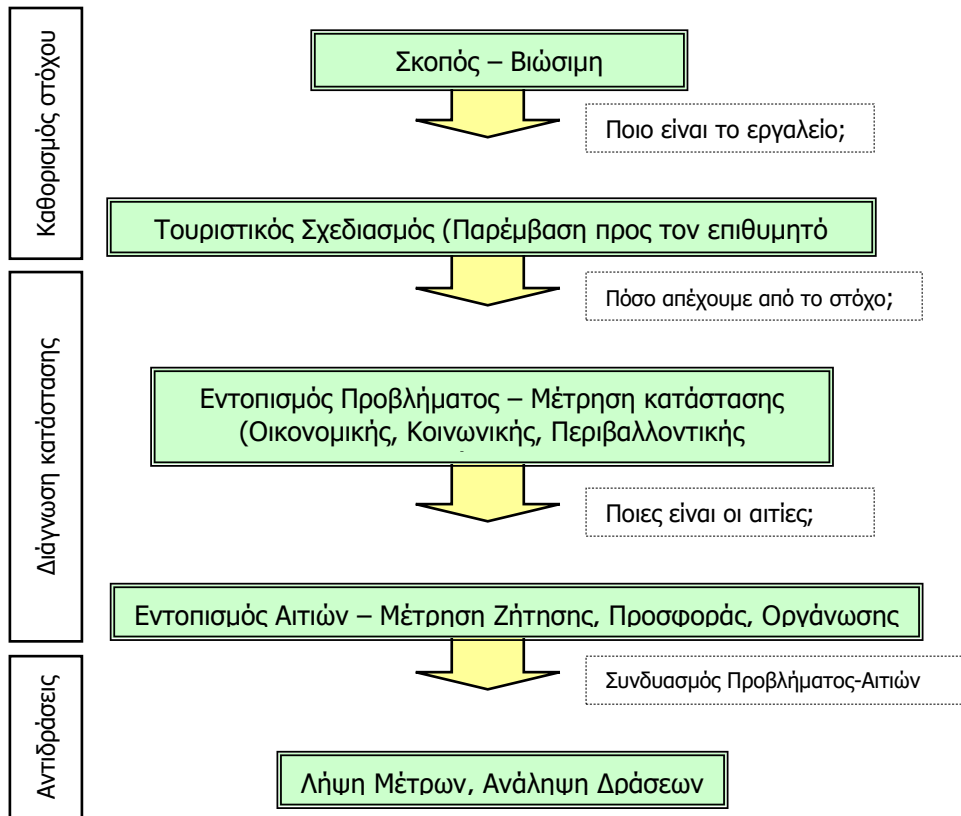
Στόχος της παρούσας μελέτης αποτελεί η ανάλυση της κατάστασης του τουρισμού της Σάμου, ώστε να υπάρξει η επαρκής πληροφόρηση πάνω στην οποία θα στηριχθεί ο σχεδιασμός τουριστικής πολιτικής. Ο τουριστικός σχεδιασμός αποτελεί την παρέμβαση προς τον επιθυμητό στόχο, ο οποίος αποβλέπει στις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και ευρύτερα της βιώσιμης ανάπτυξης του προορισμού. Για την εφαρμογή σχεδιασμού πρέπει να γίνει εντοπισμός του προβλήματος, το οποίο πρόβλημα αντικατοπτρίζεται στις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης και ουσιαστικά την απόκλιση από αυτήν. Για τις ανάγκες της μελέτης ήταν αναγκαία η δημιουργία ενός πλαισίου ανάλυσης της κατάστασης του τουρισμού για την εφαρμογή τουριστικού σχεδιασμού, και η δημιουργία ενός εργαλείου συγκέντρωσης και ανάλυσης πληροφορίας που ονομάζεται «Τουριστικό Παρατηρητήριο».

Στη συνέχεια, για τον προσδιορισμό των αιτιών, γίνεται ανάλυση του τουριστικού συστήματος και μέτρηση των τριών μερών του, της ζήτησης, της προσφοράς και της οργάνωσης, στην εξεταζόμενη περιοχή. Πιο συγκεκριμένα μελετάται οι παράγοντες, οι οποίοι ασκούν επιρροή στην απόδοση του τουρισμού σε έναν προορισμό και αφορούν στην οικονομία (τουριστική δαπάνη), στην κοινωνία (απασχόληση) και στο περιβάλλον

(κατανάλωση πόρων και παραγωγή αποβλήτων). Η απόδοση του τουρισμού αποτελεί το απαραίτητο βήμα πριν την εκτίμηση των επιπτώσεων του τουρισμού στην ανάπτυξη της περιοχής μελέτης.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο λειτουργίας που ακολουθεί το τουριστικό παρατηρητήριο λαμβάνει την παρακάτω σχηματική απεικόνιση (Σχήμα 1).

Σχήμα 1: Μεθοδολογικό Πλαίσιο Λειτουργίας Τουριστικού Παρατηρητηρίου

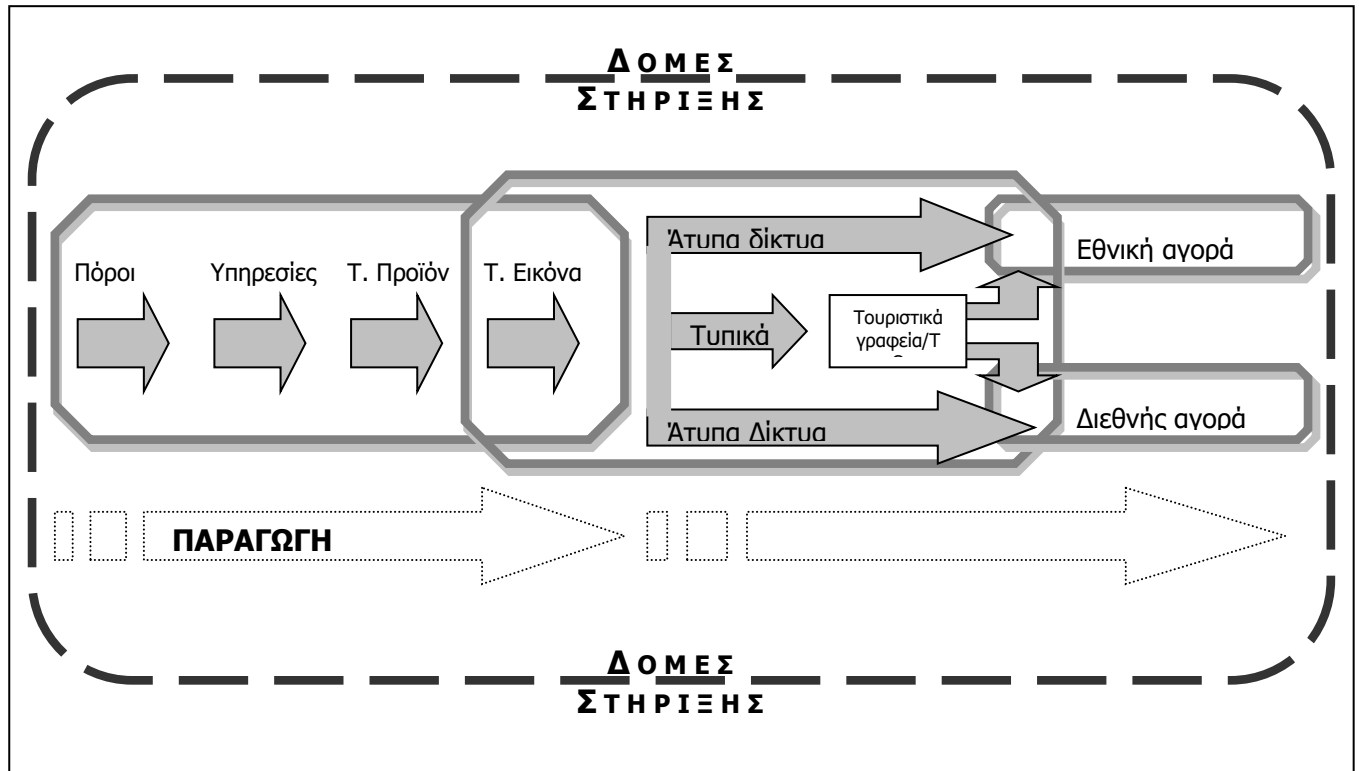

Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έκθεσης αποτελεί προϋπόθεση να γίνει ανάλυση όλων των σταδίων της *παραγωγικής διαδικασίας* του τουριστικού προϊόντος, με στόχο να αναδειχθεί η αναγκαιότητα για τη συνολική αποτίμηση της κατάστασης. Η συνολική παραγωγική διαδικασία παρουσιάζεται σχηματικά στο Σχήμα 2.

Οι **διαδικασίες παραγωγής**, αναφέρονται στους τρόπους και τις μεθόδους παραγωγής του τουριστικού προϊόντος. Η διαδικασία ξεκινά από τους *τουριστικούς πόρους* (είναι πρώτες ύλες για την παραγωγή του τουριστικού προϊόντος), που χρησιμοποιούνται άμεσα ή έμμεσα για την παραγωγή του μέσα από τις διαφορετικές υπηρεσίες βάσης που το συνθέτουν. Ως *υπηρεσίες βάσης* ορίζουμε όλες εκείνες τις υπηρεσίες που παράγονται από μεμονωμένες επιχειρήσεις, όπως τα ξενοδοχεία και άλλες επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών διανυκτέρευσης, τα εστιατόρια, τα γραφεία ταξιδιών και ενοικιάσεων αυτοκινήτων, τα bar και τα άλλα καταστήματα ψυχαγωγίας, οι

υπηρεσίες ξενάγησης και πολιτισμού, τα καταστήματα εμπορίου, οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών αναψυχής (θαλάσσια σπορ, κ.λπ.).

Σχήμα 2: Αναπαράσταση των σταδίων της διαδικασίας παραγωγής και διάθεσης του τουριστικού προϊόντος

Ως τουριστικό προϊόν ορίζουμε το συνδυασμό πόρων και υπηρεσιών βάσης που προσφέρονται ως ένα προϊόν στον τελικό καταναλωτή: για παράδειγμα το προϊόν των 3S συντίθεται από «υπηρεσίες» ήλιου και παραλίας, από υπηρεσίες ύπνου, εστίασης, μετακίνησης, πιθανόν υπηρεσίες ξενάγησης, κ.λπ. Το τελικό προϊόν δεν είναι αποτέλεσμα της δράσης ενός παραγωγού, αλλά συνδυασμός περισσοτέρων, ενώ καθοριστική είναι η συμβολή της διοίκησης και της αυτοδιοίκησης. **Αυτή η ιδιαιτερότητα του τουριστικού προϊόντος είναι που καθιστά απαραίτητη την ενεργοποίηση δομών στήριξης και ιδιαίτερα του διαχειριστή προορισμού.** Η δημιουργία της τουριστικής εικόνας μίας περιοχής αν και αποτελεί αντικείμενο του marketing διαφοροποιείται στην περίπτωση του τουρισμού από εκείνη των «κλασικών» προϊόντων και υπηρεσιών γιατί δεν αποτελεί αντικείμενο των ίδιων παραγωγών, αλλά είτε των δομών στήριξης (Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, Οργανισμοί Τουρισμού, Αναπτυξιακές Εταιρείες), είτε των δικτύων διακίνησης (τουριστικά γραφεία και tour-operators), είτε και των δύο, ο καθένας εξυπηρετώντας τους δικούς του στόχους. Οι μεμονωμένοι παραγωγοί προωθούν τις επιχειρήσεις τους και έμμεσα τον προορισμό και τα προϊόντα του.

Τα **δίκτυα διακίνησης**, αναφέρονται στη συνέχεια της διαδικασίας παραγωγής και στη διάθεση των προϊόντων στην εθνική και τη διεθνή αγορά. Ως δίκτυα διακίνησης έτσι, μπορούν να οριστούν οι αλυσίδες μέσω των οποίων διακινούνται τα προϊόντα. Τα δίκτυα μπορούν να διαχωριστούν σε *τυπικά* και *άτυπα δίκτυα*. Τα τυπικά δίκτυα αναφέρονται σε αλυσίδες που περιλαμβάνουν τους επίσημους εμπορικούς φορείς διακίνησης (λιανικούς εμπόρους ή τουριστικά γραφεία, χονδρεμπόρους ή tour-operators, μεταφορείς όπως π.χ. εταιρείες charters κ.λπ.). Τα άτυπα δίκτυα είναι τα δίκτυα όπου ο παραγωγός ή η ομάδα παραγωγών διαθέτει τα προϊόντα κατευθείαν σε καταναλωτές, χωρίς τη μεσολάβηση του τυπικού εμπορικού κυκλώματος π.χ. μέσα από το διαδίκτυο. Έτσι, μία προσπάθεια ανασυγκρότησης των διαφόρων δικτύων διακίνησης μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τις διαφορές μεταξύ των τυπικών και άτυπων δικτύων διακίνησης, ιδίως στο τμήμα της προστιθέμενης αξίας του προϊόντος ή της υπηρεσίας που τελικά καρπώνονται οι παραγωγοί και σε εκείνο που καρπώνονται οι διακινήτες, που είναι χρήσιμες για τη χάραξη της στρατηγικής προώθησης.

Η **απόδοση του τουρισμού** (Σχ. 3) χρησιμοποιείται προκειμένου να εντοπιστεί η θέση του προορισμού στο ανταγωνιστικό περιβάλλον της τουριστικής αγοράς. Στόχος είναι να εντοπιστούν τα ισχυρά σημεία, τα οποία χρήζουν ανάδειξης και προβολής, αλλά και τα αδύναμα σημεία, τα οποία πρέπει να διορθωθούν. Για τη μέτρηση της απόδοσης του τουρισμού θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο τα άμεσα αποτελέσματα της εφαρμογής της δραστηριότητας σε μία περιοχή, όσο και τα έμμεσα και παράγωγα αποτελέσματα. Με τον όρο απόδοση (ή επίδοση) αναφερόμαστε μόνο στα άμεσα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον προορισμό. Ο όρος επίπτωση είναι όμως διαφορετικός και σχετίζεται με τα δευτερογενή και συνολικά αποτελέσματα της δραστηριότητας στην περιοχή. Για παράδειγμα, ένα άμεσο αποτέλεσμα της τουριστικής δραστηριότητας μετράται με την αύξηση της ημερήσιας δαπάνης ανά τουρίστα ή της συνολικής τουριστικής δαπάνης στον προορισμό, ενώ το έμμεσο αποτέλεσμα, δηλαδή η περαιτέρω επίπτωση είναι η μεταβολή της συμμετοχής του τουρισμού στο ΑΕΠ του προορισμού και η συμβολή του στην μεταβολή του (αύξηση ή μείωση) μαζί με τις άλλες δραστηριότητες του προορισμού. Τα άμεσα και έμμεσα αποτελέσματα του τουρισμού απεικονίζονται σχηματικά στο ακόλουθο σχήμα, με τις παραμέτρους και τους δείκτες μέτρησής τους, καθώς επίσης και ενδεικτικές ενέργειες πολιτικής προκειμένου να αμβλυνθούν τα προβλήματα όπου εντοπίζονται.

Απαραίτητο αρχικό στάδιο είναι η καταγραφή των γενικών υποδομών του προορισμού (πύλες εισόδου, οδικό δίκτυο, μεταφορές κ.λπ.) και των τουριστικών υποδομών που προσφέρουν αντίστοιχες υπηρεσίες (συνεδριακά κέντρα, ξενοδοχειακό δυναμικό, έργα αξιοποίησης τουριστικών πόρων κ.λπ.), δηλαδή η τουριστική προσφορά. Οι υποδομές αυτές επηρεάζουν από την κατασκευή τους τις υφιστάμενες χρήσεις γης της περιοχής και επιφέρουν αλλαγές σε αυτές. Σε ό,τι αφορά στην εκτίμηση των συνεπειών του τουρισμού σημαντικές παράμετροι είναι ο αριθμός κλινών ανά τύπο και κατηγορία καταλύματος, όπως επίσης και ο αριθμός διανυκτερεύσεων που πραγματοποιούνται σε αυτές.

Η οικονομική απόδοση των τουριστών που επισκέπτονται τον προορισμό καταγράφεται μέσα από τη δαπάνη που οι τουρίστες αυτοί πραγματοποιούν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους. Το μέγεθος της δαπάνης αυτής μπορεί να προκύψει από δειγματοληπτική

έρευνα με χρήση ερωτηματολογίων στους τουρίστες. Η δαπάνη αναλύεται σε έξοδα για διαμονή, διατροφή, μετακινήσεις, διασκέδαση, αγορές κ.λπ. Η τουριστική δαπάνη επηρεάζεται από τον αριθμό των διανυκτερεύσεων, τον τύπο του τουρίστα ανά είδος τουριστικού προϊόντος (βάσει των κινήτρων των ταξιδιών), τη διάρκεια διαμονής κ.λπ. Η κατά κεφαλή δαπάνη αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη απόδοσης του τουρισμού, όπως επίσης –σε ό,τι αφορά στα καταλύματα- η πληρότητα των τουριστικών καταλυμάτων, αλλά και τα έσοδα ανά τουριστική κλίνη.

Σχήμα 3: Απόδοση – επιπτώσεις τουρισμού

Ένα άλλο στοιχείο της απόδοσης αποτελεί ο τομέας της απασχόλησης (κοινωνική απόδοση). Η απασχόληση αφορά τόσο σε ποσοτικά δεδομένα (αριθμός εργαζομένων), όσο και σε ποιοτικά (επίπεδο εκπαίδευσης, φύλο κ.λπ.) και εξαρτάται από το είδος των τουριστικών προϊόντων που αναπτύσσονται, το βαθμό συνθετότητάς τους, το μέγεθος της δραστηριότητας κ.λπ.

Εκτός από την οικονομική και την κοινωνική απόδοση μία πολύ σημαντική παράμετρος για την αξιολόγηση του τουρισμού σε έναν προορισμό είναι η απόδοση της δραστηριότητας στον τομέα του περιβάλλοντος. Ο τουρισμός, όπως και όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες, καταναλώνει περιβαλλοντικούς πόρους (νερό, ενέργεια) και παράγει απόβλητα (υγρά, στερεά, αέρια), τα οποία αποτελούν πίεση για το περιβάλλον του προορισμού. Η κατά κεφαλή, αλλά και η συνολική κατανάλωση πόρων και παραγωγή αποβλήτων αποτελούν σημαντικούς περιβαλλοντικούς δείκτες που χρειάζεται έρευνα για να αποτυπωθούν, ενώ ο δείκτης τουριστικές κλίνες/km² του

προορισμού αποτελεί ένα κοινά αποδεκτό δείκτη περιβαλλοντικής πίεσης, που όμως δεν μπορεί να μας δώσει πληροφορίες που είναι απαραίτητες για να δρομολογήσουμε τις απαραίτητες πολιτικές, π.χ. για το νερό στην περιοχή. Παράλληλα, οι αλλαγές στις χρήσεις γης (αστικοποίηση) που επιφέρει η κατασκευή νέων υποδομών και ανωδομών, αποτελούν έναν άλλο δείκτη περιβαλλοντικής πίεσης.

Η άσκηση όμως της τουριστικής δραστηριότητας, ανάλογα με το ειδικό της βάρος αλλά και τη στρατηγική ανάπτυξης που έχει ακολουθηθεί, έχει και έμμεσα αποτελέσματα στον προορισμό, τα οποία σχετίζονται και πάλι με την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον της περιοχής. Στον οικονομικό τομέα, η τουριστική δαπάνη επηρεάζει την εξέλιξη του ΑΕΠ και το βαθμό συμμετοχής του ΑΕΠ του τουρισμού στο συνολικό ΑΕΠ, το βαθμό εξειδίκευσης του προορισμού στον τουριστικό τομέα, αλλά και τους ανταγωνιστικούς τομείς. Η απασχόληση, μέσα από τη βελτίωση των εισοδημάτων, επηρεάζει την πληθυσμιακή εξέλιξη και την κοινωνική δομή, τη διανομή των εισοδημάτων και την προσδοκώμενη διάρκεια ζωής. Τέλος, καταγράφονται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς. Για παράδειγμα, η κατανάλωση νερού επηρεάζει τα διαθέσιμα αποθέματα του πόσιμου νερού, αλλά και την ποιότητά του, η παραγωγή αποβλήτων επηρεάζει την ποιότητα του θαλάσσιου και χερσαίου περιβάλλοντος, αλλά και του αέρα, οι κατασκευές επηρεάζουν την ποιότητα του τοπίου, του αστικού περιβάλλοντος, του εδάφους κ.λπ.

Η αξιολόγηση των αποδόσεων και των επιπτώσεων βοηθάει στο να προσδιοριστούν τα ενδεχόμενα προβλήματα που παρουσιάζονται και οι παράγοντες στους οποίους οφείλονται, ώστε να επιλεγεί η κατάλληλη πολιτική για την άμβλυση των προβλημάτων αυτών. Η πολιτική επομένως αποτελεί την απάντηση στα προβλήματα, καθώς επικεντρώνεται εκεί όπου εμφανίζεται η αδυναμία, στην αντιμετώπιση της αιτίας που δημιουργεί το πρόβλημα. Έτσι, εάν διαπιστωθεί έλλειψη τουριστικών υποδομών, η πολιτική θα πρέπει να ενθαρρύνει τις επενδύσεις, μέσω της παροχής οικονομικών κινήτρων, για παράδειγμα. Εάν το πρόβλημα εντοπίζεται στις γενικές υποδομές, τότε οι πολιτικές θα πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της πρόσβασης. Εάν διαπιστωθούν περιβαλλοντικά προβλήματα (π.χ. προβλήματα νερού), τότε θα πρέπει να ασκηθούν πολιτικές για τη βελτίωση των περιβαλλοντικών αποδόσεων, π.χ. μέσω της εφαρμογής περιβαλλοντικών σημάτων ποιότητας, ή την περαιτέρω επεξεργασία των αποβλήτων κ.λ.π. Αν τα προβλήματα εντοπίζονται στην οικονομική απόδοση (π.χ. χαμηλή κατά κεφαλή ή χαμηλή συνολική δαπάνη) θα πρέπει να εξεταστούν αιτίες που συνδέονται με την παραγωγή και διακίνηση του τουριστικού προϊόντος.

Με δεδομένο ότι απώτερος στόχος από την ανάπτυξη κάθε δραστηριότητας είναι η βελτίωση του επιπέδου ανάπτυξης κάθε περιοχής είναι απαραίτητο οι φορείς σχεδιασμού να έχουν μία όσο πιο σαφή εικόνα γίνεται σε ό,τι αφορά στην απόδοση του τουρισμού, τις επιπτώσεις του στον προορισμό, αλλά και τις παραμέτρους που τις επηρεάζουν. Μέσα από την καταγραφή και παρακολούθηση των μεγεθών, όπως αποτυπώνονται στο ανωτέρω σχήμα είναι δυνατό να εντοπιστούν έγκαιρα τα προβλήματα και οι αδυναμίες της τουριστικής ανάπτυξης, ώστε οι πολιτικές να είναι απολύτως στοχευμένες και περισσότερο αποδοτικές. Παράλληλα, μέσα από την παρακολούθηση της συμπεριφοράς και της ικανοποίησης των τουριστών είναι δυνατό να

εντοπιστούν και τα ισχυρά σημεία του προορισμού και να αναδειχθούν κατάλληλα.

1.4 Συλλογή δεδομένων

Στο υποκεφάλαιο που προηγήθηκε, επεξηγήθηκε το μεθοδολογικό πλαίσιο με βάση το οποίο θα γίνουν τόσο η καταγραφή της κατάστασης όσο και οι προτάσεις πολιτικής. Έτσι, στη συνέχεια της μελέτης, με βάση τα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν, θα δοθεί αφενός μια γενική εικόνα της κατάστασης του τουρισμού και αφετέρου, η περαιτέρω ανάλυση των χαρακτηριστικών των τουριστών και του προορισμού θα μας δώσει μία πιο πρακτική/ ρεαλιστική περιγραφή της απόδοσης του τουρισμού.

Για τη συλλογή των δευτερογενών δεδομένων, οι υπηρεσίες που χρησιμοποιήθηκαν – τις οποίες και ευχαριστούμε για την συνεργασία τους – είναι οι παρακάτω:

- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.)
- Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (Ξ.Ε.Ε.)
- Νομαρχία Σάμου – Τμήμα Τουρισμού
- Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας (Υ.Ε.Ν.)
- Λιμεναρχείο Σάμου
- Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (Υ.Π.Α.)
- Επιμελητήριο Σάμου.

Επίσης, η παρούσα μελέτη βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε στοιχεία από πρωτογενείς έρευνες τουριστών, με ερωτηματολόγια, για τα έτη 2004 και 2006. Η πρώτη έγινε από την Άννα-Μαρία Χατζημιχάλη στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτική, Διοίκηση και Διαχείριση Τουρισμού» του Πανεπιστημίου Αιγαίου και η δεύτερη από τον ΟΤΟΝΑΣ. Οι έρευνες που έγιναν με την καθοδήγηση του Εργαστηρίου Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης δεν κάλυψαν μεγάλη χρονική περίοδο (ούτε ολόκληρη τη τουριστική), ενώ ο αριθμός ερωτηματολογίων ήταν σχετικά μικρός για να μπορούν να γίνουν γενικεύσεις και να εξαχθούν ασφαλή λεπτομερή συμπεράσματα πχ. ανά εθνικότητα. Ταυτόχρονα η λεπτομερής επεξεργασία των ερωτηματολογίων απόδειξε ότι υπάρχουν αρκετά λάθη ή ασάφειες στις απαντήσεις γεγονός που προσθέτουν επιφυλάξεις στα εξαγόμενα συμπεράσματα.

Τέλος στην μελέτη εντάθηκαν στοιχεία από 2 έρευνες που έγιναν από τις Αλεξάνδρα Παδημητροπούλου και αφορά τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις της Σάμου (καλοκαίρι 2007) και τη Μοσχούλα Ατσιδαύτη και αφορά την Ικαρία (καλοκαίρι 2006). Και σε αυτές τις περιπτώσεις τα μικρά δείγματα που προέκυψαν (στην περίπτωση των επιχειρήσεων εξ αιτίας της απροθυμίας των ξενοδόχων να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια και στη περίπτωση των τουριστών στη μικρή διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας) μας οδηγούν στο να χρησιμοποιήσουμε τα δεδομένα που προέκυψαν με επιφύλαξη.

Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι πέρα από τη δυσκολία συγκέντρωσης των στοιχείων, τα στοιχεία που δίνονται επίσημα από τους φορείς που είναι εντεταλμένοι για την συλλογή τους παρουσιάζουν αποκλίσεις που δεν δικαιολογούνται αλλά και είναι αδύνατον να ελεγχθούν. Κατά συνέπεια η

χρήση διαφορετικών δεδομένων για την ίδια παράμετρο και την ίδια χρονιά σε διαφορετικούς πίνακες –που γίνεται όταν οι διαφορές δεν είναι σημαντικές- πρέπει να δικαιολογηθεί.

Κεφάλαιο 2ο: Η Τουριστική Προσφορά

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται μια προσπάθεια καταγραφής της τουριστικής προσφοράς στο νομό Σάμου κι εξετάζονται διεξοδικά, κυρίως μέσω της ανάλυσης δευτερογενών δεδομένων, στοιχεία όπως **οι τουριστικοί πόροι, οι υποδομές, τα τουριστικά προϊόντα, η τουριστική προβολή και οι επιχειρήσεις** που σχετίζονται με τον τουρισμό, ώστε να αποκτήσουμε μια σαφή εικόνα για τον προορισμό.

Η ποσότητα ή ποικιλία και η ποιότητα των στοιχείων της τουριστικής προσφοράς αποτελούν βασικούς παράγοντες, οι οποίοι συμβάλουν στην επιτυχία του τουριστικού προϊόντος μιας περιοχής και κατά συνέπεια επηρεάζουν τόσο την απόδοση του όσο και τις επιπτώσεις του στον προορισμό.

Ιδιαίτερα σε ότι αφορά την καταγραφή των τουριστικών πόρων του νομού η καταγραφή αποτελεί βασική προϋπόθεση, ώστε να εξεταστεί η συνολική τουριστική προσφορά. Όμως δεν αρκεί η απλή καταγραφή. Χρειάζεται τόσο η αξιολόγησή τους (βαθμός σημαντικότητας²) γιατί αυτό καθορίζει την ελκυστικότητα του πόρου και το κατά πόσο μπορεί να αποτελέσει στοιχείο ελκυστικότητας του προορισμού, αλλά και ο βαθμός αξιοποίησής του. Ένας πόρος δεν μπορεί να προσελκύει τουρίστες όταν π.χ. δεν είναι προσπελάσιμος, ενώ υπάρχουν και άλλα στοιχεία τα οποία επηρεάζουν την ελκυστικότητά του, όπως η σήμανση, η ύπαρξη υλικού πληροφόρησης και μουσειακού χώρου, η δυνατότητα ξενάγησης, η δυνατότητα δραστηριοτήτων στο χώρο, η δυνατότητα αγοράς αναμνηστικών κ.λπ. Η ανάδειξη των πόρων δεν αποτελεί απλά τρόπο προσέλκυσης τουριστών, αλλά και τρόπο δημιουργίας πρόσθετης δαπάνης, άμεσης και έμμεσης απασχόλησης (και μάλιστα απασχόλησης εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού). Τέλος σημαντικό στοιχείο αποτελεί η περίοδος του χρόνου κατά την οποία ο συγκεκριμένος χώρος είναι προσβάσιμος.

2.1 Τα Γενικά χαρακτηριστικά του τόπου

Ο Νομός Σάμου αποτελείται από ένα σύνολο νησιών που βρίσκονται κοντά στα παράλια της Τουρκίας, στο ανατολικό άκρο της χώρας. Είναι ο νοτιότερος νομός της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου η οποία περιλαμβάνει επίσης τους νομούς Χίου και Λέσβου

Η μορφολογία του Νομού, παρουσιάζεται με μεγάλη ποικιλία και ορεινά γενικά χαρακτηριστικά. Μεγαλύτερη ποικιλία παρουσιάζεται στο μεγαλύτερο νησί, τη Σάμο. Πιο συγκεκριμένα:

Η Σάμος βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του Αιγαίου Πελάγους και απέχει περίπου 1200 μέτρα από τα παράλια της Μικράς Ασίας. Έχει σχήμα επίμηκες με κατεύθυνση από Δυσμάς προς Ανατολάς με μήκος 44 χλμ. και μέγιστο πλάτος 19 χλμ. Ανατολικά της βρίσκεται η Μικρά Ασία από την οποία χωρίζεται με τον επταστάδιο πορθμό, ή Ντάρ Μπογάζ, με ελάχιστο πλάτος 1650 μέτρα περίπου, βόρεια βρίσκεται η

² Ο βαθμός σπουδαιότητας μπορεί να μεταβάλλεται από το 1 (τοπικής σημασίας πόρος) μέχρι το 4 (παγκόσμιας σημασίας).

χερσόνησος της Ερυθραίας, βορειοδυτικά η Χίος, δυτικά και νοτιοδυτικά η Ικαρία και το σύμπλεγμα των Φούρνων και νότια τα Δωδεκάνησα, από τα οποία τα πλησιέστερα είναι το Αγαθονήσι, οι Αρκοί και η Πάτμος.

Είναι το όγδοο σε μέγεθος νησί της Ελλάδας και η έκτασή της είναι 477,395 Km² ενώ η συνολική έκταση της Περιφέρειας είναι 3836 km². Από αυτή, το 69,6%, ή 332,267 Km² είναι ορεινή, το 22%, ή 105,027 Km² ημιορεινή και το 8,4%, ή 40,101 Km² πεδινή.

Ο νομός Σάμου αποτελεί τον μικρότερο πληθυσμιακά νομό της Περιφέρειας Β. Αιγαίου. Ο πληθυσμός του σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2001), ανέρχεται σε 43.574 ανθρώπους, σημειώνοντας σε επίπεδο νομού αύξηση κατά 3,83% για την τελευταία δεκαετία, αύξηση μικρότερη του μέσου όρου της χώρας. Ο νομός συγκεντρώνει ποσοστό 0,4% του πληθυσμού της χώρας με τάση μείωσης, αφού είχε το 2^ο υψηλότερο (μετά την Λευκάδα), ποσοστό φυσικής μείωσης του πληθυσμού στην χώρα.

Το 77,6% του πληθυσμού του νομού είναι συγκεντρωμένο στο νησί της Σάμου, που είναι το περισσότερο πυκνοκατοικημένο, το 19,1% στην Ικαρία και το 3,4% στους Φούρνους.

2.2 Καταγραφή Τουριστικών Πόρων και Υποδομών

Σ' αυτό το σημείο επιχειρείται θα επιχειρηθεί η συστηματική καταγραφή των τουριστικών πόρων του Ν. Σάμου, των οποίων η αντικειμενική δυσκολία είναι αρκετά μεγάλη για τους παρακάτω λόγους:

- ▶ Δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί ο βαθμός σημαντικότητάς τους με μονοσήμαντο τρόπο, δεδομένου ότι η ποικιλία των ενδιαφερόντων των καταναλωτών και κατά συνέπεια των δυνατών «τουριστικών προϊόντων» που μπορούν να παραχθούν, απαιτούν την ύπαρξη διαφορετικών πόρων και υποδομών, αλλά και προσφερόμενων υπηρεσιών.
- ▶ Μεταβολή της σημαντικότητας ενός τουριστικού πόρου στο χρόνο, μια και μεταβάλλονται οι προτιμήσεις των καταναλωτών, επηρεαζόμενες από σειρά εξωγενών παραγόντων.
- ▶ Επίσης, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η ύπαρξη ενός πόρου, όσο σημαντικός και αν είναι αυτός, δεν αποτελεί από μόνη της ικανή συνθήκη για την ανάπτυξη τουριστικού ρεύματος σε μια περιοχή. Η ανάδειξή του και η πλαισίωσή του από τις κατάλληλες υποδομές και υπηρεσίες είναι απαραίτητη για να προσελκύσει τουρίστες.
- ▶ Πολλά στοιχεία του νεότερου πολιτισμού, που είτε δεν υπάγονται σε καθεστώς προστασίας ή κάτι ανάλογο, είτε υπήχθησαν πρόσφατα, παραμένουν άγνωστα στο ευρύ κοινό (πχ. βιομηχανικά κτίρια) και θα μπορούσαν να αποτελέσουν τουριστικό πόρο.
- ▶ Υπάρχουν πόροι που έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον του κοινού, χωρίς να έχουν αποτελέσει αντικείμενο ενασχόλησης της πολιτείας και των τοπικών φορέων ώστε να αναδειχθούν σε προϊόντα (πχ. τοπική κουζίνα, μουσική παράδοση, χειροτεχνία κα).

- ▶ Ακόμη δυσκολότερη είναι η καταγραφή των υποδομών και των υπηρεσιών που παρέχονται, οι οποίες μεταβάλλονται συνεχώς με παρεμβάσεις που γίνονται από εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς κρατικούς φορείς, συλλόγους, πολιτιστικά σωματεία, αλλά και ιδιώτες, ενώ δεν υπάρχει κανένα «επίσημο» σύστημα καταγραφής τους.
- ▶ Η αξιολόγηση των πόρων με βάση ένα αντικειμενικό σύστημα σημαντικότητάς τους, είναι εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι αδύνατη.

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι πόροι και οι υποδομές-υπηρεσίες ταξινομημένοι σε λειτουργικές κατηγορίες. Οι πόροι θα παρουσιαστούν σε δύο ενότητες, τους φυσικούς και τους πολιτιστικούς, ενώ σ' ότι αφορά στις υποδομές-υπηρεσίες θα υπάρξει διάκριση μεταξύ αυτών που αναφέρονται στην προσπελασιμότητα των νησιών και σε εκείνες που προσφέρονται στα νησιά.

2.2.1 Φυσικοί Πόροι

Οι φυσικοί πόροι διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες: **κλίμα, παραλίες, φυσικά οικοσυστήματα, γεωλογικούς πόρους, αγροτικά τοπία και θαλάσσιο περιβάλλον.**

Κλίμα

Το κλίμα θεωρείται παραδοσιακά ένας ισχυρός παράγοντας που οδήγησε στη μέχρι σήμερα ανάπτυξη του «τουρισμού παραλίας», εξαιτίας των παρατεταμένων θετικών καιρικών συνθηκών, θεωρήθηκε σκόπιμη μια αναφορά σε ορισμένα βασικά στοιχεία.

Το κλίμα της Σάμου, της Ικαρίας και των Φούρνων είναι εύκρατο και χαρακτηρίζεται από ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι. Ενδεικτικά το μέσο ύψος βροχής κυμαίνεται από 620 mm έως 710 mm, ενώ η μέση θερμοκρασία από 18 έως 19°C. Ένας από τους βασικούς λόγους ανάπτυξης του τουρισμού παραλίας, και ιδιαίτερα στο νησί της Σάμου, είναι το κλίμα, και συγκρίνοντας με τα υπόλοιπα νησιά του Β. Αιγαίου θα παρατηρήσουμε ότι η μέση θερμοκρασία είναι υψηλότερη σε Σάμο και Ικαρία και τα επίπεδα υγρασίας είναι χαμηλότερα από τα υπόλοιπα νησιά του Β. Αιγαίου, ενώ τα επίπεδα βροχοπτώσεων είναι σχετικά υψηλότερα.

Πίνακας 1: Κλιματολογικά Στοιχεία για τα μεγαλύτερα νησιά του Β. Αιγαίου				
Νησί	Μέση θερμοκρασία °C	Μέση σχετ. υγρασία %	Μέση βροχόπτωση (mm)	Μέση ένταση ανέμων
Λέσβος	17,6	64,9	648,1	9,2
Λήμνος	15,2	70,2	464,1	
Χίος	17,3	68,3	526,2	
Σάμος	18,4	60,4	709	10,8
Ικαρία	18,9	65,3	622,3	

Πηγή: TEAM 4 Ε.Ε., Χωροταξικό σχέδιο περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, Φάση Α', Τόμος 2, Παράρτημα-Πίνακες στοιχείων, ΥΠ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Απρίλιος 1999, Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία Ελλάδος 2004 (www.emy.gr)

Στους χάρτες 50 και 51 του Παραρτήματος δίνεται μια συγκριτική εικόνα, σε επίπεδο Ελλάδας, για τα βασικά κλιματολογικά στοιχεία. Πολύ εύκολα μπορεί να παρατηρηθεί

κάνεις τις κλιματολογικές συνθήκες στα νησιά του Ν. Σάμου σε σχέση με τις ανταγωνιστικές νησιωτικές περιοχές της χώρας.

Πιο συγκεκριμένα, συγκρίνοντας τα επίπεδα μηνιαίας θερμοκρασίας στο νησί της Σάμου με αυτά των ανταγωνιστικών προορισμών, της Ρόδου και της Κέρκυρας, θα παρατηρήσουμε ότι οι κλιματολογικές συνθήκες στο νησί είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές με ένα κλίμα που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ελάχιστα θερμότερο αλλά σημαντικά ξηρότερο από εκείνο των άλλων προορισμών.

Πίνακας 2: Μέση μηνιαία θερμοκρασία Σάμου και ανταγωνιστικών προορισμών												
	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
ΣΑΜΟΣ	10.3	10.0	12.1	15.9	20.6	25.5	28.4	27.9	24.3	19.4	14.5	11.9
ΡΟΔΟΣ	11.9	12.1	13.6	16.6	20.5	24.7	26.9	27.1	24.6	20.8	16.5	13.4
ΚΕΡΚΥΡΑ	9.7	10.3	12.0	14.9	19.6	23.9	26.4	26.3	22.7	18.4	14.3	11.1

Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία Ελλάδος 2004 (<http://www.emy.gr>), Μετεωρολογικός Σταθμός Σάμου

Πίνακας 3: Μέση μηνιαία υγρασία Σάμου και ανταγωνιστικών προορισμών												
	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
ΣΑΜΟΣ	70.2	68.1	67.5	64.4	59.1	50.5	43.7	46.0	51.6	62.2	68.6	72.6
ΡΟΔΟΣ	70.1	69.1	68.7	66.5	64.4	58.5	57.6	59.9	61.4	67.5	71.4	72.4
ΚΕΡΚΥΡΑ	75.4	74.3	73.4	72.8	69.5	63.4	60.0	62.2	70.4	74.6	77.5	77.2

Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία Ελλάδος 2004 (<http://www.emy.gr>), Μετεωρολογικός Σταθμός Σάμου

Παραλίες

Η συνολική χερσαία έκταση του νομού είναι 1.446τ. χλμ. και η ακτογραμμή του 344 χλμ. Το νησί της **Σάμου** σχηματίζει μικρούς αλλά κυρίως μεγάλους κόλπους (όπως του Βαθέως και του Μαραθόκαμπου). Από τις ακτές του νησιού μεγαλύτερο διαμελισμό παρουσιάζουν οι ανατολικές. Εκεί σχηματίζονται οι όρμοι της Κερβέλης, της Μυρτιάς, της Μικρής Άμμου, της Αγίας Παρασκευής.

Συγκριτικά με τα υπόλοιπα νησιά του Βορείου Αιγαίου, η νήσος **Ικαρία** παρουσιάζει μικρό μήκος ακτών και μικρότερη πολυπλοκότητα ακτογραμμής (Πίνακας 4). Οι ακτογραμμές της είναι απόκρημνες και χωρίς κολπώσεις. Μικροί όρμοι σχηματίζονται στον Άγιο Κήρυκο, στον Άγιο Νικόλαο και στα Θέρμα (όπου βρίσκονται οι ιαματικές πηγές). Το μικροσύμπλεγμα των Φούρνων αποτελείται επίσης από πολλούς όρμους. Αν κάνουμε την υπόθεση ότι οι παραλίες με άμμο ή με ψιλό βότσαλο τόσο στη χερσαία ζώνη όσο και στη θαλάσσια ζώνη είναι κατά τεκμήριο οι καλύτερες, τότε θα πρέπει να σημειωθεί ότι, αναλογικά με το υπάρχον μήκος ακτών, αυτό το είδος των παραλιών δεν αφθονεί στην Ικαρία. Συγκεκριμένα οι μοναδικές αμμουδερές παραλίες χωροθετούνται στο βόρειο τμήμα του νησιού (Εύδηλος, Γιαλισκάρι, Αρμενιστής, Κάμπος, Νας) όπου μαζί με τον παράγοντα κλίμα, που αποτελούν το δίδυμο πάνω στο οποίο στηρίζεται ο ελληνικός τουρισμός, έχουν συνεισφέρει στην ανάπτυξη του «τουρισμού παραλίας» σε αυτούς τους οικισμούς. Οι παραλίες αυτές είναι οι μοναδικές οργανωμένες στο νησί με ομπρέλες, ξαπλώστρες, καντίνες, μπαρ και εστιατόρια. Αντιθέτως στις πετρώδεις παραλίες της νότιας πλευράς της Ικαρίας (Άγιος Κήρυκος, Θέρμα, Φάρος, Ξυλοσύρτη)

δεν υπάρχει κανένα είδος οργάνωσης και δεν αποτελούν πόλο έλξης τουριστών εξαιτίας της δυσκολίας στην πρόσβαση.

Πίνακας 4: Επιφάνεια και Μήκος Ακτών νησιών Βορείου Αιγαίου					
Νησί	Επιφάνεια (km ²)	Μήκος Ακτών (km)	Νησί	Επιφάνεια (km ²)	Μήκος Ακτών (km)
Λέσβος	1636	382	Χίος	843	229
Λήμνος	476	263	Ψαρά	40	45
Άγιος Ευστράτιος	42	37	Οινούσες	14	35
Σύνολο Νομού	2154	682	Σύνολο Νομού	897	309
Σάμος	478	163			
Ικαρία	255	107			
Φούρνοι	31	74			
Σύνολο Νομού	1446	344			

Πηγή: ΕΣΥΕ (2001) Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 2000, Αθήνα

Σημαντικός αριθμός παραλιών της Σάμου δέχεται σήμερα έντονες πιέσεις από διάφορες χρήσεις, που δεν περιορίζονται μόνο στους προϋπάρχοντες οικισμούς, αλλά έχει επεκταθεί σημαντικά και εκτός αυτών (νέοι οικισμοί, εκτός οικισμών δόμηση). Η υποβάθμισή τους οφείλεται τόσο στην αλλοίωση του χερσαίου τμήματος εξ αιτίας των παρεμβάσεων (κτίσματα, καρέκλες, οδοί προσπέλασης, χώροι στάθμευσης, λιμενικά έργα κλπ), όσο και στη ρύπανση της θάλασσας από στερεά και υγρά απόβλητα, συμπεριλαμβανόμενων και αυτών που προέρχονται από τα σκάφη (διερχόμενα πλοία, πλοία ακτοπλοΐας, σκάφη αναψυχής). Όμως υπάρχει μεγάλος, αλλά ταχύτατα μειούμενος αριθμός παραλιών που παραμένουν ακόμη απροσπέλαστες στο ευρύ κοινό (κυρίως όσες δεν διαθέτουν οδική πρόσβαση) και διατηρούνται αναλλοίωτες. Το στοιχείο αυτό –που αποτελεί αιτία εγκατάλειψης άλλων προορισμών από τους τουρίστες- δεν έχει αξιολογηθεί σωστά από τους τοπικούς φορείς και τους τουριστικούς επιχειρηματίες.

Παρ' όλες τις πιέσεις που δέχονται οι κεντρικότερες παραλίες, η ποιότητα της θάλασσας παραμένει υψηλή όπως φανερώνει ο σεβαστός αριθμός με το διακριτικό σήμα της «Γαλάζιας Σημαίας» αλλά και οι μετρήσεις μικροβιολογικής και φυσικοχημικής ποιότητας του θαλασσινού νερού. Οι παραλίες με Γαλάζιες Σημαίες είναι συνολικά 21 στην Περιφέρεια Β. Αιγαίου, από τις οποίες 12 βρίσκονται στο Νομό Λέσβου, 5 στον Νομό Σάμου και 4 στο Νομό Χίου (www.thalassa.gr). Πιο συγκεκριμένα, οι 5 παραλίες του Νομού Σάμου είναι στο Δήμος Πυθαγορείου της Σάμου: Πυθαγόρειο, Ηραϊόν, Ποτοκάκι 1, Ποτοκάκι 2 και Γλυκόςριζα. Ας σημειωθεί ότι το 2002 οι παραλίες της Περιφέρειας με γαλάζιες σημαίες ήταν 95 (Λέσβος 22, Χίος 35 και Σάμος 38).

Ο αριθμός λοιπόν αυτός αυξομειώνεται ανάλογα με τις μετρήσεις ποιότητας υδάτων που γίνονται από τους ΟΤΑ και δεν αντανακλά μόνο την ποιότητα των νερών. Η «Γαλάζια Σημαία» είναι διεθνές σύμβολο ποιότητας, το πιο γνωστό ίσως, περιβαλλοντικό σήμα στον κόσμο, και απονέμεται σε όσες ακτές και μαρίνες τηρούνται

29 συνολικά κριτήρια που αναφέρονται σε καθαριότητα, οργάνωση, πληροφόρηση, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών και προστασία του περιβάλλοντος της ακτής και του παράκτιου χώρου. Έτσι, πολλές ελληνικές ακτές δεν κερδίζουν «Γαλάζια Σημαία» παρόλο ότι διαθέτουν καθαρά νερά κολύμβησης γεγονός δυσάρεστο διότι τα μεγάλα ταξιδιωτικά γραφεία του εξωτερικού δίνουν ιδιαίτερη σημασία στη «Γαλάζια Σημαία» όταν επιλέγουν τους προορισμούς που προτείνουν στους πελάτες τους, επιμένοντας στις καλές υπηρεσίες, αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Σε ότι αφορά την ποιότητα του θαλασσινού νερού, με βάση τα δεδομένα του Εθνικού Κέντρου Παρακολούθησης Περιβάλλοντος, οι μετρήσεις σε 32 παραλίες της Σάμου και 10 της Ικαρίας για το 2006 έδειξαν ότι δεν υπάρχουν προβλήματα.

Οικοσυστήματα

Τα νησιά του Ν. Σάμου, ως μεσογειακά οικοσυστήματα, έχουν να επιδείξουν ένα πολύπλοκο μωσαϊκό οικοσυστημικών τύπων στην πολύ περιορισμένη επιφάνεια που καλύπτουν. Ένα σύνολο από χερσαία και υδατικά οικοσυστήματα, πλούσιο σε ενδημικά και σπάνια είδη της χλωρίδας και της πανίδας. Όμως εξ' αιτίας του μικρού μεγέθους τους σχετικά με την ηπειρωτική χώρα, τα νησιωτικά οικοσυστήματα είναι εύθραυστα και ασταθή, γεγονός που σημαίνει ότι οι εξωτερικές πιέσεις (π.χ. από οικονομικές δραστηριότητες, από επέκταση της ζώνης κατοικίας, από αλλαγές στις χρήσεις γης), μπορεί γρήγορα να οδηγήσουν στη μεταβολή ενός βιότοπου ή στην εξαφάνιση ενός είδους.

Οι χρήσεις των εδαφών του νομού δίνουν δίκαια το χαρακτηρισμό του νησιού ως πράσινου, που δημιουργεί ιδιαίτερα σημαντικά είδη χλωρίδας και πανίδας με αποτέλεσμα μεγάλες εκτάσεις του νομού να έχουν ενταχθεί στο δίκτυο **Natura 2000**. Αφορούν όρη όπως το Κερκετεύς, παραλίες όπως το Μικρό και Μεγάλο Σεϊτάνι, τα δάση των περιοχών Καστανιάς και Λέκκας. Στον Πίνακα 5 απεικονίζεται η κατανομή των εδαφών του νησιού:

Πίνακας 5: Κατανομή των εκτάσεων του νησιού				
Κατηγορία χρήσεις	Σάμος		Σύνολο Νομού	
	Έκταση	%	Έκταση	%
Καλλιεργούμενες εκτάσεις – Αγραναπαύσεις	152,90	32,02	185,80	23,88
Βοσκότοποι Δημόσιοι	14,90	3,12	108,10	13,89
Βοσκότοποι Ιδιωτικοί	179,40	37,57	290,80	37,37
Δάση	103,20	21,61	159,60	20,51
Εκτάσεις με νερό	3,00	0,63	3,40	0,44
Οικισμοί, δρόμοι.	18,60	3,90	22,70	2,92

Κ.λ.π.				
Άλλες χρήσεις	5,50	1,15	7,70	0,99
Σύνολο Έκτασης	477,50	100,00	778,10	100,

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Χρήσεις γης

Η Σάμος έχει έκταση 478,2 Km² απ' την οποία, το 69,5 % είναι ορεινές εκτάσεις το 22% ημιορεινές και το 8,5 % πεδινές.

Κύρια καλλιέργεια της Σάμου είναι η ελιά. Πιο συγκεκριμένα, βάση των στοιχείων των παραπάνω υπηρεσιών, καλλιεργούνται 1.567.000 ελαιόδεντρα κανονικά και διάσπαρτα και υπολογίζεται ότι καταλαμβάνουν έκταση περί τα 90.000 στρέμματα. Το 77% των ελαιοδένδρων βρίσκεται στο νότιο τμήμα που επικρατούν απ' το ένα άκρο μέχρι το άλλο κι αυτό γιατί είναι ανθεκτικά στη ξηρασία και είναι απ' τις μοναδικές καλλιέργειες που αξιοποιούν τέτοιες περιοχές. Δεύτερη σε μέγεθος καλλιέργεια -αλλά πολύ σημαντικότερη από οικονομικής πλευράς- είναι το Αμπέλι, που καλλιεργείται σε έκταση 15.000 στρεμμάτων περίπου, με αποκλειστική σχεδόν ποικιλία το άσπρο μοσχάτο Σάμου, το κρασί της οποίας έκανε το νησί γνωστό διεθνώς. Η καλλιέργεια του περιορίζεται στο βόρειο και κεντρικό τμήμα που ονομάζεται ζώνη μοσχάτου, και απαγορεύεται η καλλιέργεια της ποικιλίας εκτός αυτής, διότι το σαμιώτικο κρασί είναι ονομασίας προέλευσης. Αντίθετα, στο νότιο τμήμα του νησιού τα αμπέλια είναι ελάχιστα.

Σε χαμηλά υψόμετρα και σε υπήνεμες και αρδευόμενες περιοχές ευδοκιμούν πολύ καλά τα εσπεριδοειδή Υπάρχουν άφθονα διάσπαρτα δένδρα όμως συστηματικές καλλιέργειες υπάρχουν στην περιοχή Μύλων, στο νότιο τμήμα, που είναι υπήνεμη και αρδεύεται. Επίσης, στη Σάμο ευδοκιμούν οπωροφόρα χωρίς να υπάρχουν συστηματικές καλλιέργειες. Τα σποραδικά δένδρα αφθονούν κυρίως στο βόρειο τμήμα και στα ορεινά. Εκεί συναντώνται κερασιές βουσσινιές και μηλιές, που είναι φυτά ψυχρών περιοχών και δεν ευδοκιμούν στα χαμηλά. Συστηματικές καλλιέργειες κηπευτικών διενεργούνται στο βόρειο τμήμα, στα χωριά που βρίσκονται γύρω από το Καρλόβασι όπου υπάρχουν εκτάσεις πεδινές και αρδευόμενες ενώ μικρότερες εκτάσεις καλλιεργούνται σε ολόκληρο το νησί. Στο νότιο τμήμα οι καλλιέργειες αυτές παρουσιάζουν πολλές φορές προβλήματα, λόγω των ανέμων και των υψηλών θερμοκρασιών. Σιτηρά και όσπρια καλλιεργούνται λίγα, αποκλειστικά στο νότιο τμήμα.

Σε 136.400 στρέμματα ή στο 28,6% της όλης έκτασης, υπολογίζονται τα δάση πεύκης στη Σάμο που καλύπτουν τις ορεινές περιοχές και μεγάλες περιοχές του βορείου τμήματος ενώ στο νότιο τμήμα τα δάση αυτά είναι λιγότερα. Εκτός από τα δάση πεύκης υπάρχουν και οι λεγόμενες δασικές εκτάσεις που υπολογίζονται σε 88.700 στρέμματα. Αυτές καλύπτονται από διάφορα είδη φυτών των οποίων το ύψος σε πολλά ξεπερνά τα πέντε μέτρα. Εκτεταμένες τέτοιες εκτάσεις υπάρχουν στο νότιο τμήμα, στα ανατολικά: περιοχές Βαθέως, Παλαιοκάστρου και Σάμου, στα δυτικά: περιοχές Καλλιθέας και Δρακαίων και σε πολλές περιοχές του βορείου τμήματος. Σε ρέματα, σε περιοχές όπου υπάρχουν πηγές ή όπου υπάρχει υψηλή εδαφική υγρασία, αναπτύσσονται υγρόφιλα δένδρα, με κυρίαρχο στη Σάμο, τον Πλάτανο (Platanus

orientalis) και την Δάφνη (*Laurus nobilis*) και σε μερικές περιοχές, όπως στο ρέμα των Μυτιληνών, η Ιτιά.

Στη Σάμο έχουν καταγραφεί περίπου 1.400 είδη αυτοφυών φυτών από τα 5.700 που υπάρχουν σε όλο τον Ελλαδικό χώρο. Μάλιστα τα 9 είδη από αυτά είναι αποκλειστικά ενδημικά του νησιού, τα 13 είναι ενδημικά των νησιών του Αιγαίου και υπάρχουν και 16 τα οποία είναι ενδημικά της Ελλάδας.

Η πανίδα της Σάμου εξακολουθεί και σήμερα να είναι αρκετά πλούσια, έναντι άλλων νησιών, γεγονός που οφείλεται στη βλάστηση, στα βουνά της και στα νερά της. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να αναφέρουμε την ύπαρξη της φώκιας *Monachus – monachus*. Παλαιότερα υπήρχαν πολλές φώκιες στις βραχώδεις παραλίες της Σάμου ενώ σήμερα υπάρχουν λίγες στις βορειοδυτικές ακτές, στη θέση Σαϊτάκι και για αυτό η περιοχή προστατεύεται και έχει χαρακτηριστεί ως βιολογικό πάρκο. Η μείωση των πληθυσμών τους, όπως και των δελφινιών, δεν οφείλεται μόνο στην καταδίωξη τους από τους ψαράδες και την ανθρώπινη παρουσία, αλλά κυρίως στην έλλειψη τροφής, λόγω της υπεραλίευσης και της μεγάλης μείωσης των αλιευμάτων. Επίσης, υπάρχουν οι νεροχελώνες (*Emys orbicularis*, *Mauremys caspica* και *Testudo graeca*) και πολλές φορές στις αμμώδεις παραλίες του κόλπου του Μαραθοκάμπου και στις δυτικές περιοχές έχουν εμφανιστεί θαλάσσιες χελώνες. Τέλος, στο νησί υπάρχουν και πολλά είδη εντόμων, αμφιβίων και πουλιών που συμπληρώνουν την πλούσια πανίδα.

Στην **Ικαρία** υπάρχουν πολλά οικοσυστήματα γλυκού νερού (χείμαρροι, μικρά ποτάμια, τεχνητές λίμνες), τα οποία έχουν στο σύνολό τους συντελέσει στη δημιουργία πολλών μικρών βιότοπων, ιδιαίτερης βιολογικής σημασίας. Οι βιότοποι αυτοί αποτελούν ξεχωριστά οικοσυστήματα τα οποία σπάνια συναντώνται σε άλλα νησιά του Αιγαίου. Εκεί έχουν καταγραφεί διάφορα είδη ψαριών, χελιών και χελώνες του γλυκού νερού, γενικά επιτρέπουν την ανάπτυξη σχετικής χλωρίδας και είναι σημαντικοί για την επιβίωση πολλών ειδών πουλιών, μικρών θηλαστικών και ερπετών. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η κατανομή της έκτασης της Ικαρίας, με μεγαλύτερο ποσοστό να καταλαμβάνουν οι χερσότοποι και οι θαλάσσιες περιοχές.

Η Ικαρία καλύπτεται σε μικρό ποσοστό από δάσος και σε μεγαλύτερο από μερικών δασοσκεπείς εκτάσεις. Τα δάση είναι κατά πλειονότητα αυτοφυή και αποτελούνται από αμιγείς συστάδες τραχείας πεύκης (*Pinus brutia*), ενώ στα μεγάλα υψόμετρα και ιδίως επί εδαφών στερούμενων ασβεστολιθικών πετρωμάτων βρίσκονται οι κυριότερες συγκεντρώσεις κασταριάς. Στις βραχώδεις εκτάσεις η ξηροφυτική βλάστηση αποτελείται από θάμνους και πόες. Το κυπαρίσσι εμφανίζεται σποραδικά, είναι αυτοφυές και συναντάται σε μικρές συδενδρίες ή μεμονωμένο στα δάση πεύκης και στις γεωργικές εκτάσεις. Συναντάτε σε δύο ποικιλίες *Cupressus sempervirens* (var. *Horiozontalis*) πλαγιόκλαδα και *Cupressus sempervirens* (var. *pyramidalis*) ορθόκλαδα (Αναπτυξιακή Εταιρεία Επαρχία Ικαρίας Α.Ε. 2006, διαδικτυακός τόπος <http://www.eco-ikaria.gr>)

Υπάρχει επίσης, δάσος αριάς (*Quercus ilex*) μεγάλης ηλικίας στην περιοχή Ράντη και συστάδες αριάς σε μείξη με τραχεία πεύκη (Μηλιώντας, Αρνοπέζα). Ειδικότερα για το δάσος Ράντη, αποτελεί ένα σπάνιο δείγμα ώριμου δάσους αείφυλλων πλατύφυλλων και χαρακτηριστικό τύπο Μεσογειακού οικοσυστήματος. Μάλιστα είναι το μεγαλύτερο από

τα δύο δάση αριάς που έχουν διατηρηθεί μέχρι της μέρες μας στον ελλαδικό χώρο. Πρόκειται για δάσος υπολειμματικού χαρακτήρα μίας και παλιότερα καταλάμβανε μία πολύ μεγαλύτερη έκταση, όπως υποδηλώνουν μεμονωμένα δέντρα και συστάδες αριάς στο νησί καθώς και σειρά μαρτυριών. Επίσης αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα κατάστασης κλίμακας του αρχικού τοπίου της Μεσογειακής περιοχής. Η γενικότερη εικόνα που παρουσιάζει το δάσος σήμερα δεν είναι ιδιαίτερα καλή, ενώ η αναμενόμενη αναβλάστηση δεν παρατηρείται σε κανένα σημείο του. Οι σημαντικότεροι παράγοντες διαταραχής είναι η βόσκηση, οι ασθένειες και οι χιονοθλασίες – ανεμορριψίες. Η περιοχή του δάσους του Ράντη εντάχθηκε στο δίκτυο των περιοχών NATURA 2000 το 2005. Σήμερα αποτελεί βοσκότοπο, όπως και σχεδόν όλες οι εκτάσεις που δεν καλλιεργούνται στην Ικαρία .

Σε υποβαθμισμένες κυρίως εκτάσεις συναντώνται συστάδες από πουρνάρι (*Quercus coccifera*) ενώ συναντάται δρυς (*Quercus rubescens*) μεμονωμένα μέσα στους οικισμούς ή σε μικρές ομάδες στα δάση κωνοφόρων. Στις όχθες πολλών χειμάρρων και ρυακιών συναντάτε πλούσια παραποτάμια βλάστηση με κυριότερα είδη τον πλάτανο, τη σκλήθρα, την πικροδάφνη και τη μυρτιά.

Τα λιβαδοπονικά φυτά καλύπτουν μικρό ποσοστό της καλλιεργούμενης έκτασης, το οποίο συνεχώς ελαττώνεται. Αντίστοιχη καθοδική πορεία ακολουθεί και η παραγωγή σιταριού, κριθαριού και καλαμποκιού. Καλλιεργούνται σιτάρι, κριθάρι, βρώμη, καλαμπόκι, κτηνοτροφικά είδη, τριφύλλι, μηδική. Όσον αφορά τα γεωργικά είδη, παρατηρείται έντονα το φαινόμενο της παραδοσιακής μονοκαλλιέργειας, με κυρίαρχα είδη το αμπέλι και την ελιά. Καλλιεργούνται επίσης κηπευτικά και εσπεριδοειδή.

Στην Ικαρία υπάρχουν πολλά σημαντικά είδη φυτών και δύο είδη είναι προστατευόμενα:

- *Iberis runemarkii*. Σπανιότατο πολύ όμορφο αγριολούλουδο του βουνού με πολλά πέταλα σε χρώμα ζαχαρένιο, αχνό κίτρινο, αχνό ρόδινο ή γαλάζιο.
- *Silene holzmanii* Οι «σιληνές» ή «μυγοπαγίδες» ή «φουσκοϋδία» είναι πολύ κοινά αγριολούλουδα της Ικαρίας. Είναι μωβ και έχουν κολλώδεις μίσχους. Φυτρώνουν πολλά μαζί κοντά σε τοίχους την άνοιξη.

Η πανίδα της Ικαρίας και περισσότερο η θαλάσσια είναι πολλή πλούσια και ορισμένα είδη είναι προστατευόμενα. Πιο συγκεκριμένα η Μεσογειακή Φώκια *Monachus monachus* απειλείται από άμεσο αφανισμό -ο παγκόσμιος πληθυσμός τους είναι μικρότερος από 500 άτομα. Οι φυσικοί τους βιότοποι στις παράκτιες περιοχές μειώνονται συνεχώς λόγω της εντατικής εκμετάλλευσης των περιοχών αυτών από τον άνθρωπο. Στην περιοχή της Ικαρίας, οι φώκιες εξαφανίζονται όταν αντιληφθούν ανθρώπινη παρουσία και συνήθως καταγράφονται σε περιοχές μακριά από ανθρώπινους οικισμούς. Πρέπει να αναφερθεί όμως ότι έως τα μέσα του αιώνα, οι φώκιες στην συγκεκριμένη περιοχή συνυπήρχαν αρμονικά με τους κατοίκους των παράκτιων περιοχών και δεν ήταν ασυνήθιστο να παρατηρηθούν και κοντά σε οικισμούς.

Η θαλάσσια χελώνα *Caretta-caretta* συναντάται στην περιοχή της Ικαρίας, συνήθως στις παράκτιες περιοχές πάνω από τα θαλάσσια λιβάδια ή και στο πέλαγος. Στην Ικαρία υπάρχουν λίγες αμμουδιές ωτοκόκκας για τις θαλάσσιες χελώνες. Τέλος, υπάρχουν πολλά είδη θαλασσιάς πανίδας που ζουν και περνούν από το Ικάριο πέλαγος όπως το

Ζωνοδέλφιο, Ρινοδέλφιο, το Σταχτοδέλφιο (σπάνιο είδος δελφινιού στις ελληνικές θάλασσες, στην περιοχή της Ικαρίας, όμως συναντάται σε σχετικά μεγάλους πληθυσμούς) κ.α.

Στην **Ικαρία** η δραστηριοποίηση της ΜΚΟ «Αρχιπέλαγος» έχει δημιουργήσει ένα ρεύμα εκπαιδευτικού ερευνητικού τουρισμού. Το «Αρχιπέλαγος» έχει την έδρα του στις Ράχες Ικαρίας, ενώ φέτος δημιούργησε μία ακόμα βάση και στο Φανάρι Ικαρίας. Συμπερασματικά, το πλούσιο θαλάσσιο περιβάλλον του νησιού έχει την δυνατότητα να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη ερευνητικού και εκπαιδευτικού τουρισμού.

Από το σύνολο των οικοσυστημικών σχηματισμών, ιδιαίτερη σημασία ως εν δυνάμει τουριστικοί πόροι έχουν οι περιοχές που έχουν ενταχθεί σε ειδικό θεσμικό πλαίσιο και καθεστώς προστασίας, όπως το ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000 ή το δίκτυο Υγροτόπων Ελλάδας. Η περιφέρεια του Β. Αιγαίου έχει στο σύνολό της 13 περιοχές στο δίκτυο Φύση 2000, ένας πολύ σημαντικός αριθμός προστατευόμενων περιοχών για νησιωτική περιφέρεια, από τις οποίες οι 5, βρίσκονται στο Ν. Σάμου.

Πίνακας 6: Περιοχές Δικτύου ΦΥΣΗ 2000 στο Ν. Σάμου	
1	Ικαρία – Φούρνοι Έκταση 14.500 Ha
2	Σάμος (Όρος Κερκετέας - Μικρό Και Μεγάλο Σεϊτάνι - Δάσος Καστανιάς Και Λέκκας) Έκταση 6.400 Ha
3	Σάμος (Όρος Άμπελος) Έκταση 4.960 Ha
4	Σάμος (αλυκή) Έκταση 240 Ha

Πηγή: Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. Δικτυακό τόπος www.minenv.gr

Από τις παραπάνω περιοχές, μόνο όσες αποτελούν καταφύγιο θηραμάτων διέπονται σήμερα από κάποιο καθεστώς προστασίας και διαχείρισης. Στις υπόλοιπες περιοχές δεν έχουν εκπονηθεί σχέδια διαχείρισης, έτσι ώστε να ενεργοποιηθεί το νομικό πλαίσιο προστασίας τους, αλλά ούτε έχουν γίνει δράσεις ανάδειξής τους σε πόλους έλξης οικοτουρισμού. Αντίθετα, υφίστανται πιέσεις κυρίως από τη δόμηση, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται τόσο η οικολογική, όσο και η αισθητική αξία τους.

Υγρότοποι

Ο αριθμός και η έκταση των υγροτόπων σε κάθε νησί σχετίζονται κυρίως με την έκταση, τη γεωμορφολογία, την πετρολογική σύσταση και τη γεωγραφική του θέση. Τριάντα τέσσερα νησιά έχουν 1-5 φυσικούς υγρότοπους, ενώ 9 νησιά έχουν 6-11 φυσικούς υγρότοπους. Η Λέσβος είναι με διαφορά το νησί με τους περισσότερους φυσικούς υγρότοπους (56) και ακολουθούν η Εύβοια (19), η Ρόδος και η Λήμνος (από 18), και η Άνδρος (14). Συνυπολογίζοντας φυσικούς και τεχνητούς υγρότοπους, ο νομός Λέσβου έχει τους περισσότερους (83 σε 2 νησιά) και ακολουθούν, ο νομός Κυκλάδων (80 σε 18 νησιά), ο νομός Δωδεκανήσου (55 σε 12 νησιά), ο νομός Ευβοίας (44 σε 2 νησιά) και ο νομός Μαγνησίας (Βόρειες Σποράδες, 16 σε 7 νησιά). Τα νησιά των υπόλοιπων νομών διαθέτουν λιγότερους υγρότοπους

Στη Σάμο έχουν εντοπιστεί 8 υγρότοποι, εκ των οποίων 4 είναι φυσικοί και 4 τεχνητοί που καταλαμβάνουν έκταση 3.500 – 4.000 στρέμματα (κυρίως λόγω της παρουσίας του

μεγάλου έλους της Γλυφάδας έκτασης 3.000 – 3.500 στρέμματα) δηλαδή αποτελούν το 0,7 – 0,8% του εδάφους της (478 km²).

Οι τρεις βασικοί φυσικοί υγρότοποι της Σάμου είναι: η Αλυκή της Μυκάλης ή Ψιλή Άμμου, η Γλυφάδα και το έλος Μεσοκάμπου. Η κατασκευή του αεροδρομίου έκοψε το έλος Γλυφάδας στα δύο και απομόνωσε ή ίσως δημιούργησε δυο μικρές λίμνες γλυκού νερού στα ανατολικά. Καταγράφονται ως δυο ξεχωριστοί υγρότοποι αλλά στην ουσία πρόκειται για δύο τμήματα του ίδιου. Και τα δυο μεγάλα έλη έχουν την ίδια περίπου μορφή. Είναι βλυχάδες με μεγάλες λεκάνες απορροής, υδροφόρα ορίζοντα γλυκού νερού κοντά στην επιφάνεια, λίγες ελεύθερες επιφάνειες νερού, μεγάλες εκτάσεις με κορεσμένα με νερό εδάφη για όλη τη διάρκεια του έτους και κάλυψη από εκτεταμένους καλαμώνες. Ο μέσος βαθμός φυσικότητας των φυσικών υγροτόπων είναι οριακά «πάνω από τη βάση» μια και οι επεμβάσεις είναι πολλές. Σχετικά πιο απείραχτη διατηρείται η Αλυκή στην Ψιλή Άμμο που είναι και πιο καλά μελετημένη από όλους τους υγρότοπους και έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών λόγω της ανοικτής επιφάνειας νερού, αλλά και λόγω του ότι, για διάφορους λόγους κρατήθηκε σε καλύτερη κατάσταση. Η ποσότητα της πληροφορίας για τα μεγάλα έλη είναι εμφανώς μικρότερη, δεν υπάρχουν εντυπωσιακά στοιχεία πλην των πολλών ειδών πουλιών που σταθμεύουν.

Έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι οι τρεις βασικοί φυσικοί υγρότοποι της Σάμου είχαν έκταση 9.600 στρέμματα ενώ σήμερα υπολογίζουμε ότι ξεπερνούν τα 3.500 στρέμματα. Αν και μεγάλες διαφορές μπορούν να αποδοθούν σε διαφορά εκτίμησης για το τι πρέπει να θεωρηθεί ως υγρότοπος, η τεράστια, κατά 64% μείωση είναι εντυπωσιακή για ένα διάστημα 13 – 15 ετών που πρέπει αν αποδοθεί στη δόμηση και στα μπαζώματα που προηγούνται αυτής.

Στην Ικαρία έχουν εντοπιστεί 11 υγρότοποι εκ των οποίων οι 3 είναι τεχνητοί. Η συνολική έκταση των υγροτόπων δεν ξεπερνά τα 140 – 180 στρέμματα, δηλαδή αποτελεί ποσοστό 0,05- 0,06% του νησιού. Ο βαθμός φυσικότητας των τεσσάρων μεγαλύτερων φυσικών υγροτόπων της Ικαρίας είναι αρκετά χαμηλός και αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι σε όλους, κοντά ή μέσα στην υγροτοπική έκταση, υπάρχει δόμηση από διάσπαρτες κατοικίες.

Το νησί δέχεται αρκετές βροχοπτώσεις και έχει παντού ρέοντα ύδατα, ενώ στο σημείο αυτό η βόρεια πλευρά της Ικαρίας μοιάζει με τη βόρεια της Σαμοθράκης. Γενικώς οι φυσικοί υγρότοποι είναι κυρίως ρυάκες μόνιμης ροής που πηγάζουν από το βουνό και καταλήγουν στη βόρεια μεριά του νησιού σχηματίζοντας συνήθως πολύ μικρές εκβολές (6-15 στρέμματα) υποκείμενες στη δράση των κυμάτων. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που εντοπίστηκε είναι η παρουσία χελιών σε όλους σχεδόν τους ρυάκες της βόρειας πλευράς του νησιού, γεγονός που δεν έχει παρατηρηθεί σε άλλα νησιά, και που πιθανότατα οφείλεται σε κάποιες ειδικές συνθήκες που συνοδεύουν τη μόνιμη παροχή, την κλίση και το υπόστρωμα των ρυακών της.

Στην Ικαρία πέρα των δυο φραγμολιμνών και της μιας λιμνοδεξαμενής που υπάρχουν ήδη δεν προγραμματίζονται άλλοι ταμιευτήρες. Άλλωστε το νησί δεν υποφέρει από έλλειψη νερού ενώ δεν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για ρύπανση των υδροφορέων αλλά η διαρκής επέκταση της δόμησης θα υποβαθμίζει συνεχώς τους υγρότοπους και

τα παράκτια τοπία (WWF Ελλάς 2007). Επίσης, για τον τουρισμό η παρουσία των υγροτόπων είναι σημαντική διότι αποτελεί προστιθέμενη αξία στη γραφικότητα και την αισθητική του τοπίου, αυξάνοντας την ποικιλία και τη μωσαϊκότητά του.

Γεωλογικοί Πόροι

Ο γεωλογικός πλούτος του Αιγαίου είναι ιδιαίτερα σημαντικός, τόσο σε απόλυτους αριθμούς (58 γεωλογικά μνημεία συνολικά στα νησιά του Βορείου Αιγαίου), όσο και στην ποιότητα των ευρημάτων και των μνημείων. Σε αυτά περιλαμβάνονται τόσο μνημεία ευρύτερου γεωλογικού ενδιαφέροντος (ηφαίστεια, γεωλογικές διαμορφώσεις), όσο και μνημεία παλαιο-αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος, όπως είναι τα απολιθώματα φυτών και ζώων και πολλά λατομεία διαφόρων ιστορικών εποχών και πετρωμάτων.

Ο Ν. Σάμου, έχει να επιδείξει 12 σημαντικά μνημεία γεωλογικού ενδιαφέροντος. Από αυτά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ξεχωρίζει το μουσείο Φυσικής Ιστορίας Αιγαίου, που βρίσκεται στη **Σάμο** και φιλοξενούνται απολιθώματα ζώων που έζησαν στην περιοχή πριν από 8-10 εκατομμύρια χρόνια, επίσης ζώα, πουλιά, αμφίβια και ερπετά της Σάμου, 300 ορυκτά και πετρώματα από τη Σάμο, την υπόλοιπη Ελλάδα, αλλά και από όλο τον κόσμο, 150 όστρακα από την Ελλάδα και τον κόσμο, μερικά ομοιώματα ψαριών και μία συλλογή περίπου 3000 δειγμάτων της χλωρίδας της Σάμου (Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Αιγαίου, Δικτυακός τόπος <http://www.nhma.gr>). Το μουσείο προσελκύει περίπου 30.000 επισκέπτες κατ' έτος αριθμός που θα μπορούσε να ήταν σαφώς μεγαλύτερος αν μπορούσε να επιμηκυνθεί και η περίοδος λειτουργίας του μέσα στο έτος (είναι ανοικτό από Απρίλιο μέχρι τέλος Οκτωβρίου).

Επίσης στη Σάμο, στο χωριό Μυτιληνιοί, υπάρχει ένας ανεκτίμητος παλαιοντολογικός θησαυρός που αποτελείται από τα απολιθωμένα οστά θηλαστικών που έζησαν πριν από 6 – 8 εκατομμύρια χρόνια. Πολλά από αυτά τα παλαιοντολογικά ευρήματα είναι μοναδικά και μαρτυρούν τη φυσική ιστορία της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η αξία των απολιθωμάτων της Σάμου είναι μεγαλύτερη από άλλων περιοχών, γιατί είναι πολύ καλά διατηρημένα. Έχουν βρεθεί για παράδειγμα ολόκληρα κρανία από πολλά είδη ζώων σε μια τέτοια διατήρηση που σπανίως συναντάται σε άλλα μέρη της γης. Ένας άλλος λόγος της μεγάλης αξίας τους είναι η πληθώρα των θηλαστικών που έχουν εντοπισθεί, 78 θηλαστικά και περίπου 18 ερπετά πτηνά και κογχύλια. Αυτός ο αριθμός των ειδών, που έχει βρεθεί σε μια περιοχή τριών τετραγωνικών χιλιομέτρων στους Μυτιληνιούς, είναι μεγαλύτερος κατά πολύ του αριθμού των ειδών των θηλαστικών που ζουν στην Κένυα της Αφρικής σήμερα σε έκταση μεγαλύτερη από 200 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Περίπου 30.000 απολιθωμένα οστά φυγαδεύτηκαν στο εξωτερικό και κοσμούν σήμερα τα σπουδαιότερα μουσεία Φυσικής Ιστορίας του κόσμου. Όσα από τα απολιθώματα παρέμειναν στη Σάμο, φιλοξενούνται στο μουσείο Φυσικής Ιστορίας του Αιγαίου. Το Σαμοθήριο, μια καμηλοπάρδαλη που το μήκος της πλησίαζε τα πέντε μέτρα και το ύψος των πίσω άκρων της τα τρία μέτρα, είναι ένα από τα πιο σπουδαία και εντυπωσιακά ευρήματα που φιλοξενούνται στο Παλαιοντολογικό Μουσείο της Σάμου. Εκτός από το Σαμοθήριο, οι παλαιοντολόγοι του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης έχουν

εντοπίσει απολιθωμένα οστά δεκάδων ειδών, όπως ύαινες, μαχαιρόδοντες, αντιλόπες, γαζέλες κ.ά. Τα συγκεκριμένα ευρήματα θα μπορούσαν να αποτελέσουν πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών πολιτιστικού και εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, δυστυχώς, όμως, η συντήρηση, η προβολή και η ανάδειξη τους δεν είναι η πλέον κατάλληλη. Συνοπτικά, παρουσιάζονται στον Πίνακα 9 όλα τα γεωλογικά μνημεία του Ν. Σάμου

Πίνακας 7: Κατάλογος γεωλογικών μνημείων Ν. Σάμου	
ΣΑΜΟΣ	
45.1.	Απολιθώματα θηλαστικών Μυτιληνίων
45.2.	Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Αιγαίου (Σάμος)
45.3.	Ευπαλίνειο Όρυγμα (Πυθαγόρειο)
45.3.1.	Ρήγμα Πυθαγορείου
45.4.	Σπήλαιο Παναγίας Σπηλιανής (Πυθαγόρειο)
45.5.	Σπήλαιο Παναγίας Κακοπερατιανής
45.6.	Σπήλαιο Πυθαγόρα Μαραθόκαμπου
45.7.	Τεκτονικό παράθυρο του όρους Κερκετέας
45.8.	Καταρράκτες Καρλοβάσου
ΙΚΑΡΙΑ	
46.1.	Ραδιενεργές θερμές πηγές
46.2.	Απολιθωμένη χλωρίδα
46.3.	Αρχαίο μεταλλείο Ικαρίας

Πηγή: Ζούρος Ν. (επιμ.) *Γεωλογικός Άτλας του Αιγαίου* Σχέδιο Δράσης Marketing Plan 2000-2006 για την Τουριστική Ανάπτυξη της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

Μια ειδική μορφή γεωλογικών πόρων είναι οι θερμομεταλλικές πηγές, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας. Μέχρι σήμερα, οι περισσότερες πηγές παραμένουν σχεδόν αναξιοποίητες, ενώ στις πηγές που λειτουργούν δεν έχουν γίνει έργα εκσυγχρονισμού.

Τα λουτρά της Ικαρίας και οι θεραπευτικές τους ιδιότητες είναι γνωστές από την αρχαιότητα. Όπως μαρτυρούν οι πηγές, τα ευρήματα και τα τοπωνύμια, οργανωμένες εγκαταστάσεις για λουόμενους λειτουργούσαν στην Ικαρία τουλάχιστον από το 400 π.χ. Τα ύδατα των θερμομεταλλικών πηγών της Ικαρίας θεωρούνται κατάλληλα για την θεραπεία των παρακάτω παθήσεων: υπόξεις και χρόνια ρευματισμοί όπου περιλαμβάνονται διάφορες μορφές αρθρίτιδας, ουρική αρθρίτιδα, νευραλγίες, νευρίτιδες και μυϊτιδες, γυναικολογικές παθήσεις, διαταραχές των ενδοκρινών αδένων, ορισμένες περιπτώσεις ανωμαλιών του κυκλοφορικού συστήματος, διαταραχές του αναπνευστικού συστήματος, δερματικές παθήσεις.

Οι πηγές της Ικαρίας κατατάσσονται τοπογραφικά στα ακόλουθα τέσσερα συγκροτήματα:

- Αγίου Κηρύκου: Πηγές Μουσταφά-Λίτζα, Κάτω Λουμακιάς, και Κλεφτολίμανο.
- Θερμών: Πηγές Σπηλαίου, Παμφίλη, Κράτσα, Απόλλωνα, Αρτέμιδος, Σπηλιάς, Πατερό, Ξενοδοχείου Απόλλων, Χαλασμένων Θέρμων.

- Λευκάδας - Ξυλοσύρτη: Πηγές Χλιο-Θερμό, Θερμό και «Αθάνατο Νερό» το οποίο είναι πόσιμο και βοηθάει στη αποβολή λίθων και άμμου από τα νεφρά και την κύστη.
- Πηγές Αγίας Κυριακής - Αρμυρίδας.

Τις δεκαετίες του 1950-1970 λειτουργούσαν τρεις λουτροπόλεις, στον Άγιο Κήρυκο, στα Θέρμα και στη Λευκάδα. Από τη δεκαετία του '80 έως σήμερα εγκαταστάσεις υπάρχουν μόνο στον Άγιο Κήρυκο και στα Θέρμα. Ενώ τα θερμά νερά της Λευκάδας και της Αγίας Κυριακής χύνονται ανεκμετάλλευτα στη θάλασσα.

Οι προσπάθειες ανάδειξης των λουτροπηγών ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1950 με την κατασκευή δύο υδροθεραπευτηρίων, η διαμάχη όμως που ξέσπασε ανάμεσα στον Εθνικό Οργανισμό Τουρισμού και στον τοπικό δήμο για την εκμετάλλευση των πηγών συνεχίστηκε για περισσότερα από 30 χρόνια και λειτούργησε ως τροχοπέδη σε κάθε προσπάθεια αξιοποίησης. Στη δεκαετία του '80 η ΕΤΒΑ ανέλαβε να συντάξει μελέτη σε συνεργασία με το Δήμο Αγίου Κηρύκου για την κατασκευή πρότυπης λουτροπόλεως. Το έργο όμως δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Κρίθηκε ακατάλληλο λόγω κακών υπολογισμών (η τοποθέτηση των λουτροκαταστημάτων βρέθηκε να είναι μέσα στη θάλασσα). Η συγκεκριμένη μελέτη κόστισε πάνω από 80 εκατομμύρια δραχμές.

Μόλις το 2005 έγινε ριζική ανακαίνιση στο λουτροκατάστημα «Σπήλαιο» και μερική ανακαίνιση στο λουτροκατάστημα «Απόλλωνας» με συνεργασία του Δήμου Αγίου Κηρύκου και του ΕΟΤ.

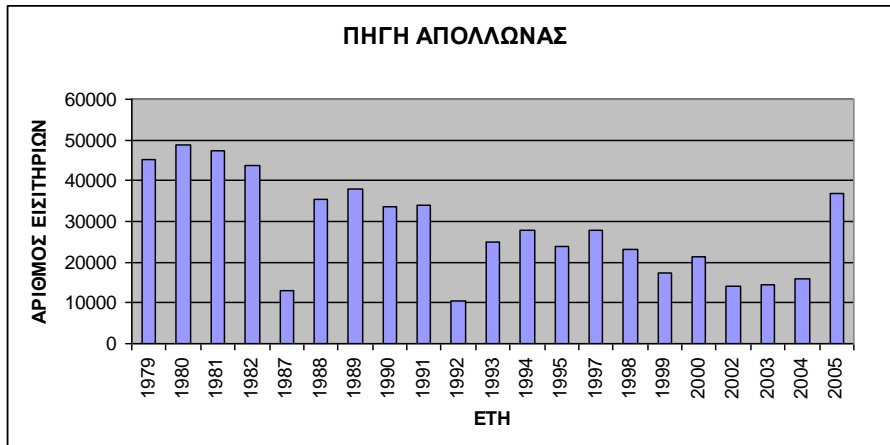
Πίνακας 8: Τα λουτροκαταστήματα Ικαρίας με τον εξοπλισμό που διαθέτουν			
Λουτροκατάστημα	Αριθμός λουτήρων	Αριθμός κοινών δεξαμενών	Πισίνες
ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ	24	1	-
ΚΡΑΤΣΑ	20	2	-
ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ	14	2	-
ΣΠΗΛΙΑ	15	2	2

Πηγή: Δήμος Αγίου Κηρύκου

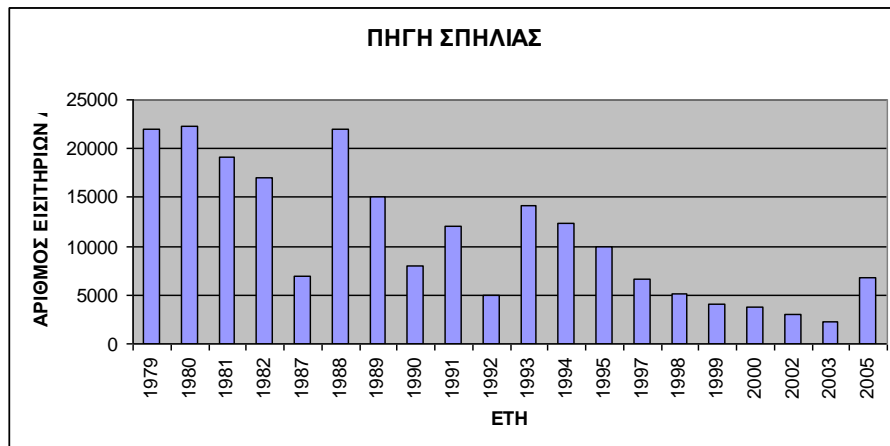
Η περίοδος λειτουργίας των υδροθεραπευτηρίων αρχίζει από την 1^η Μαΐου και λήγει στις 31 Οκτωβρίου με περιόδους αιχμής τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβρη. Όσο αναφορά το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς, οι λουτροπηγές ανήκουν στο Δήμο Αγίου Κηρύκου. Το 2005 ο Δήμος Αγίου Κηρύκου δημιούργησε Αναπτυξιακή Εταιρεία έτσι ώστε να μπορεί να εκμεταλλευτεί μόνος του τις πηγές με αποτέλεσμα τη βελτίωση των υποδομών των πηγών και την αύξηση των κερδών του. Όπως προαναφέρθηκε, το χειμώνα του 2005 έγινε ριζική ανακαίνιση της Σπηλιάς και μερική του Απόλλωνα.

Τα διαθέσιμα στοιχεία για το δοθέντα εισιτήριο των λούσεων στις λουτροπηγές δίνονται στα παρακάτω διαγράμματα από το έτος 1979 έως το 2005.

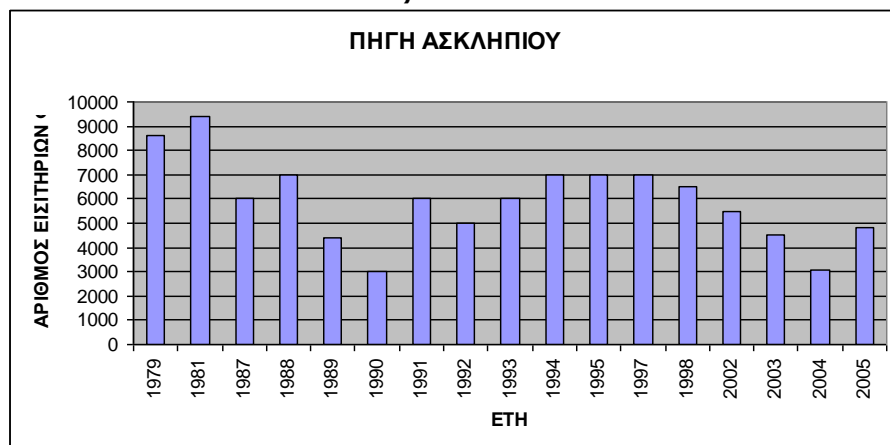
Διάγραμμα 4: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Απόλλωνας από το έτος 1979 - 2005

Διάγραμμα 5: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Σπηλιάς από το έτος 1979 - 2005

Διάγραμμα 6: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Ασκληπιού από το έτος 1979 - 2005

Διάγραμμα 7: Ο αριθμός των δοθέντων εισιτηρίων στην πηγή Κράτσα από το έτος 1979 - 2004

Και στις τέσσερις πηγές παρατηρείται μια συνεχής πτώση των εισιτηρίων. Τα έτη από το 1979 – 1982 είναι οι χρονιές με τη μεγαλύτερη προσέλευση κόσμου στις λουτροπηγές. Επιπλέον και οι μέρες παραμονής των τουριστών ήταν περισσότερες. Κατά μέσο όρο οι λουόμενοι παρέμεναν στο νησί για 30 μέρες ενώ το 2005 ο μέσος όρος παραμονής έπεσε στις 20 ημέρες.

Το 1987 το ψυχρό κλίμα που είχε δημιουργηθεί μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και η επιστράτευση των παραμεθόριων περιοχών μείωσε κατά πολύ τον τουρισμό στα νησιά του Αιγαίου, όπως φαίνεται στα διαγράμματα. Ακόμα τη χρονιά αυτή το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων διέκοψε την επιχορήγηση στους ασφαλισμένους για τα ιαματικά λουτρά Ικαρίας. Μετά από δύο χρόνια η απόφαση αυτή ακυρώθηκε και συμπεριλήφθηκαν ξανά οι ιαματικές πηγές Ικαρίας στους καταλόγους του ΙΚΑ, όμως τις επόμενες χρονιές οι λουόμενοι δεν επέστρεψαν.

Για τον ιαματικό τουρισμό της Ικαρίας η χειρότερη χρονιά υπήρξε το 1992. Ο Σεπτέμβρης είναι η καλύτερη περίοδος για τον ιαματικό τουρισμό στα Θέρμα. Οι τιμές αυτή την εποχή στα ενοικιαζόμενα δωμάτια είναι μειωμένες και οι ηλικιωμένοι τις προτιμούν. Το Σεπτέμβρη του 1992 έγιναν πρόωρες εκλογές οι οποίες ανάγκασαν τους λουόμενους να γυρίσουν στα σπίτια τους ή σε όσους είχαν προγραμματίσει να έλθουν στην Ικαρία το μήνα αυτό να ακυρώσουν το ταξίδι τους.

Έως και το 2004 σημειώνεται σχεδόν κάθε χρόνο και στις τέσσερις πηγές συνεχής μείωση των εισιτηρίων που κόπηκαν. Το 2005 που η Δημοτική Αναπτυξιακή Εταιρεία ανέλαβε τη λειτουργία των Πηγών διαπιστώνεται αύξηση των εισιτηρίων. Όμως αυτή η αύξηση μπορεί να είναι και εικονική γιατί οι μισθωτές τα προηγούμενα χρόνια δεν εμφάνιζαν τα πραγματικά στοιχεία. Επιπλέον σύμφωνα με τα οικονομικά στοιχεία για το χρονικό διάστημα 1994-1998 οι μισθωτές των πηγών Απόλλωνα και Σηληιάς φαίνεται να έχουν ζημιά παρά κέρδος διότι το ενοίκιο που καταβάλλουν στο Δήμο είναι μεγαλύτερο από την είσπραξή τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι από το 1994 – 2004 τις πηγές τις νοίκιαζαν οι ίδιοι ιδιώτες.

Τα χρόνια 1994 – 1998 τα κέρδη του Δήμου Αγίου Κηρύκου, μέσω των ενοικίων ήταν γύρω στα 20.000.000 δρχ. Το 2004 τα κέρδη του έφθασαν τα 77.150 €, ενώ το 2005 όπου ο Δήμος ανέλαβε τη διαχείριση και λειτουργία των πηγών τα κέρδη του ανέβηκαν στο ποσό των 171.750 €. Συγκεκριμένα το 2005 ο Δήμος Αγίου Κηρύκου δαπάνησε 15.000 € για την προβολή του Δήμου και των υδροθεραπευτηρίων (καταχωρήσεις σε τουριστικούς οδηγούς, καταχωρήσεις στον Τύπο, έκδοση τουριστικού οδηγού).

Μέσω ερωτηματολογίων που διακινήθηκαν στα υδρο-θεραπευτήρια και τους χώρους διαμονής, σε έρευνα του Δήμου Αγίου Κηρύκου το 2005 διαπιστώθηκε ότι:

- Το 59% έχει επισκεφθεί τα λουτρά πάνω από 3 φορές.
- Το 81% βρίσκει τα λουτρά καλύτερα από προηγούμενες χρονιές.
- Το 69% σκοπεύει να ξαναέρθει οπωσδήποτε ενώ το 28% δεν είναι βέβαιοι.
- Ο σημαντικότερος λόγος που θα ξαναέλθουν είναι ότι βελτιώθηκε η υγεία τους.
- Ο σημαντικότερος λόγος που δεν είναι βέβαιοι για επίσκεψη την επόμενη χρονιά είναι οι ελλειψίες συγκοινωνίες.
- Ο μέσος όρος διαμονής είναι 19,5 ημέρες – η πλειονότητα των ασφαλισμένων προέρχεται από το ΙΚΑ (65%).
- Η μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα λουομένων κυμαίνεται από 60-70 ετών, (35,7%).

Αν και η πρωτοβουλία του Δήμου Αγίου Κηρύκου να αναλάβει τη λειτουργία των λουτροπηγών αποδείχθηκε κερδοφόρα για τον Δήμο και βελτίωσε σημαντικά την εικόνα των λουτρών και γενικότερα της λουτρόπολης των Θερμών, φαίνεται ότι η επικρατούσα άποψη για τη χρήση των ιαματικών πηγών παραμένει η κλασική της θεραπείας και ότι δεν έχει ακόμη περάσει η σύγχρονη αντίληψη για τουρισμό υγείας και ευεξίας που έχει αναπτυχθεί στην υπόλοιπη Ευρώπη ως συνέπεια των επιπτώσεων της σύγχρονης ζωής.

Παρά την επικρατούσα κατάσταση υπάρχει ζήτηση ιδιαίτερα από τη πλευρά των ξένων επισκεπτών που ανακαλύπτουν την ύπαρξη τους όταν φτάσουν στο προορισμό τους. Πολλοί απ' αυτούς ελκύονται και από τη δυνατότητα συνδυασμού θερμού λουτρού και θαλάσσιου μπάνιου, αλλά ο μεγαλύτερος αριθμός των ξένων – που αξίζει να σημειωθεί ότι δεν επιζητά τη πολυτέλεια αλλά απαιτεί κάποια ελάχιστα standards υγιεινής και ποιότητας – αποθαρρύνεται στο να τα χρησιμοποιήσει. Προφανώς, οι εγκαταστάσεις στη κατάσταση που βρίσκονται δεν μπορούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη αυτής της ειδικής μορφής τουρισμού.

Ο τουρισμός υγείας ο οποίος συνεχώς εξελίσσεται, σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες που έχουν σχέση με την υγεία όπως τον Ιατρικό έλεγχο, την ειδική διαιτητική, την θεραπεία με βιταμίνες, τις βοτανοθεραπείες, τη γυμναστική, τις ειδικές θεραπείες όπως αντικαπνική, θεραπεία του άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, εκμάθηση ύπνου, έρευνα της σωστής γραμμής του σώματος αισθητική κ.λ.π., στοιχεία που απουσιάζουν στις υπό εξέταση λουτροπηγές. Συμπερασματικά, εφόσον το νησί έχει μακρά παράδοση στο θερμαλιστικό τουρισμό, η περαιτέρω αξιοποίηση και ανάδειξη των ιαματικών πηγών του κρίνεται ως επιτακτική ανάγκη.

Αγροτικά Τοπία

Τα Αγροτικά Τοπία είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και διαχειριστικών αγροτικών συστημάτων. Η μακριά ιστορική πορεία αυτής της αλληλεπίδρασης στην περιοχή του Βορείου Αιγαίου, έχει δημιουργήσει μια σειρά από *ημι-φυσικά* τοπία, τα οποία αν και δεν διακρίνονται για την παραγωγική τους αξία (εξαιτίας των περιορισμένων φυσικών πόρων), εντούτοις χαρακτηρίζονται από μεγάλη οικολογική και αισθητική αξία. Η οικολογική αξία έχει να κάνει με την ίδια τη φύση των παραδοσιακών αγροτικών διαχειριστικών συστημάτων, με τα οποία συντηρούνταν με βιώσιμες πρακτικές η ποιότητα των περιορισμένων φυσικών πόρων. Η αισθητική αξία, από την άλλη, αναφέρεται στη συμβολική δύναμη των αγροτικών αυτών τοπίων, τα οποία αποτελούν έναν αυτοτελή τουριστικό πόρο, που μέχρι σήμερα έχει χρησιμοποιηθεί ως «δωρεάν σκηνικό» για τον τουρισμό παραλίας και έχει υψηλές δυνατότητες μελλοντικής αξιοποίησης αν διατηρήσει τα χαρακτηριστικά του.

Τα χαρακτηριστικά του αγροτικού τοπίου μπορούν να διαχωριστούν σε πέντε κατηγορίες:

1. Τις **Αναβαθμίδες**, οι οποίες αποτελούν πολύτιμο μέσο συντήρησης των φυσικών πόρων (έδαφος, νερό). Η εγκατάλειψη της γεωργίας τις τελευταίες δεκαετίες και η απουσία εξειδικευμένων τεχνικών συντήρησης τους, έχει οδηγήσει σε ευρύτατη υποβάθμιση της ποιότητάς τους, όπου αυτές δεν έχουν καταστραφεί πλήρως. Ιδιαίτερα σε περιοχές όπου οι αναβαθμίδες χρησιμοποιούνταν για την καλλιέργεια σιτηρών ή κτηνοτροφικών φυτών, η καταστροφή ενισχύεται από τον εκσυγχρονισμό της αγροτικής παραγωγής.
2. Τις **Περιφράξεις**, οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη διαχείριση των κοπαδιών των αιγοπροβάτων (συνήθως από πέτρες) και την προστασία ευπαθών καλλιεργειών από τους ανέμους, με φυτοφράκτες (συνήθως από καλαμιές). Οι περιφράξεις χρησιμοποιήθηκαν σε πολύπλοκα συστήματα διαχείρισης της βόσκησης και ανανέωσης του βοσκητικού δυναμικού των άγονων βοσκοτόπων.
3. Τα **Μονοπάτια**, τα οποία αποτελούσαν τις οδούς χερσαίας επικοινωνίας μεταξύ των οικισμών των νησιών, ή για μετάβαση από τους οικισμούς στα κτήματα. Ο συνδυασμός τους με περιφράξεις, προσφέρει τοπία μεγάλου φυσικού κάλλους και δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αν και η εγκατάλειψή τους, σε συνδυασμό με τη διάνοιξη αγροτικών δρόμων, έχει οδηγήσει στην καταστροφή πολύ σημαντικού ποσοστού τους.
4. Τις **Αγροτικές Κατασκευές**, οι οποίες είναι μια ευρύτατη κατηγορία που περιλαμβάνει κατασκευές αποθήκευσης προϊόντων και διανυκτέρευσης στους αγρούς (αποθήκες, οικήματα), κατασκευές στάθμευσης ή σταβλισμού των ζώων (στάνες, στρούγγες), ειδικές κατασκευές για εκτροφή ζώων ή/και πουλιών (περιστερώνες), κατασκευές μεταποίησης προϊόντων στον αγρό (αλώνια, λιχνιστήρια, πατητήρια) ή σε ειδικούς χώρους (ανεμόμυλοι, υδρόμυλοι), κατασκευές άρδευσης ή ύδρευσης των ζώων (πηγάδια, στέρνες). Ο πλούτος και η ποικιλία στην μορφή και στις τεχνικές κατασκευής τους είναι τεράστιος και σε συνδυασμό με το κυρίαρχο υλικό κατασκευής (πέτρα), καθιστούν τις κατασκευές αυτές εξαιρετικά «πολύτιμες» για την αισθητική αξία του τοπίου. Όπως και με τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά, ο εκσυγχρονισμός της αγροτικής παραγωγής από τη μια με τη χρήση διαφορετικών υλικών στη συντήρησή τους

ή την αντικατάστασή τους και η εγκατάλειψη της γεωργίας από την άλλη, έχουν οδηγήσει σε σημαντική υποβάθμιση της ποιότητάς τους.

5. Τις **Υπόλοιπες Κατασκευές της Υπαίθρου**. Οι υπόλοιπες κατασκευές περιλαμβάνουν κυρίως *ιερούς χώρους*, δηλαδή κατασκευές που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν, ή χρησιμοποιούνται ακόμη, για λατρευτικούς – θρησκευτικούς σκοπούς. Ο πλούτος και η ποικιλία των διαφορετικών κατασκευών είναι και εδώ πολύ μεγάλος. Εδώ θα πρέπει να προστεθούν και οι **αρχαιολογικοί χώροι**, για τη σημασία των οποίων στη συμβολική σημασία των νησιών του Βορείου Αιγαίου και γενικά της Ελλάδας, δεν χρειάζεται να προστεθούν πολλά.

Εκτός από τα παραπάνω ανθρωπογενή όμως χαρακτηριστικά, τα αγροτικά τοπία των νησιών του Βορείου Αιγαίου παρουσιάζουν και ενδιαφέροντα *φυσικά* χαρακτηριστικά, τα οποία αναφέρονται στο γεωλογικό τους υπόβαθρο και στις φυσικές χρήσεις γης. Η διατήρηση του αγροτικού τοπίου δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο συγκεκριμένης πολιτικής. Οι υφιστάμενες διατάξεις για την εκτός οικισμών δόμηση που επιτρέπουν τη δόμηση όχι μόνο σε οποιοδήποτε αγροτεμάχιο έχει έκταση μεγαλύτερη των 4 στρεμμάτων, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις σε οικόπεδα μικρότερα (μέχρι 750τμ όταν βρίσκεται επί του εθνικού και επαρχιακού οδικού δικτύου), χωρίς ουσιαστικά περιορισμούς στη μορφή των κτιρίων και με ύψος που συχνά ξεπερνά τα επιτρεπόμενα 7,5 μέτρα, έχει δημιουργήσει σημαντικές αλλοιώσεις στο τοπίο. Τις αλλοιώσεις αυτές έρχονται να συμπληρώσουν τα δημόσια έργα, οι οχλούσες δραστηριότητες (τσιμεντάδικα, λατομεία, χωματερές, εργοστάσια παραγωγής ενέργειας), οι αποθήκες, τα εμπορικά κέντρα και κάθε είδους κατασκευή που δεν λαμβάνει υπόψη της τα μορφολογικά χαρακτηριστικά και την κλίμακα της περιοχής. Η προσπάθεια εφαρμογής χωροταξικής πολιτικής εξειδικευμένης σε επίπεδο νησιού που ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του '80 με τις χωροταξικές μελέτες δεν έχει προχωρήσει, ενώ και η υφιστάμενη γενική νομοθεσία καταστρατηγείται στη πράξη, δεδομένης της ανεπάρκειας των μηχανισμών ελέγχου και καταστολής.

Οι προσπάθειες που έγιναν για την στήριξη των αναβαθμιδών και τη συντήρηση μονοπατιών με χρηματοδοτήσεις από τα ΚΠΣ είχε μόνο σημειακά αποτελέσματα, δεδομένου ότι προωθήθηκε αποσπασματικά και όχι ως τμήμα μιας ολοκληρωμένης πολιτικής π.χ. για ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (περιπατητικού, οικολογικού, πολιτιστικού, αγροτουρισμού κλπ).

Μέχρι σήμερα η μόνη παρέμβαση που έχει γίνει για την ανάδειξη του αγροτικού τοπίου και γενικότερα των φυσικών πόρων είναι ο καθαρισμός και η σήμανση μονοπατιών. Σήμερα υπάρχουν μονοπάτια σε όλα τα νησιά του Ν. Σάμου και τα περισσότερα είναι χαρτογραφημένα (δημιουργήθηκε και ψηφιακός χάρτης για την αξιοποίηση τους), ενώ η Ικαρία προσελκύει σημαντικό αριθμό τουριστών περιπατητικού τουρισμού και τα τελευταία χρόνια προωθείται η μορφή αυτή και στη Σάμο. Παρ' όλα αυτά σημαντικός αριθμός τουριστών τα χρησιμοποιούν, είτε γιατί έχουν τη δική τους πληροφόρηση, είτε γιατί οργανώνονται ειδικές εκδρομές από τα τουριστικά γραφεία. Η έλλειψη πληροφοριακού υλικού τόσο έντυπου όσο και με πινακίδες στις διαδρομές περιορίζει τη χρήση τους αλλά και την ανάδειξη της πληθώρας των στοιχείων των περιοχών από τις οποίες διέρχονται.

Πιο συγκεκριμένα, στη **Σάμο** η χάραξη διαδρομών έχει γίνει από τον ορειβατικό σύλλογο της περιοχής καθώς και από τους τουρίστες – επισκέπτες του νησιού οι οποίοι έρχονται για περιπατητικό τουρισμό. Ενδεικτικά αναφέρουμε κάποιες από τις διαδρομές οι οποίες έχουν χαραχτεί στα βουνά του νησιού και ειδικότερα στο βουνό Κέρκης:

- Βοτσαλάκια -Μ. Ευαγγελίστριας- Προφήτης Ηλίας –Βίγλα
- Μνημείο-Προφήτης Ηλίας-Βίγλα
- Παναγία Μακρινή-Πριόνι –Βίγλα
- Στρούγκα- Αεροπλάνο- Βίγλα

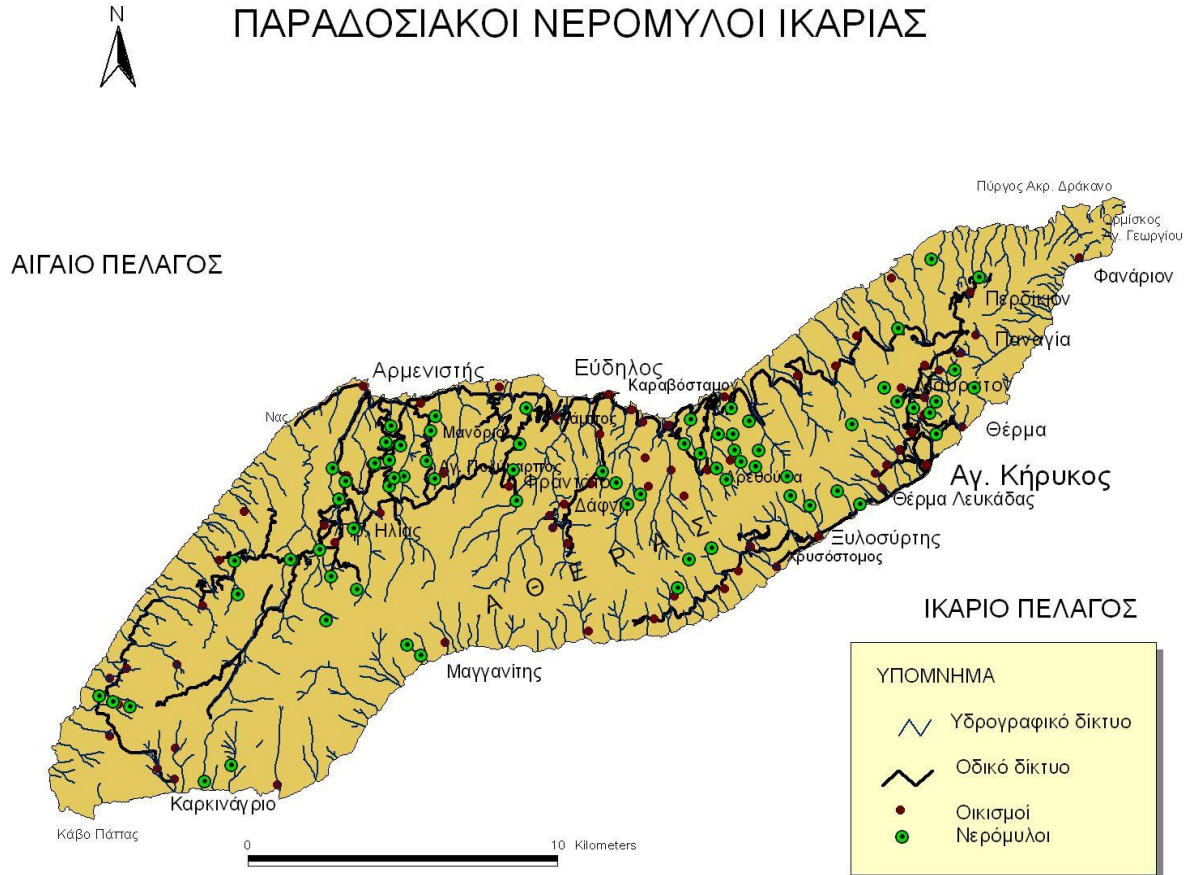
Οι διαδρομές αυτές καλύπτουν σχεδόν όλο τον όγκο του βουνού και διαφέρουν στον βαθμό δυσκολίας.

Από την άλλη, στην **Ικαρία** αναπτύχθηκε μόνο η εντελώς απαραίτητη συγκοινωνιακή υποδομή για τις ενδομεταφορικές της ανάγκες. Η υποδομή αυτή συνίσταται σε ένα δίκτυο μονοπατιών, μικρών και μεγάλων, τα οποία εξυπηρετούσαν, αποκλειστικά μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες, αλλά μερικώς ακόμη και σήμερα, τους κατοίκους του νησιού. Μέσα από αυτά περνούσαν άνθρωποι πεζοί και ζώα που μετέφεραν αγαθά ή/ και ανθρώπους. Τα μονοπάτια αυτά - άλλοτε φαρδιά και πλακόστρωτα που αποτελούσαν τους κεντρικούς άξονες του νησιού και άλλοτε στενά και χωμάτινα που εξυπηρετούσαν αγροτικές κυρίως δραστηριότητες - αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο της Ικαριακής παράδοσης και κληρονομιάς. Το ικαριώτικο μονοπάτι είναι χωμάτινο ή στρωμένο με πέτρα, το είδος της οποίας διαφέρει ανάλογα με τα γύρω πετρώματα. Εξαιρετικής ομορφιάς και αντοχής είναι τα στρωμένα από ακατέργαστο μάρμαρο. Άλλα είναι στρωμένα με σχιστόλιθο Ικαρίας. Κατ' ανάγκη τα μονοπάτια παρουσιάζουν συνεχείς στροφές, διακυμάνσεις κλίσεων και διαφορές πλάτους προσαρμοζόμενα να αποφύγουν βραχώδη σημεία και ιδιωτικά κτήματα. Στα σημεία όπου τα όρια πλάτους του μονοπατιού πρέπει να είναι εμφανή όπως στις περιπτώσεις στις οποίες αυτό εφάπτεται με ιδιοκτησία ή υπάρχει γκρεμός συναντάται ένας κοντός πέτρινος τοίχος ή όρθιες μεγάλες πλάκες από σχιστόλιθο ή πάσπαρο. Σε πολλά σημεία λόγω της μεγάλης κλίσης του εδάφους το μονοπάτι υποστηρίζεται από τοίχο το επάνω μέρος του οποίου αποτελεί ήδη έτοιμο στρωμένο μέρος του.

Μια πρώτη προσπάθεια εντοπισμού, καταγραφής και αξιολόγησης των παλαιών μονοπατιών έγινε το 1998 από ξένους εθελοντές και την «Αναπτυξιακή Εταιρία Επαρχίας Ικαρίας». Μία μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 2000 στα πλαίσια του Κοινοτικού Προγράμματος Terra Lore, με τίτλο «Αξιολόγηση μονοπατιών της Ικαρίας» κατέγραψε και αξιολόγησε 5 ορεινά μονοπάτια της: α) Μαυράτο- Καψαλινό Κάστρο, β) Καψαλινό Κάστρο- Καραβόσταμο, γ) Καψαλινό Κάστρο- Αρεθούσα, δ) Αρεθούσα- Καραβόσταμο, ε) Καραβόσταμο – Εύδυλος. Το 2001 άρχισαν εργασίες καθαρισμού, συντήρησης και ανάδειξης των μονοπατιών αυτών. Οι διαδρομές Μαυράτο-Καψαλινό Κάστρο και Καψαλινό Κάστρο-Καραβόσταμο είναι διαθέσιμες ήδη στους περιπατητές. Η πιο γνωστή διαδρομή είναι «ο γύρος των Ραχών», όπου πωλείται χάρτης για τους ενδιαφερόμενους επισκέπτες.

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει, επίσης, να γίνει και στους νερόμυλους της Ικαρίας. Ο αριθμός των νερόμυλων στο νησί είναι εντυπωσιακός, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα νησιά του Βορείου Αιγαίου, λόγω άφθονων τρεχούμενων νερών. Στην Ικαρία έχει από παλιά

αναπτυχθεί ένα σημαντικό δίκτυο νερόμυλων για την αξιοποίηση της δυναμικής ενέργειας των ρεόντων υδάτων της. Συνολικά λειτούργησαν 68 νερόμυλοι: 19 στον Δήμο Αγ Κηρύκου, 28 στον Δήμο Ραχών και 21 στον Δήμο Ευδήλου. Η λειτουργία των νερόμυλων σταμάτησε σταδιακά από το 1960 όταν κατασκευάστηκε το σύγχρονο δίκτυο ύδρευσης.

Χάρτης 8: Κατανομή νερόμυλων

Πριν δύο χρόνια το ΤΕΕ Ευδήλου προέβη σε καταγραφή των νερόμυλων και με πρωτοβουλία των τοπικών φορέων επιλέχθηκαν δύο νερόμυλοι οι οποίοι με τις κατάλληλες επιδιορθώσεις θα είναι επισκέψιμοι στο κοινό.

Συμπερασματικά, το αγροτικό τοπίο αποτελεί τουριστικό πόρο απαραίτητο για την ανάπτυξη όλων των μορφών τουρισμού υπαίθρου όπως ο αγροτουρισμός, ο πεζοπορικός τουρισμός, ο φυσιολατρικός κλπ αλλά και όλων των άλλων μορφών τουρισμού συμπεριλαμβανόμενου και του τουρισμού παραλίας, δεδομένου ότι επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό ότι βλέπει ο επισκέπτης.

2.2.2 Πολιτιστικοί Πόροι

Το Αιγαίο, ως κοιτίδα του ελληνικού πολιτισμού και σταυροδρόμι πολιτισμών, από τους αρχαιότετους χρόνους βρίθκει από τα αποτυπώματα που άφησαν οι άνθρωποι στο πέρασμά τους και αποτελούν αδιάψευστους μάρτυρες της ακμής που γνώρισε η περιοχή. Μνημεία παγκόσμιας ακτινοβολίας κατασκευές για τη λατρεία των θεών, για την προστασία από τους εισβολείς, δίπλα σε ταπεινά μνημεία απομεινάρια της καθημερινής ζωής των απλών ανθρώπων. Μνημεία που η δημιουργία τους χάνεται στα βάθη της ιστορίας, αλλά και μνημεία του σύγχρονου πολιτισμού υπάρχουν διασκορπισμένα σε όλα τα νησιά, χωρίς όμως να έχουν συντηρηθεί και αναδειχθεί ανάλογα.

Αρχαιολογικοί χώροι και νεότερα μνημεία

Εκτός από τα εθνικής εμβέλειας μνημεία όπως είναι το Ηραίο (Ναός της Θεάς Ήρας), το Ευπαλίνειο Όρυγμα (υδραγωγείο της αρχαίας πόλης της Σάμου) υπάρχουν και πολλά μικρότερης εμβέλειας που όμως έχουν χαρακτηριστεί με ΦΕΚ και ανήκουν κυρίως στις κατηγορίες των βυζαντινών και των νεώτερων μνημείων (πχ. εκκλησίες, κτίρια, βρύσες, μύλοι κτ). Παρατηρούμε ότι ο Νομός Σάμου έχει 5 αρχαιολογικούς χώρους σε σύνολο 12 που βρίσκονται στο Β. Αιγαίο, το Ηραίο και το Ευπαλίνειο Όρυγμα στη Σάμο, το Δράκανο, η Νας και ο Κάμπος στην Ικαρία. Ο Νομός Σάμου έχει 5 μουσεία, από τα οποία τα 3 είναι στη Σάμο (Αρχαιολογικό Μουσείο Σάμου, Αρχαιολογική Συλλογή Πυθαγορείου, Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Καρλοβασίου) και 2 στην Ικαρία (Αρχαιολογικό Μουσείο Κάμπου Ικαρίας, Αρχαιολογική Συλλογή Αγίου Κηρύκου).

Παρά την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά σε αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία, δεν γίνεται καμιά συγκροτημένη προσπάθεια ανάδειξης τους σε συγκεκριμένο κοινό με πολιτιστικά και εκπαιδευτικά ενδιαφέροντα, εντούτοις ο εκάστοτε πόρος από «μόνος» του, θα λέγαμε, προσελκύει επισκέπτες. Όπως θα διαπιστώσουμε στο κεφάλαιο της ζήτησης, η υψηλή εποχικότητα επισκεψιμότητας των αρχαιολογικών μουσείων και χώρων που έχει ο Ν. Σάμου, ισχυροποιούν και την άποψη ότι η επίσκεψη στους χώρους αυτούς αποτελεί μια συμπληρωματική ή δευτερεύουσα δραστηριότητα για τους τουρίστες της καλοκαιρινής περιόδου. Δυστυχώς, η Σάμος είναι μόνο κατ' επίφαση «το νησί του Πυθαγόρα», δίχως να υπάρχουν στοιχεία που να προσελκύουν τουρίστες του λεγόμενου πολιτισμικού τουρισμού, οι οποίοι σύμφωνα με έρευνες που έχουν διεξαχθεί από το Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης και μεγαλύτερη ημερήσια κατά κεφαλή δαπάνη έχουν και λιγότερες πιέσεις ασκούν στο περιβάλλον. Κάτι αντίστοιχο ισχύει για την Ικαρία και τον Ικαρο.

Οικισμοί

Ο οικιστικός πλούτος του Βορείου Αιγαίου είναι αρκετά μεγάλος. Το δομημένο περιβάλλον του Αιγαίου έχει από πολλά χρόνια αναγνωριστεί ως πόλος έλξης τουριστών και επισκεπτών. Το κάθε νησί παρουσιάζει ιδιαίτερο χαρακτήρα επηρεασμένο τόσο από το ανάγλυφό του, όσο και από την ιστορική του διαδρομή.

Μεταξύ όλων των οικιστικών συνόλων της περιφέρειας, ένας μεγάλος αριθμός έχει αξιολογηθεί ως σημαντικού ενδιαφέροντος και έχει υπαχθεί στο καθεστώς των διατηρητέων παραδοσιακών οικισμών. Συνολικά 37 οικισμοί είναι χαρακτηρισμένοι ως

παραδοσιακοί, από τους οποίους οι 16 βρίσκονται στον Νομό Λέσβου (Λέσβος 11, Λήμνος 5), 21 στον Νομό Χίου και οι υπόλοιποι 17 στον Νομό Σάμου (Σάμος 11, Ικαρία 6). Αναλυτικά οι παραδοσιακοί οικισμοί παρουσιάζονται της εξεταζόμενης περιοχής δίνονται στον Πίνακα 9:

Πίνακας 9: Παραδοσιακοί οικισμοί Ν. Σάμου	
Νησί	Παραδοσιακός Οικισμός
Ικαρία	Αρμενιστής
	Εύδηλος
	Κουντουμάς
	Λαψαχάδες
	Μηλεωπό
	Χριστός Ραχών
Σάμος	Βαθύ
	Βουρλιώτες
	Καρλόβασι
	Καστανιά
	Κοκκάρι
	Λέκκα
	Μανωλάτες
	Μαραθόκαμπος
	Μύλοι
	Παγώνδας
	Σπαθαραίοι

Πηγή: EOT (2007) www.gnto.gr

Όμως παρά την ύπαρξη τόσο σημαντικού οικιστικού πλούτου που από μόνος του αποτελεί πόλο έλξης, ελάχιστα έργα συντήρησης και ανάδειξης των οικισμών έχουν γίνει από πλευράς πολιτείας με αποτέλεσμα να υπάρχει σημαντική αλλοίωση τους είτε από νέα κτίσματα, είτε από επεμβάσεις σε υφιστάμενα κτίρια, είτε από τη κατασκευή υποδομών. **Η αξιοποίηση των εγκαταλελειμμένων και των κενών κατοικιών για την δημιουργία καταλυμάτων ειδικού χαρακτήρα και το τουριστικό προϊόν θα αναβάθμιζε, και ζωή θα έδινε στους μη παράκτιους οικισμούς και τις πιέσεις για παράκτια δόμηση θα περιορίζε.** Η σχετικά πρόσφατη ενεργοποίηση του Υπουργείου Αιγαίου σε θέματα δόμησης (με τη νεοσυσταθείσα Δ/ση Περιβάλλοντος) με την έκδοση Π.Δ. που περιλαμβάνει αυστηρότερους όρους τόσο στα εντός οικισμού όσο και στα εκτός οικισμού κτίσματα, στο χαρακτηρισμό και νέων οικισμών ως παραδοσιακών και στην δημιουργία μηχανισμών αρχιτεκτονικών ελέγχων ανά νομό και επαρχείο (ΣΧΟΠ), θα πρέπει να αποδώσει αποτελέσματα μεσοπρόθεσμα.

Γαστρονομία

Η αλλαγή στον τρόπο ζωής των νησιών με την επικράτηση νέων διαδικασιών παραγωγής, την εγκατάλειψη πολλών παραδοσιακών καλλιεργειών και άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, την εισαγωγή πολλών τυποποιημένων προϊόντων, αλλά και την αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων, είχε ως αποτέλεσμα πολλά στοιχεία της τοπικής παραγωγής και της τοπικής κουζίνας να έχουν εξαφανιστεί ή περιοριστεί σημαντικά, λόγω της ανεπάρκειας των πρώτων υλών, ή της εξαφάνισης της τεχνογνωσίας παραδοσιακής παραγωγής τους.

Το κρασί, τα τυροκομικά, τα αρωματικά φυτά, το μέλι και περιορισμένος αριθμός άλλων προϊόντων υπάρχει πλέον στο εμπόριο (το οποίο είναι συνήθως άτυπο), γεγονός που περιορίζει σημαντικά τις δυνατότητες διατήρησης των παραδοσιακών γεύσεων και συνταγών και διαφοροποίησης της κουζίνας της περιοχής από εκείνη της υπόλοιπης χώρας.

Συνολικά θα μπορούσε να αναφερθεί ότι η σημαντική τοπική παράδοση σε παραγωγή προϊόντων διατροφής και σε «πιάτα», έχει αξιοποιηθεί αρκετά με την μορφή συσκευασίας αλλά όχι με την μορφή παροχής παραδοσιακού γεύματος πχ. στα αγροτουριστικά καταλύματα, αλλά και στα εστιατόρια όπως έχει γίνει σε περιοχές της Ευρώπης. Ακόμη σοβαρότερο είναι ότι δεν προωθούνται ούτε τα κλασσικά τοπικά (ή ευρύτερα αιγαιοπελαγίτικα) προϊόντα (λάδι, ούζο, κρασί, τυροκομικά, μέλι, παραδοσιακό ψωμί) μέσα από τα εστιατόρια.

Η γενικότερη τάση για διατήρηση όμως παραδοσιακής κουζίνας δεν μπορεί παρά να επηρεάσει θετικά τις εξελίξεις ιδιαίτερα εάν διατηρηθεί η παραγωγή των αναγκαίων πρώτων υλών και τυποποιημένων τροφίμων. Η έκδοση βιβλίων με σχετικό περιεχόμενο, η εμφάνιση παραδοσιακών πιάτων στους καταλόγους των εστιατορίων, αλλά και η δημιουργία δικτύων προς τη κατεύθυνση αυτή αποτελούν ενθαρρυντικά σημάδια.

Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο αλλά και μέσο ανάδειξης της ντόπιας γαστρονομίας είναι το Σαμιώτικο κρασί. Όμως, οι προσπάθειες ανάδειξής του δεν ξεφεύγουν από τα στενά όρια της εμπορίας ως τοπικό προϊόν, με φολκλορικό θα λέγαμε χαρακτήρα, κι όχι ως ένα ανεξάρτητο τουριστικό προϊόν. Η διεθνής φήμη του Σαμιώτικου κρασιού, δεν συνοδεύεται από ένα πλαίσιο δραστηριοτήτων που θα μπορούσε να προσελκύσει γευσιγνώστες κρασιού από όλο τον κόσμο (οινοποιητικά συνέδρια κλπ), κι οι προσπάθειες ανάδειξής του περιορίζονται μόνο σε αυτές της εμπορίας ως τοπικό προϊόν. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ΕΟΣΣ έχει δημιουργήσει στο εργοστάσιο της μικρό μουσείο και επισκέψιμο χώρο για τη προώθηση του προϊόντος. Για ένα άλλο τοπικό προϊόν, τα αρωματικά φυτά πρόσφατα έχει δημιουργηθεί επισκέψιμος χώρος προβολής και προώθησης τους.

Όσο αφορά στην Ικαρία, ένα χαρακτηριστικό παραδοσιακό πιάτο που βρίσκεται στους καταλόγους των περισσότερων εστιατορίων της είναι το «σουφικό», το οποίο φτιάχνεται στο τηγάνι με διάφορα λαχανικά. Επιπλέον, μικρός αριθμός εστιατορίων συμπεριλαμβάνει στα πιάτα του διάφορες τοπικές πίτες και «πιταράκια». Άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο ανάδειξης της ντόπιας γαστρονομίας είναι ο «πράμνειος οίνος», του οποίου γίνεται εμφιάλωση και εμπορία ως τοπικό προϊόν. Τα προϊόντα ωστόσο που

προωθούνται περισσότερο είναι τα παραδοσιακά γλυκά του κουταλιού και το ικαριώτικο μέλι.

Οι παραπάνω προσπάθειες δεν είναι επαρκείς στο να δημιουργήσουν ένα ξεχωριστό τουριστικό προϊόν, αλλά ούτε να υποστηρίξουν το υφιστάμενο κυρίαρχο προϊόν των 3S.

Μουσική – Χορός – Τέχνες – Γράμματα – Ήθη – Έθιμα

Ένα σημαντικό κομμάτι του τοπικού πολιτισμού έχει να κάνει με τα ήθη και τα έθιμά του, αλλά και με τις επιδόσεις του στα γράμματα και στις τέχνες. Τα νησιά του Β. Αιγαίου έχουν να δείξουν πολλά ενδιαφέροντα δείγματα τέτοιου πολιτισμού με γνωστότερα τη μουσική και τους χορούς, για τους οποίους κάθε νησί υπερηφανεύεται για τις δικές του ιδιαιτερότητες και επιδόσεις. Λιγότερο γνωστές στο ευρύτερο κοινό – εκτός κάποιων εξαιρέσεων- είναι οι επιδόσεις των νησιών στη χειροτεχνία, στις εικαστικές τέχνες, στη λογοτεχνία και στην ποίηση.

Μέχρι σήμερα, η αξιοποίηση των στοιχείων αυτών, ιδιαίτερα μέσα από την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού για άτομα με ειδικά ενδιαφέροντα, είναι εξαιρετικά περιορισμένη, με εξαίρεση το Φεστιβάλ Καλομοίρη και τη γιορτή κρασιού στη **Σάμο**. Τις περισσότερες φορές, γίνεται ευκαιριακή και επιφανειακή «εμπλοκή» στο τουριστικό προϊόν, χωρίς ουσιαστική γνωριμία των τουριστών με τα στοιχεία του τοπικού πολιτισμού. Επιπρόσθετα, τα πανηγύρια αποτελούν σ' ένα βαθμό πόλο έλξης μεμονωμένων ή και οργανωμένων τουριστών που ενημερώνονται κυρίως τυχαία, από αφίσες, ή από τα τουριστικά γραφεία.

Η ύπαρξη πολιτιστικών κέντρων σε μεγάλο αριθμό χωριών λειτουργεί ως τόπος συσπείρωσης, εκμάθησης των μονίμων κατοίκων και προετοιμασίας για τοπικού χαρακτήρα εκδηλώσεις και σχεδόν καθόλου με τουριστικούς στόχους.

Η **Ικαρία** είναι ένας τόπος πλούσιος σε έθιμα, που παραμένουν ζωντανά ακόμα και σήμερα. Το πιο χαρακτηριστικό έθιμο είναι τα πανηγύρια του νησιού, που ξεκίνησαν σαν ημέρες εορτασμού του πολιούχου άγιου κάθε χωριού, έχοντας δηλαδή θρησκευτικό χαρακτήρα, όμως σταδιακά εξελίχθηκαν περισσότερο σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, με στόχο τη συλλογή χρημάτων για την ενίσχυση του κάθε χωριού.

Ένα δεύτερο έθιμο είναι οι παραδοσιακοί γάμοι. Σε αντίθεση με τον τρόπο που διεξάγονται οι γάμοι στα αστικά κέντρα, οι περισσότεροι γάμοι στην Ικαρία είναι ανοιχτοί σε όλους. Το γλέντι γίνεται συνήθως στην ύπαιθρο ή σε κάποια αίθουσα εκδηλώσεων των χωριών.

Επίσης υπάρχουν έθιμα που σχετίζονται με τις μεγάλες Χριστιανικές γιορτές. Το σημαντικότερο έθιμο του Πάσχα είναι «ο Σωρός» στα χωριά του Αγίου Κηρύκου. Σε αυτά τα έθιμα, κάθε χωριό φτιάχνει έναν σωρό από ξύλα, στον οποίο βάζει φωτιά την ώρα της ανάστασης. Υπάρχει ένας ανταγωνισμός μεταξύ των χωριών σχετικά με το ποιο θα βάλει τη μεγαλύτερη φωτιά. Έτσι τις προηγούμενες μέρες, εκτός από το μάζεμα του σωρού, υπάρχει και το φύλαγμα, αφού οι κάτοικοι του ενός χωριού προσπαθούν να κάψουν τον σωρό του άλλου. Στα χωριά Χριστό και Γλαρέδο του Αγίου Κηρύκου, υπάρχουν τα

«αντίλαμπρα» και το κάψιμο του Ιούδα. Οι κάτοικοι των χωριών φτιάχνουν ένα ομοίωμα του Ιούδα, το οποίο καίει στην εκκλησία του ενός από τα δύο χωριών, ενώ ακολουθεί «πόλεμος» από κροτίδες.

Η μουσικοχορευτική παράδοση της Ικαρίας, με τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αποτελεί σήμερα σημαντικό κομμάτι του συνόλου της ελληνικής παράδοσης. Ανήκει σε μία μεγάλη μουσική οικογένεια, αυτή της θαλασσινής Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα του Αιγαίου. Στη μουσική ζωή της Ικαρίας την πιο σημαντική θέση κατέχει ο Ικαριώτικος χορός με τις παραλλαγές του. Πρόκειται για καθαρά τοπικό σκοπό, ως προς τη μελωδία, αλλά και ως προς το βηματισμό.

Μέρος της παράδοσης της Ικαρίας αποτελούν οι «ρίβες». Πρόκειται για πολύστιχα ποιήματα με ομοιοκατάληκτο στίχο, (συνήθως η ομοιοκαταληξία γίνεται ανά δίστιχο), που αφηγούνται, σχολιάζουν ή σατιρίζουν γεγονότα της καθημερινότητας, πρόσωπα ή καταστάσεις. Παραδίδονται κατά κανόνα γραπτά. Όταν κάποιος αντιληφθεί ή δει κάτι αξιοπερίεργο ή ενοχλητικό, γράφει μια ρίβα, που αναφέρεται σ' αυτό, με κοροϊδευτική διάθεση συνήθως, και την τοιχοκολλά σε κάποιο εμφανές σημείο στο χωριό (καφενείο) έτσι ώστε να το διαβάσουν όσο το δυνατόν περισσότεροι. Τέτοιου είδους «κοινοποιήσεις» γίνονται ακόμα και σήμερα.

Μία σημαντική δραστηριότητα αποτέλεσε το «Κέντρο Ελληνικού Πολιτισμού» κοντά στο ορεινό χωριό Αρέθουσα με αντικείμενο την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας και στοιχείων του Ελληνικού πολιτισμού σε ξενόγλωσσους επισκέπτες. Στα περιθώρια των μαθημάτων διδάσκονταν επίσης Ελληνικοί χοροί και μουσική, γίνονταν προβολές ταινιών, εκδρομές και άλλες εκδηλώσεις. Η πρωτοβουλία αυτή αποτέλεσε μια ιδιαίτερη μορφή τουρισμού για άτομα με ειδικά ενδιαφέροντα.

Οι πόροι – φυσικοί και πολιτιστικοί – που παρουσιάστηκαν προηγούμενα δεν αποτελούν έναν εξαντλητικό κατάλογο των όσων υπάρχουν πχ. δεν υπάρχουν αναφορές στον Πυθαγόρα και στον Ικαρο και γενικότερα στον άυλο πολιτισμό – ενώ δεν έχουν αξιολογηθεί ως προς την σημαντικότητα τους και ως προς την ικανότητα τους να αποτελέσουν τμήμα ενός τουριστικού προϊόντος.

2.2.3 Προσπελασιμότητα

Ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας της τουριστικής προσφοράς που επηρεάζει άμεσα και την τουριστική ζήτηση είναι η προσπελασιμότητα ενός προορισμού. Ιδιαίτερα όταν το προσφερόμενο προϊόν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως συμβατικό (ηλιοτροπικός τουρισμός των 3S), όπως στην υπό εξέταση περιοχή, τότε η ελκυστικότητα του προορισμού καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την προσπελασιμότητα στον προορισμό. Επιπλέον, οι μεταφορές έχουν ιδιαίτερα μεγάλη σημασία για έναν ακριτικό νησιωτικό Νομό, όπως είναι αυτός της Σάμου μια και επηρεάζουν την προσπελασιμότητα της περιοχής και κατά συνέπεια το κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων και το αίσθημα απομόνωσης των κατοίκων.

Ο νησιωτικός χαρακτήρας, όμως, της περιοχής επιβάλλει την πρόσβαση στα νησιά σχεδόν αποκλειστικά με δημόσια μέσα μεταφοράς. Εξαίρεση αποτελούν τα ιδιωτικά

αεροπορικά και κυρίως θαλάσσια μέσα, που όμως αφορούν πολύ μικρό ποσοστό διακινούμενων τουριστών. Κατά συνέπεια η ποιότητα των υποδομών και η κυρίως συχνότητα των συνδέσεων των νησιών αποτελούν καθοριστικό στοιχείο της προσπελασιμότητας.

Η Σάμος διαθέτει αεροδρόμιο με καθημερινές πτήσεις εσωτερικού και πτήσεις charters. Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιούνται καθημερινές πτήσεις με Αθήνα, ενώ έχει σύνδεση τρεις φορές την εβδομάδα με Θεσσαλονίκη και από δύο με Ρόδο και Μυτιλήνη. Τα νησιά εξυπηρετούνται κυρίως από τις Ολυμπιακές Αερογραμμές, ενώ η Aegean Airlines άρχισε να εξυπηρετεί τη Σάμο μόλις το 2006, ενώ δρομολόγια εκτελεί και η Sky Express.

Η Ικαρία απέκτησε σχετικά πρόσφατα (1999) αεροδρόμιο μικρών διαστάσεων που εξυπηρετείται μόνο από πτήσεις εσωτερικού και αυτές προς το παρόν τουλάχιστον όχι σε καθημερινή βάση. Στην Ικαρία πραγματοποιούνται πτήσεις προς την Αθήνα έξι φορές την εβδομάδα και κάθε δύο φορές προς το Ηράκλειο. Η σύνδεση αυτή ξεκίνησε από το 2006. Εξυπηρετείται από την Ολυμπιακή Αεροπορία και από την Sky Express.

Θαλάσσιες Μεταφορές

Το σύστημα των λιμένων του Αιγαίου λειτουργεί ως ένα ισχυρά ιεραρχημένο σύστημα με κέντρο το λιμένα του Πειραιά και ακτινωτές συνδέσεις με τα νησιά. Τα λιμάνια είναι κυρίως μεικτά (επιβατικά και εμπορικά) κατά συνέπεια δεν έχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες εμπορικών λιμένων και επειδή σχεδιάστηκαν σε προηγούμενες δεκαετίες συναντώνται προβλήματα κυκλοφορίας εντός της λιμενικής ζώνης και ανεπάρκειας χώρων με αποτέλεσμα οι υπηρεσίες προς τους επιβάτες να είναι χαμηλές.

Πίνακας 10: Τα λιμάνια του Ν. Σάμου	
Νήσος	Μεικτά λιμάνια/επιβατικά
Σάμος	Βαθύ
	Καρλόβασι
	Μαραθόκαμπος
	Πυθαγόρειο
Ικαρία	Αγ. Κήρυκος
	Εύδηλος
Φούρνοι	Φούρνοι

Πηγή: TEAM 4 Ε.Ε. (1999) *Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου*, Αθήνα

Τα κύρια λιμάνια της Σάμου (Βαθύ και Καρλόβασι) και της Ικαρίας (Αγ. Κήρυκος, Εύδηλος), συνδέονται καθημερινά με δρομολόγια από το λιμάνι του Πειραιά, αποκλειστικά με συμβατικά πλοία, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα εξ αιτίας του μεγάλου χρόνου ταξιδιού (10-12 ώρες για Ικαρία και 12-14 ώρες για Σάμο), ενώ και οι προσφερόμενες υπηρεσίες δεν είναι ικανοποιητικές. Επίσης, υπάρχουν συνδέσεις με τα νησιά της περιφέρειας Β. Αιγαίου, με το λιμάνι της Καβάλας και με λιμάνια άλλων νησιών του Αιγαίου, αλλά πραγματοποιούνται λίγες φορές το μήνα, κυρίως με συμβατικά πλοία.

Από το καλοκαίρι του 2007 προστέθηκε στις ακτοπλοϊκές γραμμές της Ικαρίας και της Σάμου το πλοίο CORSICA EXPRESS το οποίο πραγματοποιεί το ταξίδι Πειραιά – Ικαρία σε 4,5 και 5,5 ώρες αντίστοιχα. Το πλοίο αυτό, χωρίς να υπάρχουν ακόμα αποδεικτικά στοιχεία, αύξησε κατά πολύ τον αριθμό των τουριστών, σύμφωνα με τη γενική άποψη των επιχειρηματιών του νομού.

Συνοπτικά, οι κύριες γραμμές παρουσιάζονται στους πίνακες που ακολουθούν.

Σε ότι αφορά τις ακτοπλοϊκές συνδέσεις αυτές κατηγοριοποιούνται ως εξής:

- κύρια Γραμμή: Πειραιάς – Κυκλάδες – Ικαρία – Σάμος
- άγονη γραμμή Ανατολικού Αιγαίου: Καβάλα (ή Αλεξανδρούπολη) - Λήμνος – Μυτιλήνη – Χίος – Σάμος – Ικαρία – (Κάλυμνος – Κω – Ρόδος)
- άγονη τοπική Β. Δωδεκανήσου: Κάλυμνος - Πάτμος – Λέρος – Λειψοί – Αγαθονήσι – Σάμος

Τα δρομολόγια αυτά διεξάγονται όλο το χρόνο με σχετικά ικανοποιητική συχνότητα, αλλά όχι με ικανοποιητικά σε ανέσεις και ταχύτητα πλοία (ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια) με αποτέλεσμα να καταγράφονται πολλά και έντονα παράπονα από τους τοπικούς φορείς τόσο για την εξυπηρέτηση των μόνιμων κατοίκων, αλλά κυρίως για την εξυπηρέτηση των τουριστών (κυρίως των ελλήνων).

Άλλες γραμμές που ενεργοποιούνται περιστασιακά ανάλογα είτε μέσω αγόνων είτε μέσω ελεύθερων δρομολογίων αφορούν συνδέσεις:

- με Θεσσαλονίκη
- με Ηράκλειο
- με Δωδεκάνησα (ταχύπλοα σκάφη)
- με Βόλο

Σε ότι αφορά τα δρομολόγια αυτά εξ αιτίας της ουσιαστικής διαφοροποίησης τους από χρόνο σε χρόνο αλλά και την μη έγκαιρης δημοσιοποίησης των δρομολογίων τους, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για τη χάραξη σταθερής πολιτικής προσέλκυσης ελλήνων τουριστών (πχ. από τη Β.Ελλάδα). Παρόμοια εμπόδια συναντούν τόσο τα πρακτορεία όσο και οι μεμονωμένοι ιδιώτες που προέρχονται από το εξωτερικό. Για τα νησιά που δεν έχουν άμεση σύνδεση με τα σημεία προέλευσης των τουριστών όπως είναι η Ικαρία σε ότι αφορά τις πτήσεις charter, η οργάνωση ανταποκρίσεων που να συνδυάζονται με τα δρομολόγια «κορμού» θα βελτίωνε κατά πολύ τη προσπελασιμότητα των νησιών.

Σημαντική βελτίωση έχει σημειωθεί στην εξυπηρέτηση των ταξιδιωτών, σχετικά με την κράτηση και έκδοση των εισιτηρίων (τόσο αεροπορικών, αλλά κυρίως ακτοπλοϊκών) με την εξάπλωση της on-line σύνδεσης των πρακτορείων με τις εταιρείες ή με τα νέα συστήματα ηλεκτρονικών κρατήσεων.

2.2.4 Τουριστικές υποδομές-υπηρεσίες

Στην παράγραφο αυτή, αναφερόμαστε σε υποδομές που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν μορφές τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος.

Μαρίνες

Γενικά όλα τα λιμάνια μπορούν να λειτουργούν ως σημεία υποδοχής (πρόσδεσης) σκαφών αναψυχής, ενώ σε ορισμένα υπάρχουν και περιορισμένες υπηρεσίες (πχ. ρεύμα, νερά, καύσιμα, δυνατότητα μικρο-επισκευών).

Αν και από τη δεκαετία του '90 είχαν δρομολογηθεί μαρίνες χωρητικότητας περίπου 250 θέσεων σε τέσσερα λιμάνια της Περιφέρειας, της Μυτιλήνης, της Χίου, του Πυθαγορείου και της Ικαρίας (Πίνακας 11), έχουν κατασκευαστεί οι 3 (εκτός εκείνης της Ικαρίας), λειτουργεί μόνο αυτή του Πυθαγορείου. Κατά συνέπεια δεν έχει δημιουργηθεί δίκτυο λιμανιών της Περιφέρειας (ίσως σε συνδυασμό με εκείνα της Τουρκίας) που θα επέτρεπε να αυξηθεί η κίνηση των σκαφών αναψυχής.

Πίνακας 11: Μαρίνες στο Βόρειο Αιγαίο		
Όνομα	Χωρητικότητα	Πηγή χρηματοδότησης
Μυτιλήνη	200	ΠΕΠ Β.ΑΙΓΑΙΟΥ
Χίος	250	ΠΕΠ Β.ΑΙΓΑΙΟΥ
Πυθαγόρειο	<i>258</i>	ΠΕΠ Β.ΑΙΓΑΙΟΥ
Ικαρία (Σύρτικο)	<i>250</i>	(Εθνικό σκέλος)

Πηγή: TEAM 4 Ε.Ε, (1999) *Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου*, Αθήνα

Στο Πυθαγόρειο, η μαρίνα κατασκευάστηκε στη θέση Καρπόβολος και άρχισε να λειτουργεί από το 2006 με διαχειριστή ιδιωτική εταιρεία. Θεωρείται στρατηγικής σημασίας αφού βρίσκεται απέναντι από τις πλέον ανταγωνιστικές μαρίνες της Τουρκίας όπως για παράδειγμα αυτή του Κουσάντασι.

Η τοποθεσία της θεωρείται ιδανική ενώ διαθέτει καλή κτιριακή υποδομή για να φιλοξενήσει όλες τις αναγκαίες υπηρεσίες παροχής ελλιμενισμού. Συγκεκριμένα, οι εγκαταστάσεις της μαρίνας, είναι: κτίριο Διοίκησης - Υπηρεσίες, αίθουσα πολιτιστικών εκδηλώσεων, κτίριο Ναυτικού Ομίλου, κτίριο ναυταθλητικών εγκαταστάσεων, σταθμός καυσίμων, πύργος ελέγχου, ξενοδοχείο, καταστήματα - γραφεία, σουπερμάρκετ, εστιατόριο - καφετέρια, υπόστεγο φύλαξης σκαφών, WC, αποθήκες, πλυντήρια, μονάδα συντήρησης σκαφών, συνεργείο επισκευής σκαφών, υπαίθριος χώρος εναπόθεσης σκαφών και φυλάκιο εισόδου. Σημαντικό εμπόδιο αποτελεί η αργοπορία ολοκλήρωσης του οδικού δικτύου προσπέλασης, ενώ πλεονέκτημα πρέπει να θεωρηθεί η γειτνίαση με τον τουριστικό οικισμό του Πυθαγορείου.

Ο νομός Σάμου προσφέρεται για την ανάπτυξη μορφών θαλασσιού τουρισμού και πιο συγκεκριμένα ναυταθλητικού τουρισμού, όμως οι προσπάθειες που γίνονται θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μάλλον αποσπασματικές κι όχι σχεδιασμένες σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Δεν είναι μόνο η καθυστέρηση των έργων για την ολοκλήρωση και την πλήρη λειτουργία της μαρίνας του Πυθαγορείου, αλλά και μη ανάδειξη συγκεκριμένων πόρων, όπως τα παραδοσιακά ναυπηγεία (ταρσανάδες του νησιού) καθώς και η συγκρότηση ενός συγκεκριμένου τουριστικού προϊόντος.

Συνεδριακά Κέντρα

Αν και συχνά λέγεται ότι η Ελλάδα δεν έχει οργανωμένα μεγάλα συνεδριακά κέντρα, ωστόσο υπάρχει εντυπωσιακά μεγάλος αριθμός αξιόλογων χώρων που μπορεί να φιλοξενήσει μεγάλη ποικιλία συνεδρίων, είτε σε χώρους που είναι αποκλειστικά κατασκευασμένοι για το λόγο αυτό, είτε σε αίθουσες πολλαπλών χρήσεων που όμως έχουν τη δυνατότητα αυτή. Αναφερόμαστε σε αίθουσες που είτε βρίσκονται σε ξενοδοχεία, είτε ανήκουν σε τοπικούς φορείς, που όμως παραμένουν αναξιοποίητες σε μεγάλο βαθμό ή χρησιμοποιούνται για εκδηλώσεις τοπικού χαρακτήρα, ημερίδες κλπ.

Πίνακας 12: Συνεδριακοί Χώροι στο Ν. Σάμου		
Νησί	Συνεδριακή Υποδομή	Δυναμικότητα (άτομα)
Σάμος	Βουλή των Σαμίων	250
	Ξενοδοχείο Doryssa	250
	Ξενοδοχείο Aeolis	100
	Samaina Inn	150
	Ξενοδοχείο Aegeon	80
	Παλαιοντολογικό Μουσείο Μυτιληνίων	
	INEAG – Κάμπος Βουρλιωτών	200
Ικαρία	Ξενοδοχείο Κάβος	
	Ξενοδοχείο Kerame – Αθέρας	150

Εκτός από τους παραπάνω χώρους και άλλες αίθουσες μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όπως χώροι του Πανεπιστημίου Αιγαίου, για μικρά συνέδρια – συναντήσεις και άλλες παράπλευρες εκδηλώσεις ιδιαίτερου χαρακτήρα.

Αθλητικές υποδομές και δραστηριότητες

Στα νησιά του Βορείου Αιγαίου υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός αθλητικών σωματείων για μια ποικιλία αθλημάτων. Όμως ο αριθμός των αθλητικών εγκαταστάσεων όπως φαίνεται και στον Πίνακα 13 είναι ανεπαρκής, ενώ στα μικρότερα νησιά δεν υπάρχουν καθόλου εγκαταστάσεις. Οι υποδομές αυτές χρησιμοποιούνται κύρια για τοπικά γεγονότα ή για τη συμμετοχή ομάδων σε τοπικά κυρίως πρωταθλήματα.

Στην Ικαρία, μία σημαντική δραστηριότητα που συμβάλει στην τουριστική κίνηση του νησιού είναι το διεθνές σκακιστικό τουρνουά «Ίκαρος». Διοργανώνεται από το σκακιστικό όμιλο του Αγίου Κηρύκου και διεξάγεται το μήνα Ιούλιο τα τελευταία 20 χρόνια με τη συμμετοχή 200 και πλέον παιχτών (μεταξύ των οποίων πρωταθλητές Ελλάδος και διεθνείς grand maitre). Το τουρνουά συγκεντρώνει το ενδιαφέρον τόσο της τοπικής κοινωνίας, όσο και των φίλων του αθλήματος παγκοσμίως.

Γεγονός που προξενεί εντύπωση είναι ότι αθλήματα που βασίζονται στη θάλασσα που αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής, όπως οι καταδύσεις, το θαλάσσιο σκι, η κωπηλασία η ιστιοπλοΐα ή το wind surfing δεν είναι οργανωμένα και σε ελάχιστες περιοχές, υπάρχουν ιδιώτες που ενοικιάζουν τον απαιτούμενο εξοπλισμό σύμφωνα με τα στοιχεία των εγγεγραμμένων στα Επιμελητήρια εταιρειών.

Πίνακας 13: Οι αθλητικές εγκαταστάσεις στα νησιά του Β. Αιγαίου		
Εγκατάσταση	Περιοχή	Νησί
Δημοτικό γυμναστήριο	Αγιάσος	Λέσβος
Δημοτικό γυμναστήρια	Μύρινα	Λήμνος
Εθνικό κλειστό γυμναστήριο Νεάπολης	Μυτιλήνη	Λέσβος
Εθνικό κολυμβητήριο	Μυτιλήνη	Λέσβος
Εθνικό στάδιο	Καλλονή	Λέσβος
Εθνικό στάδιο	Μυτιλήνη	Λέσβος
Εθνικό στάδιο	Πλωμάρι	Λέσβος
Εθνικό στάδιο	Πολιχνίτος	Λέσβος
Εθνικό στάδιο	Χίος	Χίος
Εθνικό αθλητικό κέντρο – κολυμβητήριο	Χίος	Χίος
<i>Εθνικό στάδιο</i>	<i>Καρλόβασι</i>	<i>Σάμος</i>
<i>Εθνικό στάδιο</i>	<i>Σάμος</i>	<i>Σάμος</i>

Πηγή: Υφυπουργείο Αθλητισμού – Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, www.sportsnet.gr

Όπως παρατηρούμε ο Ν. Σάμου έχει τις λιγότερες αθλητικές εγκαταστάσεις σε σύγκριση με τους υπόλοιπους νομούς του Β. Αιγαίου σύμφωνα με τα στοιχεία του Υφυπουργείου Αθλητισμού. Υπάρχουν, όμως, και αθλητικές δραστηριότητες που θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στον τουρισμό του Νομού, όπως ο ναυαθλητικός τουρισμός, αλλά και ο αεραθλητισμός, με την αξιοποίηση και την κατάλληλη προβολή της Διεθνούς Αεραθλητικής Ακαδημίας και του Διεθνούς Αεραθλητικού Κέντρου στην Ικαρία. Μάλιστα, η διεθνής προβολή που έχει λάβει η συγκεκριμένη δραστηριότητα στην Ικαρία, με την απόφαση της Διεθνούς Αεροναυτικής Ομοσπονδίας να γίνεται μόνιμα στην Ικαρία η αφή της φλόγας για τους παγκόσμιους αεραθλητικούς αγώνες οπουδήποτε και αν αυτοί γίνονται κάθε 2 χρόνια, θα πρέπει να τεθεί σε βάση μακροχρόνιου σχεδιασμού και ανάπτυξης.

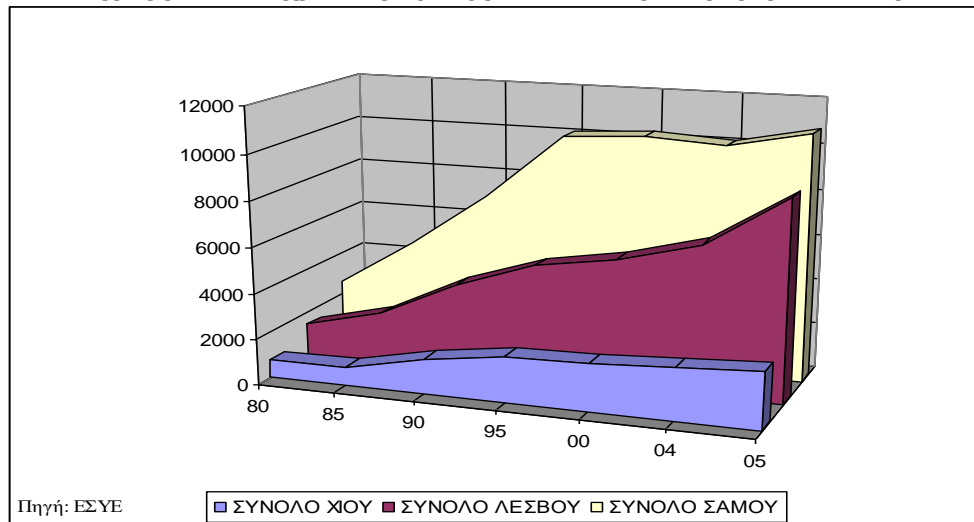
2.3 Υφιστάμενη τουριστική προσφορά και σύνθεση του τουριστικού προϊόντος

2.3.1 Τα καταλύματα

Στο Γράφημα που ακολουθεί παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη των κλινών στο Νομό Σάμου, σε σύγκριση με τους άλλους δύο νομούς της Περιφέρειας, από το 1985 έως και το 2005. Είναι εμφανής η διαφορά στην εξέλιξη του αριθμού, καθώς κατά τα τέλη της

δεκαετίας του '80 με αρχές '90, ο αριθμός των κλινών, ιδιαίτερα στο Νομό Σάμου, εκτοξεύεται, ενώ στη Χίο ο αριθμός παραμένει χαμηλός.

Διάγραμμα 9: Διαχρονική εξέλιξη κλινών στην Περιφέρεια Β. Αιγαίου

Σύμφωνα με στοιχεία του 2006 ο Νομός Σάμου καταλαμβάνει 41,2% του συνόλου των κλινών της Περιφέρειας, με την Ικαρία και τους Φούρνους να διαθέτουν ελάχιστο δυναμικό σε σχέση με αυτό της Σάμου (Πίνακας 30: τουριστικά καταλύματα). Πιο συγκεκριμένα, στη Σάμο υπερτερούν σημαντικά οι κλίνες στα ξενοδοχειακά καταλύματα στην Ικαρία στα μη ξενοδοχειακά ενώ οι Φούρνοι διαθέτουν ελάχιστα ενοικιαζόμενα δωμάτια αν και τα τελευταία χρόνια σημειώνεται σημαντική αύξηση. Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι τις περισσότερες ξενοδοχειακές κλίνες στο Β. Αιγαίο τις έχει η Σάμος, αλλά ο μεγάλος αριθμός ενοικιαζόμενων δωματίων που έχουν δημιουργηθεί στη Λέσβο είχαν ως αποτέλεσμα να υπερτερεί ο Νομός Λέσβου του Ν.Σάμου στο σύνολο των τουριστικών καταλυμάτων.

Πίνακας 14: Τουριστικά Καταλύματα

Γεωγραφική Ενότητα	Αριθμός κλινών στις επιχειρήσεις των πάσης φύσεως ξενοδοχειακών καταλυμάτων Κλίνες (2006)	Αριθμός κλινών στα επαγγελματικά τουριστικά καταλύματα εκτός από ξενοδοχεία Κλίνες (2006)	Σύνολο κλινών
Βόρειο Αιγαίο	19.684	22.226	41.910
Ν. Λέσβου	7.148	12.499	19.647
Ν. Χίου	2.078	2.916	4.994
Ν. Σάμου	10.458	6.811	17.269
Σάμος	9.524	5.343	14.867
Ικαρία	934	1.116	2.050
Φούρνοι	-	352	352

Πηγή: Γ. Γ. ΕΣΥΕ, Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος και Ε.Ο.Τ. Β. Αιγαίου

Εάν συγκρίνουμε τα δεδομένα του Πίνακα 15, όπου παρουσιάζονται κάποιοι βασικοί δείκτες τουριστικής πίεσης, είναι εμφανές ότι ο Νομός Σάμου δέχεται σαφώς μεγαλύτερη πίεση στο Β.Αιγαίο από την τουριστική προσφορά, τόσο όσον αφορά τις κλίνες ανά έκταση, όσο και τις κλίνες ανά πληθυσμό, γεγονός που επιβεβαιώνει τον υψηλό βαθμό τουριστικής συγκέντρωσης.

Πίνακας 15: Βασικοί δείκτες τουριστικής πίεσης					
Γεωγραφική Ενότητα	Συνολική έκταση-Κm ²	Συνολικός πληθυσμός- Άτομα (2001)	Ξενοδοχειακές/ μη Ξενοδοχειακές κλίνες	Σύνολο κλινών/ Έκταση	Σύνολο κλινών/ Πληθυσμό
Βόρειο Αιγαίο	3836	200.066	0,89	10,93	0,21
Ν. Λέσβου	2154	108.294	0,57	9,12	0,18
Ν. Σάμου	778	43.574	1,54	22,20	0,34
Ν. Χίου	904	52.290	0,71	5,52	0,10

Πηγή: ΕΣΥΕ, επεξεργασία στοιχείων

Ένας τρόπος να εξετάσει κανείς την τουριστική πίεση με μεγαλύτερη λεπτομέρεια είναι να μελετήσει τη χωρική κατανομή των κλινών του Νομού. Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 16) φαίνεται η ποσοστιαία κατανομή των ξενοδοχειακών κλινών και μη στο Νομό Σάμου. Είναι εμφανές ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνεται στο Πυθαγόρειο (30,5%) ενώ ακολουθούν με αρκετά μικρότερο ποσοστό κλινών ξενοδοχειακών καταλυμάτων το Βαθύ, το Καρλόβασι και το Κοκκάρι (14%, 12,7% και 12,3% αντίστοιχα) κατεξοχήν τουριστικές περιοχές της Σάμου. Όσο αφορά στις μη ξενοδοχειακές κλίνες αυτές συγκεντρώνονται στο Μαραθόκαμπο (32,5%), στο Κοκκάρι και στο Πυθαγόρειο με ποσοστό 20,4% και 16,9% αντίστοιχα.

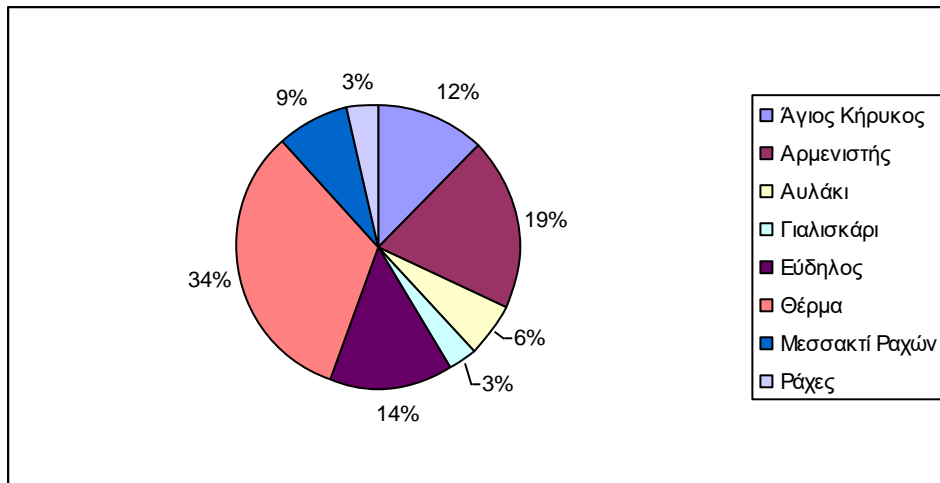
Πίνακας 16: Χωρική κατανομή ξενοδοχειακών και μη κλινών Σάμου				
ΠΕΡΙΟΧΗ	Ξενοδοχειακές κλίνες	Ποσοστό ξενοδοχειακών κλινών	Μη ξενοδοχειακές κλίνες	Ποσοστό μη ξενοδοχειακών κλινών
ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	205	2,04	126	2,36
ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ			48	0,90
ΑΛΥΚΕΣ – ΜΥΚΑΛΗ	124	1,23		
ΑΥΛΑΚΙΑ	28	0,28	38	0,71
ΒΑΛΕΟΝΤΑΔΕΣ	16	0,16		
ΒΑΘΥ	1424	14,15	160	2,99
ΒΟΥΡΛΙΩΤΕΣ			27	0,51
ΗΡΑΙΟΝ	348	3,46	523	9,79
ΚΑΛΑΜΙ	697	6,93		
ΚΑΜΠΟΣ ΒΟΥΡΛΙΩΤΩΝ	32	0,32	56	1,05
ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ	1241	12,33	32	0,60
ΚΑΤΣΟΥΝΙ	33	0,33		
ΚΕΡΒΕΛΗ	82	0,82	78	1,46
ΚΛΗΜΑ			16	0,30
ΚΟΚΚΑΡΙ	1282	12,74	1088	20,36

ΚΟΝΤΑΚΑΙΣΚΑ			34	0,64
ΚΟΥΜΕΪΚΑ	30	0,30		
ΜΑΡΑΘΟΚΑΜΠΟΣ	925	9,19	1735	32,47
ΜΑΥΡΑΤΖΑΙΟΙ			8	0,15
ΜΕΣΟΚΑΜΠΟΣ	123	1,22	17	0,32
ΜΥΚΑΛΗ			26	0,49
ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ			4	0,07
ΠΕΥΚΑΚΙΑ	28	0,28		
ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟ			97	1,82
ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟ	3072	30,53	903	16,90
ΠΟΤΟΚΑΚΙ	371	3,69	175	3,28
ΧΩΡΑ			82	1,53
ΨΙΛΗ ΑΜΜΟΣ			60	1,12
ΣΥΝΟΛΟ	10061	100	5343	100

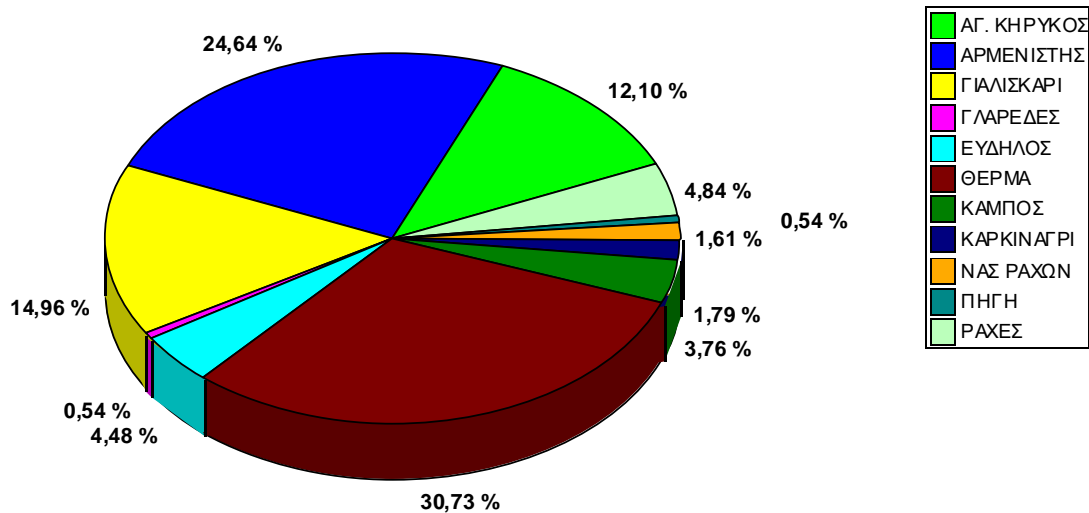
Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος και Ε.Ο.Τ. Β. Αιγαίου

Στα παρακάτω γραφήματα φαίνεται η ποσοστιαία χωρική κατανομή των ξενοδοχειακών κλινών και των κλινών των ενοικιαζόμενων δωματίων στην Ικαρία. Οι περισσότερες κλίνες και των δύο κατηγοριών βρίσκονται στα Θέρμα ενώ σημαντική συγκέντρωση παρουσιάζεται στον Αρμενιστή, στο Γαλισκάρι και στον Αγ. Κήρυκο.

Διάγραμμα 10: Χωρική κατανομή ξενοδοχειακών κλινών Ικαρίας

Διάγραμμα 11: Χωρική κατανομή μη ξενοδοχειακών κλινών Ικαρίας

Όσον αφορά το μέσο μέγεθος των ξενοδοχειακών μονάδων η Ικαρία και η Σάμος έχουν τις μικρότερες μονάδες (38,9 και 52,3 κλίνες ανά μονάδα αντίστοιχα) σε σύγκριση με τα υπόλοιπα νησιά του Β. Αιγαίου, αλλά και της Ελλάδας στο σύνολο της. Αντίθετα η Λήμνος είναι το νησί με τις μεγαλύτερες μονάδες (72 κλίνες ανά μονάδα) διαθέτοντας 3 πολύ μεγάλες μονάδες, για τα νησιωτικά standards, στις υψηλές κατηγορίες.

Θα πρέπει επιπλέον να σημειώσουμε ότι στα νησιά του Νομού Σάμου δεν έχει δημιουργηθεί ακόμα camping.

Μελετώντας τη διαχρονική εξέλιξη των κλινών το νησί το 1999 υπήρχαν περίπου 11.500 κλίνες, αριθμός που μειώθηκε σε 11.200 το 2001, σε 9.709 το 2003 και σε 9.524 το 2007 (Πίνακας 17). Από τα στοιχεία αυτά γίνεται εμφανές ότι το νησί της Σάμου βρίσκεται σε κρίση ως τουριστικός προορισμός καθώς απώλεσε κατά την οκταετία 1999-2007 περίπου 44 ξενοδοχειακές μονάδες 1690 κλίνες, οι οποίες είτε έχουν κλείσει είτε έχουν αλλάξει αντικείμενο εργασιών.

	1999	2001	2003	2007
Αριθμός Ξενοδοχείων	233	223	186	182
Κλίνες σε Ξενοδοχειακά Καταλύματα	11.357	11.200	9.709	9.524

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

Σε ότι αφορά την ποιότητα των καταλυμάτων, κυριαρχούν οι μεσαίες και χαμηλές κατηγορίες. Μόνο ένα από τα παραπάνω ξενοδοχεία εντάσσεται σε κατηγορία

πολυτελείας (5*), ενώ μόλις 6 ανήκουν στην κατηγορία των 4*. Στην κατηγορία των 3* εντάσσονται 34 ξενοδοχεία, στην κατηγορία των 2* 115 και τέλος στην κατηγορία του 1* εντάσσονται 26 ξενοδοχεία. Τα χαρακτηριστικά των λειτουργούντων το καλοκαίρι του 2007 ξενοδοχείων στο νησί δίνονται στον Πίνακα 18.

Πίνακας 18: Ξενοδοχεία Σάμου (2007)						
Κατηγορία	Αρ. Ξεν	Ποσοστό	Δωμάτια	Ποσοστό	Κλίνες	Ποσοστό
1*	26	14.29%	304	6.09%	581	6.10%
2**	115	63.19%	2592	51.93%	4942	51.89%
3***	34	18.68%	1343	26.91%	2556	26.84%
4****	6	3.30%	660	13.22%	1236	12.98%
5*****	1	0.55%	92	1.84%	209	2.19%
Σύνολο	182	100.00%	4991	100.00%	9524	100.00%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας

Η κατάσταση στην Ικαρία είναι ακόμη χειρότερη αφού λείπουν εντελώς μονάδες υψηλών κατηγοριών (Πίνακας 19).

Πίνακας 19: Ξενοδοχεία Ικαρίας (2007)						
Κατηγορία	Αρ. Ξεν	Ποσοστό	Δωμάτια	Ποσοστό	Κλίνες	Ποσοστό
1*	9	29.23%	143	28.95%	273	29.2%
2**	10	45.5%	228	46.15%	425	45.5%
3***	5	25.27%	123	24.9%	236	25.3%
4****	0	0%	0	0%	0	0%
5*****	0	0%	0	0%	0	0%
Σύνολο	24	100.00%	494	100.00%	934	100.00%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας

Δίνοντας περισσότερο έμφαση στο νησί της Σάμου, ως τον κύριο και σαφώς μεγαλύτερο τουριστικό προορισμό του νομού, θα προβούμε σε μια σύγκριση των καταλυμάτων μεταξύ Σάμου και Μυκόνου, δύο προορισμών με παρόμοιο τουριστικό προϊόν (τουρισμό παραλίας), αναφορικά με την κατανομή των μονάδων ανά κατηγορία, το μέσο μέγεθος των μονάδων και κατώτατες κι ανώτατες τιμές ανά κατηγορία.

Πίνακας 20: Συγκριτική Παρουσίαση Καταλυμάτων Σάμου – Μυκόνου (2005)						
	Κατηγορία	Ξεν/κές Μονάδες	%	Ξεν/κές Κλίνες	%	Κλίνες/ κατάλυμα
Σάμος	Πολυτελείας	1	0,52	209	2,10	209
	A' Κατηγορίας	5	2,59	1.206	12,13	241
	B' Κατηγορίας	35	18,13	2.700	27,15	77
	Γ' Κατηγορίας	123	63,73	5.174	52,04	42
	Δ' Κατηγορίας	29	15,03	654	6,58	23
	Σύνολο	193	100,00	9.943	100,00	52
Μύκονος	Πολυτελείας	8	5,13	1.272	14,12	159
	A' Κατηγορίας	34	21,79	2.479	27,51	73
	B' Κατηγορίας	30	19,23	1.932	21,44	64
	Γ' Κατηγορίας	42	26,92	2.163	24,01	52
	Δ' Κατηγορίας	42	26,92	1.164	12,92	28
	Σύνολο	156	100,00	9.010	100,00	58

Από το Πίνακα 20 βλέπουμε ότι αν και οι δύο προορισμοί έχουν περίπου τον ίδιο αριθμό κλινών στη Σάμο τα καταλύματα Γ' κατηγορίας υπερτερούν κατά πολύ των υπολοίπων, ενώ στη Μύκονο υπάρχει μια ισοκατανομή μεταξύ των κατηγοριών Α, Β και Γ των καταλυμάτων, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η τουριστική προσφορά της Μυκόνου (όσον αφορά τα καταλύματα) είναι πιο αναβαθμισμένη.

Επιπλέον παρατηρούμε (Πίνακας 21) ότι στα καταλύματα της Σάμου η κλίνη κοστίζει σχεδόν το 50% των κλινών της Μυκόνου σε ξενοδοχεία αντίστοιχων κατηγοριών. Αν, δε, αναλογιστούμε ότι ένα μέρος της τιμής της κλίνης πηγαίνει στους tour operators (δεδομένου ότι η εξάρτηση της Σάμου από τους Τ.Ο. είναι σαφώς μεγαλύτερη από αυτή της Μυκόνου), τότε τα έσοδα των Σαμίων ξενοδόχων και της Σαμιώτικης οικονομίας γενικότερα μειώνονται κατά πολύ.

Πίνακας 21: Συγκριτική Παρουσίαση Τιμών στα Καταλύματα Σάμου – Μυκόνου (2005)			
	Κατηγορία	Μέσες Κατώτερες τιμές (€)	Μέσες Ανώτερες τιμές (€)
Σάμος	Πολυτελείας	42,5	75
	A' Κατηγορίας	44,55	81,68
	B' Κατηγορίας	30,24	45,3
	Γ' Κατηγορίας	22,51	35,01
Μύκονος	Πολυτελείας	122,94	385,44
	A' Κατηγορίας	54,83	138,05
	B' Κατηγορίας	37,21	78,19
	Γ' Κατηγορίας	37,66	77,02

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας

2.3.2 Οι Λοιπές Τουριστικές Επιχειρήσεις

Στη προσπάθεια να εντοπιστούν οι άλλες δραστηριότητες που έχουν αναπτυχθεί στα νησιά και χαρακτηρίζονται ως πρωτεύουσες ή δευτερεύουσες ως προς τη παραγωγή του τουριστικού προϊόντος, χρησιμοποιήθηκαν τα αρχεία των Επιμελητηρίων.

Πίνακας 22: Επιλεγμένες κατηγορίες επιχειρήσεων που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα (Νομός Σάμου), 2007								
	Ενοίκιαση αυτοκ- μοτοσ.	Ενοίκιαση ομπρελών και πλωτών μέσων	Εκμετάλλευση παραλίας	Ενοικίαση σκαφών	Εκμετάλλευση σκαφών ψυχαγωγίας	Εκμετάλλευση Λεωφορείου	Εστιατόρια, ψησταριές, ουζερί, οβελιστήρια, ταβέρνες	Καφετέριες - Μπαρ
Σάμος	67	20	15	6	13	3	368	454
Ικαρία	17	1					82	81
Φούρνοι					5		9	27

Πηγή: Επιμελητήριο Σάμου

Όπως φαίνεται και από τους παραπάνω πίνακες ο αριθμός των επιχειρήσεων που «εμπλέκεται» άμεσα στον τουρισμό είναι σημαντικός. Όμως όλες οι δραστηριότητες αυτές είναι ιδιαίτερα «κλασσικές» και δεν βοηθούν στον εμπλουτισμό του προϊόντος.

2.3.3 Τα Τουριστικά Προϊόντα

Όπως έχει αναφερθεί προηγούμενα ως τουριστικό προϊόν ορίζουμε τον συνδυασμό πόρων και υπηρεσιών βάσης που προσφέρονται ως ένα προϊόν στον τελικό καταναλωτή-τουρίστα. Το τουριστικό προϊόν μπορεί να έχει εκ των προτέρων καθορισμένη σύνθεση (τουριστικό πακέτο) ή μπορεί να συντίθεται ελεύθερα από κάθε καταναλωτή από ένα σύνολο πόρων και δραστηριοτήτων που του προσφέρονται στον προορισμό.

Το συμπέρασμα που προκύπτει αβίαστα τόσο από τα έντυπα των tour-operators όσο και από τα έντυπα προβολής και τις ιστοσελίδες των τοπικών επιχειρήσεων και φορέων ότι το τουριστικό προϊόν που κυριαρχεί στη περιοχή μελέτης είναι αυτό του ηλιοτροπικού τουρισμού ή των 3S βασισμένο αποκλειστικά στο τυποποιημένο κατάλυμα. Πρόκειται για ένα προϊόν που ζητείται βέβαια από την αγορά της Β. Ευρώπης, αλλά που υφίσταται σημαντικό ανταγωνισμό από τις άλλες χώρες που βρίσκονται στη ζώνη του ήλιου και έχουν την ευχέρεια να έχουν χαμηλότερες τιμές είτε λόγω μικρότερης απόστασης, είτε λόγω χαμηλότερου εργατικού κόστους (χώρες τρίτου κόσμου). Ταυτόχρονα το προϊόν αυτό δεν αξιοποιεί τους πλούσιους τουριστικούς πόρους που έχουν τα νησιά, παρά μόνο ως «σκηνικό» στις εκδρομές που οργανώνονται. Βέβαια θα πρέπει να υπογραμμιστεί εδώ ότι και πολλοί από τους πόρους που αναφέρθηκαν προηγούμενα δεν είναι αξιοποιημένοι, ενώ σημαντικό πρόβλημα αποτελεί το γεγονός ότι δεν έχουν αναπτυχθεί συμπληρωματικές δραστηριότητες από τις επιχειρήσεις που να συνθέτουν ένα προϊόν ελκυστικό για τον τουρίστα –καταναλωτή.

Ενώ τις ανάγκες του μαζικά οργανωμένου τουρίστα καλύπτει σε ένα βαθμό ο ΤΟ μέσα από τους Tour-leaders (υποκαθιστώντας τις τοπικές αρχές και επιχειρήσεις με όποια

προβλήματα έχουν επισημανθεί κατά καιρούς), ελάχιστη μέριμνα υπάρχει για τους μεμονωμένους τουρίστες αναψυχής που επιθυμούν να έρθουν να ξεκουραστούν και να γνωρίσουν τα νησιά απολαμβάνοντας ταυτόχρονα το κλίμα, τον ήλιο και τη θάλασσα.

Αν η κατάσταση που περιγράφηκε προηγούμενα αποτελεί τον κανόνα, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και κάποια τουριστικά προϊόντα, που προσελκύουν τουρίστες ειδικού ενδιαφέροντος που έρχονται ειδικά για αυτά. Ενδιαφέρον είναι ότι τα προϊόντα αυτά προσφέρονται με διαφορετικό τρόπο οργάνωσης, περισσότερο ή λιγότερο προσδιορισμένο.

Ο **φυσιολατρικός - περιπατητικός** τουρισμός αποτελεί μια άλλη μορφή τουρισμού που γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη τα προηγούμενα χρόνια και εξακολουθεί να προσελκύει επισκέπτες. Εξειδικευμένοι tour-operators (πχ. Ramblers) έχοντας ανακαλύψει τις δυνατότητες που υπάρχουν για ανακάλυψη της φύσης στους ορεινούς όγκους των νησιών που διαθέτουν πλούσια χλωρίδα και πανίδα αλλά και πολιτιστικά μνημεία φέρνουν τουρίστες με σχετικό ενδιαφέρον. Η διευθέτηση και η σήμανση ορισμένου αριθμού παλαιών μονοπατιών βοήθησε σ' αυτό, αν και από προηγούμενα χρόνια είχε παρατηρηθεί το φαινόμενο οι τουρίστες να διαθέτουν πληροφορίες και χάρτες για μονοπάτια, πηγές, είδη χλωρίδας κλπ άγνωστα στους ντόπιους. Οι καλύτερες τιμές που πληρώνουν οι τουρίστες αυτοί σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ενδιαφέρονται και με άλλες πτυχές της παραδοσιακής ζωής των νησιών, αγοράζοντας τοπικά προϊόντα, τους καθιστά καλύτερους πελάτες. Παλαιότερα η Σάμος ήταν ένας προορισμός περιπατητικού τουρισμού (αλλά και γενικότερα του φυσιολατρικού τουρισμού που είχε ως συνέπεια την μεγαλύτερη και σταθερότερη τουριστική περίοδο), αλλά η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και ειδικότερα του τοπίου (από τις πυρκαγιές, την αυθαίρετη δόμηση, και την ανεξέλεγκτη απόρριψη σκουπιδιών) έχει εγκαταλειφθεί κυρίως υπέρ της Ικαρίας, πάντα με πρωτοβουλίες των ξένων και ελάχιστη εμπλοκή τοπικών παραγόντων.

Η ύπαρξη σημαντικών μνημείων αλλά και πολιτιστικής παράδοσης σε ολόκληρο το Νομό δεν έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη «ενεργού» **πολιτιστικού τουρισμού**, δηλαδή τουριστών που έρχονται ειδικά εμπλοκή τους σε κάποια σχετική δραστηριότητα. Τα παγκόσμια ακτινοβολία αρχαιολογικά μνημεία της Σάμου, δυστυχώς δεν αποτελούν προϊόν πολιτιστικού τουρισμού, αλλά μια συμπληρωματική δραστηριότητα. Αντίθετα καταγράφηκε η ανάπτυξη σύγχρονων ολοκληρωμένων τουριστικών πολιτιστικών προϊόντων στην Αρέθουσα Ικαρίας, περιοχής που δεν έχει τουριστική ανάπτυξη. Η ίδρυση του «Κέντρου Ελληνικού Πολιτισμού» από ιδιώτες που προσφέρουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε διάφορα επίπεδα σε συνδυασμό με άλλες δραστηριότητες γνωριμίας με το τόπο και το πολιτισμό δημιούργησε νέες θέσεις εργασίας με στόχο τη παροχή υπηρεσιών και προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία. Όμως, η πρωτοβουλία ανήκει σε μία επιχείρηση και όχι σε οργανωμένη δράση προερχόμενη από τον «προορισμό» ώστε να αποκτήσει και μεγαλύτερη εμβέλεια.

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, αλλά κυρίως το Πανεπιστήμιο Αιγαίου αποτελούν πόλο έλξης **εκπαιδευτικού τουρισμού**. Η Εταιρεία Αρχιπέλαγος με έντονη δράση στην έρευνα και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος αποτελεί ταυτόχρονα φορέα εκπαιδευτικού-ερευνητικού τουρισμού.

Ο **Συνεδριακός τουρισμός** αποτελεί μια ακόμη μορφή τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος που γνωρίζει κάποιο βαθμό ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια, όχι όμως ανάλογο των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις, ενώ και στη περίπτωση αυτή οι έρευνες του Πανεπιστημίου Αιγαίου έχουν δείξει υψηλή οικονομική απόδοση.

Ο **ιαματικός τουρισμός** είναι εξαιρετικά περιορισμένος ανάλογα με τον αριθμό και την σημαντικότητα των πηγών που διατίθενται. Η Ικαρία διαθέτει αυτό το προϊόν στην αγορά, αλλά μόνο στην εσωτερική, εξ' αιτίας της κατάστασης στην οποία βρίσκονται οι εγκαταστάσεις αλλά και το ευρύτερο δομημένο (κυρίως) περιβάλλον.

Ο **αθλητικός τουρισμός** δεν έχει αναπτυχθεί έστω και αν υπάρχουν πολλές προϋποθέσεις ειδικά με την αξιοποίηση του θαλάσσιου στοιχείου. Ο **θαλάσσιος τουρισμός** γνωρίζει επίσης περιορισμένη ανάπτυξη. Η έλλειψη υποδομών αλλά κυρίως η απόσταση των νησιών του Β. Αιγαίου από τους «διαδρόμους της ερασιτεχνικής ναυσιπλοΐας» δεν έχουν επιτρέψει ανάλογη ανάπτυξη με εκείνη του Ν. Αιγαίου και του Ιονίου (που να σημειωθεί ότι επίσης δεν διαθέτουν μαρίνες). Πάντως η δημιουργία της μαρίνας Πυθαγορείου, η γειτνίαση με τις μαρίνες της Τουρκίας, αλλά και η σχετικά μικρή απόσταση από τα νησιά της Β.Δωδεκανήσου και των Α.Κυκλάδων μπορούν να δώσουν ώθηση στην στον ιστιοπλοϊκό τουρισμό του νομού.

Ο **οίνο-γαστρονομικός τουρισμός** δεν έχει αναπτυχθεί στο νησί παρά τη φήμη του Σαμιώτικου κρασιού και τις ιδιαίτερες και πλούσιες γεύσεις της Αιγαιοπελαγίτικης κουζίνας. Δυστυχώς δεν έχουν γίνει προσπάθειες ώστε να προβληθεί ως ένα ενιαίο τουριστικό προϊόν, το οποίο απευθύνεται σε μια ιδιαίτερος ελκυστική αγορά τουριστών σ' όλο τον κόσμο, εντούτοις το κρασί και η κουζίνα αποτελούν μια φολκλορική «επένδυση» για τον ηλιοτροπικό τουρισμό.

Τέλος ο **αγροτουρισμός** αποτελεί ένα μύθο εξ αιτίας λανθασμένων αντιλήψεων που δημιούργησε η πολιτική του Υπ. Γεωργίας. Αν και έχουν χρηματοδοτηθεί πολλές δράσεις για την ανάπτυξη του (κυρίως καταλύματα με αμφίβολα ποιοτικά αποτελέσματα³) και υπάρχουν αρκετές δυνατότητες στα μεγάλα νησιά, το αποτέλεσμα είναι ιδιαίτερα φτωχό, αν όχι ανύπαρκτο.

2.3.4 Αξιολόγηση Τουριστικής Προσφοράς

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν προηγούμενα, η αξιολόγηση των επιμέρους στοιχείων της προσφοράς του Νομού δείχνει ότι:

- τα ξενοδοχειακά καταλύματα είναι μικρά και χαμηλών κατηγοριών, ενώ υπερτερούν των συμπληρωματικών καταλυμάτων
- οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον τουρισμό είναι μόνο οι «κλασσικές» (εστιατόρια, μπαρ, καταστήματα τουριστικών ειδών, ταξιδιωτικά γραφεία, γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων...)

³ Με βάση τα επίσημα στοιχεία στον Νομό Σάμου υπάρχουν 312 κλίνες σε 39 αγροτουριστικές επιχειρήσεις, από τις οποίες 33 βρίσκονται στη Σάμο, 5 στην Ικαρία και 1 στους Φούρνους.

- κυρίαρχο προϊόν αποτελεί ο ηλιοτροπικός τουρισμός παραλίας ο οποίος είναι μαζικά οργανωμένος σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς και σε ατομική βάση σε ότι αφορά τους Έλληνες,
- τα τουριστικά προϊόντα είναι ιδιαίτερα «φτωχά» στηριζόμενα σχεδόν αποκλειστικά σε βασικές υπηρεσίες εξ αιτίας της μη αξιοποίησης των υπαρχόντων πόρων με αποτέλεσμα τα οφέλη στους προορισμούς να είναι περιορισμένα, ενώ ο ανταγωνισμός με άλλες περιοχές (κυρίως εκτός Ελλάδας) είναι δύσκολος,
- τα τουριστικά προϊόντα ειδικού ενδιαφέροντος αποτελούν ένα πολύ μικρό κομμάτι της αγοράς παρά τα πλούσια μοναδικά χαρακτηριστικά της περιοχής,
- τα νησιά του Ν. Σάμου δεν μπορούν να θεωρηθούν ως τουριστικά κορεσμένες περιοχές, με εξαίρεση ίσως κάποιες υπο-περιοχές της Σάμου (πχ. Πυθαγόρειο, Κοκάρι) όπου υπάρχει σχετικά υψηλή τουριστική πυκνότητα. Αυτό το στοιχείο δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι δίνει την δυνατότητα για ανάπτυξη περισσότερων κλινών, αλλά ως πλεονέκτημα για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και τουρισμού παραλίας καλύτερης ποιότητας, ώστε να αποφευχθούν τα προβλήματα που παρουσιάζουν σήμερα άναρχα αναπτυγμένα, υπερκορεσμένα και κατά συνέπεια υποβαθμισμένα νησιά όπως η Κέρκυρα, η Ζάκυνθος, η Κως και περιοχές της Ρόδου (Καλλιθέα) και της Κρήτης (Χερσόνησος),

Κεφάλαιο 3ο: Η Τουριστική Ζήτηση

3.1 Αφίξεις και Διανυκτερεύσεις Τουριστών

Ο αριθμός των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων των τουριστών αντικατοπτρίζει τη τουριστική ζήτηση. Σε πρώτο επίπεδο θα εξετάσουμε τις αφίξεις στο Ν. Σάμου διαχρονικά (αεροπορικές αφίξεις, σε λιμάνια και στα καταλύματα) κι έπειτα πως κατανέμονται ανά εθνικότητα, ενώ θα επιχειρηθεί η προσέγγιση του αριθμού των διανυκτερεύσεων σε όλα τα καταλύματα.

3.1.1 Αεροπορικές Αφίξεις στο Ν. Σάμου

Όπως βλέπουμε από τον πίνακα 23 και το διάγραμμα που ακολουθεί, στη Σάμο τη δεκαετία του 90 είχαμε μια έξαρση των αφίξεων εξωτερικού, που έφτασε και στο μέγιστο σημείο της στο τέλος της δεκαετίας, ενώ τα τελευταία πέντε χρόνια παρατηρείται μια σημαντική μείωση που φτάνει ακόμα και τις 30.000 αφίξεις (τουρίστες) μεταξύ 2001 και 2005, γεγονός που δείχνει σε μεγάλο βαθμό την πτώση της Σάμου ως προορισμού τουριστών παραλίας. Η αντιστροφή της τάσης που παρατηρήθηκε το 2006 και ενισχύθηκε και κατά το 2007 αποτελεί άραγε ένα μόνιμο φαινόμενο. Πάντως οι αφίξεις του 2006 υπολείπονται αρκετά εκείνων που σημειώθηκαν τις καλύτερες για το νησί χρονιές (περίοδο 1998-99).

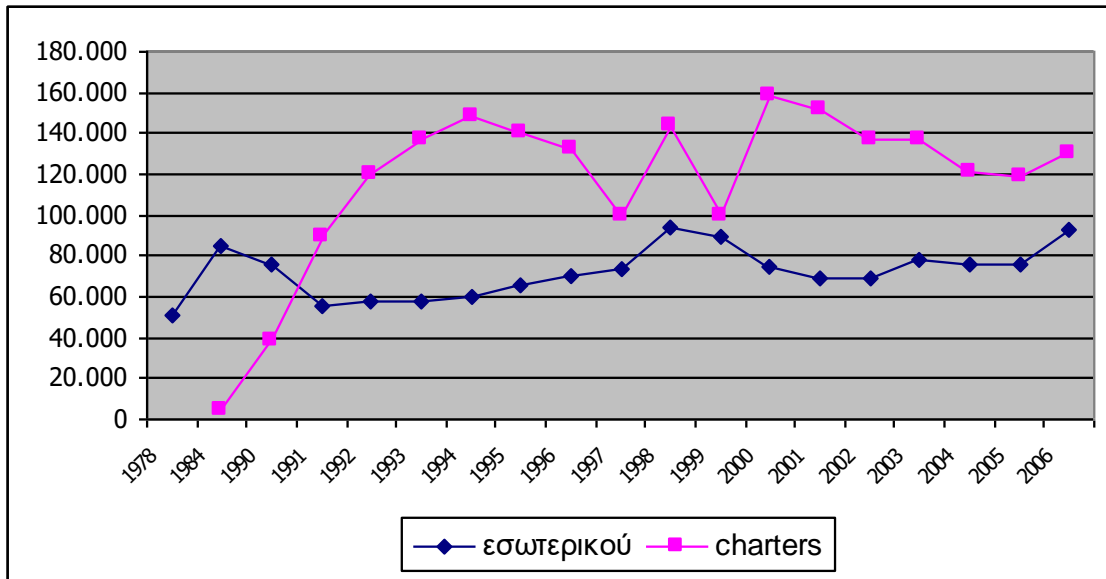
Στις αφίξεις εσωτερικού υπάρχει μια σταθερή πορεία την τελευταία δεκαετία, ενώ το 2006 καταγράφεται μια σημαντική αύξηση ως αποτέλεσμα της εξυπηρέτησης του νησιού και από δεύτερη αεροπορική εταιρεία.

Η Ικαρία απέκτησε σχετικά πρόσφατα (1999) αεροδρόμιο μικρών διαστάσεων που εξυπηρετείται μόνο από πτήσεις εσωτερικού και αυτές κατ'αρχή τουλάχιστον όχι σε καθημερινή βάση. Ακολουθεί αυξομείωση στις αφίξεις, ενώ το 2006 καταγράφεται σημαντική αύξηση της τάξεως του 30%.

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Σάμος	Εσωτερικού	88.999	74.864	68.674	69.584	78.360	75.448	92.544
	Charters	158.464	151.690	136.630	137.142	121.301	118.502	130.063
Ικαρία	Εσωτερικού	9.716	9.716	7.400	7.571	9.164	9.245	12.032

Πηγή: Υ.Π.Α

Διάγραμμα 12: Αεροπορικές Αφίξεις στη Σάμο για επιλεγμένα έτη 1978 - 2006

Πηγή: Υ.Π.Α., Κρατικός Αερολιμένας Σάμου (αναλυτικός πίνακας στο παράρτημα)

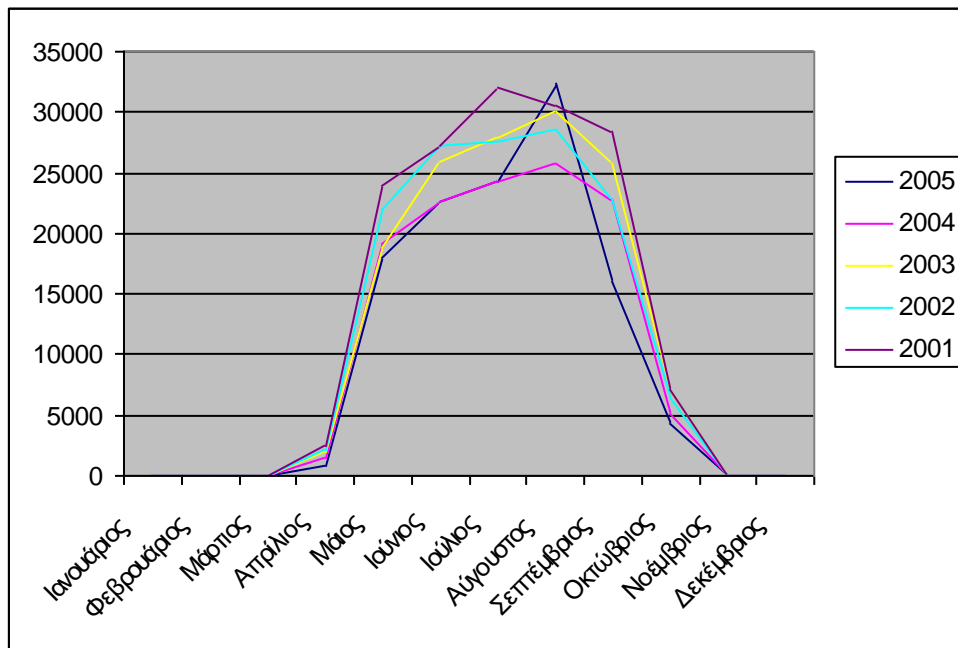
Από τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα προκύπτει, όπως αναμένεται άλλωστε, ότι η κίνηση στα αεροδρόμια του Νομού παρουσιάζει έντονη εποχικότητα, με τη περίοδο Οκτωβρίου-Απριλίου να έχει περιορισμένη κίνηση (χαμηλότερη του έτους το Φεβρουάριο) και την περίοδο Ιουνίου-Σεπτεμβρίου την σημαντικότερη με τους μήνες Αύγουστο και Ιούλιο να ξεχωρίζουν.

Μήνας	Σάμος				Ικαρία	
	εσωτερικού		Charters		εσωτερικού	
	2003	2006	2003	2006	2003	2006
Ιανουάριος	3.201	5.233	0	0	376	646
Φεβρουάριος	2.951	4.939	0	0	257	579
Μάρτιος	3.327	5.236	0	0	376	718
Απρίλιος	4.793	6.789	1.819	868	611	1.060
Μάιος	9.943	6.947	20.700	18.374	668	1.102
Ιούνιος	11.418	9.050	23.468	25.099	904	1.288
Ιούλιος	8.013	13.661	26.354	27.604	1.184	1.306
Αύγουστος	7.972	13.328	28.011	28.615	1.141	1.270
Σεπτέμβριος	5.386	8.023	24.107	23.869	749	1.436
Οκτώβριος	4.607	7.291	8.833	5.634	444	1.075
Νοέμβριος	3.883	5.896	0	0	383	716
Δεκέμβριος	4.091	6.151	0	0	476	836
Σύνολο	69.584	92.544	133.290	130.063	7.571	12.032

Πηγή: ΥΠΑ

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι αεροπορικές αφίξεις εξωτερικού (charter) ανά μήνα στη Σάμο για πέντε χρονιές (2001-5). Παρατηρούμε ότι η εποχικότητα των αφίξεων είναι μεγάλη, αφού ο κύριος όγκος περιορίζεται μεταξύ Μαΐου και Σεπτεμβρίου, γεγονός που σημαίνει ότι οι αλλοδαποί τουρίστες που επισκέπτονται το νησί της Σάμου είναι ως επί το πλείστον τουρίστες 3S. Αξιοσημείωτο είναι ότι η συμπεριφορά των τουριστών διαφοροποιείται ελάχιστα από χρονιά σε χρονιά και μόνο το 2001 ήρθαν περισσότεροι τουρίστες τον Ιούλιο από τον Αύγουστο.

Διάγραμμα 13: Εξέλιξη αφίξεων charter στη Σάμο ανά μήνα (2001-2005)

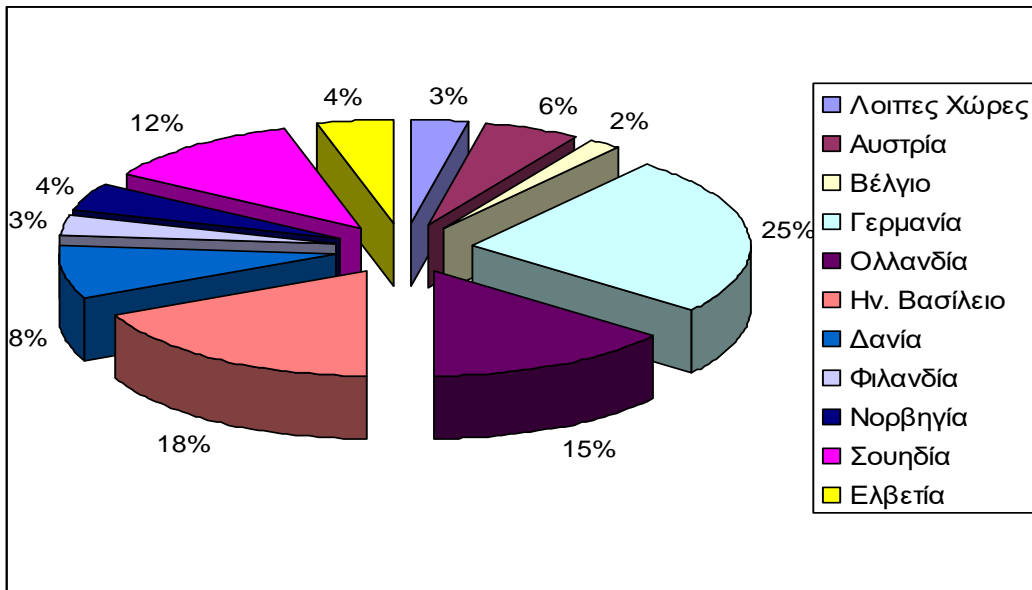

Πηγή: Υ.Π.Α., Κρατικός Αερολιμένας Σάμου

Αντίθετα όπως αναμένεται οι πτήσεις εσωτερικού παρουσιάζουν μια πιο μεγάλη διασπορά μέσα στο έτος (πίνακας 24). Ένα αρκετά σημαντικό κομμάτι των αφίξεων οφείλεται σε μόνιμους κατοίκους ή τακτικούς επισκέπτες του νησιού (σπουδαστές, εργαζόμενους κλπ).

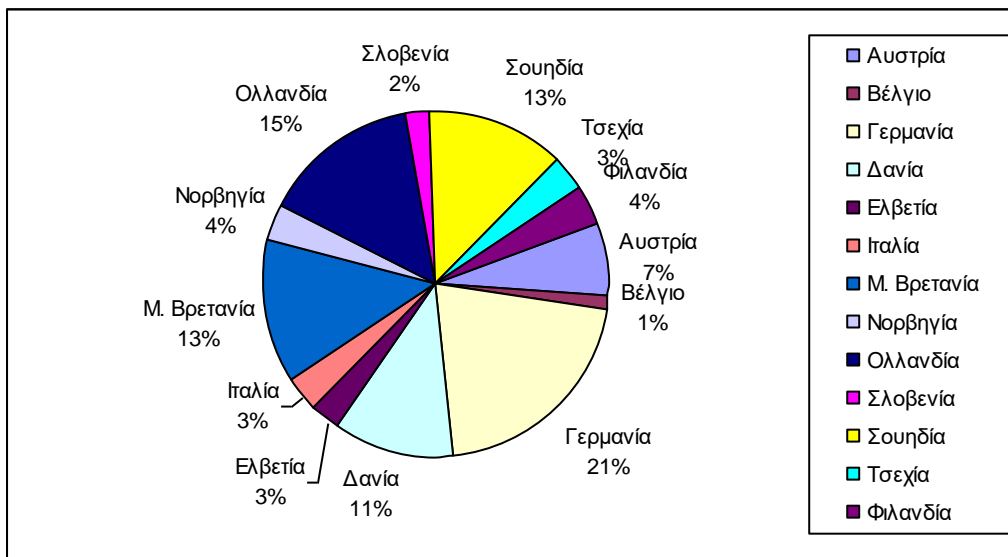
Όσον αφορά τις εθνικότητες που επισκέπτονται τη Σάμο με charter, παρατηρούμε ότι σημειώνονται αρκετές μεταβολές. Τα ποσοστά που παρουσιάζονται στο διάγραμμα προέρχονται από το μέσο όρο των αφίξεων τη περίοδο (2000-4). Με βάση τα στοιχεία αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχουν οι Γερμανοί με 25% τουρίστες ακολουθούν οι Βρετανοί με 18%, οι Ολλανδοί με 15%, οι Σουηδοί και οι Δανοί με 12% και 8% αντίστοιχα. Το υπόλοιπο μερίδιο των αφίξεων (22%) μοιράζεται σε 10 ακόμα χώρες.

Διάγραμμα 14: Ποσοστά Αφίξεων Αλλοδαπών τουριστών με charter στη Σάμο (2000-4)

Με βάση τα στοιχεία του 2006 οι προερχόμενοι από τη Γερμανία τουρίστες αποτελούσαν το 20,7% των αφίξεων, οι Ολλανδοί το 14,8%, οι Δανοί το 10,9%, οι Σουηδοί το 12,8% και οι Βρετανοί μόλις το 13,1%.

Διάγραμμα 15: Αφίξεις ανά εθνικότητα με πτήσεις charter στη Σάμο 2006

Πηγή: ΕΣΥΕ

Τέλος με βάση τα προσωρινά στοιχεία του 2007 οι προερχόμενοι από τη Γερμανία τουρίστες αποτελούσαν το 18,9% των αφίξεων, οι Ολλανδοί το 16,3%, οι Δανοί το 11,5%, οι Σουηδοί το 9,9% και οι Βρετανοί μόλις το 8,5%.

Από τα παραπάνω διαγράμματα και από τα αναλυτικά στοιχεία προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα:

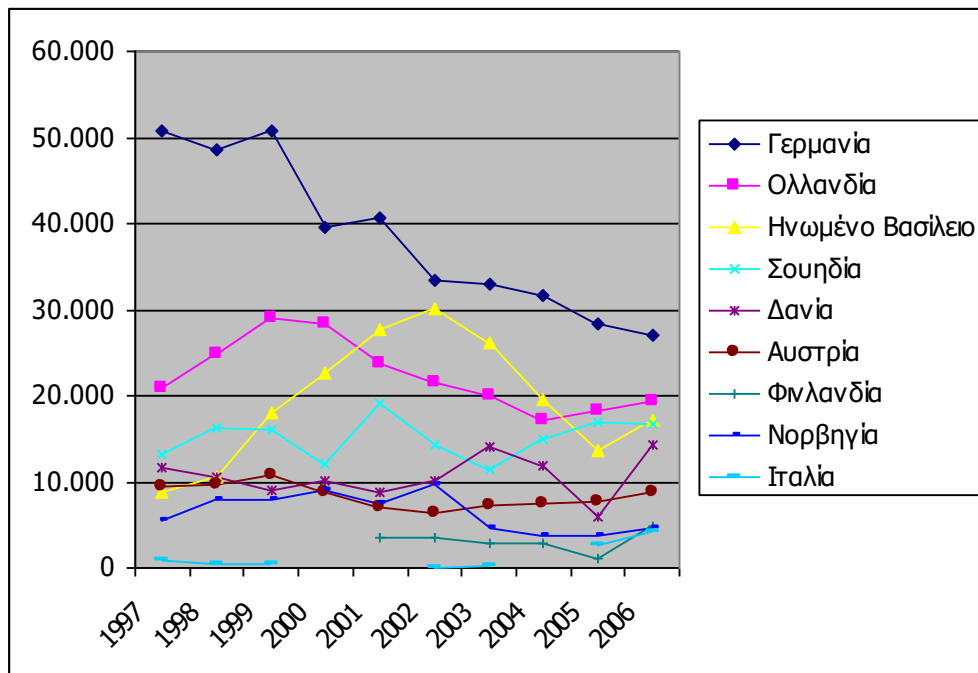
- από χρονιά σε χρονιά καταγράφονται σημαντικές αυξομειώσεις στις αφίξεις ανά εθνικότητα τόσο σε απόλυτους αριθμούς όσο και σε ποσοστά. Σημαντική είναι η μείωση των Βρετανών τουριστών
- το μερίδιο των 5 σημαντικότερων χωρών προέλευσης τουριστών έχει μειωθεί από 78% σε 65%.
- παρά την εμφάνιση τουριστών από τις πρώην ανατολικές χώρες, οι προερχόμενοι από τις χώρες της Δ.Ευρώπης κυριαρχούν ακόμη

Πίνακας 25: Εξέλιξη αφίξεων charter (βασικές εθνικότητες) 1997-2006										
Εθνικότητα	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Γερμανία	50.789	48.543	50818	39608	40.605	33506	33044	31601	28.382	26.945
Ολλανδία	20960	24762	29108	28406	23835	21451	20077	17125	18.134	19.246
Ηνωμένο Βασίλειο	8774	10516	17943	22550	27747	30148	26110	19658	13.699	17.057
Σουηδία	13082	16265	16129	11998	19079	14352	11481	14934	16.829	16.676
Δανία	11718	10540	9082	10093	8724	10045	14154	11976	6.037	14.246
Αυστρία	9462	9693	10725	8890	7010	6379	7328	7503	7.594	8.749
Φινλανδία					3519	3468	2834	2892	1.015	4.802
Νορβηγία	5476	7847	7879	9019	7570	9699	4634	3806	3.834	4.721
Ιταλία	852	487	346			82	206		2.528	4.265

Πηγή: ΥΠΑ

Τα διαχρονικά δεδομένα ανά εθνικότητα δείχνουν την μείωση των αφίξεων και των τριών βασικών εθνικοτήτων και ιδιαίτερα των Γερμανών που από 50.000 αφίξεις το 1997 και το 1999, το 2006 ήρθαν περίπου οι μισοί.

Διάγραμμα 16: Εξέλιξη αφίξεων charter (βασικές εθνικότητες) 1997-2006

3.1.2 Αφίξεις στα λιμάνια του Ν. Σάμου

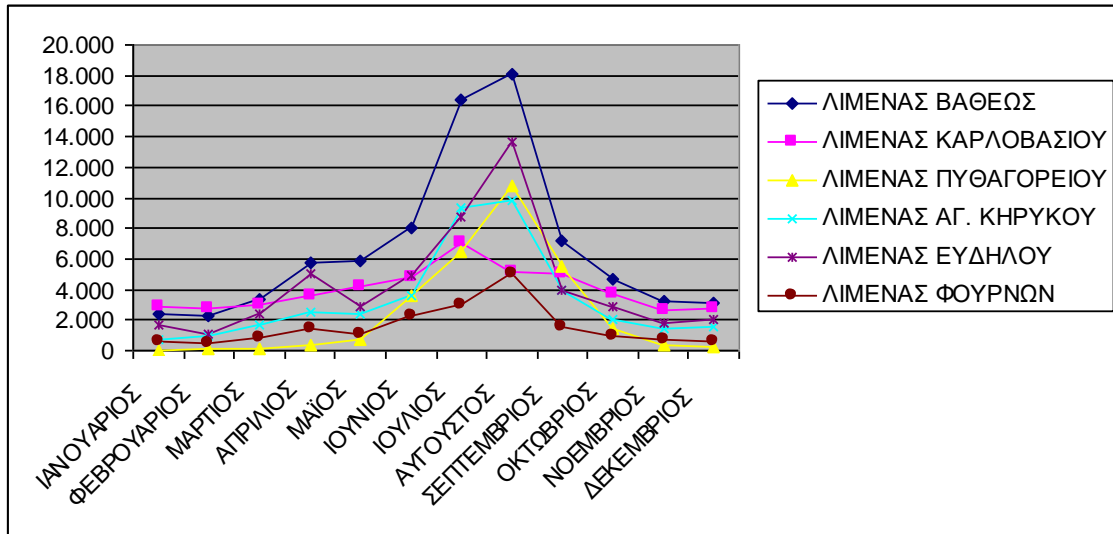
- Η επιβατική κίνηση στο Ν. Σάμου δεν εξελίσσεται με τον ίδιο τρόπο στα 3 νησιά:
- στην Ικαρία καταγράφεται αυξομείωση των αφίξεων γύρω από τον αριθμό των 80 χιλιάδων επιβατών, ενώ το 2007 αναμένεται να καταγραφούν αφίξεις ρεκόρ. Φαίνεται ότι οι «καλές» χρονιές συμπίπτουν με τις χρονιές που το νησί εξυπηρέτησαν ταχύπλοα πλοία.
 - στη Σάμο η εξέλιξη είναι συνολικά αρνητική εξ αιτίας της μείωσης των αφίξεων στο Βαθύ.
 - στους Φούρνους παρατηρείται μείωση από τις αρχές τις δεκαετίας

Πίνακας 26: Αποβιβασθέντες επιβάτες σε λιμάνια του Ν. Σάμου							
Λιμένας	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007 1-10ος
Αγ. Κήρυκος	33.817	*32.940	22.078	38.250	27.233	28.869	39.459
Εύδηλος	46.145	51.037	54.545	43.709	51.752	53.262	47.614
<i>Συν. Ικαρίας</i>	<i>79.962</i>	<i>83.977</i>	<i>76.623</i>	<i>81.959</i>	<i>78.985</i>	<i>82.131</i>	<i>87.073</i>
Βαθύ Σάμου	97.203	101.349	80.890	79.152	77.032	74.338	68.820
Καρλόβασι	47.488	47.223	43.050	50.762	54.078	51.852	43.920
Πυθαγόρειο	24.745	1.155	18.828	16.176	21.134	26.063	-
<i>Σύν. Σάμου</i>	<i>169.436</i>	<i>149.727</i>	<i>142.768</i>	<i>146.090</i>	<i>152.244</i>	<i>152.253</i>	<i>112.740</i>
Φούρνοι	14.048	12.954	7.739	10.913	8.162	8.489	0
Σύνολο Νομού	263.446	246.658	227.130	238.962	239.391	242.873	199.813

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε., Λιμεναρχείο Σάμου, Αγ. Κήρυκου και Εύδηλου
* επιβιβασθέντες

Αναφορικά με την εποχικότητα στα λιμάνια του νομού, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι εξαιρετικά υψηλή, με την περίοδο Ιουνίου – Αυγούστου να παρουσιάζει τη μεγαλύτερη κίνηση με αρκετά μεγάλη διαφορά από τους υπόλοιπους μήνες, όπως χαρακτηριστικά φαίνεται κι από τα διαγράμματα που ακολουθούν. Ο Αύγουστος αποτελεί τον μήνα με τις περισσότερες αφίξεις (εκτός από το λιμάνι Καρλοβασιού), ενώ ο Φεβρουάριος είναι ο μήνας με την μικρότερη κίνηση, όπως συμβαίνει και στις αεροπορικές μεταφορές.

Διάγραμμα 17: Αποβιβασθέντες ανά μήνα στα λιμάνια του Ν. Σάμου το 2005

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε., Λιμεναρχείο Σάμου, Αγ. Κήρυκου και Εύδηλου

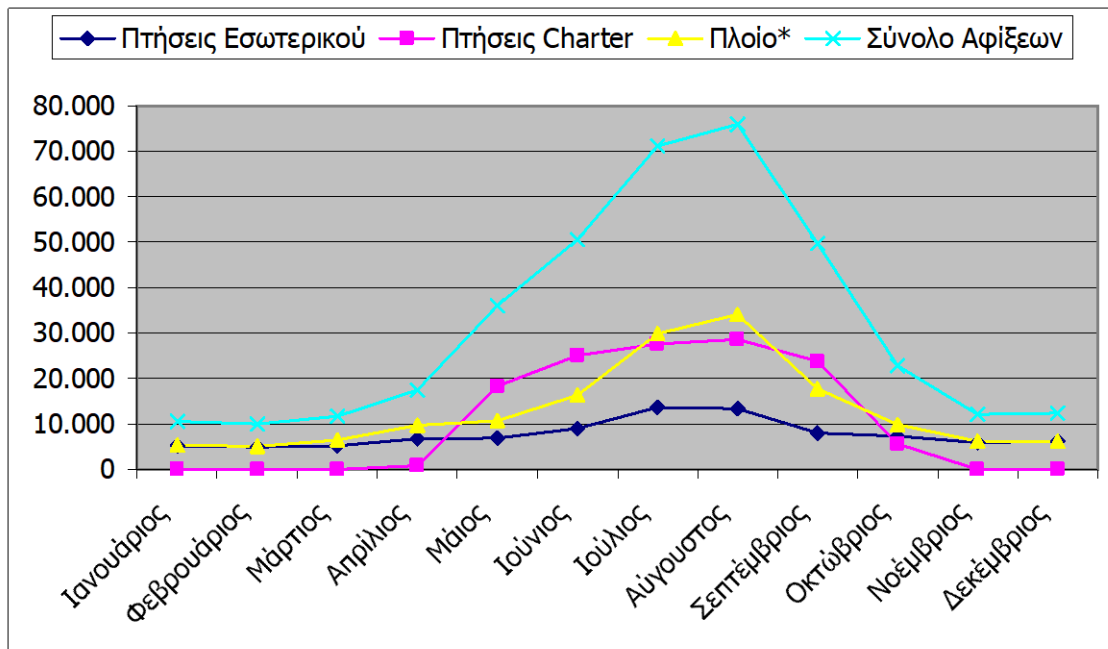
Συγκρίνοντας τις συνολικές αφίξεις (βλ. Πίνακα 27), και το ποσοστό που καταλαμβάνουν οι αφίξεις ανά μέσο μεταφοράς για το 2006 (charter, πτήσεις εσωτερικού, πλοίο) βλέπουμε ότι το πλοίο αποτελεί το κύριο μέσο (41,5%), ενώ ακολουθούν με πτήσεις charter το 34,2%. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ οι αφίξεις με πλοίο και τακτικές πτήσεις κατά τη διάρκεια των μηνών Νοεμβρίου- Μαρτίου δεν διαφέρουν ουσιαστικά, τους υπόλοιπους μήνες αυξάνονται πολύ περισσότερο οι αφίξεις με τα πλοία.

Οι μήνες Ιούλιος και Αύγουστος με 38,7% των συνολικών αφίξεων αποτελούν τους μήνες με την μεγαλύτερη κίνηση, ενώ στο τετράμηνο Ιουνίου-Σεπτεμβρίου διακινείται συνολικά το 64,1% του συνόλου των επιβατών. Ο βαθμός εποχικότητας φαίνεται και στο Διάγραμμα 18, για καθένα από το μέσα μεταφοράς και το σύνολο αυτών.

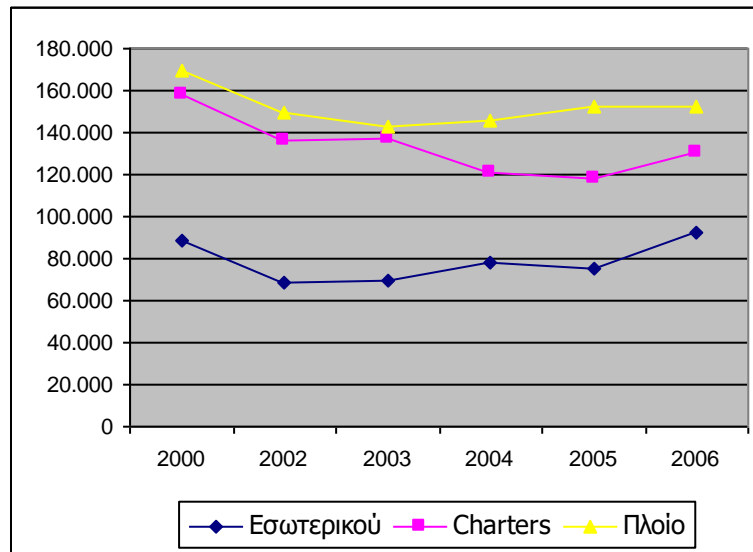
Μήνας	Πτήσεις Εσωτερικού	Πτήσεις Charter	Πλοίο*	Σύνολο Αφίξεων	% μήνα
Ιανουάριος	5.233	0	5.387	10.620	2,79%
Φεβρουάριος	4.939	0	5.010	9.949	2,62%
Μάρτιος	5.236	0	6.448	11.684	3,07%
Απρίλιος	6.789	868	9.764	17.421	4,58%
Μάιος	6.947	18.374	10.691	36.012	9,47%
Ιούνιος	9.050	25.099	16.394	50.543	13,29%
Ιούλιος	13.661	27.604	29.925	71.190	18,72%
Αύγουστος	13.328	28.615	34.024	75.967	19,98%
Σεπτέμβριος	8.023	23.869	17.773	49.665	13,06%
Οκτώβριος	7.291	5.634	9.856	22.781	5,99%
Νοέμβριος	5.896	0	6.178	12.074	3,18%
Δεκέμβριος	6.151	0	6.215	12.366	3,25%
Σύνολο	92.544	130.063	157.665	380.272	100,00%
% μέσου μεταφοράς	24,34%	34,20%	41,46%		

Πηγή: ΥΠΑ Σάμου, Λιμεναρχείο Σάμου
* 2005

Διάγραμμα 18: Εποχικότητα αφίξεων ανά μέσο μεταφοράς 2006

Διάγραμμα 19: Αφίξεις ανά μέσο μεταφοράς

Σε μια προσπάθεια εκτίμησης του αριθμού των τουριστών και παραθεριστών που επισκέπτονται τη Σάμο υποθέτουμε ότι ο αριθμός επιβατών πτήσεων εσωτερικού και πλοίων του Φεβρουαρίου (που είναι ο χαμηλότερος του χρόνου) αποτελεί το μέσο ετήσιο όρο των κατοίκων της Σάμο (σ' αυτούς συνυπολογίζονται τόσο οι φοιτητές όσο και οι στρατιώτες) που μετακινούνται ανά μήνα εκτός νησιού. Αυτή η υπόθεση μας οδηγεί σε ένα αριθμό τουριστών και παραθεριστών $[92.544 - (4.939 * 12)^4 + 130.163^5 + 157.665 - (5.010 * 12)^6] = 260.984$ ετησίως, που αναλύεται σε 33.276 αφίξεις με αεροπλάνο, 130.163 με charter και 97.545 με πλοίο.

Η πτωτική τάση που σημειώθηκε στις αρχές του 21^{ου} αιώνα και που δεν έχει ακόμη αντισταθμιστεί παρά την σχετική αύξηση τους το 2006 και 2007, η υψηλή εποχικότητα (κυρίως εξ αιτίας των Ελλήνων) και ο σχετικά σημαντικός ρόλος των Σκανδιναβών, αποτελούν τα χαρακτηριστικά των αφίξεων στον προορισμό.

Σε ότι αφορά στην Ικαρία, με ανάλογη προσέγγιση του αριθμού τουριστών και παραθεριστών και αφού βέβαια υπογραμμίσουμε την παντελή έλλειψη αφίξεων με charter ο αριθμός τουριστών και παραθεριστών εκτιμάται σε $[12.302 - (579 * 12) + 82.132 - (2.101 * 12)] = 62.265$ άτομα ετησίως που αναλύεται σε 5.345 αφίξεις με αεροπλάνο και 56.920 αφίξεις με το πλοίο.

⁴ Αφίξεις με τακτικές πτήσεις: σύνολο αφίξεων μείον αφίξεις Φεβρουαρίου ως οι μηνιαίες μετακινήσεις των κατοίκων Σάμου * 12 μήνες

⁵ Αφίξεις με πτήσεις charter: το σύνολο

⁶ Αφίξεις με πλοίο: σύνολο αφίξεων μείον αφίξεις Φεβρουαρίου ως οι μηνιαίες μετακινήσεις των κατοίκων Σάμου * 12 μήνες

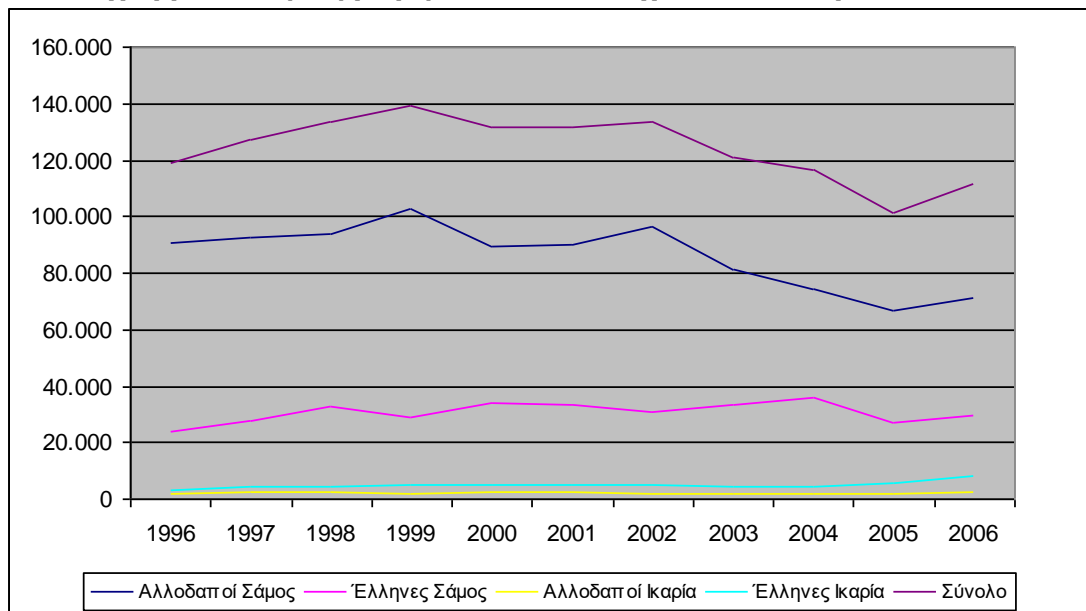
3.1.3 Αφίξεις και Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα του Ν. Σάμου

Σε πρώτο επίπεδο, θα εξετάσουμε τις αφίξεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα από 1996-2006, όπως φαίνεται από τον πίνακα 28 και το διάγραμμα που ακολουθεί:

Πίνακας 28: Σύνολο Αφίξεων στα Ξενοδοχειακά καταλύματα του Ν. Σάμου 1996-2006					
Έτος	Σάμος		Ικαρία		Σύνολο
	Αλλοδαποί Σάμος	Ημεδαποί Σάμος	Αλλοδαποί Ικαρία	Ημεδαποί Ικαρία	
1996	90.598	23.895	1.594	3.162	119.249
1997	92.466	27.919	2.347	4.265	126.997
1998	93.898	32.845	2.423	4.215	133.381
1999	102.680	29.289	2.026	4.924	138.919
2000	89.753	33.908	2.780	5.027	131.468
2001	90.253	33.606	2.316	5.287	131.462
2002	96.464	30.648	1.818	4.916	133.846
2003	80.999	33.648	1.719	4.388	120.754
2004	74.580	35.720	1.830	4.405	116.535
2005	66.921	27.280	2.064	5.436	101.701
2006	71.361	29.520	2.375	8.043	111.299

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε.

Διάγραμμα 20: Εξέλιξη Αφίξεων στα Ξενοδοχειακά Καταλύματα 1996 - 2006

Όπως παρατηρούμε, οι αφίξεις των αλλοδαπών στα ξενοδοχεία της Σάμου, ακολουθούσαν μια σταθερή και ανοδική πορεία μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '90 και στη συνέχεια παρατηρήθηκε μια έντονη πτώση η οποία συνεχίστηκε και το 2004. Παρά την μικρή ανάκαμψη από το 2005 και μετά (που φαίνεται ότι θα είναι ικανοποιητική και για το 2007) οι αριθμοί των αφίξεων υπολείπονται σημαντικά εκείνων της προηγούμενης δεκαετίας γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι έχει δημιουργηθεί μια αρνητική τάση. Αντίθετα, ο αριθμός των Ελλήνων τουριστών που αφίχθησαν στα ξενοδοχειακά καταλύματα της Σάμου, μετά από μια σταθερά ανοδική πορεία μέχρι το 2004, στη συνέχεια παρουσιάζει μείωση.

Στην Ικαρία, ο αριθμός των αλλοδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα είναι αρκετά μικρότερος από αυτόν των Ελλήνων και τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει αύξηση που αντισταθμίζει την πτώση που είχε σημειωθεί τα προηγούμενα χρόνια. Ο αριθμός των Ελλήνων τουριστών στα ξενοδοχεία μετά από συνεχείς αυξομειώσεις που – όπως συμβαίνει και με τους αλλοδαπούς – δεν παρουσιάζει τάση μεταβολής κατά τη διάρκεια της 10ετίας, καταγράφει έντονη αύξηση το 2006 που αναμένεται ότι θα επαναληφθεί και το 2007.

Πίνακας 29: Αφίξεις ανά μήνα αλλοδαπών – ημεδαπών 2005 και 2006

	Αφίξεις 2005				Αφίξεις 2006			
	Σάμος		Ικαρία		Σάμος		Ικαρία	
	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.
Ιανουάριος	58	739	0	12	39	819	14	292
Φεβρουάριος	31	891	0	87	40	982	0	77
Μάρτιος	100	1.040	0	89	92	1.279	20	154
Απρίλιος	504	1.080	0	79	497	1.541	9	161
Μάιος	9.648	2.127	260	171	10.424	2.076	279	275
Ιούνιος	12.784	2.754	298	595	13.838	3.004	530	638
Ιούλιος	14.378	5.391	304	1.221	15.147	5.770	469	2.128
Αύγουστος	14.694	7.054	577	2.070	15.049	6.682	578	2.918
Σεπτέμβριος	11.744	2.818	521	875	12.673	3.639	463	878
Οκτώβριος	2.740	1.423	104	110	3.425	1.981	8	253
Νοέμβριος	110	1.144	0	76	61	1.188	2	152
Δεκέμβριος	130	819	0	51	76	559	3	117
Σύνολο	66.921	27.280	2.064	5.436	71.361	29.520	2.375	8.043

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε.

Σε ότι αφορά στις ανά μήνα αφίξεις στα ξενοδοχεία Σάμου και Ικαρίας των δύο τελευταίων ετών επιβεβαιώνεται η συγκέντρωση τους ουσιαστικά σε μια βμηνη περίοδο (με τους δύο ακραίους μήνες – Μαΐο και Οκτώβριο- σε σαφώς χαμηλότερα επίπεδα), Αυτό αφορά ειδικά τους αλλοδαπούς τουρίστες όπου τους υπόλοιπους μήνες δεν συγκεντρώνουν ούτε το 2% των αφίξεων.

Η κατάσταση διαφοροποιείται στην Ικαρία: με πολύ χαμηλότερους απόλυτους αριθμούς και τους Έλληνες να υπερτερούν των αλλοδαπών τουριστών, η περίοδος είναι 5μηνη για τους τελευταίους, ενώ οι πρώτοι να παρουσιάζουν υψηλότερη εποχικότητα από ότι στη Σάμο συγκεντρώνοντας περισσότερο από 62,7% των αφίξεων σε 2 μήνες.

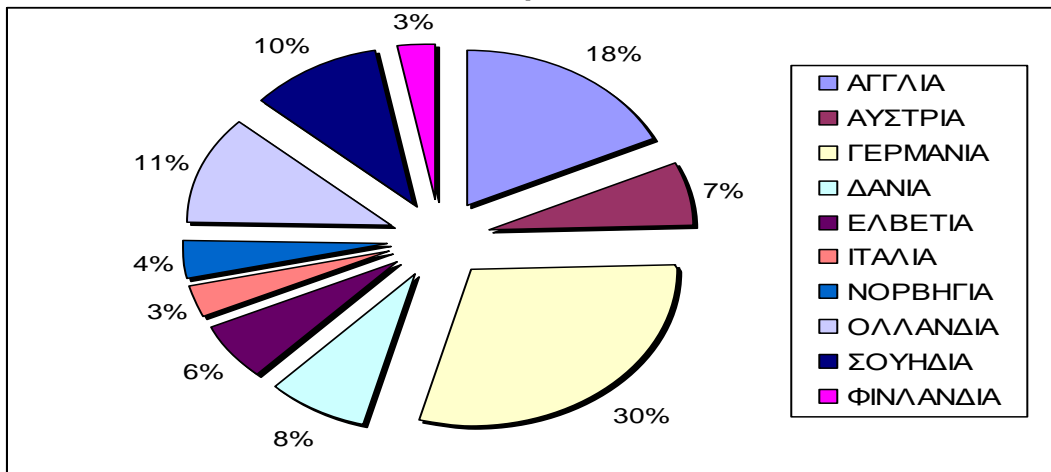
Πίνακας 30: Διανυκτερεύσεις ανά μήνα αλλοδαπών – ημεδαπών 2005 και 2006								
	Διανυκτερεύσεις 2005				Διανυκτερεύσεις 2006			
	Σάμος		Ικαρία		Σάμος		Ικαρία	
	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.
Ιανουάριος	87	1.462	0	29	69	1.246	96	1.476
Φεβρουάριος	63	1.642	0	140	100	1.644	0	178
Μάρτιος	211	2.255	0	162	242	2.265	100	271
Απρίλιος	1.741	2.530	0	167	1.562	2.904	18	285
Μάιος	67.556	6.934	1.973	283	73.219	4.510	2.295	523
Ιούνιος	103.980	8.818	1.981	2.088	109.834	10.375	3.559	2.132
Ιούλιος	111.858	25.813	2.101	9.594	122.550	24.911	3.452	9.026
Αύγουστος	113.229	42.003	3.715	10.589	121.637	36.130	3.570	13.805
Σεπτέμβριος	98.599	9.728	3.965	6.117	108.049	14.020	4.101	6.542
Οκτώβριος	24.149	4.016	278	480	26.248	5.599	59	1.440
Νοέμβριος	304	2.148	0	116	176	2.189	10	283
Δεκέμβριος	596	1.534	0	100	445	1.059	9	234
Σύνολο	522.373	108.883	14.013	29.865	564.131	106.852	17.269	36.195

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε.

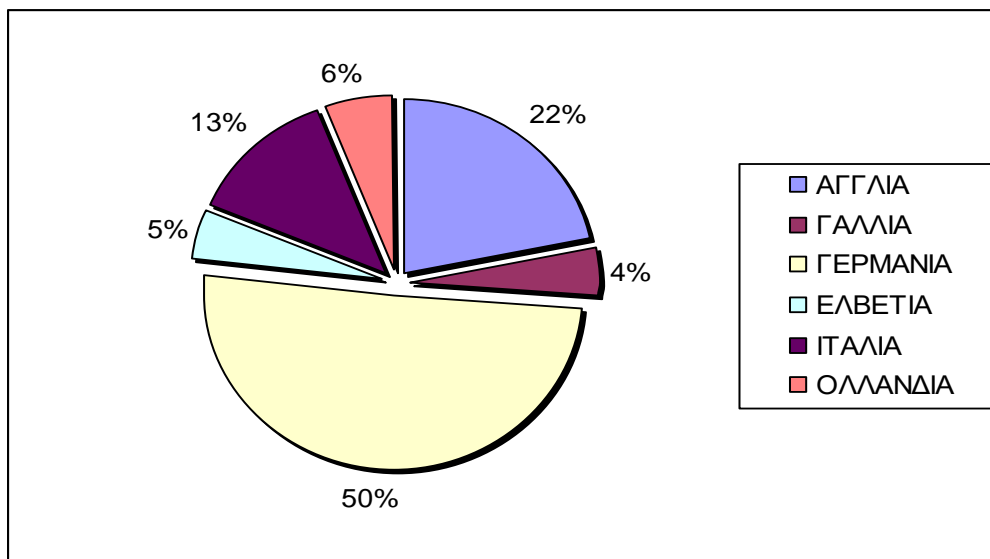
Σε ότι αφορά τις διανυκτερεύσεις επιβεβαιώνεται και στα δύο νησιά τόσο η καλύτερη διασπορά των αλλοδαπών τουριστών σε μια περίοδο 5,5 μηνών όσο και η συγκέντρωση των ελλήνων σε 2-2,5 μήνες.

Σχετικά με τη κατανομή των εθνικοτήτων που διαμένουν στα ξενοδοχειακά καταλύματα προκύπτει, όπως χαρακτηριστικά φαίνεται και από τα παρακάτω διαγράμματα, ότι οι Γερμανοί και οι Άγγλοι καταλαμβάνουν το 30% και 20% αντίστοιχα κι ακολουθούν οι Ολλανδοί και οι Σουηδοί με 8% και 7%. Τα ποσοστά που αναφέρονται προέκυψαν ύστερα από επεξεργασία στοιχείων για το έτος 2003, αλλά θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν διαφέρουν σημαντικά από έτος σε έτος. Η κατάταξη των διαφόρων εθνικοτήτων δεν διαφέρει ιδιαίτερα σε σύγκριση με τις αφίξεις των charter, όμως, θα πρέπει να τονίσουμε ότι έχουμε διαφορές στα ποσοστά, όπου οι Γερμανοί και οι Άγγλοι τείνουν να επισκέπτονται περισσότερο τα ξενοδοχειακά καταλύματα, από τους Ολλανδούς και τους Σουηδούς για τους οποίους φαίνεται να υπάρχει μια σημαντική διαρροή προς τα μη ξενοδοχειακά καταλύματα. Στην Ικαρία, οι Γερμανοί κατέχουν σταθερά τα τελευταία χρόνια πάνω από το 40% των αφίξεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα κι ακολουθούν οι Άγγλοι και οι Ιταλοί.

Διάγραμμα 21: Αφίξεις αλλοδαπών στη Σάμο, ανά χώρα προέλευσης στα ξεν. καταλύματα 2003

Διάγραμμα 22: Αφίξεις αλλοδαπών στην Ικαρία, ανά χώρα προέλευσης στα ξεν. καταλύματα 2003

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. 2003, επεξεργασία στοιχείων

Όσον αφορά τις διανυκτερεύσεις των Ελλήνων και των αλλοδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα ένα πρόσθετο ενδιαφέρον στοιχείο είναι η μέση διάρκεια παραμονής τους σ' αυτά. Οι Έλληνες έχουν σχετικά μικρή διάρκεια παραμονής στα ξενοδοχειακά καταλύματα: σύμφωνα με στοιχεία από το 2000 έως το 2003 στη Σάμο και την Ικαρία, η μέση διάρκεια παραμονής των Ελλήνων κυμαίνεται από 4,5 έως 5 μέρες. Τα έτη 2005 και 2006 μειώνεται ακόμη περισσότερο στη Σάμο (3,99 και 3,62 αντίστοιχα), ενώ αυξάνεται στην Ικαρία ιδιαίτερα για το 2005 (5,49 και 4,5 αντίστοιχα).

Σε ότι αφορά την διακύμανση της ανά μήνα είναι από 1,5 με 2 ημέρες εκτός περιόδου (και αφορά κυρίως επαγγελματικά ταξίδια) μέχρι σχεδόν 6 ημέρες τον Αύγουστο.

Η μέση διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών τουριστών είναι σαφώς μεγαλύτερη αφού κατά την 5μηνη περίοδο κυμαίνεται από 7 μέχρι 8,5 ημέρες στη Σάμο, ενώ είναι ελαφρά χαμηλότερη στην Ικαρία (6,79 και 7,27 αντίστοιχα), ενώ δεν διαφοροποιείται από εκείνη των ημεδαπών τουριστών εκτός τουριστικής περιόδου.

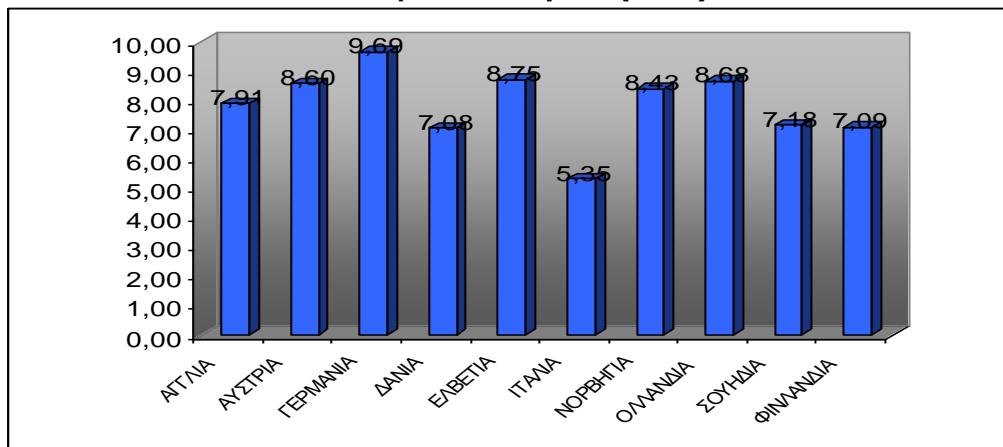
Πίνακας 31: Μέση Διάρκεια Παραμονής σε ξενοδοχεία ανά μήνα αλλοδαπών – ημεδαπών 2005 και 2006

	Μέση Διάρκεια Παραμονής 2005				Μέση Διάρκεια Παραμονής 2006			
	Σάμος		Ικαρία		Σάμος		Ικαρία	
	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.	Αλλοδ.	Ημεδ.
Ιανουάριος	1,50	1,98	-	2,42	1,77	1,52	6,86	5,05
Φεβρουάριος	2,03	1,84	-	1,61	2,50	1,67	-	2,31
Μάρτιος	2,11	2,17	-	1,82	2,63	1,77	5,00	1,76
Απρίλιος	3,45	2,34	-	2,11	3,14	1,88	2,00	1,77
Μάιος	7,00	3,26	7,59	1,65	7,02	2,17	8,23	1,90
Ιούνιος	8,13	3,20	6,65	3,51	7,94	3,45	6,72	3,34
Ιούλιος	7,78	4,79	6,91	7,86	8,09	4,32	7,36	4,24
Αύγουστος	7,71	5,95	6,44	5,12	8,08	5,41	6,18	4,73
Σεπτέμβριος	8,40	3,45	7,61	6,99	8,53	3,85	8,86	7,45
Οκτώβριος	8,81	2,82	2,67	4,36	7,66	2,83	7,38	5,69
Νοέμβριος	2,76	1,88	-	1,53	2,89	1,84	5,00	1,86
Δεκέμβριος	4,58	1,87	-	1,96	5,86	1,89	3,00	2,00
Σύνολο	7,81	3,99	6,79	5,49	7,91	3,62	7,27	4,50

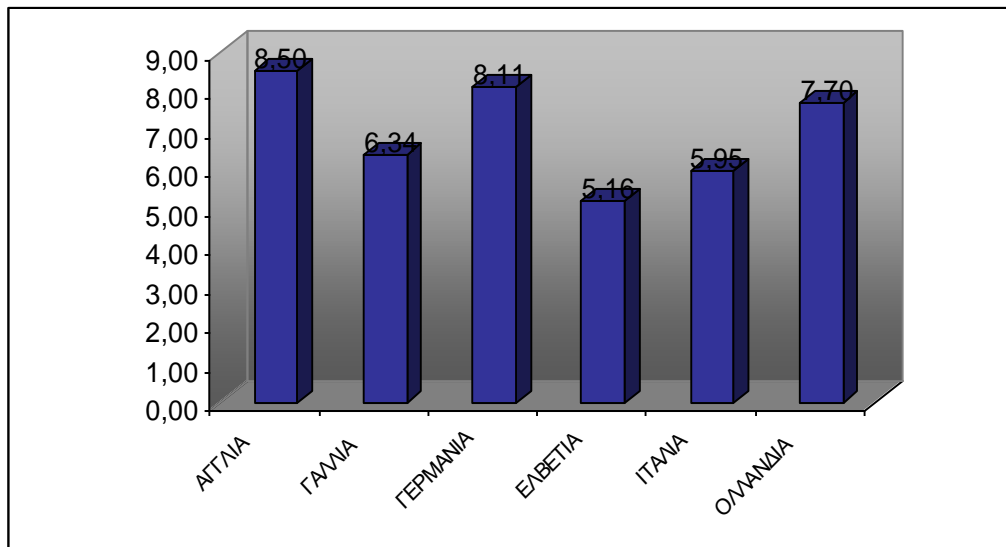
Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε.

Σκόπιμο θα ήταν να εξετάσουμε πάλι τα ανά εθνικότητα αποτελέσματα, όπως προκύπτουν από τα παρακάτω διαγράμματα.

Διάγραμμα 23: Μέση Διάρκεια Παραμονής στη Σάμο των Αλλοδαπών Τουριστών στα ξεν. καταλύματα (2003)

Διάγραμμα 24: Μέση Διάρκεια Παραμονής στην Ικαρία των Αλλοδαπών Τουριστών στα Ξεν. καταλύματα (2003)

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. 2003, επεξεργασία στοιχείων

Από την παρουσίαση των παραπάνω στοιχείων προέκυψε ότι στη Σάμο οι Γερμανοί έχουν τη μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής με πάνω από 9 μέρες, ενώ ακολουθούν οι Ελβετοί, οι Ολλανδοί, οι Αυστριακοί και οι Νορβηγοί με πάνω από 8 μέρες παραμονής και σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μέση διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα κυμαίνεται σε ικανοποιητικά επίπεδα, εκτός από την περίπτωση των Ιταλών, οι οποίοι όμως έχουν μικρή διάρκεια παραμονής στους προορισμούς που επισκέπτονται εξ αιτίας του γεγονός ότι σπάνια έρχονται έχοντας αγοράσει πακέτο. Στην Ικαρία, τώρα, οι Άγγλοι, οι Γερμανοί και οι Ολλανδοί έχουν τη μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής, ενώ οι υπόλοιπες εθνικότητες κινούνται σε χαμηλά επίπεδα σ' αυτόν τον τομέα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας με ερωτηματολόγιο που έγινε στη Σάμο τα έτη 2004 & 2006 και θα αναλυθεί σε επόμενη παράγραφο, το μεγαλύτερο ποσοστό αλλοδαπών τουριστών πραγματοποιεί στο νησί από 8-14 διανυκτερεύσεις με 47% και ακολουθεί η ομάδα τουριστών με λιγότερες από 7 διανυκτερεύσεις με 46% και με 5,3% από 15-21 διανυκτερεύσεις. Τα ποσοστά αυτά ισχύουν με μικρές αποκλίσεις τόσο στα ξενοδοχειακά, αλλά και στα μη ξενοδοχειακά καταλύματα. Βέβαια θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η ομαδοποίηση που έγινε δε διευκολύνει στην εξαγωγή ακριβών συμπερασμάτων.

Με βάση τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας και αφορούν το σύνολο της χώρας η μέση διάρκεια παραμονής κυμαίνεται τα τελευταία χρόνια (2003-5) μεταξύ 10,7-10,9 ημέρες. Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών και οι αποκλίσεις από τον Μ.Ο. δεν είναι σημαντικές αν εξαιρέσει κανείς τους προερχόμενους από τη Γερμανία (13,6-14,2) και τους Δανούς (9,0-9,2) σε ότι αφορά τις χώρες που μας ενδιαφέρουν για τη Σάμο. Αξιοσημείωτη είναι η διαφορά της ΜΔΠ μεταξύ οργανωμένων και μη οργανωμένων τουριστών: 9,9-10,1 έναντι 10,9-11,2 αντίστοιχα για τη περίοδο 2003-5. Βέβαια οι

μεμονωμένοι τουρίστες συνήθως παραμένουν για λιγότερες μέρες σε μια περιοχή δεδομένου ότι είναι περισσότερο κινητικοί από τους οργανωμένους που συνήθως παραμένουν σε μια περιοχή αφού έχουν προπληρώσει το κατάλυμα και τις άλλες υπηρεσίες.

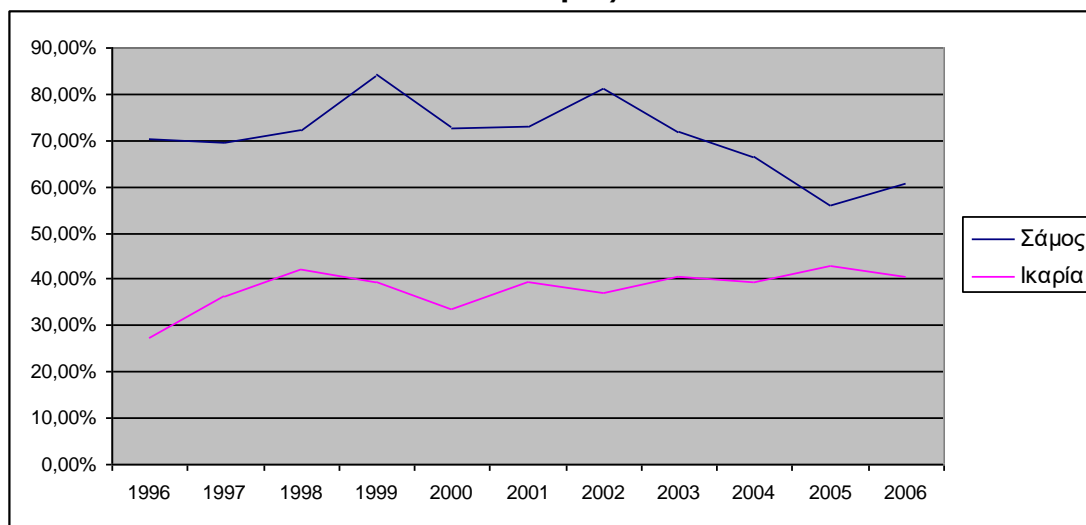
3.2 Πληρότητα Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων

Ένα επιπλέον στοιχείο που σχετίζεται με τη ζήτηση και επηρεάζει έμμεσα την απόδοση των καταλυμάτων αφορά το βαθμό πληρότητας των ξενοδοχειακών καταλυμάτων. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα ποσοστά των πληροτήτων της Σάμου και της Ικαρίας από το 1996 έως και το 2006 και απεικονίζονται και στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 32: Διαχρονική Εξέλιξη πληροτήτων 1996 – 2006 Νήσου Σάμου και Ικαρίας											
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Σάμος	70,40%	69,50%	72,20%	84,20%	72,60%	73,00%	81,00%	71,80%	66,30%	56,07%	60,59%
Ικαρία	27,50%	36,20%	42,20%	39,30%	33,60%	39,50%	37,20%	40,60%	39,40%	42,79%	40,37%

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε.

Διάγραμμα 25: Διαχρονική Εξέλιξη πληροτήτων 1996 – 2006 Νήσου Σάμου και Ικαρίας

Όπως κανείς θα μπορούσε να αναμένει με βάση τα στοιχεία αφίξεων και διανυκτερεύσεων η πληρότητα των ξενοδοχείων της Σάμου μειώνεται κατά τη περίοδο που εξετάζουμε, ιδιαίτερα μετά το 2003 και παρά τη μείωση των ξενοδοχειακών κλινών που καταγράφηκε. Στην Ικαρία, τώρα, οι πληρότητες ακολουθούν μια σταθερή ανοδική πορεία τα τελευταία χρόνια η οποία όμως παραμένει χαμηλή στα επίπεδα περιοχών χωρίς σημαντικό και κυρίως χωρίς οργανωμένο τουρισμό.

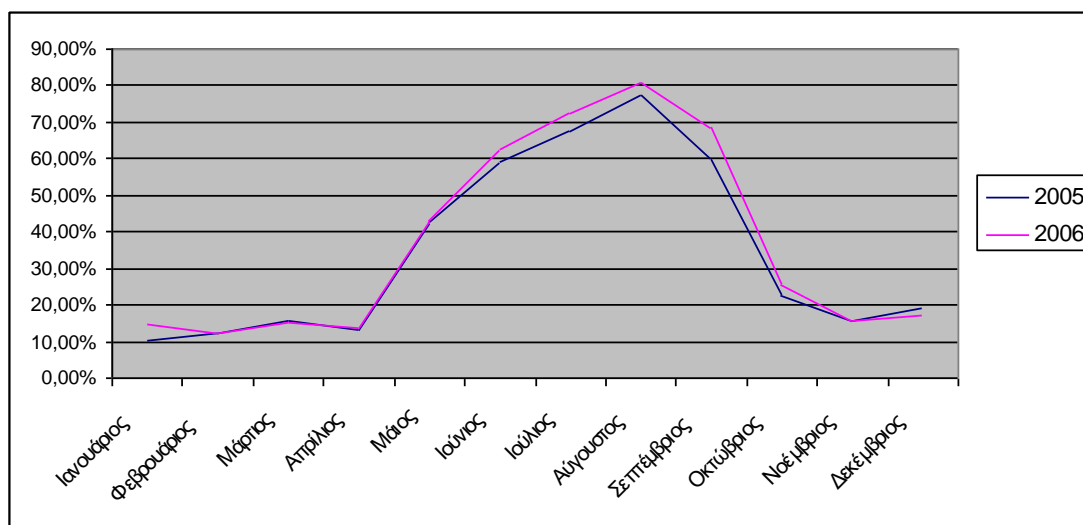
Οι πληρότητες της Σάμου βρίσκονται στο 60% σε ελαφρά υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με τους δύο άλλους νομούς της Περιφέρειας. Η κατάσταση φαίνεται να αλλάζει, λόγω της καθόδου της μέσης πληρότητας στη Χίο (από το 63% το 2000) ενώ ταυτόχρονα σημειώνεται σχετική σταθερότητα στο Νομό Λέσβου και έντονη πτώση στο νομό Σάμου (από πληρότητες υψηλότερες του 80% περίπου στο 55% το 2004). Η κατάσταση αυτή είναι ακόμα χειρότερη συγκρινόμενη, με ότι συμβαίνει στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου -αλλά και στις άλλες τουριστικές περιοχές της χώρας-, όπου η μέση πληρότητα για το 2005 ήταν 73,5%, έναντι 52,2% στο Β. Αιγαίο. Αυτό οφείλεται στην πολύ υψηλή πληρότητα των μονάδων σε λίγα ιδιαίτερα τουριστικά νησιά (Ρόδος, Κω, Κέρκυρα, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κέρκυρα). Αντίθετα στα λιγότερο τουριστικά νησιά η πληρότητα είναι πολλές φορές χαμηλότερη δεδομένου ότι εκεί τα ξενοδοχεία λειτουργούν ανεξάρτητα από υπάρχουσες κρατήσεις από πλευράς ΤΟ.

Πίνακας 33: Πληρότητες ανά μήνα στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Ν. Σάμου 2005 – 2006

Έτος	1 ^{ος}	2 ^{ος}	3 ^{ος}	4 ^{ος}	5 ^{ος}	6 ^{ος}	7 ^{ος}	8 ^{ος}	9 ^{ος}	10 ^{ος}	11 ^{ος}	12 ^{ος}	Σύνολο
2005	10,26	12,25	15,76	13,00	42,62	59,37	67,73	77,44	59,90	22,36	15,62	18,88	54,96
2006	14,81	12,24	15,07	13,69	43,18	62,85	72,55	80,83	68,45	25,53	15,68	17,34	58,43

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε.

Διάγραμμα 26: Πληρότητες ανά μήνα στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Ν. Σάμου 2005 - 2006

Σε ότι αφορά την μηνιαία διακύμανση της πληρότητας, αυτή είναι ιδιαίτερα χαμηλή (κάτω από 20%) τη περίοδο Νοέμβριο – Απρίλιο και μόνο για 4 μήνες είναι ικανοποιητική. Να υπογραμμιστεί ότι εξ αιτίας του γεγονότος ότι η πλειοψηφία των ξενοδοχειακών μονάδων είναι οικογενειακές και χωρίς μηχανογράφηση, η απόκρυψη διανυκτερεύσεων για φορολογικούς λόγους είναι μια πιθανή πρακτική.

3.3. Υπολογισμός αριθμού τουριστών & παραθεριστών και των διανυκτερεύσεων⁷ που πραγματοποιούν στη Σάμο

Μέχρι σήμερα, στις ερωτήσεις «πόσοι τουρίστες ήρθαν φέτος στο νησί» και «ήταν περισσότεροι ή λιγότεροι από πέρσι» οι απαντήσεις δίνονται είτε με τα στοιχεία των αφίξεων των charter, είτε με τον αριθμό των αφίξεων με τα μεταφορικά μέσα στο νησί, είτε με τον αριθμό των αφίξεων/ διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχεία. Και αυτό συμβαίνει γιατί πέρα από τον αριθμό των τουριστών που χρησιμοποιούν τα ξενοδοχειακά καταλύματα υπάρχει σημαντικός αριθμός που χρησιμοποιεί τα βοηθητικά καταλύματα, ενώ ένας άγνωστος αριθμός επισκεπτών δεν χρησιμοποιεί επαγγελματικά καταλύματα γιατί είτε φιλοξενείται από συγγενείς και φίλους ή διαμένει σε ιδιόκτητη ή ενοικιαζόμενη παραθεριστική κατοικία. Επομένως οι παραπάνω εκτιμήσεις απέχουν σημαντικά από την πραγματικότητα, ενώ δεν υπάρχει καμία εικόνα του αριθμού των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιήθηκαν. Η αδυναμία αυτή που είναι αποτέλεσμα των ελλείψεων στο σύστημα καταγραφής της τουριστικής δραστηριότητας, εμποδίζει τόσο τη σωστή οικονομική αποτίμηση της κατάστασης όσο και τη χάραξη πολιτικής σε ότι αφορά την προβολή αλλά και τον σχεδιασμό των υποδομών (πχ. Έργα εξασφάλισης επάρκειας νερού).

Το έλλειμμα αυτό μπορεί να διορθωθεί με συστηματική δειγματοληπτική έρευνα στις πύλες εισόδου και εξόδου του νησιού καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, έρευνα που χρειάζεται οργάνωση και μεθοδικότητα, ενώ έχει σχετικό κόστος τόσο για τη συλλογή όσο και για την επεξεργασία των δεδομένων. Στην συνέχεια θα γίνει προσπάθεια εκτίμησης αυτού του αριθμού των επισκεπτών με στοιχεία των ετών 2005 και 2006.

Με βάση τα στοιχεία ανά εθνικότητα που είναι διαθέσιμα και αφορούν τις αφίξεις με charter και τις αφίξεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα μπορούμε (με μια σειρά υποθέσεων) να κάνουμε κατ' αρχή μια εκτίμηση του ποσοστού διαρροής σε μη ξενοδοχειακά καταλύματα ανά εθνικότητα. Αυτό μπορεί να γίνει εάν από τον αριθμό των αφιχθέντων αλλοδαπών μέσω charter στο αεροδρόμιο αφαιρεθεί ο αριθμός των αφιχθέντων αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα. Ο υπολογισμός αυτός, που μπορεί να γίνει για το σύνολο των εθνικοτήτων που έρχονται με charter, αποτυπώνεται στον Πίνακα 34, για τα έτη 2005 και 2006.

Η εκτίμηση αυτή αναγκαστικά έχει κάποιο ποσοστό σφάλματος, αφού αλλοδαποί στα ξενοδοχειακά καταλύματα ενδέχεται να έχουν αφιχθεί είτε με πτήσεις εσωτερικού, είτε ακτοπλοϊκώς. Δηλαδή η υπόθεση που γίνεται είναι ότι κανένας αλλοδαπός τουρίστας αυτών των εθνικοτήτων δεν έρχεται με άλλο τρόπο παρά με charter. Επομένως, η εκτίμηση που προκύπτει εκφράζει τον ελάχιστο δυνατό αριθμό αλλοδαπών που έρχονται με charter και οι οποίοι έχουν επιλέξει ως κατάλυμα τα ενοικιαζόμενα δωμάτια.

⁷ Αν και οι παραθεριστές διαφοροποιούνται από τους τουρίστες ότι είναι επαναλαμβανόμενοι και «σταθεροί» πελάτες και ότι δεν χρησιμοποιούν τουριστικά καταλύματα, όμως κατά τα άλλα συμβάλλουν στην τοπική οικονομία, αλλά και στην κατανάλωση πόρων με αντίστοιχο τρόπο, ενώ χρησιμοποιούν ανταγωνιστικά με τους τουρίστες τις υποδομές και ιδιαίτερα τα μέσα μεταφοράς από και προς το νησί. Παράλληλα, η εκτίμηση του αριθμού των παραθεριστών μας είναι απαραίτητη για την εκτίμηση του αριθμού των τουριστών και των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιούν.

Παρόλα αυτά, το αποτέλεσμα αρκεί για μια πρώτη εκτίμηση των αφίξεων σε μη ξενοδοχειακά καταλύματα.

Πίνακας 34: Εκτίμηση ελάχιστης εκτιμώμενης διαρροής αλλοδαπών τουριστών charter, ανά εθνικότητα σε μη ξενοδοχειακά καταλύματα 2005 - 2006						
Εθνικότητα	Αφίξεις Charter		Αφίξεις σε ξενοδοχεία		Διαρροή σε μη ξενοδοχειακά καταλύματα	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Γερμανία	28.382	26.945	16.694	15.785	41,18%	41,42%
Ολλανδία	18.134	19.246	7.424	7.860	59,06%	59,16%
Ηνωμένο Βασίλειο	13.699	17.057	8.191	7.995	40,21%	53,13%
Σουηδία	16.829	16.676	8.166	9.310	51,48%	44,17%
Δανία	6.037	14.246	4.658	5.241	22,84%	63,21%
Αυστρία	7.594	8.749	4.063	4.062	46,50%	53,57%
Φιλανδία	1.015	4.802	841	2.582	17,14%	46,23%
Νορβηγία	3.834	4.721	1.899	2.511	50,47%	46,81%
Ιταλία	2.528	4.265	3.258	4.120	-28,88%	3,40%
Σύνολο	98.052	116.707	55.194	59.466	43,71%	49,05%

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε., Υ.Π.Α. Σάμου, επεξεργασία στοιχείων

Συνολικά παρατηρούμε ότι κατ' ελάχιστο περίπου οι μισοί αλλοδαποί τουρίστες που φτάνουν με πτήσεις charter στη Σάμο «διαρρέουν» προς τα συμπληρωματικά καταλύματα (49% το 2006 έναντι 43,7% το 2005). Η κατάσταση αυτή διαφοροποιείται από εθνικότητα σε εθνικότητα και για πολλές εθνικότητες από χρόνο σε χρόνο. Πάντως οι Γερμανοί και οι Ολλανδοί που αποτελούν τις δύο πρώτες εθνικότητες σε αφίξεις φαίνεται να έχουν σταθερές προτιμήσεις: οι Γερμανοί «διαρρέουν» σε ποσοστό περίπου 41% και οι Ολλανδοί σε ποσοστό πολύ υψηλότερο (περίπου 59%). Μόνο οι Ιταλοί (που βέβαια δεν αποτελούν σημαντική ομάδα τουριστών) δείχνουν πολύ υψηλή προτίμηση προς τα ξενοδοχεία.

Στις παραπάνω θα πρέπει να προστεθούν και οι διανυκτερεύσεις που πραγματοποιούν στα βοηθητικά καταλύματα όσοι (Ελληνες και Αλλοδαποί) έρχονται στη Σάμο με πλοίο και πτήσεις εσωτερικού. Η παντελής έλλειψη δεδομένων αυτής της μορφής μας υποχρεώνει να κάνουμε ορισμένες υποθέσεις που πρέπει να επιβεβαιωθούν από τις έρευνες που θα γίνουν τα επόμενα χρόνια.

Με βάση την «διαρροή» των τουριστών charter προς τα βοηθητικά καταλύματα και την μέση διάρκεια παραμονής που καταγράφεται στα ξενοδοχεία για τις ίδιες εθνικότητες μπορεί να υπολογιστεί ένας αριθμός αφίξεων / διανυκτερεύσεων σ'αυτά που προέρχεται από τους αλλοδαπούς τουρίστες που έρχονται με πτήσεις charter. Υποθέτουμε ότι όλοι όσοι έρχονται με charter έχουν την ίδια ανά εθνικότητα ΜΔΠ

Πίνακας 35: Εκτίμηση ελάχιστων αφίξεων – διανυκτερεύσεων σε ΕΔ από τουρίστες charter						
Εθνικότητες	Αφίξεις charter	Αφίξεις σε ξενοδοχεία	Αφίξεις σε Ε.Δ.	Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχεία	ΜΔΠ σε ξενοδοχεία	Διανυκτερεύσεις σε ΕΔ
Γερμανία	26.945	15.785	11.160	157.043	9,95	111.029
Ολλανδία	19.246	7.860	11.386	70.200	8,93	101.692
Ηνωμένο Βασίλειο	17.057	7.995	9.062	63.739	7,97	72.246
Σουηδία	16.676	9.310	7.366	67.365	7,24	53.299
Δανία	14.246	5.241	9.005	38.669	7,38	66.440
Αυστρία	8.749	4.062	4.687	35.234	8,67	40.655
Φιλανδία	4.802	2.582	2.220	18.611	7,21	16.002
Νορβηγία	4.721	2.511	2.210	17.522	6,98	15.422
Ιταλία	4.265	4.120	145	26.825	6,51	944
Σύνολο	116.707	59.466	57.241	495.208		477.728

Η πρώτη υπόθεση αφορά τους παραθεριστές: με βάση τις καταγεγραμμένες παραθεριστικές κατοικίες, υποθέτουμε ότι κατά μέσο όρο υπάρχουν 3 κλίνες/ανά κατοικία, ότι χρησιμοποιούνται 30 ημέρες το χρόνο και ότι οι ένοικοι τους έρχονται στη Σάμο 2 φορές το χρόνο. Αυτές οι υποθέσεις μας οδηγούν σε 34.244 παραθεριστικές κλίνες, σε 68.488 αφίξεις με πλοίο ή αεροπλάνο και συνολικά 1.027.320 διανυκτερεύσεις, δηλαδή αριθμό υψηλότερο των διανυκτερεύσεων σε τουριστικά καταλύματα.⁸

Πίνακας 36: Εκτίμηση αφίξεων και διανυκτερεύσεων τουριστών και παραθεριστών				
	Κλίνες	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Παρατηρήσεις
Ξενοδοχειακά καταλύματα και διαμερίσματα	10051	100881	670.983	Δεδομένα
Εν. Δωμάτια και διαμερίσματα	5341	48.813 +57.241	756.938	Αφίξεις ΕΔ/Δ: Σύνολο αφίξεων -(αφίξεις σε Ξενοδοχ + αφίξεις Παρ)
Σύνολο(Τουρίστες)		206.935	1.427.921	
2 ^η κατοικία - Παραθεριστές	34244	68.488	1.027.320	Υποθέσεις: 2 αφίξεις/έτος + 30ημέρες παραμονή
Σύνολο (επισκέπτες)		275.423	2.455.241	

⁸ Αυτή η υπόθεση επιβεβαιώνει τις έρευνες της ΕΣΥΕ σχετικά με την συμπεριφορά των Ελλήνων τουριστών που γίνεται κάθε χρόνο και καταγράφει ότι ένα μικρό ποσοστό (της τάξεως του 25 % πραγματοποιούνται σε επαγγελματικά τουριστικά καταλύματα, ενώ οι υπόλοιπες πραγματοποιούνται είτε σε σπίτια συγγενών και φίλων, είτε σε παραθεριστικές-εξοχικές κατοικίες.

Με βάση την προηγούμενη υπόθεση οι αφίξεις με πλοίο/ αεροπλάνο που καταλήγουν σε βοηθητικά καταλύματα είναι 48.813⁹. Υποθέτοντας ότι 60% των αφίξεων αφορά Έλληνες με 4,26 ΜΔΠ¹⁰ και το 40% Αλλοδαπούς με 7,91 ΜΔΠ, τότε οι εκτιμώμενες διανυκτερεύσεις είναι 279.210 (124.766 από Έλληνες και 154.444 από αλλοδαπούς)¹¹. Σε αυτές θα πρέπει να προστεθούν και οι 477.728 διανυκτερεύσεις που πραγματοποιούν οι τουρίστες charter σε ΕΔ/Δ, δίνοντας ένα άθροισμα 756.938 διανυκτερεύσεων. Οι διανυκτερεύσεις αυτές δίνουν μια πληρότητα στα ΕΔ/Δ της τάξεως των 141,7 ημερών, δηλαδή πρακτικά 4,7 μηνών. Επειδή ο αριθμός αυτός φαίνεται πολύ υψηλός, τρία ενδεχόμενα υπάρχουν:

- να υπάρχει σημαντικός αριθμός μη δηλωμένων καταλυμάτων που απορροφούν μέρος αυτών των διανυκτερεύσεων
- τα στοιχεία των ξενοδοχείων να είναι υποεκτιμημένα
- οι υποθέσεις σε ότι αφορά τους τουρίστες 2^{ης} κατοικίας/φιλοξενίας - συγκεκριμένα ο αριθμός και η συχνότητα αφίξεων- να είναι υποεκτιμημένες.

Με βάση τη προηγούμενη ανάλυση ο αριθμός των τουριστών που ήρθε στη Σάμο κατηγοριοποιείται ως εξής:

- Οι Έλληνες που επισκέπτονται τη Σάμο -σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας- είναι 127.296. Από αυτούς 34.244 χρησιμοποιούν μη τουριστικά καταλύματα (είτε ως 2^η κατοικία, είτε ως φιλοξενία και έρχονται 2 φορές το χρόνο), 29.288 καταλήγουν σε ξενοδοχεία και 29.500 σε συμπληρωματικά καταλύματα.
- Οι αλλοδαποί που επισκέπτονται τη Σάμο είναι 136.232. Από αυτούς 116.707 ήρθαν με πτήση charter και 19.525 με πλοίο ή τακτική πτήση. Από αυτούς 59.466 κατέληξαν σε ξενοδοχεία και σχεδόν όλοι οι υπόλοιποι σε συμπληρωματικά καταλύματα¹²

Από την προσέγγιση που προηγήθηκε καταλήξαμε ότι ο αριθμός τουριστών στη Σάμο για το 2006 ήταν 206.935 και πραγματοποίησαν 1.427.921 διανυκτερεύσεις. Από αυτές περίπου 47 % έγιναν σε ξενοδοχεία και 53 % σε ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα.

Οι έρευνες των επόμενων ετών θα πρέπει να επιβεβαιώσουν, να βελτιώσουν ή να διαψεύσουν τα παραπάνω σενάρια.

3.4 Χαρακτηριστικά, συμπεριφορά και ικανοποίηση τουριστών Σάμου

Στην ενότητα αυτή, θα καταγραφούν και θα σχολιαστούν στοιχεία που αφορούν:

⁹ Από τους 130.821 επισκέπτες που ήρθαν στο νησί με πλοίο ή τακτική πτήση εσωτερικού υποθέσαμε ότι 68.488 μένουν σε μη τουριστικά καταλύματα, ενώ υπάρχουν και 29.520 Έλληνες που κατέληξαν σε ξενοδοχείο με βάση τα δεδομένα από τα ξενοδοχεία

¹⁰ Αποτελεί το μέσο όρο των ΜΔΠ Ιουνίου- Σεπτεμβρίου

¹¹ Αν η αναλογία των αφίξεων είναι 70% Έλληνες και 30% αλλοδαποί τότε οι συνολικές διανυκτερεύσεις περιορίζονται σε 261.393 (145.560 από Έλληνες και 115.833 από αλλοδαπούς), δηλαδή είναι μειωμένες κατά περίπου 6,5% από την προηγούμενη εκτίμηση. Αντίστοιχα περιορίζεται το σύνολο των διανυκτερεύσεων και οι πληρότητες στα ενοικιαζόμενα δωμάτια (739.121 και 138,4).

¹² Ένας μικρός αριθμός έχει φιλοξενηθεί ή έχει ιδιόκτητη παραθεριστική κατοικία αλλά αυτό δεν μπορεί να εκτιμηθεί με βεβαιότητα από τις έρευνες.

- τα χαρακτηριστικά των τουριστών: δηλαδή στοιχεία που αφορούν τους επισκέπτες του νησιού, όπως είναι η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, το επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημά τους,
- τη συμπεριφορά των τουριστών: δηλαδή στοιχεία που αφορούν στο σκοπό (κίνητρο) του ταξιδιού και την επιλογή της Σάμου και της Ικαρίας ως προορισμού, την επιλογή περιοχής διαμονής και καταλύματος, τον τρόπο μετακίνησης και τις τυχόν δραστηριότητες που έκαναν στον προορισμό,
- την ικανοποίηση των τουριστών: με την αποτύπωση των θετικών και αρνητικών στοιχείων που συνάντησαν στον προορισμό.

Τα στοιχεία για να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα θα αντληθούν από τα ερωτηματολόγια τουριστών (βλέπε παράρτημα) που έγιναν από φοιτητές του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού» το έτος 2004 και από τον ΟΤΟΝΑΣ το έτος 2006. Το 2004 έγιναν 373 ερωτηματολόγια σε Έλληνες και 974 σε αλλοδαπούς, ενώ το 2006, 115 ερωτηματολόγια σε Έλληνες και 1472 σε αλλοδαπούς. Το σχετικά μικρό και άνισα κατανομημένο δείγμα δεν επιτρέπει να βγουν συμπεράσματα επί του συνόλου των τουριστών που επισκέπτονται τη Σάμο. Δίνει όμως τη δυνατότητα για μία σειρά από επισημάνσεις με αντιπροσωπευτικότερες αυτές που αφορούν στους αλλοδαπούς που ταξιδεύουν με charter.

3.4.1 Χαρακτηριστικά των τουριστών

Από τους Έλληνες που ρωτήθηκαν κυριαρχούν και στις δύο χρονιές οι ηλικίες 35-45 (29,5 και 31,0% αντίστοιχα) ακολουθούμενοι από εκείνους με ηλικία 46-60 (25,7 και 29,2% αντίστοιχα). Σε ό,τι αφορά στους αλλοδαπούς τα άτομα που είναι 46 - 60 ετών φαίνεται να υπερτερούν εκείνων που ήρθαν το 2006 στη Σάμο για διακοπές (35,3%) ενώ το 2004 υπερτερούσαν τα άτομα ηλικίας 35-45 (37,8%).

Πίνακας 37: Κατανομή ηλικιών δείγματος								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
18 έως 24	51	13,8%	13	11,5%	104	10,7%	136	10,0%
25 έως 34	96	25,9%	24	21,2%	225	23,1%	272	20,0%
35 έως 45	109	29,5%	35	31,0%	368	37,8%	387	28,5%
46 έως 60	95	25,7%	33	29,2%	240	24,6%	480	35,3%
60 & άνω	19	5,1%	8	7,1%	37	3,8%	84	6,2%
Σύνολο	370	100,0%	113	100,0%	974	100,0%	1359	100,0%

Σε ό,τι αφορά στο εισόδημα, υπάρχουν δεδομένα μόνο για το 2006. Οι Έλληνες εμφανίζονται περισσότεροι (ποσοστό 77% αυτών που απάντησαν) στις μεσαίες και χαμηλές εισοδηματικές κλίμακες (κάτω των 30.000€), ενώ στην περίπτωση των

αλλοδαπών οι έχοντες εισοδήματα περισσότερα από 30.000€ αποτελούν αρκετά μεγάλο ποσοστό (27,8%).

Πίνακας 38: Εισόδημα τουριστών δείγματος (2006)				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	2006		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
<15.000	35	35,0%	160	12,8%
15.000-30.000	42	42,0%	366	29,3%
30.000-45.000	15	15,0%	347	27,8%
30.000-45.000	5	5,0%	208	16,7%
>60.000	3	3,0%	168	13,5%
Σύνολο	100	100,0%	1249	100,0%

3.4.2 Συμπεριφορά τουριστών

Μια πρώτη εικόνα της **συμπεριφοράς** των τουριστών μπορεί να αποκτηθεί από το πώς και γιατί επιλέγουν τον προορισμό και το πώς ταξιδεύουν. Οι αλλοδαποί έρχονται στη συντριπτική τους πλειοψηφία (πάνω από 90%) για αναψυχή, έρχονται για πρώτη φορά κατά 71%, ενώ ήρθαν τόσο το 2006 όσο και το 2004 πάνω από 50% σε ζευγάρια και γύρω στο 30% οικογενειακά. Ο βασικός λόγος επιλογής της Σάμου είναι οι φυσικές της ομορφιές και δευτερευόντως (συμπληρωματικά) οι προσιτές τιμές και τα αξιοθέατα. Μαθαίνουν για τη Σάμο κυρίως από τους τουριστικούς πράκτορες, αλλά σημαντικές (και ισοδύναμες) πηγές πληροφόρησης είναι οι φίλοι και συγγενείς, οι τουριστικοί οδηγοί και τα βιβλία, αλλά και το internet. Τέλος, οι αλλοδαποί προτίμησαν το Πυθαγόρειο σε ποσοστό πάνω από το 30%, το Κοκκάρι (πάνω από το 15%) και το Βαθύ. Σημαντική αύξηση της τάξης του 10%, από το 2004 στο 2006, παρουσιάζουν οι τουρίστες που διέμεναν στα Βοτσαλάκια (Παράρτημα Πίνακας 105). Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται στους πίνακες που ακολουθούν.

Οι Έλληνες παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές: για αναψυχή και διασκέδαση ήρθε το 2006 το 65,8% (έναντι 79,3% το 2004), ενώ οι υπόλοιποι ήρθαν για γνωριμία με τον τόπο ή για να επισκεφθούν φίλους και συγγενείς σε ίσα περίπου ποσοστά. Επίσης, ένα ποσοστό της τάξης του 12% περίπου ταξιδεύει για επαγγελματικούς λόγους τόσο το 2004 όσο και το 2006 που δικαιολογεί το ότι οι Έλληνες ταξιδεύουν μόνοι (κατά 13,4% το 2006 και κατά 22,6% το 2004). Και τις δύο χρονιές διεξαγωγής της έρευνας πάνω από 30% των ερωτηθέντων ήρθαν σε ζευγάρια και με την οικογένεια τους, ενώ υψηλό ποσοστό (πάνω από 40%) έχει ξαναέρθει στο νησί, όπως αναμένονταν. Οι βασικοί λόγοι επιλογής της Σάμου ως προορισμός ήταν οι φυσικές ομορφιές της (όπως και των αλλοδαπών) αλλά και άλλοι λόγοι όχι καθαρά «τουριστικοί», ενώ οι πηγές πληροφόρησης είναι εντελώς διαφορετικές: η ίδια άποψη το 2004 (επιλογή που δεν υπήρχε στο ερωτηματολόγιο του 2006) και οι συγγενείς και φίλοι που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο το 2006. Τέλος, οι Έλληνες δεν προτιμούν το Πυθαγόρειο όπως οι

αλλοδαποί, αλλά το Βαθύ σε ποσοστό πάνω από 30%, ακολούθως το Πυθαγόρειο (πάνω από 25%) και το Καρλόβασι, τόσο το 2004 όσο και το 2006. Όπως προαναφέρθηκε για τους αλλοδαπούς έτσι και οι Έλληνες το 2006 προτιμούν ως περιοχή διαμονής τα Βοτσαλάκια κατά 10% περισσότεροι.

Πίνακας 39: Κίνητρα ταξιδιού των τουριστών								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Ξεκούραση/ Αναψυχή	295	79,3%	79	65,8%	931	97,4%	1368	93,1%
Περιπατητικός τουρισμός		0,0%	2	1,7%		0,0%	54	3,7%
Συμμετοχή σε Συνέδριο		0,0%	1	0,8%	1	0,1%	7	0,5%
Γνωριμία με τον τόπο		0,0%	40	33,3%		0,0%	522	35,5%
Επισκέψεις σε εκκλησίες, μοναστήρια		0,0%	9	7,5%		0,0%	117	8,0%
Επίσκεψη φίλων /συγγενών	36	9,7%	32	26,7%	9	0,9%	84	5,7%
Επαγγελματικές υποχρεώσεις	48	12,9%	14	11,7%	7	0,7%	4	0,3%
Καταδύσεις		0,0%		0,0%		0,0%	7	0,5%
Άλλο	8	2,2%	5	4,2%	8	0,8%	42	2,9%
Σύνολο	387	104,0%	182	151,7%	956	100,0%	2205	150,1%

Πίνακας 40: Πληροφόρηση για το νησί από διάφορες πηγές των τουριστών								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Συγγενείς/ φίλους	127	34,5%	80	70,2%	153	17,4%	480	33,0%
Τουριστικό πράκτορα	2	0,5%	8	7,0%	121	13,8%	562	38,7%
Τουριστικό οδηγό /βιβλίο	9	2,4%	16	14,0%	120	13,7%	448	30,8%
Τουριστική έκθεση		0,0%	5	4,4%		0,0%	73	5,0%
Διαφήμιση	8	2,2%	3	2,6%	94	10,7%	33	2,3%
Διαδίκτυο (Internet)		0,0%	7	6,1%		0,0%	481	33,1%
Άρθρο		0,0%	5	4,4%		0,0%	20	1,4%
Προσωπική γνώμη	136	37,0%		0,0%	365	41,6%		0,0%
Άλλο	117	31,8%	10	8,8%	192	21,9%	41	2,8%
Σύνολο	399	108,4%	134	117,5%	1045	119,0%	2138	147,0%

Πίνακας 41: Λόγοι Επιλογής Προορισμού (2006)				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Φυσική ομορφιά	56	49,1%	986	70,9%
Αξιοθέατα	13	11,4%	348	25,0%
Προσιτές τιμές	12	10,5%	398	28,6%
Καταγωγή	17	14,9%	117	8,4%
Ιστορία του τόπου	9	7,9%	198	14,2%
Επαγγελματικοί λόγοι	13	11,4%	4	0,3%
Συγγενικά /φιλικά πρόσωπα	39	34,2%	213	15,3%
Άλλο	12	10,5%	200	14,4%
Σύνολο	171	150,0%	2464	177,1%

Πίνακας 42: Άτομα στην παρέα των τουριστών								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Οικογένεια	109	29,3%	43	36,1%	254	26,1%	512	34,9%
Παρέα	58	15,6%	24	20,2%	108	11,1%	43	2,9%
Μόνος/η	84	22,6%	16	13,4%	61	6,3%	185	12,6%
Σύντροφος /Σύζυγος	113	30,4%	40	33,6%	544	55,9%	778	53,1%
Άλλο	8	2,2%		0,0%	6	0,6%	7	0,5%
Σύνολο	372	100,0%	123	103,4%	973	100,0%	1525	104,1%

Πίνακας 43: Επαναληψιμότητα ταξιδιών των τουριστών								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Έχουν ξανάρθει	158	42,5%	50	42,0%	251	25,8%	428	29,2%
Πρώτη φορά	214	57,5%	69	58,0%	722	74,2%	1039	70,8%
Σύνολο	372	100,0%	119	100,0%	973	100,0%	1467	100,0%

Τα στοιχεία που αναφέρθηκαν σχετικά με τη διάρκεια παραμονής, επιβεβαιώνονται και από τις έρευνες, όπου παρατηρούμε ότι η διάρκεια παραμονής των Ελλήνων είναι μικρότερη από αυτή των αλλοδαπών.

Πίνακας 44: Διάρκεια διαμονής των τουριστών								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
1 - 7 ημέρες	223	60,1%	58	48,3%	446	46,5%	647	44,1%
8 - 14 ημέρες	105	28,3%	32	26,7%	452	47,1%	661	45,1%
15 - 20 ημέρες	11	3,0%	17	14,2%	47	4,9%	95	6,5%
21 - 30 ημέρες	19	5,1%	8	6,7%	14	1,5%	59	4,0%
πάνω από 30 ημέρες	13	3,5%	5	4,2%		0,0%	5	0,3%
Σύνολο	371	100,0%	120	100,0%	959	100,0%	1467	100,0%

Από τους Έλληνες που ρωτήθηκαν, οι οργανωμένοι καταλήγουν σε ξενοδοχείο σε πολύ μεγάλο ποσοστό ενώ οι μεμονωμένοι που αποτελούν και τον μεγαλύτερο αριθμό των ερωτώμενων, το 2004 έμεναν σε ξενοδοχείο σε ποσοστό πάνω από 45% και το 2006 σε ποσοστό 31%. Ιδιαίτερα μεγάλο, πάνω από 25%, είναι το ποσοστό των φιλοξενούμενων σε συγγενείς και φίλους ενώ το 2006 ποσοστό της τάξης του 30% των ερωτώμενων επιλέγει το ενοικιαζόμενο δωμάτιο ως κατάλυμα.

Σε ότι αφορά στους αλλοδαπούς οι περισσότεροι χρησιμοποιούν ξενοδοχειακά καταλύματα, ανεξάρτητα με τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού. Όμως, σε ότι αφορά τις υπόλοιπες επιλογές, υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις δύο χρονιές: καταλήγει σε μη ξενοδοχειακά καταλύματα, κυρίως ενοικιαζόμενα δωμάτια, ποσοστό πάνω από το 40% των μεμονωμένων με αμελητέα διαφορά των οργανωμένων το 2006, ενώ το 2004 σημαντικό ποσοστό της τάξης του 16% φιλοξενείται σε συγγενείς και φίλους.

Πίνακας 45: Τύπος καταλύματος που επέλεξαν οι τουρίστες								
	Μη Οργανωμένοι				Οργανωμένοι			
	Έλληνες		Αλλοδαποί		Έλληνες		Αλλοδαποί	
	2004	2006	2004	2006	2004	2006	2004	2006
Ξενοδοχείο	45,2%	31,4%	42,5%	48,7%	94,6%	80,0%	52,5%	60,1%
Ενοικιαζόμενα δωμάτια/ διαμερίσματα	13,8%	30,0%	15,5%	43,8%	0,0%	0,0%	2,8%	37,6%
Κάμπινγκ	0,6%	4,3%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Βίλες/σπίτια	3,1%	1,4%	22,4%	0,9%	2,7%	0,0%	43,8%	1,9%
Φιλοξενία σπίτι συγγενών φίλων	32,9%	25,7%	15,5%	4,9%	2,7%	20,0%	0,5%	0,3%
Εξοχικό (δεύτερη κατοικία)	0,0%	10,0%	0,0%	2,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
Άλλο	4,3%	0,0%	3,4%	0,9%	0,0%	0,0%	0,4%	0,3%
Σύνολο	100,0%	102,9%	100,0%	101,3%	100,0%	100,0%	100,0%	100,3%

Σε ότι αφορά στον **τρόπο οργάνωσης** του ταξιδιού σχεδόν όλοι οι Έλληνες ταξιδεύουν μεμονωμένα, ενώ το 80% των αλλοδαπών οργανωμένα.

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%
οργανωμένοι	37	10,03%	5	6,67%	790	81,36%	935	80,67%
μεμονωμένοι	332	89,97%	70	93,33%	181	18,64%	224	19,33%
Σύνολο	369	100,00%	75	100,00%	971	100,00%	1159	100,00%

Με τον τρόπο οργάνωσης σχετίζεται και το **μέσο άφιξης**, το οποίο για τους τουρίστες του δείγματος παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Ατομα	Ποσοστό %	Ατομα	Ποσοστό %	Ατομα	Ποσοστό %	Ατομα	Ποσοστό %
Αεροπλάνο	139	37,4%	40	33,3%	343	35,3%	927	63,9%
Πλοίο	225	60,5%	76	63,3%	46	4,7%	12	0,8%
Ναυλωμένη πτήση (charter)	7	1,9%	4	3,3%	582	59,9%	512	35,3%
Σύνολο	372	100,0%	120	100,0%	971	100,0%	1451	100,0%

Ο **τύπος κράτησης** επίσης παίζει σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά των τουριστών. Στους Έλληνες και στους αλλοδαπούς που ταξιδεύουν μεμονωμένα, επικρατεί η κράτηση μόνο του δωματίου για το 2004 και για το 2006 με ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό, της τάξης του 60%, για τους αλλοδαπούς το 2006.

Από τους τουρίστες που ταξιδεύουν οργανωμένα, διαπιστώνεται ότι στους Έλληνες επικρατεί η κράτηση δωματίου με πρωινό για το 2004 ενώ για το 2006 υπάρχει ισοκατανομή σε κράτηση δωματίου με πρωινό και με ημιδιατροφή. Στους αλλοδαπούς που ταξιδεύουν οργανωμένα, επικρατούν σε ποσοστό 50% οι κρατήσεις δωματίου με πρωινό και για τις δύο χρονιές.

	Μη Οργανωμένοι				Οργανωμένοι			
	Έλληνες		Αλλοδαποί		Έλληνες		Αλλοδαποί	
	2004	2006	2004	2006	2004	2006	2004	2006
Δωμάτιο (χωρίς πρωινό)	40,8%	54,5%	55,6%	60,3%	8,3%	0,0%	49,5%	50,6%
Με πρωινό	44,2%	25,0%	37,3%	30,8%	63,9%	50,0%	30,0%	25,8%
Ημιδιατροφή	13,6%	11,4%	7,0%	7,0%	27,8%	50,0%	18,7%	17,4%

Πλήρης Διατροφή	1,5%	6,8%	0,0%	0,9%	0,0%	0,0%	1,8%	4,8%
All Inclusive	0,0%	2,3%	0,0%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,3%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Σε ότι αφορά στον **τρόπο μετακίνησης** πάνω στο νησί το ιδιόκτητο και το ενοικιαζόμενο αυτοκίνητο αποτελούν τα προτιμώμενα μέσα από τους Έλληνες. Σε ότι αφορά στον τρόπο μετακίνησης των αλλοδαπών το ενοικιαζόμενο αυτοκίνητο αποτελούν το προσφιλέστερο μέσο. Τα Μαζικά Μέσα Μεταφοράς χρησιμοποιούν σε κάποιο βαθμό (ένας στους τρεις) οι οργανωμένοι τουρίστες: αυτό σημαίνει ότι δεν «προσελκύνονται» ιδιαίτερα από τις οργανωμένες εκδρομές και προτιμούν να επισκέπτονται το νησί μεμονωμένα.

	Μη Οργανωμένοι		Οργανωμένοι	
	Έλληνες	Αλλοδαποί	Έλληνες	Αλλοδαποί
Ιδιόκτητο αυτοκίνητο	52,9%	8,5%	20,0%	3,4%
Ταξί	10,3%	37,7%	40,0%	28,3%
Λεωφορείο	5,9%	22,9%	60,0%	34,0%
Ενοικιαζόμενο αυτοκίνητο	26,5%	46,2%	20,0%	45,3%
Ενοικιαζόμενο μοτοποδήλατο	5,9%	20,6%	0,0%	13,7%
Πούλμαν	0,0%	0,4%	20,0%	5,3%
Άλλο	2,9%	8,5%	0,0%	7,8%
Σύνολο	104,4%	144,8%	160,0%	137,9%

3.4.3 Ικανοποίηση Τουριστών

Η ικανοποίηση των τουριστών προσεγγίστηκε με δύο τρόπους:

- ένα σύνθετο, με δύο ερωτήσεις που αφορούν στη συνολική ικανοποίησή τους από τον προορισμό, σε σχέση με ότι προσδοκούσαν και με τα χρήματα που δαπάνησαν,
- έναν αναλυτικό, με σειρά ερωτήσεων σχετικά με τον βαθμό ικανοποίησής τους σε επιμέρους στοιχεία της τουριστικής προσφοράς.

Σε ότι αφορά στη συνολική αξιολόγηση του προορισμού από τους τουρίστες, οι απαντήσεις στις 2 σχετικές ερωτήσεις εμφανίζεται να έχουν παρεμφερή αποτελέσματα:

- το ποσοστό των Ελλήνων που ήταν πολύ και απόλυτα ικανοποιημένοι είναι της τάξεως του 66-67% και στις δύο ερωτήσεις σημειώνοντας σημαντική βελτίωση σε σχέση με το 2004, όπου το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μόλις 42%.
- το ποσοστό των αλλοδαπών τουριστών που ήταν πολύ και απόλυτα ικανοποιημένοι είναι της τάξεως του 77-81%. Και σ' αυτήν την περίπτωση υπάρχει βελτίωση σε σχέση με το 2004 (55%).

Σε ό,τι αφορά στην αξιολόγηση των επιμέρους στοιχείων της προσφοράς καταγράφονται τα εξής:

- καταγράφεται σημαντική απόκλιση μεταξύ του συνολικού βαθμού ικανοποίησης των τουριστών και του βαθμού ικανοποίησης σε επιμέρους στοιχεία.
- ο βαθμός ικανοποίησης των αλλοδαπών είναι σε γενικές γραμμές υψηλότερος από εκείνον των Ελλήνων.
- σε αρκετές ερωτήσεις (π.χ. ικανοποίηση από μουσεία, από κέντρα διασκέδασης, από ταξί, από λεωφορεία) το ποσοστό των τουριστών που δεν απάντησαν ήταν υψηλό γεγονός που δείχνει ότι δεν χρησιμοποιήθηκαν οι υπηρεσίες αυτές.
- ο υψηλότερος βαθμός ικανοποίησης καταγράφηκε σε ότι αφορά στην φιλοξενία των κατοίκων αν και σημειώνει μικρή κάμψη η άποψη των αλλοδαπών σε σχέση με το 2004.
- Η καθαριότητα των δημόσιων χώρων και των παραλιών, η σήμανση, το οδικό δίκτυο και τα κέντρα διασκέδασης δίνουν το χαμηλότερο βαθμό ικανοποίησης τόσο για Έλληνες όσο και για αλλοδαπούς. Συγκεκριμένα, οι Έλληνες βαθμολογούν ιδιαίτερα αρνητικά το οδικό δίκτυο.
- Οι υπηρεσίες των καταλυμάτων και των εστιατορίων έχουν ενδιάμεση βαθμολογία (πολύ ή απλά ικανοποιημένοι).
- Η ικανοποίηση των τουριστών το 2006 σε σχέση με το 2004 είναι μικρότερη σε αρκετές ερωτήσεις.

Ο μέσος όρος ικανοποίησης παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί και πιο αναλυτικά στους πίνακες 106 έως 123 του Παραρτήματος.

Πίνακας 50: Μέσος όρος ικανοποίησης σε συγκεκριμένες κατηγορίες από Έλληνες και αλλοδαπούς τουρίστες				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	2004	2006	2004	2006
Κατάλυμα	3,8	3,8	4,0	3,8
Εστιατόρια	3,3	3,5	4,0	3,8
Τιμές		3,5		3,4
Μουσεία – αρχαιολογικοί χώροι		3,6		3,4
Κέντρα διασκέδασης – ψυχαγωγίας	3,3	3,0	4,0	3,3
Ταξί	3,0	3,0	3,7	3,6
Λεωφορεία	3,0	2,9	3,7	3,4
Καθαριότητα δημοσίων χώρων	3,4	3,4	3,7	3,5
Καθαριότητα παραλιών/ θαλασσών	3,9	3,7	3,9	3,8
Οδικό δίκτυο		3,0		3,3
Αεροδρόμιο		4,1		3,6
Λιμάνι		3,4		3,6
Παρεχόμενη πληροφόρηση	2,8	3,2	3,6	3,4
Σήμανση		3,1		3,2
Φιλοξενία ντόπιων	3,6	3,9	4,3	4,1

Αίσθηση ασφάλειας	4,3	4,1	4,5	3,9
Ανταποκρίθηκε ο τόπος στις προσδοκίες σας;	3,1	3,9	4,3	4,1
Άξιζαν τα χρήματα που ξοδέψατε;	3,3	3,8	3,8	4,0

Σημαντικές ερωτήσεις αναφορικά με την ικανοποίηση των τουριστών αποτελεί το γεγονός ότι **θα επέλεγαν ξανά το νησί** της Σάμου για τις διακοπές τους (πάνω από το 85% τόσο των Ελλήνων όσο και των αλλοδαπών και για τις δύο χρονιές της έρευνας) ή ότι **θα το πρότειναν σε φίλους** τους (πάνω από το 93% των Ελλήνων και των αλλοδαπών το 2006, ερώτηση που δεν υπήρχε το 2004). Από αυτούς που απάντησαν αρνητικά, σημαντικό ρόλο παίζει ότι:

- Δεν επισκέπτονται το ίδιο μέρος δεύτερη φορά, όχι τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον.

Πίνακας 51: Επανάληψη ταξιδιού στο μέλλον 2004, 2006

	Έλληνες 2004		Έλληνες 2006		Αλλοδαποί 2004		Αλλοδαποί 2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
ναι	312	85,2%	108	92,3%	822	86,6%	1301	90,0%
όχι	54	14,8%	9	7,7%	127	13,4%	144	10,0%
Σύνολο	366	100,0%	117	100,0%	949	100,0%	1445	100,0%

Πίνακας 52: Πρόταση σε φίλους 2006

	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
ναι	111	93,3%	1402	96,3%
όχι	8	6,7%	54	3,7%
Σύνολο	119	100,0%	1456	100,0%

Εκτός από τις ερωτήσεις για την ικανοποίηση των τουριστών, υπήρχαν και δύο ανοιχτές ερωτήσεις σχετικά με το τι τους έκανε καλή και τι τους έκανε κακή εντύπωση στον προορισμό.

Από τα σημεία που σημειώνουν οι τουρίστες ότι τους έκαναν **καλή εντύπωση** είναι:

- Η φιλοξενία των ντόπιων
- Η ομορφιά του φυσικού τοπίου
- Οι παραλίες
- Η θάλασσα
- Ο καιρός κυρίως για τους αλλοδαπούς
- Το φαγητό και
- Το Κοκκάρι

Από τα σημεία που σημειώνουν οι τουρίστες ότι τους έκαναν **κακή εντύπωση** είναι:

- Οι υψηλές τιμές
- Το οδικό δίκτυο
- Η καθαριότητα

- Η νυχτερινή ζωή και
- Η σήμανση κυρίως για τους αλλοδαπούς

3.5 Χαρακτηριστικά, συμπεριφορά και ικανοποίηση τουριστών Ικαρίας¹³

3.5.1 Χαρακτηριστικά των τουριστών

Από το δείγμα των πληροφορητών οι 48 είναι ξένοι και οι 82 Έλληνες τουρίστες και παραθεριστές. Το 23% των ξένων τουριστών προέρχεται από την Αμερική, το 17% από την Αγγλία, το 15% από τη Γερμανία και το 15% από την Ιταλία. Επίσης ένα 8% έχει ως χώρα προέλευσης την Γαλλία, ένα 6% την Αυστραλία και ένα 4% τον Καναδά. Το δείγμα των ξένων τουριστών δεν αντιστοιχεί με τις αφίξεις στα ξενοδοχεία, εφόσον ένα 23% των αλλοδαπών τουριστών του δείγματος είτε φιλοξενείται, είτε διαθέτει εξοχική κατοικία στην Ικαρία. Αυτή η κατηγορία τουριστών συνήθως αντιστοιχεί σε Αμερικάνους παραθεριστές. Η συντριπτική πλειοψηφία των ελλήνων τουριστών προέρχεται από την Αθήνα και ακολουθεί η Θεσσαλονίκη και το Ηράκλειο.

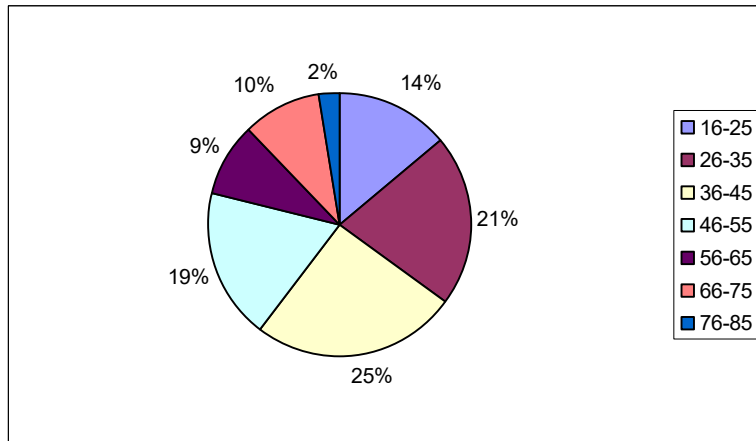
Η **ηλικία** του δείγματος κατανέμεται ως εξής: από τους Έλληνες τουρίστες το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει η ηλικιακή ομάδα από 36 ως 45 και από 26 ως 35 ετών. Επιπλέον ένα 14% των απαντήσεων προέρχεται από άτομα ηλικίας έως 25 χρόνων.

Το δείγμα των ξένων τουριστών είναι πιο ομοιόμορφα κατανεμημένο, με μεγαλύτερη αντιπροσώπευση των ερωτώμενων από τις παραγωγικές ομάδες, με υψηλή συμμετοχή και της νεανικής ομάδας αλλά και εκείνων της τρίτης ηλικίας.

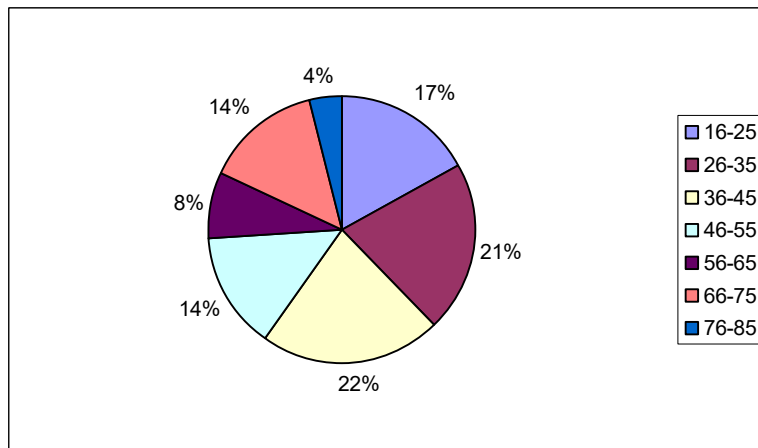
Η πλειονότητα των πληροφορητών αντιστοιχεί σε γυναίκες. Συγκεκριμένα στους Έλληνες τουρίστες το 35,4% είναι άντρες και το 64,6% γυναίκες. Αντίστοιχα στους αλλοδαπούς τουρίστες το 37,5% είναι άντρες και το 62,5% γυναίκες. Αυτό συμβαίνει διότι τις περισσότερες φορές που δινόταν ερωτηματολόγιο σε κάποιο ζευγάρι, η γυναίκα αναλάμβανε τη συμπλήρωση του, ως καλύτερος γνώστης των οικονομικών τους δαπανών.

¹³ Λόγω το μικρού δείγματος και των επιμέρους χαρακτηριστικών του τα όσα αναφέρονται στην Ικαρία πρέπει να ληφθούν ως μια πρώτη προσέγγιση της συμπεριφοράς των τουριστών.

Διάγραμμα 27: Ηλικιακή κατανομή Ελλήνων τουριστών (n=82)

Διάγραμμα 28: Ηλικιακή κατανομή ξένων τουριστών (n=48)

Όσον αναφορά το **εισόδημα και το επίπεδο εκπαίδευσης** που δηλώνουν οι έλληνες και ξένοι τουρίστες, οι απαντήσεις τους είναι διαφορετικά κατανομημένες. Οι Έλληνες φαίνεται πως διαθέτουν ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης (πάνω από το 50% έχει ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση) αλλά βρίσκονται σε χειρότερη οικονομική κατάσταση από τους ξένους τουρίστες.

Πίνακας 53: Ετήσιο εισόδημα Ελλήνων και ξένων τουριστών		
Εισόδημα	Έλληνες (n=75)	Ξένοι (n=46)
<15.000	30,5%	10,4%
15.000-30.000	32,9%	25%
30.000-45.000	15,9%	22,9%
45.000-60.000	7,3%	25%
60.000+	4,9%	12,5%

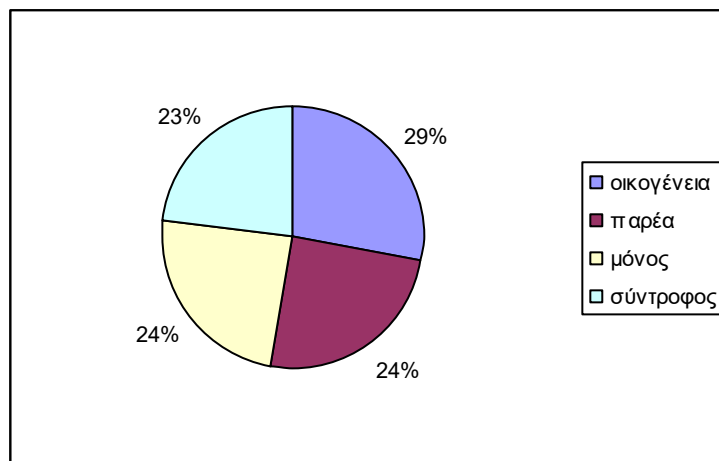
Πίνακας 54: Επίπεδο εκπαίδευσης Ελλήνων και ξένων τουριστών		
Επίπεδο εκπαίδευσης	Έλληνες (n=80)	Ξένοι (n=47)
Βασική εκπαίδευση	4,9%	10,4%
Λύκειο	25,6%	54,2%
Ανώτερη / Ανώτατη	52,4%	25%
Μεταπτυχιακό	4,9%	4,2%
Διδακτορικό	9,8%	4,2%

3.5.2 Συμπεριφορά τουριστών

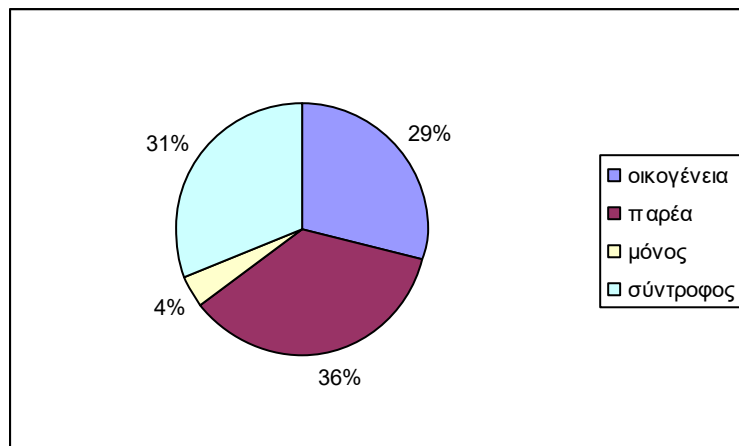
Λόγω του μικρού πλήθους των ερωτηματολογίων που διανεμήθηκαν στην Ικαρία, τα αποτελέσματα εμπεριέχουν ποσοστό σφάλματος, εντούτοις κάποια πρώτα γενικά συμπεράσματα μπορούν να προκύψουν αναφορικά με τα στοιχεία ζήτησης του προορισμού.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων οι περισσότεροι αλλοδαποί τουρίστες που ήρθαν στην Ικαρία, επέλεξαν να πραγματοποιήσουν αυτό το ταξίδι με την παρέα τους. Εξίσου μεγάλα ποσοστά παρουσιάζουν και εκείνοι που έκαναν τις διακοπές τους παρέα με το σύντροφό τους και με τις οικογένειές τους. Ελάχιστοι ήταν αυτοί που αποφάσισαν να έλθουν μόνοι τους στο νησί. Διαφορετικές αναλογίες παρουσιάζουν οι επιλογές των Ελλήνων τουριστών, όπου οι απαντήσεις που δόθηκαν φαίνονται να ισομοιράζονται στις διαφορετικές κατηγορίες απαντήσεων. Ιδιαίτερη εντύπωση έχει το γεγονός ότι περίπου το 1/4 των Ελλήνων επισκέφτηκαν μόνοι τους το νησί.

Διάγραμμα 29: Με ποιους ταξιδεύουν οι Έλληνες τουρίστες (n=82)

Διάγραμμα 30: Με ποιους ταξιδεύουν οι ξένοι τουρίστες (n=48)

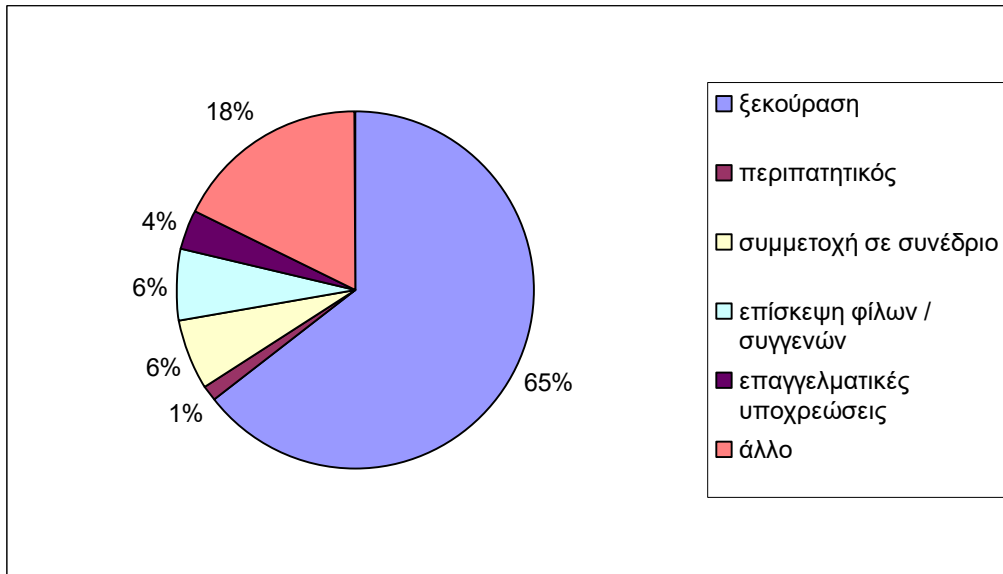

Η συντριπτική πλειοψηφία Ελλήνων και ξένων τουριστών έφτασε στο νησί με **σκοπό** την ξεκούραση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν ενεπλάκησαν και σε άλλες δραστηριότητες. Η επιλογή αυτή όμως παραπέμπει στο στυλ εκείνο των μαζικών τουριστών χωρίς ειδικό ενδιαφέρον. Έτσι διαπιστώνεται ότι τα τουριστικά προϊόντα ειδικού ενδιαφέροντος αποτελούν ένα πολύ μικρό κομμάτι της αγοράς παρά τα πλούσια μοναδικά χαρακτηριστικά της περιοχής,

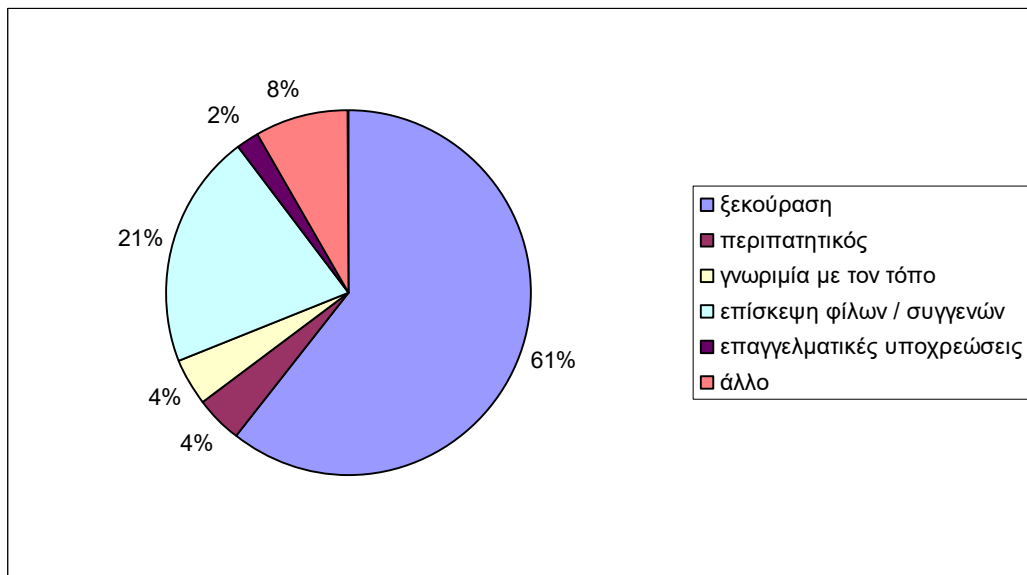
Μεγάλο ποσοστό Ελλήνων τουριστών δηλώνουν ότι ήρθαν για άλλο λόγο (οι συνηθέστερες απαντήσεις ήταν για ιαματικά λουτρά). Η πλειονότητα των ελλήνων τουριστών τρίτης ηλικίας που συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια στο λιμάνι του Αγίου Κηρύκου είχαν επισκεφτεί το νησί για λόγους υγείας. Η συχνότητα εμφάνισης των υπόλοιπων επιλογών (επίσκεψη φίλων, επαγγελματικές υποχρεώσεις) είναι πολύ μικρή.

Όσον αφορά το σκοπό ταξιδιού των αλλοδαπών τουριστών, μεγάλο μέρος αυτών ήρθαν την Ικαρία για να επισκεφτούν φίλους και συγγενείς. Το αποτέλεσμα αυτό ήταν αναμενόμενο αφού πολλοί είναι εκείνοι που λόγω μετανάστευσης έρχονται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες στην Ικαρία για να δουν τους συγγενείς τους. Οι τουρίστες αυτοί συνήθως έρχονται από τις Η.Π.Α. Δυναμική παρουσία είχαν και εκείνοι που παρακολουθούν το σχολείο εκμάθησης ελληνικής γλώσσας και εμπεριέχονται στην επιλογή «άλλο» του αντίστοιχου σχήματος που ακολουθεί. Η παρουσία τους είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντική αφού αποτελούν τις λιγοστές περιπτώσεις τουριστών που αγόρασαν ένα σύνθετο προϊόν ειδικού ενδιαφέροντος. Ένα μικρό ποσοστό που διέμενε στο Δήμο Ραχών δήλωσε ότι ο σκοπός του ταξιδιού του είναι ο περιπατητικός τουρισμός. Η περίοδος κατά την οποία διανεμήθηκε το ερωτηματολόγιο δεν χαρακτηριζόταν κατάλληλη για αυτό το είδος τουρισμού και ενδεχομένως αν η συλλογή πληροφοριών είχε ξεκινήσει από την άνοιξη, το ποσοστό αυτό να ήταν πολύ μεγαλύτερο.

Διάγραμμα 31: Είδος και σκοπός ταξιδιού (Έλληνες τουρίστες) (n=82)

Διάγραμμα 32: Είδος και σκοπός ταξιδιού (ξένοι τουρίστες) (n=48)

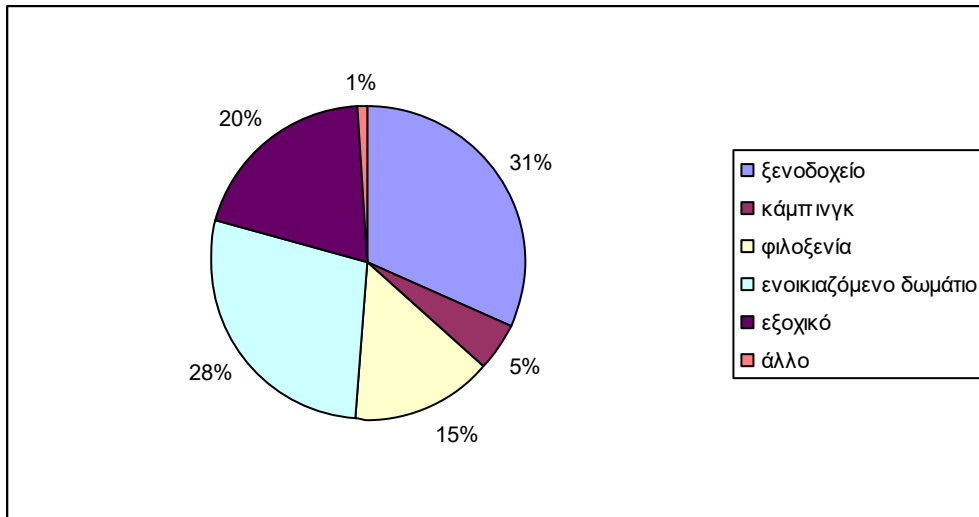
Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι περισσότεροι Έλληνες τουρίστες έφτασαν στον τουριστικό προορισμό τους με πλοίο (78%). Σε αντίθεση, η πλειονότητα των ξένων τουριστών (60,4%) ήρθε στην Ικαρία με αεροπλάνο.

Ο μέσος όρος των μερών διαμονής των Ελλήνων τουριστών υπολογίζεται στις 15 ημέρες, ενώ των ξένων τουριστών στις 18,5. Το αποτέλεσμα αυτό κρίνεται λογικό αφού οι περισσότεροι αλλοδαποί επισκέπτες, οι οποίοι τις περισσότερες φορές πραγματοποιούν υπερατλαντικά ταξίδια και είτε διαθέτουν εξοχική κατοικία είτε φιλοξενούνται, τείνουν να παραμένουν στον προορισμό τους περισσότερες ημέρες.

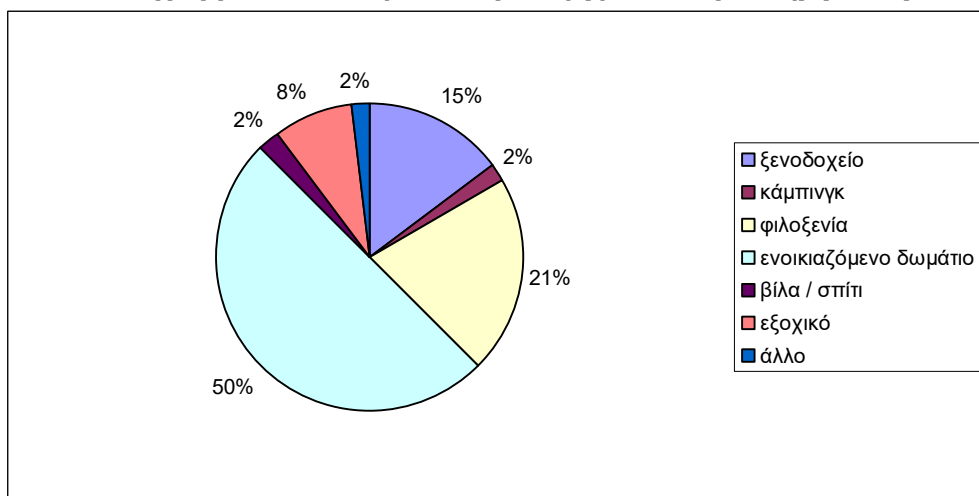
Σύμφωνα με την έρευνα οι Έλληνες τουρίστες στην Ικαρία επιλέγουν διαμονή στα ξενοδοχεία του νησιού σε ποσοστό 31%. Επίσης μεγάλο ποσοστό επιλέγει να διανυκτερεύει στα ενοικιαζόμενα δωμάτια (28%). Το 20% των ελλήνων τουριστών έχει εξοχική κατοικία στην Ικαρία, ενώ το 15% φιλοξενείται. Οι δύο αυτές κατηγορίες φτάνουν συνολικά στο 35% του συνόλου των τουριστών, οι οποίοι δεν αφήνουν καθόλου χρήματα για τη διαμονή τους και κάνουν προφανώς λιγότερα ημερήσια έξοδα για τη διατροφή τους από τους υπόλοιπους τουρίστες. Παρατηρείται και ένα ποσοστό 5% που επιλέγει να κάνει κάμπινγκ στο νησί, αν και δεν υπάρχει οργανωμένο κάμπινγκ στην Ικαρία.

Σε αντίθεση με τους Έλληνες τουρίστες, η πλειοψηφία των αλλοδαπών τουριστών (50%) προτιμά να μένει σε ενοικιαζόμενα δωμάτια. Γύρω στο 30% φιλοξενείται ή διαθέτει εξοχικό, ενώ μόνο το 15% διανυκτερεύει σε ξενοδοχεία.

Διάγραμμα 33: Τύπος καταλύματος (Έλληνες τουρίστες) (n=82)

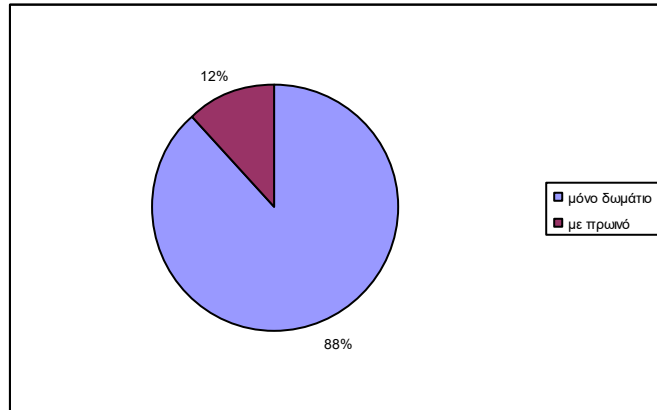

Διάγραμμα 34: Τύπος καταλύματος (ξένοι τουρίστες) (n=48)

Το **είδος κράτησης** που επικρατεί στην Ικαρία είναι «μόνο δωμάτιο» σε ποσοστό 88% για έλληνες και ξένους τουρίστες. Μόνο στο 12% των περιπτώσεων η τιμή δωματίου συμπεριλάμβανε και πρωινό. Δε βρέθηκε καμία περίπτωση ημιδιατροφής ή πλήρους διατροφής.

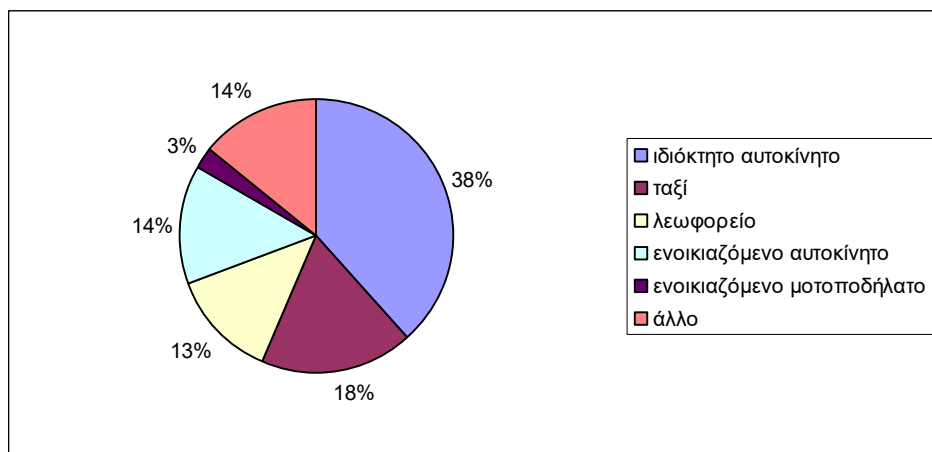
Διάγραμμα 35: Είδος κράτησης Ελλήνων και ξένων τουριστών

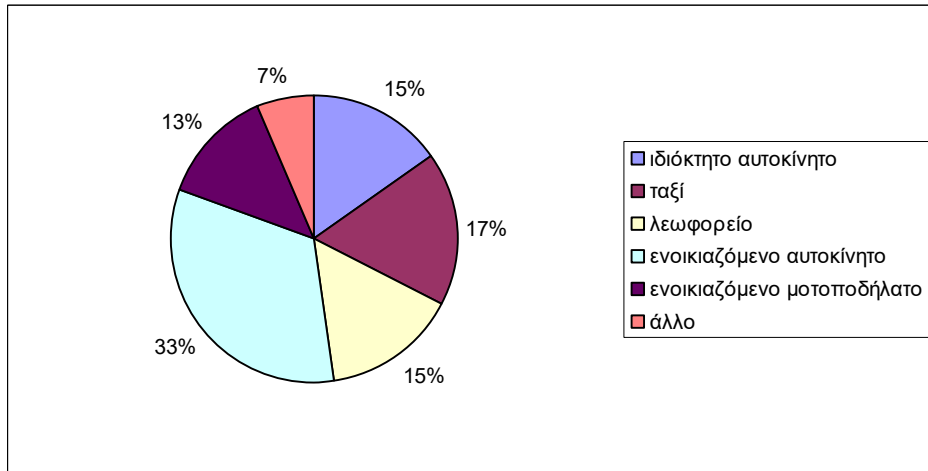
Σχεδόν το 40% των ελλήνων τουριστών επέλεξε για τις **μετακινήσεις** του ιδιόκτητο αυτοκίνητο. Το 18% πραγματοποιούσε τις διαδρομές του με ταξί, ενώ μόνο το 14% προέβη στην ενοικίαση αυτοκινήτου. Τα λεωφορεία τα προτιμούσαν κυρίως άτομα τρίτης ηλικίας, τα οποία μετακινούνταν καθημερινά από τα Θέρμα στον Άγιο Κήρυκο.

Η πλειονότητα των αλλοδαπών τουριστών νοίκιασε αυτοκίνητο ή μοτοποδήλατο για τις μετακινήσεις τους. Γύρω στο 30% επέλεξαν ταξί ή λεωφορεία και μόνο το 15% των τουριστών διέθετε δικό του αυτοκίνητο.

Διάγραμμα 36: Μέσο μετακίνησης Ελλήνων τουριστών (n=78)

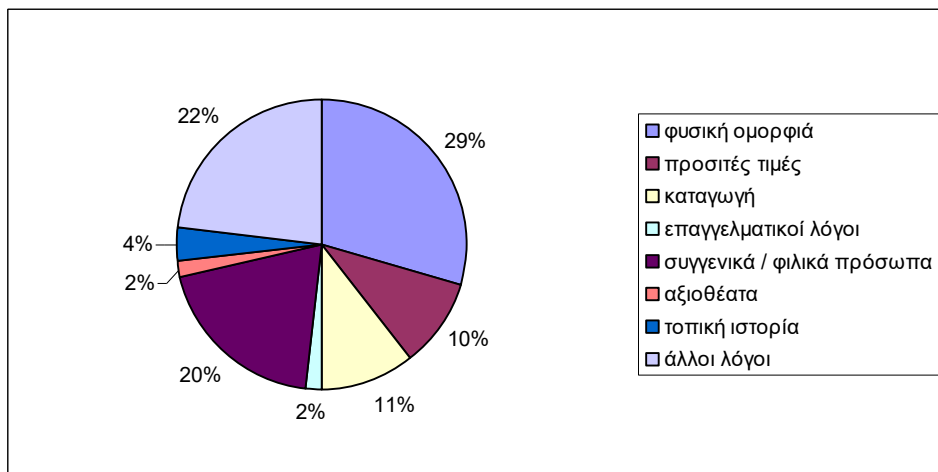
Διάγραμμα 37: Μέσο μετακίνησης ξένων τουριστών (n=46)

Η **επαναληψιμότητα** των επισκέψεων των τουριστών είναι ένας σημαντικός παράγοντας της τουριστικής ζήτησης διότι θεωρείται ως ένδειξη ικανοποίησης των προσδοκιών των τουριστών. Σχεδόν το 66% των Ελλήνων και το 46% των ξένων τουριστών έχει έρθει ξανά στην Ικαρία.

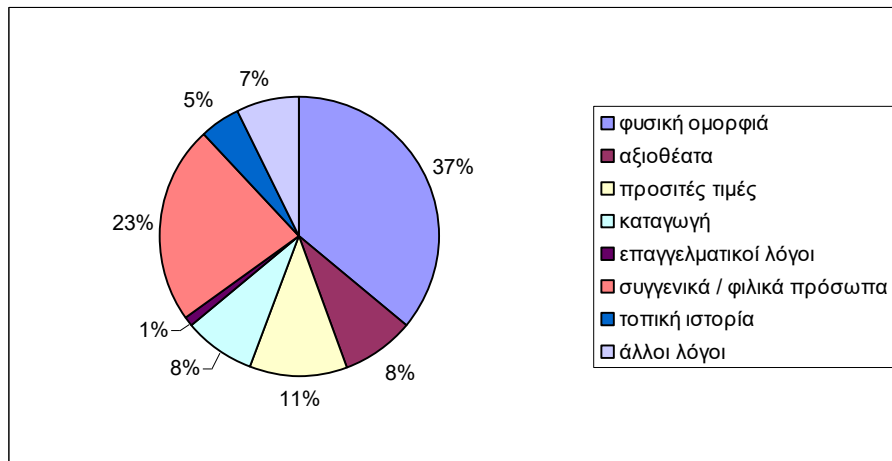
Η πλειοψηφία των ελλήνων τουριστών δηλώνει ως πρώτο **λόγο επιλογής** του προορισμού την φυσική ομορφιά της Ικαρίας. Το αποτέλεσμα αυτό είναι ιδιαίτερα θετικό, ειδικά για την ανάπτυξη του περιπατητικού και φυσιολατρικού τουρισμού. Γύρω στο 20% των απαντήσεων αντιστοιχούν στα ιαματικά λουτρά, τα οποία έχουν δυναμικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη της Ικαρίας. Ένα ποσοστό 11% και 20% έχει καταγωγή από το νησί ή έρχεται για να επισκεφτεί φιλικά και συγγενικά πρόσωπα αντίστοιχα. Αυτοί οι παραθεριστές, πάντα θα αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα της τουριστικής κίνησης του νησιού.

Διάγραμμα 38: Λόγοι επιλογής του προορισμού (έλληνες τουρίστες) (n=82)

Και η πλειοψηφία των ξένων τουριστών (37%) επιλέγει την Ικαρία ως τουριστικό προορισμό λόγω της φυσικής της ομορφιάς. Επιπλέον και σε αυτή την περίπτωση πολλοί είναι εκείνοι που ήρθαν για να επισκεφτούν φιλικά / συγγενικά τους πρόσωπα ή έχουν καταγωγή από το νησί (31%). Ένα 8% των αλλοδαπών τουριστών θεωρεί την Ικαρία ως φθηνό προορισμό, ενώ ένα 5% γνωρίζει και έχει προσελκυστεί από την τοπική ιστορία της Ικαρίας.

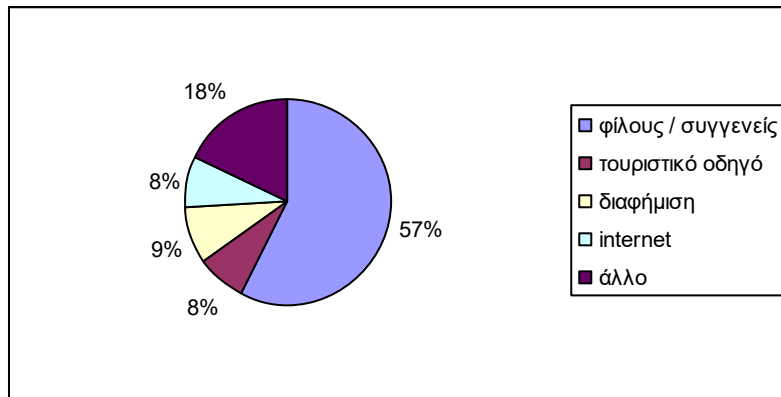
Διάγραμμα 39: Λόγοι επιλογής του προορισμού (ξένοι τουρίστες) (n=48)

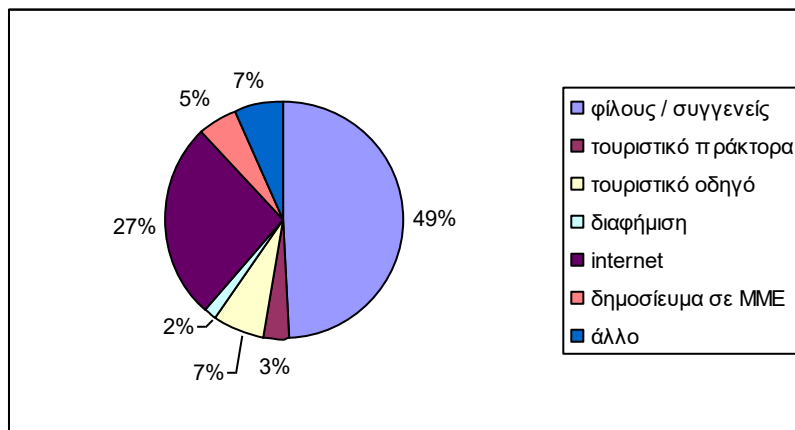
Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την έρευνα με ερωτηματολόγιο επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματα για την **τουριστική οργάνωση** της Ικαρίας. Το 57% των Ελλήνων και το 49% των αλλοδαπών τουριστών έμαθε για την Ικαρία από κάποιο φίλο ή συγγενή. Αυτό δείχνει ότι πάνω από το 50% των τουριστών που έρχονται στο νησί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες πληροφορείται για την Ικαρία με τη μέθοδο «στόμα με στόμα». Μεγάλο ποσοστό (18%) συμπλήρωσε την επιλογή «άλλο». Οι περισσότεροι από αυτούς γνώριζαν από ανέκαθεν το νησί, αφού ήταν τόπος καταγωγής τους, ενώ στους υπόλοιπους κάποιος γιατρός τους υπέδειξε το μέρος, λόγω των ιαματικών του πηγών. Μικρά είναι τα ποσοστά εκείνων που πληροφορήθηκαν για το νησί μέσω κάποιου τουριστικού οδηγού, μέσω διαφήμισης ή διαδικτύου.

Η Ικαρία φαίνεται ότι προβάλλεται στο εξωτερικό μέσω διαδικτύου, μάλλον γιατί οι ξένοι ασχολούνται περισσότερο με το internet, και όχι επειδή οι ιστοσελίδες της Ικαρίας είναι οργανωμένες και ελκυστικές στο εξωτερικό. Έτσι ένα μεγάλο ποσοστό (30%) πληροφορήθηκε για το νησί μέσω internet. Αμελητέο ρόλο φαίνεται να έπαιξαν κάποιοι τουριστικοί οδηγοί ή κάποια δημοσιεύματα στον τύπο. Το 20% των ελλήνων τουριστών χρησιμοποίησε το διαδίκτυο για να πληροφορηθεί για την Ικαρία, ενώ μόνο το 3,5% για να κάνει κρατήσεις. Αντίστοιχα για τους ξένους, τα αποτελέσματα είναι πιο ενθαρρυντικά. Το 68% χρησιμοποίησε το διαδίκτυο για την πληροφόρησή του και το 33% για τις κρατήσεις σε ξενοδοχεία.

Διάγραμμα 40: Τρόπος που πληροφορήθηκαν για το τουριστικό προορισμό της Ικαρίας (Έλληνες τουρίστες) (n=82)

Διάγραμμα 41: Τρόπος που πληροφορήθηκαν για το τουριστικό προορισμό της Ικαρίας (ξένοι τουρίστες) (n=48)

3.5.3 Ικανοποίηση Τουριστών

Σε γενικές γραμμές τα ποσοστά ικανοποίησης των τουριστών ήταν αρκετά υψηλά και ειδικότερα σε τομείς που αφορούν την ασφάλεια, τη φιλοξενία, τα καταλύματα και τον συνολικό βαθμό ικανοποίησής τους από τις διακοπές τους και τον προορισμό. Εντούτοις, σημεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής λόγω των σημαντικού αριθμού μη ικανοποιημένων τουριστών είναι οι υπηρεσίες των μέσων μεταφοράς, τα μουσεία, το οδικό δίκτυο, η σήμανση και η παροχή πληροφοριών.

Όσον αναφορά τις υπηρεσίες των καταλυμάτων και των εστιατορίων, Έλληνες και ξένοι τουρίστες φαίνονται να είναι μέτρια προς πολύ ευχαριστημένοι, με τους τελευταίους πιο ικανοποιημένους.

Οι τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών στην Ικαρία ικανοποιούν αρκετά και τις δύο κατηγορίες σχεδόν στα ίδια επίπεδα. Στην ύπαρξη και την οργάνωση των αρχαιολογικών χώρων υπάρχει δυσανεμία, ειδικά στους ξένους τουρίστες. Σε αυτή την κατηγορία υπήρξε μεγάλη αποχή απαντήσεων, αφού η πλειονότητα των ερωτώμενων δεν είχε επισκεφθεί κάποιο μουσείο. Στα κέντρα διασκέδασης οι αλλοδαποί τουρίστες εμφανίζονται πιο δυσαρεστημένοι από τους Έλληνες. Στις κατηγορίες των μέσων μεταφοράς (ταξί και λεωφορεία), όπου αποτελούν τα μοναδικά μέσα στο νησί για τη μεταφορά των τουριστών, οι τουρίστες – καταναλωτές δηλώνουν λίγο ικανοποιημένοι ειδικά όσο αναφορά τη λειτουργία και την εξυπηρέτηση των λεωφορείων.

Η καθαριότητα δημόσιων χώρων και παραλίων φαίνεται ότι απασχόλησε περισσότερο τους ξένους τουρίστες, κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Παρουσιάζονται μέτρια ικανοποιημένοι από την καθαριότητα των δημόσιων χώρων και περισσότερο από την καθαριότητα της θάλασσας στην Ικαρία. Η μη ύπαρξη επαρκών κάδων απορριμμάτων, οι μη ασβεστωμένοι δρόμοι καθώς και τα πεταμένα πλαστικά και αποσίγαρα στις ακτές δημιούργησαν μια μέτρια εικόνα για την καθαριότητα στο νησί.

Το οδικό δίκτυο συγκέντρωσε τη χαμηλότερη βαθμολογία, αφού κρίνεται ως ανεπαρκές. Οι περισσότεροι δρόμοι της Ικαρίας δεν είναι ασφαλοστρωμένοι και έτσι η διέλευσή τους είναι πολύ δύσκολη, ιδιαίτερα χωρίς τζιπ αυτοκίνητα. Παρόμοιος βαθμός ικανοποίησης δηλώνεται και για τη σήμανση στους δρόμους, αφού τις περισσότερες φορές οι τουρίστες χάνονται μέσα στους πολυπληθείς αγροτο-δασικούς και τυφλούς δρόμους του νησιού, εξαιτίας της έλλειψης διευκρινιστικών σημάτων.

Οι ερωτώμενοι δήλωσαν από μέτρια έως μεγάλο βαθμό ικανοποίησης για τα σημεία εισόδου – εξόδου του νησιού. Συγκεκριμένα το αεροδρόμιο δέχτηκε καλύτερες κριτικές με περισσότερο ικανοποιημένους τους Έλληνες. Οι υποδομές του λιμανιού φαίνεται να δυσαρεστούν περισσότερο τους ξένους τουρίστες.

Η πληροφόρηση που παρέχεται στους τουρίστες φαίνεται να μην ικανοποιεί ιδιαίτερα τους αλλοδαπούς.

Οι τρεις τελευταίες κατηγορίες ερωτήσεων παρουσιάζουν το μεγαλύτερο βαθμό ικανοποίησης σε Έλληνες και ξένους τουρίστες. Συγκεκριμένα από την φιλοξενία που παρέχουν οι ντόπιοι, οι τουρίστες φαίνονται να είναι απόλυτα ικανοποιημένοι. Όσον αφορά την αίσθηση ασφάλειας, οι αλλοδαποί δήλωσαν πως δεν αισθανόντουσαν ασφάλεια κατά την οδήγησή τους ή κατά τη διέλευσή τους από τους δρόμους όταν περπατούσαν. Χαρακτήριζαν τους ντόπιους ως επικίνδυνους στην οδήγηση, λόγω της υπερβολικής τους ταχύτητας. Σε γενικές γραμμές όμως όλοι οι τουρίστες θεώρησαν ότι ο τόπος που επέλεξαν ως τουριστικό προορισμό ανταποκρίθηκε απόλυτα στις προσδοκίες τους.

Η τελευταία αυτή ερώτηση δείχνει ότι παρά τις αδυναμίες που παρουσιάζει η Ικαρία σε θέματα οργάνωσης και υποδομών, μπορεί και ικανοποιεί σε σημαντικά μεγάλο βαθμό τις απαιτήσεις των επισκεπτών της.

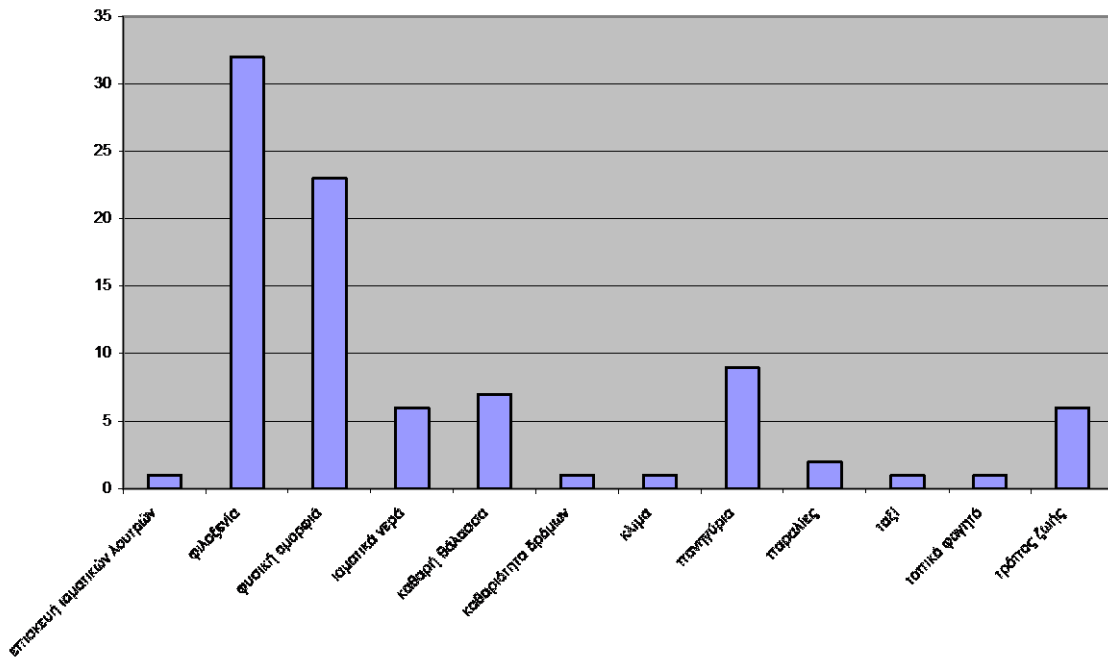
Πίνακας 55: Μέσος όρος ικανοποίησης σε συγκεκριμένες κατηγορίες από Έλληνες και Ξένους τουρίστες		
	Έλληνες	Αλλοδαποί
Κατάλυμα	3,81	3,83
Εστιατόρια	3,63	3,81
Τιμές	3,65	3,62
Μουσεία – αρχαιολογικοί χώροι	3,33	2,90
Κέντρα διασκέδασης	3,36	2,97
Ταξί	3,08	2,92
Λεωφορεία	2,84	2,85
Καθαριότητα δημόσιων χώρων	3,58	3,19
Καθαριότητα παραλίων	3,79	3,83
Οδικό δίκτυο	2,47	2,54
Αεροδρόμιο	3,69	3,48
Λιμάνι	3,29	3,00
Παρεχόμενη πληροφόρηση	3,29	2,67
Σήμανση	2,64	2,68
Φιλοξενία ντόπιων	4,37	4,41
Αίσθηση ασφάλειας	4,51	3,89
Ανταποκρίθηκε ο τόπος στις προσδοκίες σας;	4,28	4,23

Ως επισφράγισμα της ικανοποίησης των τουριστών είναι το ποσοστό των θετικών τους απαντήσεων στην ερώτηση αν θα επισκέπτονταν ξανά την Ικαρία. Πιο συγκεκριμένα, οι Έλληνες απαντάνε θετικά με ποσοστό σχεδόν 99% και οι ξένοι τουρίστες σε ποσοστό 90%. Στην ερώτηση για το αν θα πρότειναν στους φίλους τους να έρθουν στην Ικαρία, το 100% των Ελλήνων απαντά θετικά, όπως και το 94% των αλλοδαπών τουριστών. Έτσι από το 10% των ξένων τουριστών που δεν επιθυμεί να επισκεφτεί ξανά το νησί, το 6% δεν έμεινε ικανοποιημένο, ώστε να προτείνει τον προορισμό αυτό και αλλού, ενώ το 4% παρόλο που έμεινε ευχαριστημένο και θα πρότεινε την Ικαρία για διακοπές δεν επιθυμεί να ξανά έλθει, επειδή θεωρεί ότι απόλαυσε όλα εκείνα που έχει το νησί να προσφέρει.

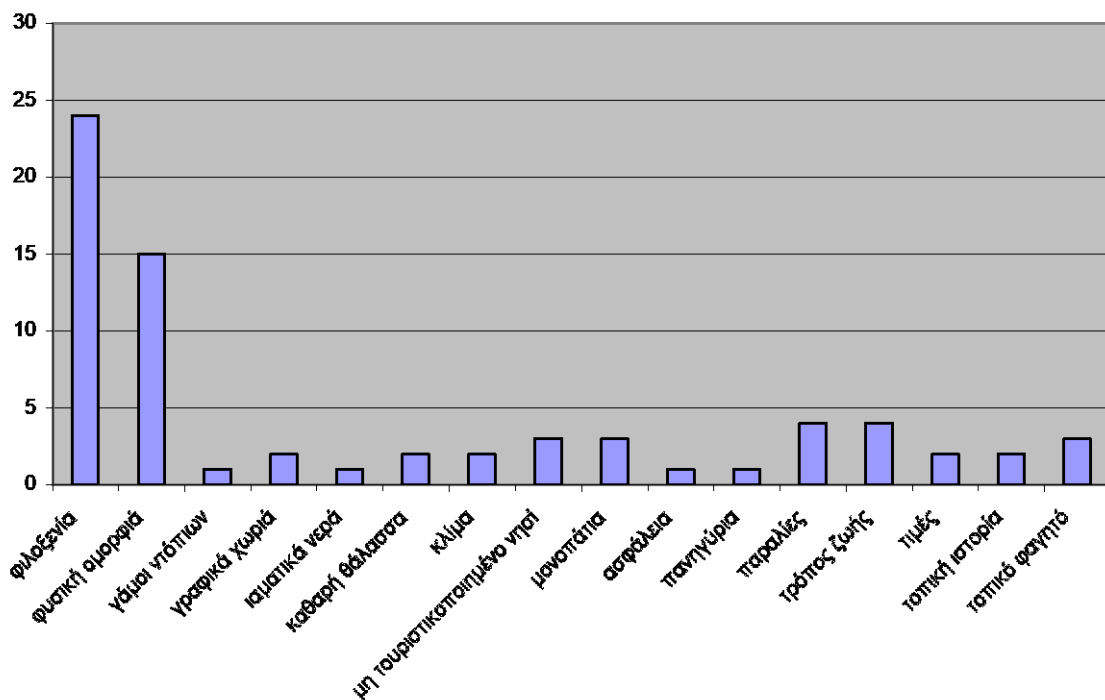
Τα στοιχεία εκείνα που έκαναν ιδιαίτερα **καλή εντύπωση** σε Έλληνες και ξένους τουρίστες είναι η φιλοξενία των ντόπιων και η φυσική ομορφιά του νησιού. Άλλες απαντήσεις που ξεχώρισαν για τους Έλληνες τουρίστες είναι αυτές για την καθαρή θάλασσα, για τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής των ντόπιων, για το πλήθος και την ποιότητα των ιαματικών νερών, καθώς και για τα πανηγύρια. Θετική εντύπωση έχει αφήσει κυρίως στους τουρίστες της τρίτης ηλικίας που διέμεναν στα Θέρμα η επισκευή των ιαματικών λουτρών.

Η συχνότητα των υπόλοιπων απαντήσεων (εκτός από τη φιλοξενία και τη φυσική ομορφιά) για τους ξένους τουρίστες είναι περιορισμένη. Εντύπωση όμως προκαλούν μερικές απαντήσεις, οι οποίες υποδηλώνουν το ενδιαφέρον των ξένων τουριστών για τον εναλλακτικό τουρισμό. Έτσι σε κάποιους έκαναν ιδιαίτερα καλή εντύπωση τα μονοπάτια της Ικαρίας, η τοπική της ιστορία, τα τοπικά της φαγητά, τα γραφικά χωριά, ο τρόπος ζωής των κατοίκων καθώς και οι τοπικοί γάμοι. Μερικοί εκτίμησαν και το γεγονός ότι η Ικαρία δεν αποτελεί ένα προορισμό μαζικής προέλευσης.

Διάγραμμα 42: Στοιχεία που έκαναν ιδιαίτερα καλή εντύπωση στους Έλληνες τουρίστες

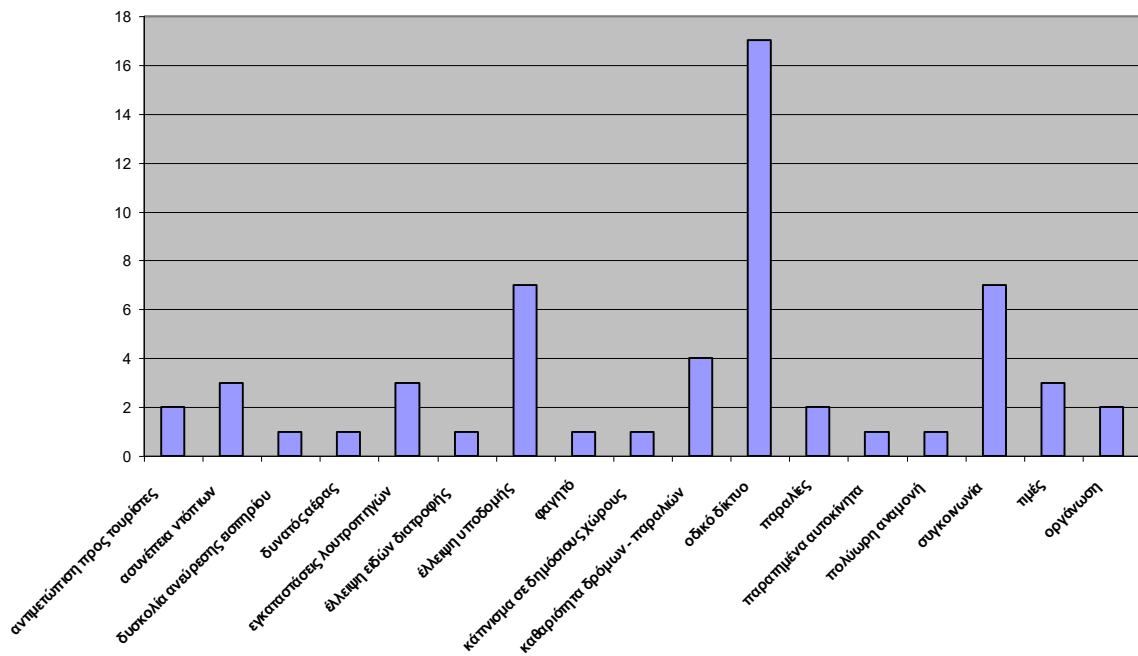

Διάγραμμα 43: Στοιχεία που έκαναν ιδιαίτερα καλή εντύπωση στους ξένους τουρίστες

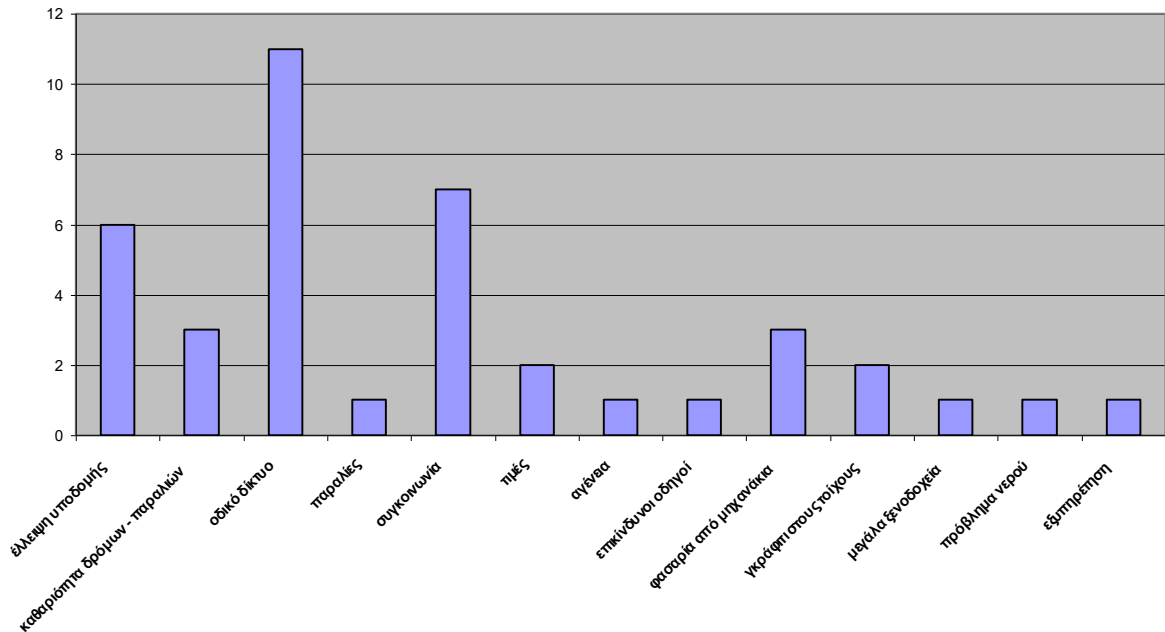

Τα στοιχεία εκείνα που έκαναν ιδιαίτερα *κακή εντύπωση* σε έλληνες και αλλοδαπούς είναι κοινά: το κακό οδικό δίκτυο, η έλλειψη υποδομής και οι ανεπαρκείς συγκοινωνίες. Επιπλέον κακή εντύπωση στους ημεδαπούς έκαναν οι υψηλές τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών, η ασυνέπεια των ντόπιων που προκαλούσε πολύωρη αναμονή ειδικά στους χώρους εστίασης καθώς και η καθαριότητα δρόμων και παραλιών. Στους ξένους τουρίστες κάποια επιπλέον στοιχεία που τους προκάλεσαν ιδιαίτερα κακή εντύπωση ήταν η έντονη φασαρία από τα μηχανάκια και οι επικίνδυνοι οδηγοί. Επίσης, τα μεγάλα ξενοδοχεία καθώς και τα γκράφιτι σε τοίχους και πέτρες αποτέλεσαν σημεία αρνητικής εικόνας για το νησί.

Διάγραμμα 44: Στοιχεία που έκαναν ιδιαίτερα κακή εντύπωση στους Έλληνες τουρίστες

Διάγραμμα 45: Στοιχεία που έκανα ιδιαίτερα κακή εντύπωση στους ξένους τουρίστες

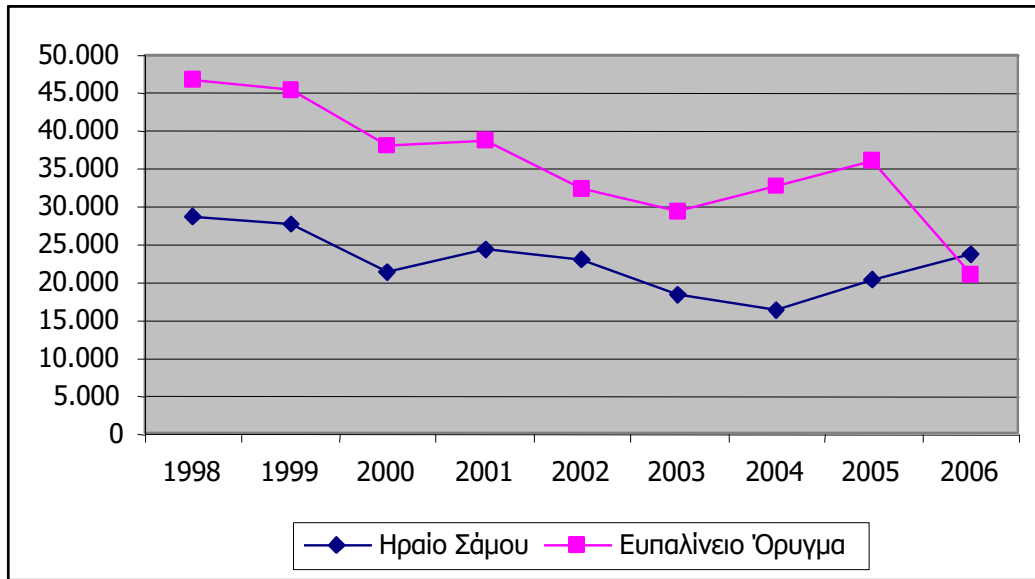
3.6 Επισκεψιμότητα σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία

Η ροή επισκεπτών στους κυριότερους αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία του Β. Αιγαίου αναφέρεται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 56: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Βορείου Αιγαίου 1998-2007											
Νομός	Αρχαιολογικοί Χώροι	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 έως Ιούνιο
Λέσβου	Κάστρο Μυτιλήνης	3.432	5.968	5.763	4.661	5.976	4.464	3.235	3.203	3.559	1.030
	Φρούριο Μήθυμνας	24.997	33.892	33.475	29.244	28.543	26.773	30.163	24.698	26.726	
<i>Σύνολο Νομού Λέσβου</i>		<i>28.429</i>	<i>39.860</i>	<i>39.238</i>	<i>33.905</i>	<i>34.519</i>	<i>31.237</i>	<i>33.398</i>	<i>27.901</i>	<i>30.285</i>	<i>1.030</i>
Σάμου	Ηραίο Σάμου	28.674	27.685	21.446	24.227	22.887	18.181	16.379	20.223	23.659	6.687
	Ευπαλίνειο Όρυγμα	46.509	45.388	38.041	38.558	32.238	29.388	32.736	35.902	20.895	7.772
<i>Σύνολο Νομού Σάμου</i>		<i>75.183</i>	<i>73.073</i>	<i>59.487</i>	<i>62.785</i>	<i>55.125</i>	<i>47.569</i>	<i>49.115</i>	<i>56.125</i>	<i>44.554</i>	<i>14.459</i>
Σύνολο Βορείου Αιγαίου		103.612	112.933	98.725	96.690	89.644	78.806	82.513	84.026	74.839	15.489

Πηγή: ΕΣΥΕ

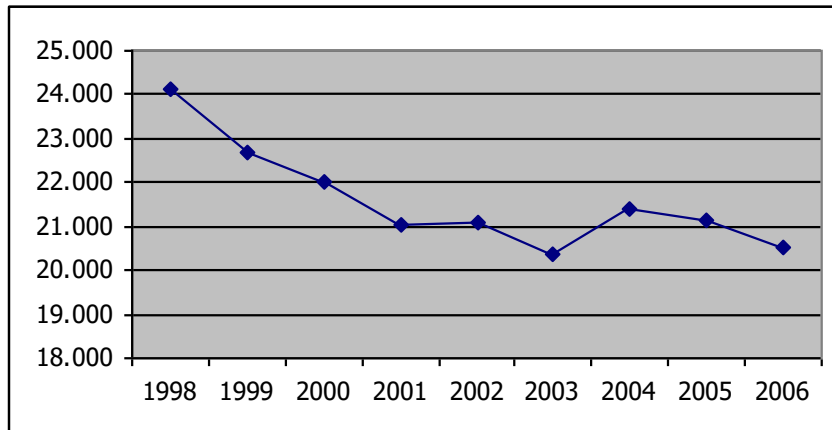
Διάγραμμα 46: Επισκέπτες Αρχαιολογικών Χώρων Σάμου 1998-2006

Πίνακας 57: Επισκέπτες Μουσείων Βορείου Αιγαίου 1998-2007

Νομός	Μουσείο	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 έως Ιούνιο
Λέσβου	Μυτιλήνης	4.112	7.486	3.817	1.920	6.378	3.969	4.489	4.163	1.029	1.447
	Λήμνου	5.193	4.538	4.740	4.469	5.882	4.332	4.959	5.835	4.402	475
	Νέο Μυτιλήνης		30	4.777	5.490	8.774	5.329	5.821	5.820	7.193	2.268
	Αρχοντικό Βαρελτζιδαινας							7.998	7.065	7.283	1.734
Σύνολο Νομού Λέσβου		9.305	12.054	13.334	11.879	21.034	13.630	23.267	22.883	19.907	5.924
Σάμου	Σάμου	24.111	22.674	22.036	21.044	21.065	20.346	21.387	21.135	20.540	5.668
Σύνολο Νομού Σάμου		24.111	22.674	22.036	21.044	21.065	20.346	21.387	21.135	20.540	5.668
Χίου	Αρχαιολογικό Χίου		106	4.596	4.268	4.953	3.787	4.917	6.062	4.999	1.613
	Βυζαντινό	963	1.780	1.335	0	5.869		4.543		0	0
	Νέας Μονής	2.967	3.415	3.074	2.761	4.137	3.861	3.670	2.915	3.830	1.040
	Παλατάκι Ιουστινιανού	2.276	2.295	2.578	2.910	3.376	2.292	2.551	3.031	3.070	1.098
Σύνολο Νομού Χίου		6.206	7.596	11.583	9.939	18.335	9.940	15.681	12.008	11.899	3.751
Σύνολο Βορείου Αιγαίου		39.622	42.324	46.953	42.862	60.434	43.916	60.335	56.026	52.346	15.343

Πηγή: ΕΣΥΕ

Διάγραμμα 47: Επισκέπτες Μουσείου Σάμου 1998-2006

Παρατηρούμε, λοιπόν, από τους παραπάνω πίνακες ότι η Σάμος δεν συγκεντρώνει ιδιαίτερα μεγάλους αριθμούς επισκεπτών στα μουσεία, τους ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους και μάλιστα η πορεία είναι φθίνουσα. **Αυτό θεωρούμε ότι οφείλεται σε δύο λόγους: α) στην αλλαγή των προτιμήσεων των τουριστών και β) στην έλλειψη ανάδειξης με σύγχρονο τρόπο των αρχαιολογικών ευρημάτων και ιδίως του Ευπαλίνειου Ορύγματος.**

Σύμφωνα με ανεπίσημες πληροφορίες από τα δύο αρχαιολογικά μουσεία της Ικαρίας οι ετήσιες επισκέψεις ανέρχονται σε περίπου με 2.000 με 2.500 σε κάθε μουσείο.

Με δεδομένα τη σημαντικότητα των ευρημάτων της Σάμου θα πρέπει να θεωρηθεί ως φυσιολογικό ότι ο νομός συγκεντρώνει το μεγαλύτερο όγκο επισκεπτών σε σύγκριση με τους υπόλοιπους νομούς της περιφέρειας του Β. Αιγαίου.

Κεφάλαιο 4ο: Οργάνωση της τουριστικής αγοράς

Η οργάνωση της τουριστική αγοράς αναφέρεται στη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, δηλαδή μεταξύ των παραγωγών υπηρεσιών τουρισμού της Σάμου και των υποψήφιων καταναλωτών-τουριστών. Η όλη οργάνωση της αγοράς επηρεάζει την τελική απόδοση¹⁴ του τουρισμού με δύο τρόπους βασικά:

- το ρόλο που διαδραματίζουν οι φορείς και οι επιχειρήσεις της Σάμου στη προσέλκυση τουριστών μέσα από την προβολή που κάνουν, την πληροφόρηση που δίνουν αλλά και τις διευκολύνσεις που παρέχουν στους υποψήφιους τουρίστες να οργανώσουν το ταξίδι τους και τελικά να πουλήσουν το παραγόμενο προϊόν σε επίπεδο επιχείρησης αλλά κυρίως σε επίπεδο προορισμού

- το ρόλο που διαδραματίζουν οι ενδιάμεσοι πωλητές (τουριστικά γραφεία εσωτερικού και εξωτερικού, Τ.Ο.) στην προσέλκυση τουριστών που αποτυπώνεται κύρια από τον αριθμό των τουριστών που μετακινούν στον προορισμό

4.1. Η δράση των τοπικών φορέων

Στον τουριστικό κλάδο η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων είναι πολύ μικρές, οικογενειακού τύπου με ελάχιστες δυνατότητες πληροφόρησης για ότι καινούργιο συμβαίνει τόσο σχετικά με τις προτιμήσεις των καταναλωτών και τις αλλαγές στη τουριστική αγορά, όσο και στην οργάνωση και στη λειτουργία των μονάδων (πχ. εφαρμογή σήματος ποιότητας). Δεν υπάρχουν παρά ελάχιστες μεγάλες επιχειρήσεις που μπορούν να έχουν ένα καθοριστικό ρόλο, «εισάγοντας» πληροφόρηση και καινοτομίες στη περιφέρεια ώστε να επηρεάσουν καθοριστικά τις διαδικασίες σε όλες τις φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας με στόχο να διατηρείται η ανταγωνιστικότητα του κλάδου. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την οικονομική κατάσταση των μονάδων –που συχνά είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας ορθολογικής διαχείρισής τους - αποτελούν εμπόδια στην σωστή αξιοποίηση των όποιων ευκαιριών υπάρχουν μέσα από τα ευρωπαϊκά προγράμματα που καλύπτουν πολλούς τομείς όπως πχ. εκσυγχρονισμό μονάδων, εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού, προώθηση προϊόντος, δικτύωση επιχειρήσεων, διαπεριφερειακή συνεργασία, ανταλλαγές εμπειριών κλπ

Τέλος, η ίδια η φύση του τουριστικού προϊόντος, δεν επιτρέπει την παραγωγή ενός ολοκληρωμένου προϊόντος στο εσωτερικό μιας επιχείρησης όπως συμβαίνει στους άλλους κλάδους. Για τη παραγωγή του τουριστικού προϊόντος είναι απαραίτητη η συνεργασία τόσο μιας σειράς επιχειρήσεων, όσο και δημόσιων φορέων εθνικού, περιφερειακού και τοπικού επιπέδου.

Συνέπεια της αδυναμίας αυτής των μεμονωμένων επιχειρήσεων, είναι ότι ο ρόλος των φορέων στήριξης γίνεται καθοριστικός στην ανάπτυξη του τουρισμού. Όμως είναι γνωστή σε όλους η αδυναμία των φορέων να παρέμβουν ουσιαστικά στο σχεδιασμό.

¹⁴ Η απόδοση του τουρισμού εξαρτάται τόσο από τον αριθμό των τουριστών που θα επισκεφθούν το νησί (και επομένως την πληρότητα των τουριστικών επιχειρήσεων), όσο και από την τουριστική δαπάνη που θα καταλήξει στις τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις αλλά και από τις θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν

Ακόμη και η απλή καταγραφή των φορέων που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στον σχεδιασμό και στην διαχείριση του τουρισμού φανερώνει τη πολυπλοκότητα της κατάστασης. Πιο συγκεκριμένα για το Ν. Σάμου, οι περισσότεροι από τους φορείς που εμπλέκονται με τον τουρισμό, παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια:

- Γραφείο Υποστήριξης Σάμου Τουρισμού (πρώην ΕΟΤ), Επαρχείο Ικαρίας
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Σάμου, Τμήμα Προστασίας Περιβάλλοντος και Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς Ν. Σάμου, Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Σάμου, Οργανισμός Τουρισμού της Ν.Α. Σάμου (Ο.ΤΟ.Ν.Α.Σ.), Υπηρεσία Απασχόλησης και Εμπορίου Ν. Σάμου, Υπηρεσία Αποδήμων Πολιτισμού Λαϊκής Επιμόρφωσης και Τουρισμού Ν. Σάμου, Νομαρχιακή Επιχείρηση Ανάπτυξης Ν. Σάμου (Ν.Ε.Α.Ν.Σ.), Τμήμα Υγείας και Δημόσιας Υγιεινής Ν.Α. Σάμου, Τμήμα Εμπορίου Ν.Α. Σάμου
- Υπηρεσία Αγροτικής Ανάπτυξης Ικαρίας, Υπηρεσία Πολεοδομίας Χωροταξίας και Περιβάλλοντος Ικαρίας, Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης Σάμου Α.Ε. (ΕΤΑΣ. Α.Ε.) (ΟΤΑ), ΤΕΔΚ Ν. Σάμου (Ικαρία), Αναπτυξιακή Εταιρεία Επαρχίας Ικαρίας Α.Ε. (Ν.Π.Ι.Δ)
- Εμπορικό Επιμελητήριο Σάμου
- Ένωση Ξενοδόχων Σάμου, Σύλλογος Επιχειρηματιών Ενοικιαζομένων Δωματίων και Διαμερισμάτων Σάμου, Ένωση Ξενοδόχων Ικαρίας

Στη Περιφέρεια αναπαράγονται οι αδυναμίες συντονισμού και χάραξης ενιαίας στρατηγικής που παρατηρούνται σε εθνικό επίπεδο. Η ανυπαρξία αρμοδιοτήτων και ειδικά προσδιορισμένων πόρων επιδεινώνει τη κατάσταση. Οι αποκεντρωμένες αρμοδιότητες που αφορούν τις εκδόσεις αδειών και τους ελέγχους τήρησης της νομοθεσίας δεν μπορούν να αγγίξουν την ουσία της τουριστικής ανάπτυξης. ΟΙ ΝΕΤΠ, που αποτελούν το μόνο θεσμοθετημένο συντονιστικό όργανο στο τουριστικό τομέα, δεν μπόρεσαν να υπερβούν τις περιορισμένες αρμοδιότητες που έχουν και να καλύψουν το υφιστάμενο κενό σε θέματα σχεδιασμού σε επίπεδο προορισμού που στη περίπτωση μας είναι το κάθε νησί ξεχωριστά.

Η έλλειψη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και η αδυναμία των φορέων να αντιληφθούν την αναγκαιότητα του έχει οδηγήσει το κλάδο σε αυτοσχεδιασμούς που δεν επιτρέπουν την νηφάλια ανάλυση της κατάστασης, των αιτίων που έχουν οδηγήσει το τουρισμό στη σημερινή του κατάσταση και των προοπτικών για αλλαγή πορείας,

Σε ότι αφορά το Πρόγραμμα Προβολής της Ν.Α. Σάμου που τα τελευταία χρόνια έχει ύψος περίπου 400.000€ /έτος περιλάμβανε:

- Εντυπα και άλλο προωθητικό υλικό: έντυπα, τρίπτυχα, πολύπτυχα Σάμου – Ικαρίας - Φούρνων, χάρτες, σελιδοδείκτες, χάρτινες τσάντες, DVD.....
- Αφίσες: Σάμου, Ικαρίας, Φούρνων, Γιγαντοαφίσες, πλαστικοποιημένα folder.....
- Εκθέσεις: συμμετοχή στις εκθέσεις της Περιφέρειας και επιπλέον σε Τουρκία, Λευκωσία, Αμβούργο, Μιλάνο, Μόσχα (υλικό μόνο)
- Δημόσιες Σχέσεις: φιλοξενίες, οργάνωση εκδηλώσεων...
- Διαφήμιση: περιοδικά και εφημερίδες της Ελλάδας (εθνικά και περιφερειακά), Ραδιοφωνικά & τηλεοπτικά σποτ κυρίως σε περιφερειακά και τοπικά ΜΜΕ, τηλεφωνικοί κατάλογοι ΟΤΕ.....

Σε αυτά θα πρέπει να προστεθούν οι δαπάνες των Δήμων, αλλά και αυτές της Περιφέρειας Β. Αιγαίου που με τους πόρους του ΠΕΠ προβάλλει συνολικά τα νησιά της περιφέρειας (συμμετοχή σε εκθέσεις, εκδόσεις φυλλαδίων, διαφημίσεις κα).

Ελλειμματική παρουσιάζεται και η παροχή πληροφοριών προς τους τουρίστες τόσο κατά τη φάση που αναζητούν τόπο διακοπών (όταν ενδιαφέρονται για το προφίλ της κάθε περιοχής, την πρόσβαση σ' αυτή, τα είδη καταλυμάτων, την ύπαρξη πόλων έλξης, για δραστηριότητες κλπ), όσο και κατά τη παραμονή τους στα νησιά (π.χ. ωράρια λεωφορείων, πλοίων, μουσείων κλπ, λειτουργία δημόσιων υπηρεσιών, διαθεσιμότητα καταλυμάτων, δυνατότητα για δραστηριότητες κλπ).

Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει βελτίωση της κατάστασης με την έκδοση φυλλαδίων όχι μόνο από τον ΕΟΤ αλλά και από τοπικούς φορείς, τη δημιουργία ιστοσελίδων στο διαδίκτυο και την ίδρυση ορισμένων δημοτικών τουριστικών γραφείων, η προσπάθεια αυτή στερείται, στη πλειοψηφία των περιπτώσεων, «επαγγελματικότητας» και σαφών στόχων και επομένως δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική, διότι εξ αιτίας της διάθεσης περιορισμένων πόρων γίνεται «εκ των ενόντων». Η έλλειψη συνειδητοποίησης του επιπέδου του ανταγωνισμού μεταξύ των προορισμών, η άγνοια των κριτηρίων με τα οποία οι διάφορες ομάδες τουριστών επιλέγουν τον προορισμό των διακοπών, η δυσκολία επίτευξης αναγνωρισιμότητας των «τοπικών» προορισμών κυρίως στη διεθνή πελατεία και ο έντονος τοπικισμός –δηλαδή ή άποψη ότι ο τόπος μας έχει τα θέλγητρα εκείνα που ζητά ο τουρίστας και- οδηγεί τους τοπικούς φορείς σε άσκοπες αλλά δαπανηρές δράσεις προβολής (πχ. έκδοση φυλλαδίων και άλλου υλικού ανά δήμο)

Η έλλειψη σαφούς τουριστικής εικόνας των δύο προορισμών που θα βασίζεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και θα τα διακρίνει από άλλους παρεμφερείς προορισμούς (πχ. ελληνικούς, μεσογειακούς, νησιωτικούς) είναι σημαντική. Η εμπλοκή επαγγελματιών του είδους στη δημιουργία των εντύπων και του υπόλοιπου υλικού προώθησης και η «αντιγραφή» αντίστοιχων προσπαθειών από άλλες χώρες θα μπορούσε να αποτελέσει ένα πρώτο βήμα για αλλαγή της κατάστασης.

Το κενό της πληροφόρησης καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό οι ιδιωτικοί φορείς τοπικοί και ξένοι.

Οι τοπικοί τουριστικοί πράκτορες, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τους πωλητές των τουριστικών γραφείων εξωτερικού, δυσκολεύονται να το υλοποιήσουν δεδομένο ότι δεν υπάρχει οργανωμένη καμπάνια προβολής-προώθησης αλλά και υπηρεσίες συστηματικής και πλήρους ενημέρωσης των επαγγελματιών του τουρισμού.

Σε ότι αφορά τους tour-operators που πρέπει να βρουν πελατεία για τα πακέτα που οργανώνουν αναλαμβάνουν να ενημερώσουν τους υποψήφιους τουρίστες-καταναλωτές με βάση τα δικά τους κριτήρια και συμφέροντα κατευθύνοντας τους τουρίστες σε περιόδους και σε περιοχές τις οποίες οι ίδιοι έχουν επιλέξει με γνώμονα τα δικά τους συμφέροντα και όχι την ανάπτυξη των περιοχών υποδοχής.

Σε ότι αφορά την πληροφόρηση αυτή περιορίζεται κυρίως στη λειτουργία γραφείων από το Δήμο Πυθαγορείου στη Σάμο και Αγίου Κηρύκου στην Ικαρία, και του γραφείου

του ΕΟΤ στο Βαθύ και αφορά κυρίως την πληροφόρηση των τουριστών που βρίσκονται στο προορισμό. Η εξ αποστάσεως πληροφόρηση των υποψηφίων τουριστών αλλά και των επαγγελματιών (τουριστικών γραφείων) παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις.

4.2 Ποσοστό οργανωμένων τουριστών και είδος κράτησης

Σε ό,τι αφορά στην οργάνωση της αγοράς ο βασικός παράγοντας που επηρεάζει την επίδοση του τουρισμού είναι ο βαθμός εξάρτησης του προορισμού από τους tour operator, αφού όσο μεγαλύτερη είναι η δέσμευση από τους ΤΟs, τόσο μειώνεται η βιωσιμότητα των τουριστικών επιχειρήσεων, αλλά και της τοπικής οικονομίας κατ'επέκταση. Αυτό συμβαίνει διότι αν και εξασφαλίζεται υψηλότερη πληρότητα στις τουριστικές επιχειρήσεις (κυρίως τα καταλύματα) τα έσοδα τους ανά διανυκτέρευση περιορίζονται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό.

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Σάμο, η εξάρτηση από τους ΤΟs κρίνεται ως εξαιρετικά υψηλή, αφού περίπου το 80% των αλλοδαπών τουριστών του δείγματος δήλωσε ότι έκανε την κράτησή τους μέσω κάποιου τουριστικού πράκτορα. Από την άλλη πλευρά, οι Έλληνες τουρίστες όπως είναι αναμενόμενο έκαναν ανεξάρτητα την κράτησή τους σε ποσοστό υψηλότερο του 90% μια και ελάχιστες εκδρομές οργανώνονται από Τουριστικά Γραφεία Εσωτερικού προς τα νησιά σε αντίθεση με αυτό που συμβαίνει προς την υπόλοιπη Ελλάδα.

Το γεγονός ότι ο κύριος όγκος των αλλοδαπών τουριστών αγοράζει τουριστικό πακέτο κατατάσσει τη Σάμο σε ένα από τους ελληνικούς προορισμούς με το μεγαλύτερο βαθμό εξάρτησης από τους ΤΟs και δυστυχώς ένα μεγάλο μέρος της δαπάνης του τουρίστα από το κατάλυμα διαρρέει σε μεσάζοντες. Η σύγκριση με άλλους τουριστικούς προορισμούς απεικονίζει την πραγματική διάσταση του προβλήματος, όταν για παράδειγμα στη Μύκονο λιγότερο από το 60% των τουριστών ταξιδεύει οργανωμένα, καταλαβαίνουμε για τι βαθμό εξάρτησης κάνουμε λόγο.

Μια άλλη σημαντική παράμετρο που πρέπει να λάβουμε υπόψη, είναι **το είδος των παροχών προς τους πελάτες** (self-catering-SC, bed & breakfast-BB, half board-HB, full board-FB, all inclusive-AI). Πράγματι όταν στην τιμή του πακέτου περιλαμβάνεται μόνο η διαμονή, τότε ο τουρίστας είναι αναγκασμένος να ξοδέψει αρκετά χρήματα εκτός του καταλύματος, ή και εντός αυτού, για διατροφή. Το ποσό αυτό μειώνεται όταν στην κράτηση περιλαμβάνεται πρωινό, ημιδιατροφή, πλήρης διατροφή ή ακόμα και πλήρης κάλυψη των προσφερόμενων υπηρεσιών εντός του καταλύματος. Η εμφάνιση των συμβολαίων all-inclusive δημιουργεί νέα κατάσταση στην αγορά, κυρίως σε ό,τι αφορά στις εκτός ξενοδοχείων επιχειρήσεις, που βλέπουν τη ζήτηση των υπηρεσιών τους να μειώνεται, ενώ και τα ξενοδοχεία προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε πολύ χαμηλότερες τιμές.

Στη Σάμο, με βάση την έρευνα του 2004 η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών τουριστών (50,3%) η κράτησή τους περιλαμβάνει απλή διαμονή, το 31,3% διαμονή και πρωινό, μόνο το 16,8% ημιδιατροφή και πλήρη διατροφή το 2,6%. Τα ποσοστά των τουριστών με πακέτα πλήρους διατροφής και all-inclusive αυξάνουν ελαφρά το 2006 σε σχέση με το 2004 (από 2,6% σε 6,1%) με μείωση αντίστοιχα του ποσοστού αυτών που

είχαν μόνο πρωινό. Τα ποσοστά αυτά μαρτυρούν την έλλειψη μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων και μονάδων πολυτελείας από τη μία (όπως ήδη αναφέρθηκε στο κεφάλαιο της προσφοράς) κι από την άλλη πλευρά τα στοιχεία αυτά καθώς και η έλλειψη υπηρεσιών All Inclusive στις κρατήσεις των ξενοδοχείων, καταδεικνύουν ένα θετικό στοιχείο, το ότι οι τουρίστες της Σάμου έχουν μεγαλύτερη ροπή προς κατανάλωση εκτός του καταλύματος και κυρίως σε επιχειρήσεις εστίασης, αλλά και σε άλλες δραστηριότητες. Επομένως, ο εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος του προορισμού με δραστηριότητες φαντάζει ως επιτακτική λύση, ώστε να αυξηθεί η κατά κεφαλή κατανάλωση των τουριστών, εφόσον η δυνατότητα αυτή υπάρχει.

4.3 Τιμές Πακέτων

Οι τιμές που κοστίζουν τα πακέτα διακοπών, κυρίως για τους αλλοδαπούς τουρίστες, είναι μια πολύ σημαντική παράμετρος, η οποία θα πρέπει να εξεταστεί κάνοντας τη σύγκριση μεταξύ των εξής κατηγοριών:

1. κόστος πακέτου ανάλογα με τη διάρκεια διανυκτερεύσεων και το είδος των προσφερόμενων παροχών
2. κόστος πακέτου ανά κατηγορία καταλύματος
3. κόστος πακέτου συσχετιζόμενο με είδος τουρισμού
4. κόστος πακέτου ανά εθνικότητα τουριστών και είδος προσφερόμενων παροχών

Όσον αφορά τη δεύτερη και την τρίτη κατηγορία τα στοιχεία από το ερωτηματολόγιο δεν ήταν επαρκή.

Ο παρακάτω πίνακας αφορά τις μέσες τιμές για τα πακέτα που εξετάστηκαν με βάση τα δεδομένα της έρευνας του 2004. Παρατηρούμε, ότι οι τιμές μεταξύ Room Only (ή Self Catering) και Bed & Breakfast (BB) δεν αποκλίνουν ιδιαίτερα, ενώ οι αποκλίσεις μεταξύ των άλλων ειδών κράτησης είναι αρκετά μεγάλη, σχεδόν η διπλάσια μεταξύ Half Board (HB) και Full Board (FB). Αυτό πολύ πιθανά οφείλεται στο γεγονός ότι τα πακέτα αυτά προσφέρονται αποκλειστικά από υψηλής κατηγορίας καταλύματα (4*).

Πίνακας 58: Τιμές Πακέτων ανά είδος παροχών	
Είδος Κράτησης	Τιμή Πακέτου
Room Only	500 €
Bed & Breakfast	508 €
Half Board	650 €
Full Board	1.050 €

Πιο ουσιαστικά συμπεράσματα θα βγάλουμε από τον παρακάτω πίνακα, στον οποίο αλληλοσυσχετίζονται το κόστος του πακέτου με τον αριθμό των διανυκτερεύσεων και το είδος των παροχών του καταλύματος, καθώς και την ποσοστιαία μεταβολή μεταξύ αυτών. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι όσο περισσότερες είναι οι παροχές τόσο μεγαλύτερη είναι και η μεταβολή της τιμής. Πιο συγκεκριμένα, για πακέτα μέχρι 7 διανυκτερεύσεις η μεταβολή από SC σε BB είναι μικρή και της τάξης του 5,68%, μεταξύ HB και BB είναι

περίπου 27% και ακόμα μεγαλύτερη, 60% από HB σε FB. Οι διαφορές αυτές διευρύνονται όταν ο αριθμός των διανυκτερεύσεων είναι μεταξύ 8-14 ημερών. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η διαμορφούμενη προσφορά με κλίνες κυρίως Γ' (2*) έχει οδηγήσει στη δημιουργία ζήτησης φθηνών πακέτων με λίγες παροχές διαμονής και όταν οι παροχές αυξάνουν, αυξάνει δραματικά και η τιμή του πακέτου, αφού τα καταλύματα που μπορούν να τις παρέχουν είναι λίγα.

Πίνακας 59: Κόστος πακέτου σε σύγκριση με αρ. διανυκτερεύσεων και είδος παροχών καταλύματος και ποσοστό μεταβολής

	SC	BB	HB	FB	(BB- SC)%	(HB-BB)%	(FB-HB)%
Λιγότερες από 7	458	484,0	616,70	990,6	5,68%	27,42%	60,63%
8 - 14	603,83	683,27	789,77	1.855	13,16%	15,59%	134,88%

Τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί αποτελούν μια συγκριτική μελέτη για το πόσο κοστίζει το τουριστικό πακέτο σε κάθε εθνικότητα που επισκέπτεται τη Σάμο σε συνδυασμό με το είδος των παροχών που προσφέρονται στα καταλύματα. Παρατηρούμε ότι τα ακριβότερα πακέτα SC τα πληρώνουν οι Γερμανοί, ενώ τα καταλύματα με πρωινό και ημιδιατροφή, παραδόξως, φαίνεται να τους στοιχίζουν λιγότερο. Τα φθηνότερα πακέτα σ' αυτή την κατηγορία, αλλά στις υπόλοιπες κατηγορίες, φαίνεται να τα πληρώνουν οι Σουηδοί και ακολουθούν οι Δανοί, ενώ οι Άγγλοι και οι Ολλανδοί τα πακέτα τους κοστίζουν περισσότερο τόσο αυτά που περιλαμβάνουν πρωινό, αλλά και ημιδιατροφή. Για την παρούσα ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν εθνικότητες με ικανοποιητικό δείγμα πακέτων, ενώ τα πακέτα πλήρους διατροφής, δε σχολιάζονται επίσης, λόγω μικρού δείγματος.

Πίνακας 60: Κόστος πακέτου ανά εθνικότητα και είδος παροχών καταλύματος

	SC	BB	HB	FB
Γερμανία	685,17	595,6	678,55	
Αγγλία	575,73	667,13	832	1.250
Ολλανδία	563,23	575,92	772,5	
Σουηδία	426,23	496,08		
Δανία	453	504,78	595,4	933

Τα νούμερα αυτά επιβεβαιώνονται σε μεγάλο βαθμό από τα στοιχεία της έρευνας του 2006. Ταυτόχρονα διαπιστώνεται μεγάλο εύρος τιμών που εκ πρώτης όψεως δεν δικαιολογείται: σε ενοικιαζόμενα δωμάτια με SC οι τιμές ξεκινούν από 200€ το πακέτο και φτάνουν άνω των 1.000€. Αυτό δείχνει ότι έχουμε αρκετούς τουρίστες που αγόρασαν "last minute", ενώ φαίνεται ότι στους τουρίστες δεν είναι ξεκάθαρη η διαφορά μεταξύ εν.δωματίων και βιλών.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει το συμπέρασμα ότι η Σάμος, προσφέρει σε γενικές γραμμές φθηνά πακέτα αποκλειστικά για τουρισμό 3S, λόγω κυρίως της

διαμορφούμενης προσφοράς καταλυμάτων χαμηλών κατηγοριών, γεγονός που δημιουργεί δύο σημαντικές επιπτώσεις, μία αρνητική και μία θετική:

1. Οι ιδιοκτήτες καταλυμάτων έχουν μικρά περιθώρια κέρδους, λόγω των χαμηλών τιμών και τη μεγάλη εξάρτησή τους από τους ΤΟs, ώστε κάθε μείωση της τουριστικής κίνησης, όπως γίνεται τα τελευταία χρόνια, να σημαίνει όλο και μεγαλύτερη απώλεια. Δηλαδή, οι ιδιοκτήτες των καταλυμάτων είναι σε ένα βαθμό δέσμιοι των ΤΟs και των διακυμάνσεων του μαζικού τουρισμού.
2. Το γεγονός ότι πάνω από το 80% των αλλοδαπών τουριστών αγοράζει πακέτα χωρίς διατροφή (50% Room Only και 31,3% Bed and Breakfast) σε χαμηλές τιμές, αναγκάζει τους τουρίστες να ξοδέψουν αρκετά χρήματα εκτός καταλύματος για διατροφή και σε άλλες δραστηριότητες, αν υπολογίσουμε και την απουσία All inclusive παροχών στα καταλύματα. Επομένως, ο εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος με επιπλέον (κι όχι δωρεάν) δραστηριότητες θα μπορούσε να αυξήσει την τουριστική δαπάνη στον προορισμό και να αυξήσει την κατά κεφαλήν προστιθέμενη αξία ανά τουρίστα.
3. Το τελικό όφελος για τον προορισμό από την τιμή του πακέτου είναι τελικά αρκετά μικρότερο αφού ένα τμήμα καλύπτει υπηρεσίες που προσφέρονται στο εξωτερικό (αμοιβή ΤΟ και λιανικού πωλητή, κόστος ταξιδιού) και μόνο ένα τμήμα του καταλήγει για την κάλυψη υπηρεσιών που προσφέρονται τοπικά (κατάλυμα, transfer και πιθανά άλλες υπηρεσίες). Το ποσοστό αυτό που εξαρτάται από πολλούς παράγοντες (χώρα, ΤΟ, περιεχόμενο πακέτου κλπ) κυμαίνεται από 35% έως 65%!!! Η εκτίμηση που έχει γίνει από τη Τράπεζα της Ελλάδας είναι ότι 55-60 % της συνολικής δαπάνης των τουριστών που έχουν προαγοράσει πακέτο αφορά δαπάνες που καταλήγουν στη χώρα.

4.4. Η διακίνηση του τουριστικού προϊόντος

Όπως έχει αναφερθεί και προηγούμενα, η διακίνηση του τουριστικού προϊόντος μπορεί να γίνεται είτε από τυπικά δίκτυα, είτε από άτυπα. Στη πρώτη περίπτωση αναφερόμαστε στη διακίνηση που γίνεται μέσα από τουριστικά γραφεία και tour-operators, ενώ στη δεύτερη περίπτωση αναφερόμαστε στην απευθείας επαφή των παραγωγών των υπηρεσιών με τους καταναλωτές.

Σε ότι αφορά στην εσωτερική αγορά, οι σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι μόνο το 2% των Ελλήνων που πηγαίνει διακοπές καταφεύγει στις υπηρεσίες τουριστικών γραφείων για την οργάνωση του ταξιδιού του. Επομένως οι υπόλοιποι φροντίζουν με απ' ευθείας επικοινωνία να ρυθμίζουν βασικά τη διαμονή τους και να διαπραγματευτούν τη τιμή του, δίνοντας τη δυνατότητα στον ιδιοκτήτη του καταλύματος να εισπράξει το σύνολο της αμοιβής πόρτας.

Σε ότι αφορά την αλλοδαπούς τουρίστες, το ποσοστό που καταφεύγει στα τουριστικά γραφεία για να ταξιδέψει στη χώρα μας είναι πολύ υψηλότερο με το δεδομένο ότι από τη μια πλευρά οι Ευρωπαίοι γενικά χρησιμοποιούν σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό τα τουριστικά γραφεία (20 με 60% ανάλογα με τη χώρα) ποσοστό που ενισχύεται για ταξίδια σε σχετικά μακρινούς προορισμούς. Επίσης, όσοι έρχονται στη χώρα μας προτιμούν το οργανωμένο ταξίδι για να επωφεληθούν των σημαντικά χαμηλότερων τιμών που μπορούν να εξασφαλίσουν μέσω των πακέτων.

Την κλασσική προώθηση των τουριστικών πακέτων μέσω των εντύπων που εκδίδουν τουριστικοί πράκτορες και τουριστικά γραφεία, έχει τα τελευταία προστεθεί και το διαδίκτυο. Πολλοί tour operators όχι μόνο διαφημίζουν τα προϊόντα τους στο διαδίκτυο, αλλά παρέχουν τη δυνατότητα για απ' ευθείας πωλήσεις.

Τοπικοί τουριστικοί πράκτορες και ξενοδόχοι συμμετέχουν επίσης σε εκθέσεις του εσωτερικού και κυρίως του εξωτερικού για να έρθουν σε επαφή κυρίως με ξένους πράκτορες ώστε να κλείσουν συμφωνίες.

Τα ξενοδοχεία αποτελούν τις επιχειρήσεις που ωφελήθηκαν άμεσα από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι Τεχνολογίες Πληροφόρησης και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης των σχετικών εφαρμογών. Τα σχετικά στοιχεία δείχνουν ότι αν και σε σύγκριση με άλλες ΜΜΕ της Περιφέρειας Β. Αιγαίου, στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις έχουν διεισδύσει σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό οι ΤΠΕ, τα ποσοστά των μονάδων που διαθέτουν σελίδες στο Διαδίκτυο είναι ακόμη μικρός, ιδιαίτερα για τα λιγότερο ανεπτυγμένα τουριστικά μικρά νησιά. Στον Πίνακα 61 το Διάγραμμα 48 παρουσιάζονται τα αναλυτικά στοιχεία για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις του Βορείου Αιγαίου.

Η μεγάλη τουριστική ανάπτυξη της Σάμου σε σχέση με τα υπόλοιπα νησιά της Περιφέρειας, απεικονίζεται στον αριθμό των ξενοδοχείων που έχουν την έδρα τους εκεί και τα οποία αποτελούν το 53% του συνόλου των ξενοδοχείων της Περιφέρειας (205 μονάδες από τις 387 της Περιφέρειας). Από αυτά το 25% περίπου διαθέτει σελίδα στο διαδίκτυο, ποσοστό που φαίνεται σημαντικό, το γεγονός όμως ότι μικρό μόνο ποσοστό από αυτά τα ξενοδοχεία προσφέρουν στους δικτυακούς τόπους τους και επιπλέον υπηρεσίες on-line και κυρίως κράτηση δωματίων (το 64% του συνόλου των δικτυακών τόπων των μονάδων της Σάμου δεν προσφέρει υπηρεσίες) μειώνει ελαφρά την σημασία των ιστοσελίδων. Σημαντικό πρόβλημα αντιμετωπίζουν οι μονάδες στα μικρότερα νησιά, όπου όπως φαίνεται στον Πίνακα 61, η παρουσία τους στο διαδίκτυο είναι αναιμική και πιο συγκεκριμένα στην Ικαρία μόνο 5 ξενοδοχεία (20%) έχουν ιστοσελίδα στο internet και τα 3 από αυτά προσφέρουν υπηρεσίες κράτησης.

Επίσης πρέπει να σημειωθεί η χαμηλή ποιότητα από άποψη αισθητικής, λειτουργικότητας και παροχής πληροφοριών για την μονάδα και την περιοχή, των περισσότερων ιστοσελίδων των ξενοδοχείων, με κυριότερες αιτίες πίσω από αυτή τη χαμηλή ποιότητα την έλλειψη αρκετών και ικανών δημιουργών και διαχειριστών ιστοσελίδων στην Περιφέρεια. Πράγματι, πολλές από τις ιστοσελίδες είναι κατασκευασμένες από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες, με εμφανή την απουσία έτσι επιπέδου των ιστοσελίδων, ιδιαίτερα αν αυτές συγκριθούν με αντίστοιχους τόπους μονάδων της Κρήτης, της Ρόδου ή άλλων μεγάλων τουριστικών προορισμών.

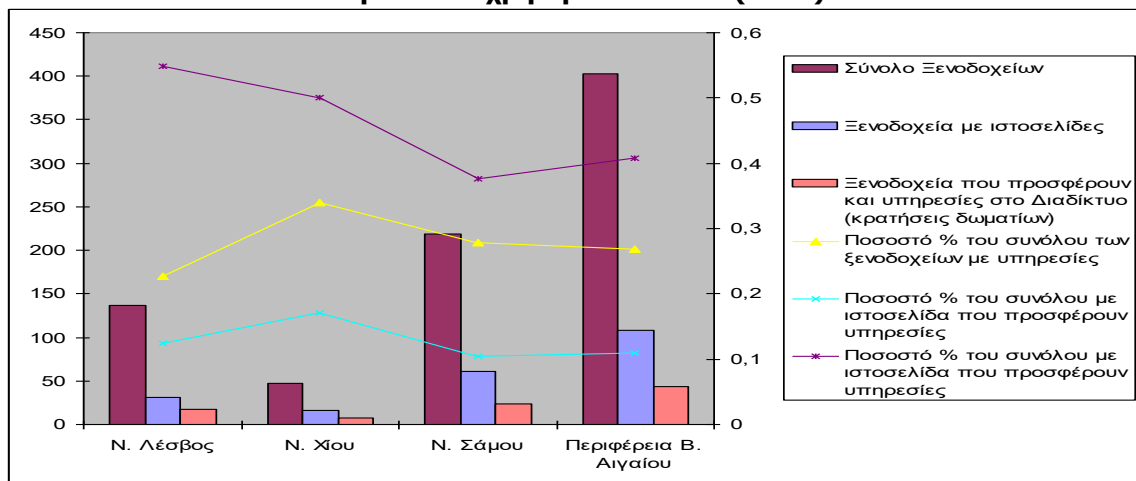
Εκτός από τις απευθείας κρατήσεις δωματίων από τους δικτυακούς τόπου των μονάδων, είναι διαθέσιμες και υπηρεσίες μεσαζόντων, δικτυακών τόπων δηλαδή που αναλαμβάνουν να πραγματοποιήσουν αυτοί τις κρατήσεις σε συγκεκριμένα ξενοδοχεία με τα οποία συνεργάζονται. Τέτοιες υπηρεσίες μπορεί να είναι είτε τοπικές, όπως η πρωτοβουλία *filoxenia.net* στη Λέσβο, είτε υπερτοπικές ή/ και διεθνείς, όπως η

υπηρεσία fastnet.com.au. Γίνεται επομένως και στην περίπτωση των ξενοδοχειακών μονάδων εμφανής η απουσία ειδικευμένων επιχειρήσεων σχεδιασμού και διαχείρισης ιστοσελίδων, ιδιαίτερα στα μικρότερα νησιά.

Πίνακας 61: Σύνολο Ξενοδοχειακών Μονάδων και Χρήση Διαδικτύου ανά νησί της Περιφέρειας								
	Λέσβος	Σάμου	Ικαρία	Οινούσσες	Ψαρά	Λήμνος	Σάμου	Περιφέρεια Β. Αιγαίου
Σύνολο Ξενοδοχείων	113	42	25	1	4	24	194	403
Ξενοδοχεία με ιστοσελίδες	29	16	5	0	0	2	56	108
Ξενοδοχεία που προβάλλονται από άλλο κόμβο	8	5	0	0	0	0	11	24
Ξενοδοχεία που προσφέρουν και υπηρεσίες στο Διαδίκτυο (κρατήσεις δωματίων)	16	8	3	0	0	1	20	48
Ποσοστό % του συνόλου των ξενοδοχείων με ιστοσελίδα	25,66%	38,10%	20,00%	0,00%	0,00%	8,33%	28,87%	26,80%
Ποσοστό % του συνόλου των ξενοδοχείων με υπηρεσίες	14,16%	19,05%	12,00%	0,00%	0,00%	4,17%	10,31%	11,91%
Ποσοστό % του συνόλου με ιστοσελίδα που προσφέρουν υπηρεσίες	55,17%	50,00%	60,00%	0,00%	0,00%	50,00%	35,71%	44,44%

Πηγή: www.gnto.gr

Διάγραμμα 48: Σύνολο Ξενοδοχείων στους Νομούς της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και χρήση Διαδικτύου (2005)

Πηγή: Υπολογισμοί μελετητών από έρευνα στο διαδίκτυο

Πρέπει τέλος να σημειωθεί ότι αν και η ιστοσελίδα του ΕΟΤ προσφέρει μεγάλο αριθμό πληροφοριών για όλες τις ξενοδοχειακές μονάδες της Περιφέρειας, αρνητική εντύπωση προκαλεί η απουσία δεσμών ή αναφοράς συνδέσεων με τους δικτυακούς τόπους των μονάδων, όταν αυτές φυσικά διαθέτουν δικτυακό τόπο.

Πριν ολοκληρωθεί η ενότητα που αναφέρεται στις ξενοδοχειακές μονάδες, αξίζει να σημειωθεί ότι σε επιχειρήσεις όπως τα ξενοδοχεία όπου η εισαγωγή νέων τεχνολογιών βοηθά και αναβαθμίζει σημαντικά το παρεχόμενο προϊόν, οι ξεχωριστές μονάδες έχουν προηγηθεί από τα συλλογικά όργανα στην χρήση και αξιοποίηση τους. Χαρακτηριστικά, πρέπει να σημειωθεί ότι η Ένωση Ξενοδόχων Σάμου, το όργανο των ξενοδόχων ενός από τα περισσότερο τουριστικά νησιά της Ελλάδας, με ξενοδοχειακές μονάδες με σημαντική παρουσία στο διαδίκτυο, δεν διαθέτει δικό της δικτυακό τόπο, όπου να παρουσιάζονται τουλάχιστον πληροφορίες για τα μέλη της, αφήνοντας σχετικές πρωτοβουλίες σε ιδιώτες όπως συζητήθηκε ήδη.

Η ανάπτυξη αυτής της άτυπης διακίνησης έρχεται να συμπληρώσει την «στόμα με στόμα» διάχυση της πληροφόρησης που υπήρχε πάντα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το όφελος στην άτυπη διακίνηση είναι για τον ξενοδόχο μια και δεν χάνει τμήμα του εσόδου του δίνοντας την ως προμήθεια σε μεσάζοντες.

Κεφάλαιο 5ο: Η απόδοση του τουρισμού στο Ν. Σάμου

Με βάση την εκτίμηση που έγινε στο κεφ.3 σχετικά με τον αριθμό των τουριστών και των παραθεριστών, προέκυψε ότι ο αριθμός των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιούν είναι 1.427.921 και 1.027.320 αντίστοιχα. Κάνοντας αναγωγή σε ισοδύναμο πληθυσμού έχουμε 3.912 και 2.814 επιπλέον κατοίκους σε ετήσια βάση.

Αυτό ισοδυναμεί με αύξηση του πληθυσμού της Σάμου κατά 20% σε ετήσια βάση με ότι αυτό συνεπάγεται στην οικονομία του νησιού, στην δημιουργία απασχόλησης και στην πίεση του περιβάλλοντος. Επομένως είναι απολύτως απαραίτητο για τους τοπικούς υπεύθυνους να γνωρίζουν πως οι τουρίστες με την κατανάλωση τους επηρεάζουν τα βασικά μεγέθη της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος έτσι ώστε με την κατάλληλη πολιτική τους να πετύχουν την βελτίωση της απόδοσης του τουρισμού και την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών.

Το γεγονός ότι ο πληθυσμός αυτός δεν κατανέμεται σε όλο το έτος, αλλά συγκεντρώνεται σε ένα πεντάμηνο με ιδιαίτερη ένταση για περίοδο 2,5-3 μηνών, απαιτεί ακόμη καλύτερη γνώση του φαινομένου.

5.1 Οικονομικά αποτελέσματα

5.1.1 Τουριστική δαπάνη στην Ελλάδα

Από την έρευνα συνόρων για την ταξιδιωτική δαπάνη που διεξάγεται κάθε χρόνο από την Τράπεζα της Ελλάδος και αφορά τη περίοδο 2003-5 προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

- Στο σύνολο των χωρών της ζώνης του ευρώ, η δαπάνη κατά ταξίδι ήταν 734€ για το 2003, 765€ για το 2004 και 781€ για το 2005, με μέση διάρκεια παραμονής τις 11,9, 11,8 και 11,9 ημέρες, αντίστοιχα, γεγονός που σημαίνει ότι η δαπάνη ανά διανυκτέρευση είναι 61,7€ για το 2003, 65,0€ για το 2004 και 65,8€ για το 2005. Από τη ζώνη αυτή μεγαλύτερη ημερήσια δαπάνη αντιστοιχεί στους Ισπανούς (99,4€), έπειτα στους Γάλλους (79,8€) και τέλος στους Βέλγους (75,6€). Αντίθετα, χαμηλότερες ημερήσιες δαπάνες σημειώνουν οι Γερμανοί (57,1€) και οι Ολλανδοί (66,6€). Στο σημείο αυτό όμως αξίζει να σημειωθεί ότι οι Γερμανοί παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη μέση διάρκεια παραμονής, η οποία φτάνει τις 14 ημέρες (2005).
- Στο σύνολο των χωρών ΕΕ-15, η δαπάνη κατά ταξίδι ήταν 749€ για το 2003, 781€ για το 2004 και 785€ για το 2005, με μέση διάρκεια παραμονής τις 11,5, 11,3 και 11,4 ημέρες, αντίστοιχα, γεγονός που σημαίνει ότι η δαπάνη ανά διανυκτέρευση είναι 65,2€ για το 2003, 69,1€ για το 2004 και 69,0€ για το 2005. Από τη ζώνη αυτή μεγαλύτερη ημερήσια δαπάνη αντιστοιχεί στους Άγγλους (80,4€) και χαμηλότερη στους Σουηδούς (58,7€).
- Η ανά διανυκτέρευση δαπάνη στην Ελλάδα και την Ισπανία φτάνει τα 69,7€, ενώ συγκριτικά αναφέρεται ότι η αντίστοιχη δαπάνη στις υπόλοιπες ανταγωνίστριες χώρες είναι: στη Γαλλία είναι 55,4€, στην Ιταλία 81,1€ και στην Κύπρο 131,7€.
- Σημαντική διαφοροποίηση παρουσιάζεται στην τουριστική δαπάνη ανάλογα με το λόγο που ώθησε τον τουρίστα στο ταξίδι. Μεγαλύτερη συμβολή στο σύνολο των δαπανών έχουν τα ταξίδια αναψυχής (αποτελούν περίπου το 75% του συνόλου) και

τα επαγγελματικά ταξίδια (περίπου 10%). Τη μεγαλύτερη ημερήσια δαπάνη (2005) κατέχουν τουρίστες που ταξιδεύουν για επαγγελματικούς λόγους (86,8€, με ΜΔΠ 6 ημέρες), ακολουθούν τα ταξίδια για λόγους υγείας (77,5€, με ΜΔΠ 9 ημέρες), τα ταξίδια αναψυχής (72,0€, με ΜΔΠ 10,6 ημέρες), η επίσκεψη σε συγγενείς/ φίλους (54,4€, με ΜΔΠ 14,6 ημέρες) και τέλος τα ταξίδια για σπουδές (40,8€, με ΜΔΠ 31,1 ημέρες).

- Όσον αφορά στα πακέτα ταξιδιού, αυτά αντιπροσωπεύουν ποσοστό γύρω στο 1/3 επί της συνολικής ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων στην Ελλάδα την περίοδο 2003-2005, με το μεγαλύτερο ποσοστό να αντιστοιχεί σε χώρες ΕΕ-15 (35% το 2005). Η διάρκεια παραμονής των ταξιδιωτών με πακέτο είναι μικρότερη (9,9 ημέρες) από αυτή των μεμονωμένων ταξιδιωτών (10,9 ημέρες). Όσον αφορά στη δαπάνη μέσω τουριστικών πακέτων πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή διαχωρίζεται στη δαπάνη που καταβάλλεται στη χώρα προέλευσης και καταχωρείται στη συνέχεια στη χώρα προορισμού (τεκμαρτή δαπάνη) και στη δαπάνη που γίνεται απευθείας στον προορισμό. Δηλαδή, πρέπει από το συνολικό κόστος του ταξιδιού να αφαιρεθούν τα έξοδα μεταφοράς (εισιτήρια) και η πληρωμή διαφόρων προμηθειών, το ποσοστό της οποίας φτάνει στο 10%. Έτσι, παρατηρείται ότι η ημερήσια δαπάνη των μεμονωμένων τουριστών στον προορισμό είναι 63€/ ημέρα, σε σχέση με τη τεκμαρτή δαπάνη των ταξιδιωτών με πακέτο (55,5€/ ημέρα) προστιθέμενη στη λοιπή δαπάνη 36€/ ημέρα (σύνολο 91,5€/ ημέρα). Η κατά ταξίδι δαπάνη είναι μεγαλύτερη στους τουρίστες που ταξιδεύουν με πακέτο συγκριτικά με των μεμονωμένων τουριστών, ενώ η ΜΔΠ είναι 11 ημέρες για τους μεμονωμένους και 10 ημέρες για τους οργανωμένους τουρίστες.
- Τέλος, όσον αφορά στις δαπάνες (2005) ανά εθνικότητα παρατηρείται ότι στη ζώνη του ευρώ η ημερήσια δαπάνη των μεμονωμένων τουριστών είναι κατά μέσο όρο 59€ (ΜΔΠ 12,7 ημέρες), των Γερμανών 49,9€ (ΜΔΠ 15,6 ημέρες), των κατοίκων του Ηνωμένου Βασιλείου 71,3€ (ΜΔΠ 10,7 ημέρες) και των Ιταλών 68,7€ (ΜΔΠ 11 ημέρες). Παράλληλα, για τους οργανωμένους τουρίστες διαπιστώνεται ότι η ημερήσια δαπάνη των χωρών στις ζώνες του ευρώ είναι 84,3€ (τεκμαρτή 54€, λοιπή 30,3€) με ΜΔΠ 10,1 ημέρες, των Γερμανών 77,4€ (τεκμαρτή 51,3€, λοιπή 26,1€) με ΜΔΠ 11 ημέρες, των κατοίκων του Ηνωμένου Βασιλείου 94,3€ (τεκμαρτή 51,7€, λοιπή 42,6€) με ΜΔΠ 10,1 ημέρες και των Ιταλών 91,7€ (τεκμαρτή 61,6€, λοιπή 30,1€) με ΜΔΠ 8,9 ημέρες.

Σε ότι αφορά τους Έλληνες τουρίστες από στοιχεία που προέρχονται από την ετήσια έρευνα της ΕΣΥΕ (ΙΤΕΠ, Παυλόπουλος, 2007) προκύπτει ότι η μέση ημερήσια δαπάνη των ελλήνων για το 2005 ήταν 26,4€. Αυτή διαφοροποιείται ιδιαίτερα από τον τύπο καταλύματος αλλά και τη διάρκεια παραμονής:

- η μέση ημερήσια δαπάνη κυμαίνεται από 19,9€ όταν χρησιμοποιείται μη επαγγελματικό κατάλυμα, σε 34,9€ για μη ξενοδοχειακά τουριστικά καταλύματα (κυρίως ενοικιαζόμενα δωμάτια) και 62,4€ για ξενοδοχεία
- η μέση ημερήσια δαπάνη για ταξίδια 1-3 ημερών είναι 40,3€ για μη επαγγελματικά καταλύματα και 59,3€ για επαγγελματικά, ενώ τα ποσά διαμορφώνονται σε 18,0€ και 45,0€ αντίστοιχα για ταξίδια 4 ημερών και πάνω.

5.1.2 Τουριστική δαπάνη σε Σάμο και Ικαρία

Μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους για την ανάλυση των αποτελεσμάτων του τουρισμού στην τοπική οικονομία, είναι η τουριστική δαπάνη, αφού αποτελεί το ποσό των χρημάτων που έρχεται στο νησί ως αμοιβή των υπηρεσιών που προσφέρονται στους τουρίστες.

Η ανάλυση της τουριστικής δαπάνης στο νησί της **Σάμου** στηρίχθηκε στην εξής κατηγοριοποίηση μεταξύ ελλήνων και αλλοδαπών τουριστών (οργανωμένων και μη). Η κατηγοριοποίηση αυτή γίνεται γιατί ως βασικά κριτήρια διαφοροποίησης της δαπάνης θεωρήθηκαν η διάκριση μεταξύ ελλήνων και αλλοδαπών τουριστών και ο διαχωρισμός των δευτέρων μεταξύ αυτών που ταξίδεψαν μεμονωμένοι και αυτοί που ταξίδεψαν με group¹⁵.

Πίνακας 62: Μέσος όρος ατομικών ημερήσιων εξόδων σε € (2006)					
		Έλληνες	Δείγμα Ελλήνων	Αλλοδαποί	Δείγμα Αλλοδαπών
Μεμονωμένοι	εισιτήρια			195,54	13
	διαμονή	47,71	42	61,28	160
	φαγητό	43,02	48	52,42	191
	μετακινήσεις	24,73	22	23,79	139
	άλλα έξοδα	38,67	42	38,13	109
	Συνολικά ατομικά ημερήσια έξοδα	80,79	70	94,63	213
Μέσω πρακτορείου	Συνολικά ατομικά ημερήσια έξοδα	87,80	5	97,74	928

Πηγή: Στοιχεία Έρευνας

Από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτουν ότι μεταξύ των μεμονωμένων τουριστών οι αλλοδαποί τουρίστες δαπανούν στον προορισμό ανά ημέρα περισσότερα χρήματα από τους Έλληνες (94,63 έναντι 80,79€). Αυτό οφείλεται στην υψηλότερη δαπάνη των μεμονωμένων αλλοδαπών τουριστών τόσο στο κατάλυμα (61,28 έναντι 47,71€), όσο και στο φαγητό (52,42 έναντι 43,02€).

Η ημερήσια δαπάνη των τουριστών που ταξιδεύουν με group δεν είναι άμεσα συγκρίσιμη με τα παραπάνω στοιχεία μια και αυτή περιλαμβάνει. Και τα έξοδα μετακίνησης (δηλαδή το κόστος του charter) που είναι ενσωματωμένο στη τιμή του πακέτου που πλήρωσε ο οργανωμένος τουρίστας στην πατρίδα του. Εκτιμώντας (με βάση την βιβλιογραφία) ότι το εισιτήριο και οι προμήθειες του ΤΟ και του πρακτορείου

¹⁵ Ο αριθμός των ελλήνων οργανωμένων τουριστών είναι πολύ μικρός ώστε να είναι δυνατόν να βγουν συμπεράσματα για την κατηγορία αυτή των τουριστών.

που πούλησε το πακέτο δεν είναι λιγότερο από 30% της τιμής του πακέτου, τεκμαίρεται ότι η ημερήσια δαπάνη του οργανωμένου τουρίστα είναι 68,42€.

Πίνακας 63: Μέσος όρος ατομικής ημερησίας δαπάνης ανάλογα με τον τύπο καταλύματος (σε €)			
Τύπος καταλύματος	Ημερήσια Δαπάνη (Έλληνες)	Ημερήσια Δαπάνη (αλλοδαποί/ μεμ)	Ημερήσια Δαπάνη (αλλοδαποί/οργαν)
Ξενοδοχείο	89,13 (n=22)	102,38 (n=108)	101,18 (n=556)
Φιλοξενία	45,38 (n=18)	100,8 (n=10)	63,89 (n=3)
Ενοικιαζόμενο δωμάτιο	75,31 (n=21)	84,4 (n=92)	85,15 (n=347)
Εξοχικό	64,29 (n=5)	55,24 (n=5)	-

Πηγή: Στοιχεία Έρευνας

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει κάτι το αναμενόμενο: οι τουρίστες –ανεξάρτητα από την κατηγορία στην οποία ανήκουν- που επέλεξαν ως κατάλυμα το ξενοδοχείο είχαν ημερήσια δαπάνη υψηλότερη από εκείνους που έμειναν σε ενοικιαζόμενο δωμάτιο, στο εξοχικό τους (μικρός μη σημαντικός αριθμός απαντήσεων) ή φιλοξενήθηκαν.

Πίνακας 64: Συσχέτιση ύψους εισοδήματος τουριστών και ημερησίας δαπάνης			
Ετήσιο Εισόδημα Τουριστών	Ημερήσια Δαπάνη (Έλληνες)	Ημερήσια Δαπάνη (αλλοδαποί/ μεμ)	Ημερήσια Δαπάνη (αλλοδαποί/οργαν)¹⁶
Ετ< 15.000	61,1 (n=20)	71,52 (n=22)	86,66 / 60,66 (n=102)
15.000<Ετ<30.000	98,5 (n=28)	86,6 (n=55)	95,5 / 66,85 (n=238)
30.000<Ετ<45.000	87,96 (n=9)	83,77 (n=51)	101,68 / 71,18 (n=235)
45.000<Ετ<60.000	110,24 (n=2)	96,71 (n=40)	98,12 / 68,68 (n=137)
60.000<Ετ	112,5 (n=2)	138,7 (n=24)	105,82 / 74,07 (n=118)

Πηγή: Στοιχεία Έρευνας

Ο Πίνακας 64 μας δίνει δύο πληροφορίες:

- Η πρώτη αφορά το ύψος του εισοδήματος των τουριστών που επισκέπτεται τη Σάμο. Με βάση το δείγμα 78,7% των Ελλήνων που απάντησαν στη σχετική ερώτηση δήλωσαν εισόδημα κάτω από 30.000€ και το 32,8% κάτω από 15.000€. Σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς εισόδημα κάτω από 30.000€ δήλωσε το 40,1% των μη οργανωμένων και το 40,9% των οργανωμένων τουριστών, ενώ πάνω από 45.000€ δήλωσε το 33,3% και 30,7% των τουριστών αντίστοιχα. Από τα δεδομένα δεν προκύπτει σαφής διαφοροποίηση επιπέδου εισοδήματος μεταξύ οργανωμένων και μεμονωμένων αλλοδαπών τουριστών.

- Η δεύτερη αφορά τη συσχέτιση μεταξύ εισοδήματος και δαπάνης, δηλαδή κατά πόσο επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι η ύπαρξη υψηλότερου εισοδήματος, συνεπάγεται και υψηλότερη τουριστική δαπάνη. Πράγματι η συσχέτιση είναι πολύ υψηλή, ενώ φαίνεται ότι οι Έλληνες τουρίστες των μεσαίων-υψηλών εισοδημάτων (15-60.000€) ξοδεύουν περισσότερο χρήματα από τους αλλοδαπούς με αντίστοιχο εισόδημα, ιδιαίτερα τους οργανωμένους.

¹⁶ Ο δεύτερος αριθμός έχει προκύψει από την αφαίρεση του 30% της δαπάνης με βάση το σκεπτικό που αναλύθηκε προηγούμενα

Η ανάλυση της τουριστικής δαπάνης στο νησί της **Ικαρίας** στηρίχθηκε στην εξής κατηγοριοποίηση:

- δαπάνη μεταξύ ελλήνων και αλλοδαπών τουριστών
- δαπάνη ανά τύπο καταλύματος που διέμειναν

Τα αποτελέσματα σε αυτή την υποενότητα αποτελούν την πρώτη προσπάθεια καταγραφής των τουριστικών δαπανών στην Ικαρία. Προτού ξεκινήσει η ανάλυση των πινάκων, αξίζει να αναφερθεί ότι όλα τα έξοδα που έχουν καταγραφεί είναι ατομικά.

Όσον αφορά τη δαπάνη μεταξύ ελλήνων και ξένων τουριστών προέκυψε ότι ο μέσος όρος του συνολικού κόστους ταξιδιού για τους Έλληνες ήταν περίπου 652€ και ότι οι ημερήσιες τους δαπάνες έφταναν περίπου τα 42€. Οι αλλοδαποί τουρίστες φαίνεται ότι ξόδευαν περισσότερα χρήματα για τις διακοπές τους, αφού κατά μέσο όρο χάλασαν συνολικά 1.197€ για τη διαμονή τους, ενώ καθημερινώς ξόδευαν 57€.

Πίνακας 65: Μέσος όρος συνολικού κόστους ταξιδιού και ημερησίων δαπανών (σε €)		
	Μέσος όρος συνολικού κόστους	Μέσος όρος ημερησίων δαπανών
Έλληνες (n=80)	652,21	42,21
Ξένοι (n=43)	1197,30	56,85

Από τον παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι οι αλλοδαποί τουρίστες ξόδευαν καθημερινώς περισσότερα χρήματα (14,5€) από τους Έλληνες. Ο επόμενος πίνακας δείχνει σε ποιες επιμέρους κατηγορίες ξόδευαν οι ξένοι περισσότερα χρήματα σε σχέση με τους Έλληνες τουρίστες.

Όπως παρατηρούμε, οι καθημερινές δαπάνες διαμονής, φαγητού και ενοικίασης αυτοκινήτου είναι σχεδόν ίδιες και για τις δύο κατηγορίες. Τα επιπλέον 14€ που χάλαι ο ξένος τουρίστας δικαιολογούνται από την απόκλιση που παρατηρείται στα ημερήσια άλλα έξοδα (π.χ. αγορές). Ο ξένος τουρίστας φαίνεται ότι ξόδευε 9-10€ περισσότερα από τον Έλληνα για αγορές. Όπως είδαμε και στα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων το μεγαλύτερο ποσοστό των ξένων τουριστών είναι Αμερικάνοι (παραθεριστές), οι οποίοι τείνουν να κάνουν πολλές αγορές σε ενθύμια και σε είδη ένδυσης σπιτιού.

Πίνακας 66: Μέσος όρος καθημερινών δαπανών για Έλληνες και ξένους τουρίστες χωρισμένες σε κατηγορίες εξόδων (σε €)				
	Μέσος όρος δαπανών διαμονής ανά ημέρα	Μέσος όρος δαπανών Φαγητού ανά ημέρα	Μέσος όρος δαπανών ενοικίασης αυτοκινήτου ανά ημέρα	Μέσος όρος ημερησίων άλλων εξόδων
Έλληνες	23,98 (n=46)	18,60 (n=68)	20,18 (n=11)	14,06 (n=57)
Ξένοι	24,22 (n=27)	17,33 (n=36)	17,86 (n=7)	23,69 (n=29)

Ο πίνακας 67 αναλύει την ατομική ημερήσια δαπάνη Ελλήνων και ξένων τουριστών ανά τύπο καταλύματος. Συμπερασματικά οι Έλληνες τουρίστες που διαμένουν σε ξενοδοχεία ξοδεύουν περισσότερα χρήματα από τους υπόλοιπους τουρίστες που επιλέγουν κάποιο άλλο τύπο καταλύματος. Τα λιγότερα έξοδα, όπως ήταν αναμενόμενο, τα έχουν εκείνοι που κατασκηνώνουν στα χωράφια και τις παραλίες του νησιού. Σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες καταλυμάτων, οι αλλοδαποί τουρίστες ξοδεύουν περισσότερα χρήματα από τους Έλληνες, με μεγαλύτερη απόκλιση να εμφανίζεται στους τουρίστες που φιλοξενούνται και σε εκείνους που διαμένουν σε ενοικιαζόμενα δωμάτια. Από τον πίνακα προκύπτει ότι οι μοναδικές περιπτώσεις που οι Έλληνες χάλανε πιο πολλά χρήματα από τους ξένους είναι σε αυτούς που διαμένουν στο εξοχικό τους και στο κάμπινγκ, το συμπέρασμα αυτό όμως δεν είναι ασφαλή γιατί το δείγμα των αλλοδαπών τουριστών σε αυτές τις κατηγορίες είναι εξαιρετικά μικρό.

Πίνακας 67: Μέσος όρος ατομικού ημερησίου κόστους ανάλογα με τον τύπο καταλύματος (σε €)		
Τύπος καταλύματος	Μέσος όρος ατομικού ημερησίου κόστους (Έλληνες)	Μέσος όρος ατομικού ημερησίου κόστους (αλλοδαποί)
Ξενοδοχείο	58,93 (n=26)	65,56 (n=3)
Κάμπινγκ	13,62 (n=4)	12,5 (n=1)
Φιλοξενία	27,21 (n=11)	61,74 (n=7)
Ενοικιαζόμενο δωμάτιο	45,63 (n=21)	81,37 (n=22)
Εξοχικό	28,02 (n=16)	20 (n=1)

Αυτοί που φιλοξενούνται παρουσιάζονται να δαπανούν πολλά χρήματα σε αγορές. Συγκεκριμένα οι ξένοι τουρίστες χάλανε περίπου 45€ και οι Έλληνες 15€ ανά ημέρα σε υπηρεσίες που ξεφεύγουν από τις τυπικές και αναγκαίες, όπως είναι αυτή της διατροφής ή του καταλύματος. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι οι τουρίστες, ειδικότερα οι ξένοι, ακόμα κι αν και δεν έχουν ουσιαστικές δαπάνες ύπνου και τροφής, αφήνουν χρήματα στο νησί. Επίσης οι τουρίστες που επιλέγουν για τύπο καταλύματος το ξενοδοχείο, έχουν αρκετά μεγάλες δαπάνες και στην κατηγορία των άλλων εξόδων. Οι τουρίστες που επιλέγουν το κάμπινγκ έχουν λιγιστά έξοδα, με αποτέλεσμα πλην των χρημάτων των εισιτηρίων τους, να αφήνουν μηδαμινό κέρδος στο νησί. Επιπλέον οι Έλληνες που διαθέτουν εξοχικό, φαίνεται ότι δαπανούν σε αγορές περισσότερα χρήματα από τους υπόλοιπους Έλληνες τουρίστες.

Πίνακας 68: Μέσος όρος ατομικών ημερησίων άλλων εξόδων ανάλογα με τον τύπο καταλύματος (€)		
Τύπος καταλύματος	Μέσος όρος ατομικών ημερησίων άλλων εξόδων (Έλληνες)	Μέσος όρος ατομικών ημερησίων άλλων εξόδων (αλλοδαποί)
Ξενοδοχείο	15,58 (n=20)	23,00 (n=3)
Κάμπινγκ	2,67 (n=3)	3,00 (n=1)
Φιλοξενία	15,71 (n=7)	44,83 (n=6)
Ενοικιαζόμενο δωμάτιο	10,07 (n=15)	19,24 (n=17)
Εξοχικό	19,09 (n=11)	10,00 (n=1)

Έλληνες και ξένοι τουρίστες δήλωσαν πολύ ευχαριστημένοι από τα χρήματα που ξόδεψαν στο τόπο προορισμού τους.

Συμπερασματικά:

- **οι μεμονωμένοι τουρίστες φαίνεται να ξοδεύουν περισσότερα χρήματα τοπικά από τους οργανωμένους**
- **οι αλλοδαποί ξοδεύουν κατά μέσο όρο περισσότερο από τους Έλληνες εξ αιτίας του υψηλότερου εισοδήματός τους**
- **η ημερήσια δαπάνη στη Σάμο είναι υψηλότερη από την αντίστοιχη στην Ικαρία**
- **τα στοιχεία των ερευνών της Σάμου δεν συμφωνούν με εκείνα της έρευνας της Τράπεζας της Ελλάδας που δείχνουν ότι η δαπάνη των οργανωμένων τουριστών είναι σημαντικά υψηλότερη από εκείνη των μεμονωμένων ξένων τουριστών.**
- **Τα στοιχεία αναφορικά με την δαπάνη των ελλήνων τουριστών στη Σάμο φαίνεται να είναι υψηλότερα από εκείνα που προκύπτουν από την Έρευνα της ΕΣΥΕ.**

Με βάση τα παραπάνω θεωρείται απαραίτητο:

- να διασταυρωθεί το περιεχόμενο των ερευνών ώστε να διαπιστωθεί αν έχουν μεθοδολογικές διαφορές
- να γίνουν νέες έρευνες στη Σάμο και στην Ικαρία χωρίς τις αδυναμίες των προηγούμενων σε ότι αφορά την αντιπροσωπευτικότητα και το μέγεθος του δείγματος.

5.1.3 Οικονομική απόδοση ξενοδοχειακών επιχειρήσεων

Η εικόνα σε ότι αφορά την απόδοση του τουρισμού στην περιοχή υποδοχής δεν είναι ολοκληρωμένη μόνο με τα στοιχεία της δαπάνης των τουριστών σ' αυτήν, αλλά απαιτείται η προσέγγιση των στοιχείων απόδοσης των εμπλεκόμενων τουριστικών επιχειρήσεων.

Σε μια πρώτη φάση διενεργήθηκε έρευνα μεταξύ των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων της Σάμου. Στην έρευνα από το σύνολο των 125 ξενοδοχείων στα οποία στάλθηκε το ερωτηματολόγιο ανταποκρίθηκε ένας σχετικά χαμηλός αριθμός επιχειρήσεων (24) που δεν ξεπερνά το 20% του συνόλου γεγονός που δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων με βάση την ομαδοποίηση τους είτε ανά κατηγορία, είτε με το μέγεθος αφού αρκεί τα στοιχεία που έδωσαν 1 ή 2 μονάδες να ανατρέπουν τους μέσους όρους.

Πίνακας 69: Δείγμα Έρευνας Ξενοδοχείων ανά μέγεθος και κατηγορία					
Μέγεθος Μονάδων	Κατηγορία				Σύνολο
	1*	2**	3***	4****	
Οικογενειακό (1-20 κλ)	2	8	0	0	10
Μικρό (21-50 κλ)	0	2	2	0	4
Μεσαίο (51-100 κλ)	0	4	5	0	9
Μεγάλο (101- κλ)	0	0	0	1	1
Σύνολο	2	14	7	1	24

Πράγματι τα έσοδα ανά διανυκτέρευση και ανά δωμάτιο παρατηρούμε στους Πίνακες 70 - 71 ότι τα μικρού μεγέθους παρουσιάζουν τόσο για το 2005 όσο και για το 2006 τις υψηλότερες τιμές. Το γεγονός οφείλεται σε δυο ξενοδοχειακές μονάδες, που ενώ η πρώτη παρουσιάζει υψηλά έσοδα εμφανίζει πολύ λίγες διανυκτερεύσεις, μεγιστοποιώντας έτσι τον μέσο όρο και η δεύτερη παρόλο που είναι μικρού μεγέθους λειτουργεί όλο το έτος και είναι 3* γεγονός που σημαίνει περισσότερες παροχές και υπηρεσίες στους πελάτες της (μπαρ, εστιατόριο κτλ.) τουρίστες και μη που συνεπάγονται μεγαλύτερα έσοδα ανά διανυκτέρευση για την συγκεκριμένη μονάδα. Ανάλογα με την κατηγορία βλέπουμε ότι για το έτος 2005 τα ξενοδοχεία 1* και 3* εμφανίζουν μεγαλύτερα έσοδα ανά διανυκτέρευση από αυτό των 4 αστέρων ενώ το 2006 έχουν μια πιο ομοιόμορφη κατανομή παρόλο που αυτά των 3* πάλι έχουν υψηλότερες τιμές.

Πίνακας 70: Απόδοση δωματίου και διανυκτέρευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου				
Μέγεθος Μονάδων	Απόδοση δωματίου		Απόδοση διανυκτέρευσης	
	2005	2006	2005	2006
Οικογενειακό	1.923,7	2.360,9	27	20
Μικρό	8.146,2	8.214,8	87	85
Μεσαίο	5.649,2	6.614,5	38	48
Μεγάλο	12.275,3	14.026,16	46	50

Πίνακας 71: Απόδοση δωματίου και διανυκτέρευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου				
Κατηγορία	Απόδοση δωματίου		Απόδοση διανυκτέρευσης	
	2005	2006	2005	2006
1*	3.213,6	4.835,7	55	33
2**	3.173,0	3.837,0	36	40
3***	7.125,8	7.270,2	54	55
4****	12.275,3	14.026,16	46	49

Στον πίνακα 72 βλέπουμε την μέση τιμή ενός (standard) τυπικού δίκλινου δωματίου στη χαμηλή και την υψηλή περίοδο ανά κατηγορίες πελατών κατά το έτος 2006. Εντύπωση παρουσιάζει το γεγονός ότι μέσω allotment οι τιμές της χαμηλής περιόδου στα κατηγορίας 2 και 3 αστέρων κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα και ότι κατά την υψηλή περίοδο τα 2 αστέρων κατορθώνουν να έχουν υψηλότερες τιμές από αυτά των τριών. Γεγονός πάντως αποτελεί ότι οι τιμές allotment είναι σε πολλές περιπτώσεις χαμηλότερες κατά 50% από αυτές για τους μεμονωμένους πελάτες.

Πίνακας 72: Μέση τιμή ανά κατηγορία								
	1*		2**		3***		4****	
	Χαμηλή	Υψηλή	Χαμηλή	Υψηλή	Χαμηλή	Υψηλή	Χαμηλή	Υψηλή
Μεμονωμένοι	38	48	44	61	71	92	250	315
Internet			37	54	46	68	250	315
Business			36	50	45	66	250	315
Πρακτορείο εσωτερικού			33	48	59	84	225	284
Allotment	21	35	32	46	32	39		
Guarantee			20	20				
Request			45	70	45	70		

Παρά την επιφύλαξη των ξενοδόχων στο να δώσουν πλήρη οικονομικά δεδομένα, από τη σύγκριση των περιορισμένων στοιχείων που έχουμε στη διάθεση μας προκύπτει ότι η απόδοση ανά κλίνη για το 2006 όχι μόνο απέχει πολύ από την τιμή πόρτας, αλλά σε ότι αφορά τα ξενοδοχεία 1 και 2* βρίσκεται ανάμεσα στην υψηλή και χαμηλή τιμή που δίνουν οι ΤΟ με συμβόλαια allotment. Το γεγονός αυτό δείχνει την εξάρτηση τους από τα οργανωμένα ταξίδια. Το ξενοδοχείο των 4* αν και δεν δήλωσε τιμές και είδος συμβολαίων, φαίνεται από τη πολύ χαμηλή απόδοση ανά διανυκτέρευση ότι –αν τα δηλωθέντα στοιχεία είναι σωστά- έχει συμβόλαια με πολύ χαμηλές τιμές (15% της τιμής πόρτας!!!).

5.2 Απασχόληση – Εργατικό δυναμικό

5.2.1 Γενικά

Η έρευνα του ΣΕΤΕ για την απασχόληση στον τουριστικό κλάδο έδειξε ότι:

- Εάν συνυπολογιστούν οι διαφορετικοί τύποι απασχόλησης το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών στον Ελληνικό Τουρισμό είναι ίσο με αυτό των αντρών (50%-50%). Υπάρχουν όμως σαφείς ποιοτικές διαφορές σε ότι αφορά: (α) τις θέσεις εργασίας όπου οι γυναίκες σπάνια καταλαμβάνουν τις υψηλότερες ιεραρχικά θέσεις (Ξενοδοχεία- Πρακτορεία). (β) Το είδος της απασχόλησης όπου οι άνδρες είναι περισσότεροι στην πλήρη απασχόληση σε Ξενοδοχεία και Πρακτορεία. (γ) Την μερική απασχόληση (κυρίως σε οικογενειακού τύπου επιχειρήσεις διάφορων ειδών), όπου οι γυναίκες πλειοψηφούν. (δ) Την συγκρότηση ενός αριθμού «γυναικείων» επαγγελματών ή θέσεων εργασίας (ιδιαίτερα στα ξενοδοχεία) πχ. Ξεναγός, Ανιματέρ, Οροφοκόμος κ.λπ. (ε) Την σταθερότητα στην απασχόληση, όπου οικογενειακοί λόγοι, καθώς και η εποχικότητα των τουριστικών επαγγελματών σε συνδυασμό

- συχνά με τις σκληρές συνθήκες εργασίας οδηγούν πολλές γυναίκες (συχνά εκπαιδευμένες στα τουριστικά επαγγέλματα) σε άλλους κλάδους απασχόλησης.
- Η κατά ηλικία κατανομή των εργαζομένων δεν έχει διερευνηθεί συστηματικά στην χώρα μας. Με βάση τις απογραφές πληθυσμού (Χαρακτηριστικά απασχόλησης) του 1961, 1971, 1981, 1991, της ΕΣΥΕ εκτιμάται ότι η κατανομή αυτή σε ό,τι αφορά στους εργαζόμενους στο «Εμπόριο –Εστιατόρια –Ξενοδοχεία» (σύμφωνα με την κλαδική κατανομή της ΕΣΥΕ) έχει ως ακολούθως (διαχρονικά) για τρεις βασικές ομάδες ηλικιών: 18-35 ετών (35%-45% των απασχολούμενων), 36-55 ετών (30%-40%) των απασχολούμενων, και 56 ετών και άνω (15%-25% των απασχολούμενων). Η κατανομή αυτή μπορεί να θεωρηθεί απλώς ενδεικτική ορισμένων τάσεων σχετικών με την ηλικία των απασχολούμενων στον τουρισμό. Σε αυτό το πλαίσιο και σε συνδυασμό και με εκτιμήσεις από έρευνες σε τουριστικές περιοχές καταλήγουμε στις εξής επισημάνσεις: (α) Η ηλικιακή σύνθεση των άμεσα απασχολούμενων στον Τουρισμό εμφανίζεται –διαχρονικά- «νεανικότερη» από τους περισσότερους κλάδους του Πρωτογενή Τομέα (Γεωργο-κτηνοτροφία) και του Δευτερογενή Τομέα (Βιομηχανία). (β) Η δυναμική αυτή εικόνα –η οποία πιθανότατα είναι και δυναμικότερη εάν συνεκτιμηθεί και η έμμεση απασχόληση – επηρεάζεται βέβαια και από το γεγονός ότι ένα υψηλό ποσοστό απασχολούμενων στον Τουρισμό, όπως έχει επισημανθεί από μελέτες και έρευνες, εγκαταλείπει τον κλάδο (συνήθως στην μεσαία ομάδα ηλικιών) στρεφόμενο σε άλλα επαγγέλματα. (γ) Σε κάθε περίπτωση η ηλικιακή σύνθεση λαμβανομένων υπόψη και των ιδιαιτεροτήτων και απαιτήσεων των τουριστικών επαγγελμάτων κρίνεται ικανοποιητική.
 - Η κατανομή της απασχόλησης κατά Νομούς και Περιφέρειες σχετίζεται άμεσα με παραμέτρους όπως: η ελκυστικότητα της περιοχής με βάση τους υπαρκτούς τουριστικούς της πόρους, η παράδοση της περιοχής ως τουριστικού προορισμού, η χωρική συγκέντρωση των υποδομών και υπηρεσιών, η κατανομή των επενδύσεων και η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, η σταθερότητα της ζήτησης των τουριστών. Συνεκτιμώντας και αυτούς τους παράγοντες η γεωγραφική κατανομή της απασχόλησης (άμεσης και έμμεσης στην περίοδο 1980-2000 έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: α) Σε ποσοστό που πλησιάζει και συχνά ξεπερνάει το 80% συγκεντρώνεται σε ένα σχετικό μικρό αριθμό παραθαλάσσιων και νησιωτικών Νομών καθώς και στους Νομούς με τα δυο μεγαλύτερα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη). Οι Νομοί αυτοί είναι: Αττικής, Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικής, Καβάλας, Πιερίας, Μαγνησίας, Κέρκυρας, Κεφαλονιάς, Ζακύνθου, Αργολίδας, Σάμου, Λέσβου, Κυκλάδων, Δωδεκανήσου, Χανίων, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Ηρακλείου. β) Οι Νομοί με την υψηλότερη μέση ετήσια απασχόληση είναι αυτοί της Αττικής, Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικής, Κέρκυρας, Δωδεκανήσου, Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου, Χανίων και Κυκλάδων. γ) Την τελευταία ιδιαίτερα δεκαετία παρατηρείται ότι οι Νομοί στους οποίους συγκεντρώνεται και το μεγαλύτερο ποσοστό της απασχόλησης (Νομοί Κρήτης, Κέρκυρας, Κυκλάδων, Δωδεκανήσου, Χαλκιδικής κ.λπ.) μπορούν να καλύψουν σχεδόν εξ ολοκλήρου τις ανάγκες γι' αυτό το εργατικό δυναμικό από τον ίδιο τον Νομό από την ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια όπου ανήκουν. δ) Σε πολλούς τουριστικούς Νομούς πάντως παρατηρείται ότι το υψηλό ποσοστό της ειδικευμένης και εποχικής απασχόλησης καλύπτεται από εργατικό δυναμικό προερχόμενο από τα μεγάλα αστικά κέντρα. ε) Η απασχόληση στον Τουρισμό έχει συμβάλει άμεσα –σύμφωνα με πολλές έρευνες και μελέτες- στη δυναμική ανάπτυξη πολλών Νομών, ιδιαίτερα μετά το 1980.

- Το εκπαιδευτικό επίπεδο των απασχολούμενων στον Ελληνικό τουρισμό αποτελεί έναν δείκτη ο οποίος συνδέεται άμεσα με την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Με βάση την ανάλυση μας για το κρίσιμο αυτό ζήτημα επισημαίνουμε τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού επιπέδου των απασχολούμενων στον Τομέα: α) Ο συνολικός αριθμός των αποφοίτων διαφορετικών τύπων και βαθμίδων Σχολών Τουρισμού (ελληνικών και ξένων) στην περίοδο 1970- 2000 εκτιμάται ότι κυμαίνεται στις 30-35 χιλ. άτομα. Μια πλήρη πάντως και λεπτομερής καταγραφή του αριθμού των αποφοίτων αυτών των Σχολών δεν έχει γίνει με αποτέλεσμα να μην υπάρχει και μια σαφής εικόνα από ποιες Σχολές κυρίως προέρχονται αυτοί. Με βάση τον αριθμό των σπουδαστών και των σχολών μπορούμε να θεωρήσουμε σε κάθε περίπτωση ότι ένα ποσοστό περίπου 70% αυτού του αριθμού προέρχεται από τις ΣΤΕ (Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια) και τα ΤΕΙ. β) Ένα υψηλό ποσοστό αυτών των αποφοίτων ετεροαπασχολείται όπως επισημαίνουν οι μελέτες για θέματα απασχόλησης και εκπαίδευσης. Το ποσοστό αυτό εκτιμάται σε 30% έως 40 % του συνόλου των αποφοίτων χωρίς να υπάρχουν επαρκή στοιχεία ως προς το αν αυξάνεται ή μειώνεται τα τελευταία χρόνια. γ) Το μεγάλο ποσοστό των αποφοίτων έχει αποκτήσει ειδικεύσεις σχετικά με θέσεις εργασίας στα Ξενοδοχεία και ένα μικρό ποσοστό στα Πρακτορεία. Υπάρχουν σύμφωνα και με διεθνείς έρευνες πολλές και σημαντικές ελλείψεις σε θέσεις εργασίας σχετικές τόσο με την λειτουργία του Ιδιωτικού Τομέα του Τουρισμού όσο και με την Σχεδίαση, τον Προγραμματισμό και τη Διαχείριση της Τουριστικής Ανάπτυξης. δ) Η συνολική απασχόληση -αποφοίτων τουριστικών σχολών- στον κλάδο των πάσης φύσεως καταλυμάτων και στα Πρακτορεία που λειτουργούν σε 12μηνιαία ή εποχιακή βάση εκτιμάται ότι κυμαίνεται στο 20% έως 30% των αναγκών σε ειδικευμένο προσωπικό. Το υπόλοιπο ποσοστό καλύπτεται από αποφοίτους Πανεπιστημιακών Τμημάτων ή άλλων μη Τουριστικών Σχολών (π.χ. Οικονομολόγοι, Διοίκησης Επιχειρήσεων κ.ά.), από εκπαιδευμένους σε Τουριστικές Σχολές οι οποίοι κάνουν την πρακτική τους άσκηση, καθώς και από ανειδίκευτο προσωπικό. Είναι βέβαια προφανές ότι τα ξενοδοχεία των υψηλών κατηγοριών και τα οργανωμένα πρακτορεία έχουν τα υψηλότερα ποσοστά αποφοίτων τουριστικών σχολών. ε) Ο αριθμός όσων διαθέτουν μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών στον Τουρισμό είναι επίσης μικρός εκτιμάται ότι κυμαίνεται στα 250 με 300 άτομα η πλειοψηφία των οποίων έχει αποκτήσει την μεταπτυχιακή τους ειδίκευση σε Αγγλικά Πανεπιστήμια.

Τα αποτελέσματα αυτά προκύπτουν από την ανάλυση των παρακάτω δεδομένων.

Πίνακας 73: Εκτιμώμενη απασχόληση στον ξενοδοχειακό κλάδο, 1993									
Κατηγορίες	Συνεχούς λειτουργίας		Εποχιακής λειτουργίας		Σύνολο		Κατανομή % απασχόλησης		
	Κλίνες	Απασχολούμενοι	Κλίνες	Απασχολούμενοι	Κλίνες	Απασχολούμενοι	Συνεχούς λειτουργίας	Εποχιακής λειτουργίας	Σύνολο
Ξενοδ. Πολυτελείας	9980	3780	12250	5930	22230	9710	38,9	61,1	100,0

A' τάξης	21530	7700	86228	25400	107758	33100	23,3	76,7	100,0
B' τάξης	28640	8140	86011	23530	114651	31670	25,7	74,3	100,0
Γ' τάξης	38880	9000	90754	21000	129634	30000	30,0	70,0	100,0
Δ-Ε' τάξης	21570	2500	26429	3080	47999	5580	44,8	55,2	100,0
Σύνολο	120600	31220	301672	78940	422272	110060	28,3	71,7	100,0
Λοιπά Καταλύματα	23110	2670	54224	6270	77334	8940	29,9	70,1	100,0
Γενικό Σύνολο	143710	33790	355896	85210	499606	119000	28,4	71,6	100,0

Πηγή: ΣΕΤΕ, 2001.

Κατηγορία	Συνεχούς λειτουργίας				Εποχιακής λειτουργίας				Σύνολο			
	Σύνολο	Στελέχη	Ειδικευμένο προσωπικό	Βοηθητικό προσωπικό	Σύνολο	Στελέχη	Ειδικευμένο προσωπικό	Βοηθητικό προσωπικό	Σύνολο	Στελέχη	Ειδικευμένο προσωπικό	Βοηθητικό προσωπικό
Ξενοδ. Πολυτελείας	3780	1020	2000	760	5930	1600	1950	2380	9710	2620	3950	3140
A' τάξης	7700	1690	4460	1550	25400	5580	9650	10170	33100	7270	14110	11720
B' τάξης	8140	1700	4800	1640	23530	4940	9170	9420	31670	6640	13970	11060
Γ' τάξης	9000	1620	5580	1800	21000	3780	8820	8400	30000	5400	14400	10200
Δ-Ε' τάξης	2500	350	1650	500	3080	350	1350	1380	5580	700	3000	1880
Σύνολο	31120	6380	18490	6250	78940	16250	30940	31750	110060	22630	49430	38000
Λοιπά Καταλύματα	2670	370	1770	530	6270	700	2800	2770	8940	1070	4570	3300
Γεν. Σύνολο	33790	6750	20260	6780	85210	16950	33740	34520	119000	23700	4000	41300

Πηγή: ΣΕΤΕ, 2001

Κατηγορίες - φορείς	Σύνολο	Ειδικευμένα άτομα	ποσοστό %	Ανειδίκευτα άτομα	ποσοστό %
Ξενοδοχειακά καταλύματα	119000	77700	65,29	41300	34,71
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	93000	13000	13,98	80000	86,02
Campings	4000	2200	55,00	1800	45,00
Κρουαζιερόπλοια	7500	4500	60,00	3000	40,00
Θαλαμηγά σκάφη	6500	6000	92,31	500	7,69

Λοιπά (Τουριστικά Ταξιδιωτικά γραφεία, Ενοικιάσεις αυτοκινήτων)	23000	20700	90,00	2300	10,00
Σύνολο	253000	124100	49,05	128900	50,95
Κατανομή %	100	49,1	49,10	50,9	50,90

Πηγή: ΣΕΤΕ, 2001

Πίνακας 76: Άμεση απασχόληση στον τουρισμό, 1993				
Καταλύματα, φορείς	Κλίνες	Απασχολούμενοι	κλίνες/ απασχ.	ποσοστό %
Ξενοδοχειακά καταλύματα (ξενοδοχεία, επιπλ. διαμερίσματα, ξενώνες, οικοτροφεία)	499600	119000	4,20	41,3
Ενοικιαζόμενα δωμάτια (δηλωμένα και μη)	1100000	93000	11,83	32,07
Campings (θέσεις)	7500	4000	1,88	1,38
Κρουαζιερόπλοια	12200	7500	1,63	2,59
Θαλαμηγά σκάφη	32300	6500	4,97	2,24
Λοιπά (Τουρ. Γραφεία, μεταφορικά μέσα, Δημ. Υπηρεσίες)	-	60000		20,69
Σύνολο	1651000	290000	5,69	100

Πηγή: ΣΕΤΕ, 2001.

5.2.2 Απασχόληση στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις της Σάμου

Ως προς την κοινωνική διάσταση το ενδιαφέρον μας εστιάζεται κυρίως σε δεδομένα που αφορούν στην απασχόληση και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της(φύλο, εκπαίδευση, εντοπιότητα, κ.τ.λ.) καθώς και την μέση απασχόληση ανά μονάδα και κλίνες των ξενοδοχείων. Στο παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται το σύνολο των εργαζόμενων όπως κατανέμεται στα τέσσερα μεγέθη ξενοδοχείων με βάση την έρευνα που έγινε στις μονάδες της Σάμου.

Πίνακας 77: Εργαζόμενοι ανά μέγεθος ξενοδοχείου		
Μέγεθος Ξενοδοχείου	Δείγμα Εργαζομένων	Εργαζόμενοι % επί του Συνόλου
Οικογενειακά	29	6.9%
Μικρό	38	9.1%
Μεσαίο	182	43.4%
Μεγάλο	170	40.6%
Σύνολο	419	100.0%

Παρατηρούμε ότι παρόλο που το σύνολο των οικογενειακών και μεσαίων ξενοδοχειακών μονάδων είναι σχεδόν ίσο (10 κα 9 περιπτώσεις αντίστοιχα), παρουσιάζουν σημαντική διαφορά όσον αφορά το ποσοστό των εργαζομένων που απασχολούνται σε αυτά. Στα μεν οικογενειακά ξενοδοχεία απασχολούνται 29 άτομα δηλαδή το 6.9% της συνολικής απασχόλησης του δείγματος ενώ στα μεσαία κατηγορίας 182 άτομα με ποσοστό 43.4% επί του συνόλου.

Από το σύνολο των εργαζομένων όπως παρατηρούμε στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 78) το 41.3% απαρτίζουν μόνιμοι απασχολούμενοι (εργάζονται όλους τους μήνες που λειτουργεί η μονάδα), το 54,7% εποχικοί και μόλις 4,1% είναι έκτακτοι. Παρατηρούμε ότι στα μικρού μεγέθους ξενοδοχεία οι εποχικοί εργαζόμενοι καταλαμβάνουν μόλις το 21.1%, σε αντίθεση με τα οικογενειακού, μεσαίου και μεγάλου μεγέθους που εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης εποχικών εργαζομένων.

Πίνακας 78: Τύπος εργαζομένων ανά μέγεθος ξενοδοχείου					
		Τύπος εργαζομένων			Σύνολο
Μέγεθος Ξενοδοχείου		Μόνιμοι	Εποχικοί	Έκτακτοι	
Οικογενειακό	N	15	13	1	29
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	51.7%	44.8%	3.4%	100.0%
	% επί του Συνόλου	3.6%	3.1%	.2%	6.9%
Μικρό	N	30	8	0	38
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	78.9%	21.1%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	7.2%	1.9%	.0%	9.1%
Μεσαίο	N	103	63	16	182
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	56.6%	34.6%	8.8%	100.0%
	% επί του Συνόλου	24.6%	15.0%	3.8%	43.4%
Μεγάλο	N	25	145	0	170
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	14.7%	85.3%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	6.0%	34.6%	.0%	40.6%
Σύνολο	N	173	229	17	419
	% επί του Συνόλου	41.3%	54.7%	4.1%	100.0%

Οι γυναίκες εργαζόμενες στις ξενοδοχειακές μονάδες της Σάμου, όπως παρατηρούμε στον επόμενο πίνακα, ανεξαρτήτως του μεγέθους και της κατηγορίας των μονάδων, υπερτερούν σημαντικά σε σχέση με τους άνδρες εργαζομένους. Τα ποσοστά της γυναικείας απασχόλησης ξεκινούν από 60% στις μεγάλες μονάδες και φτάνουν το

70,4% στις οικογενειακές. Τα αντίστοιχα ποσοστά των ανδρών είναι 40% στις μεγάλες μονάδες και 29,6% στις οικογενειακές.

Πίνακας 79: Φύλο Εργαζομένων ανά Μέγεθος Ξενοδοχείου				
		Φύλο		Σύνολο
Μέγεθος Ξενοδοχείου		Γυναίκες	Άνδρες	
Οικογενειακό	N	19	8	27
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	70.4%	29.6%	100.0%
	% επί του Συνόλου	5.1%	2.2%	7.3%
Μικρό	N	20	10	30
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	66.7%	33.3%	100.0%
	% επί του Συνόλου	5.4%	2.7%	8.1%
Μεσαίο	N	88	56	144
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	61.1%	38.9%	100.0%
	% επί του Συνόλου	23.7%	15.1%	38.8%
Μεγάλο	N	102	68	170
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	60.0%	40.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	27.5%	18.3%	45.8%
Σύνολο	N	229	142	371
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	61.7%	38.3%	100.0%
	% επί του Συνόλου	61.7%	38.3%	100.0%

Όσον αφορά την εντοπιότητα των εργαζομένων, από τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι εμφανές ότι οι ξενοδοχειακές μονάδες της Σάμου προτιμούν να απασχολούν άτομα τα οποία είναι από το νησί ή μένουν μόνιμα σε αυτό. Τα αντίστοιχα ποσοστά κυμαίνονται από το 60.4% στα μεσαίου μεγέθους ξενοδοχεία και φτάνουν το 85,3% στις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες. Από το σύνολο των εργαζομένων το 61,3% είναι Έλληνες, με τις μεσαίου και μεγάλου μεγέθους μονάδες να εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά στην απασχόληση Ελλήνων απασχολούμενων.

Σε αυτό το σημείο μπορούμε να υποθέσουμε ότι το υπόλοιπο 38,7% των εργαζομένων είναι αλλοδαποί, και το 27% δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής ποσοστά σχετικά υψηλά, που δηλώνουν ότι σημαντικό ποσοστό από το εισόδημα

των εργαζομένων καταναλώνεται εκτός νησιού και ίσως εκτός Ελλάδας, γεγονός αρνητικό για την τοπική και εθνική οικονομία, καθώς οι παράγωγες¹⁷ οικονομικές επιπτώσεις ελαχιστοποιούνται. Τέλος όσον αφορά τα ποσοστά των εργαζομένων που αποτελούν μέλη της οικογένειας, παρατηρούμε ότι μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζουν τα οικογενειακά και τα μικρού μεγέθους ξενοδοχεία, γεγονός αναμενόμενο, με ποσοστά 55,2% και 21,1% ενώ οι άλλες δυο κατηγορίες παρουσιάζουν πολύ μικρότερα ποσοστά. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε πως διαμορφώνονται τα ποσοστά:

Πίνακας 80: Εντοπιότητα Εργαζομένων ανά Μέγεθος Ξενοδοχείου				
Μέγεθος Ξενοδοχείου		Έλληνες Εργαζόμενοι	Μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής	Μέλη οικογένειας
Οικογενειακό	N	17	20	16
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	58.6%	69.0%	55.2%
	% επί του Συνόλου	4.1%	4.8%	3.8%
Μικρό	N	8	31	8
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	21.1%	81.6%	21.1%
	% επί του Συνόλου	1.9%	7.4%	1.9%
Μεσαίο	N	70	110	16
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	38.5%	60.4%	8.8%
	% επί του Συνόλου	16.7%	26.3%	3.8%
Μεγάλο	N	162	145	2
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	95.3%	85.3%	1.2%
	% επί του Συνόλου	38.7%	34.6%	.5%
Σύνολο	N	257	306	42
	% επί του Συνόλου	61.3%	73.0%	10.0%

Από το σύνολο των εργαζομένων (πίνακας 81) βλέπουμε ότι η πλειοψηφία των εργαζομένων που εργάζονται σε ξενοδοχειακές μονάδες ανεξαρτήτου του μεγέθους τους, είναι άτομα που έχουν είτε βασική είτε μέση εκπαίδευση με ποσοστά 32% και 29,4% αντίστοιχα. Σε παρόμοια ποσοστά κυμαίνονται τα άτομα που έχουν ανώτερες/ ανώτατες σπουδές και αυτά που έχουν τελειώσει κάποια τουριστική σχολή (15,5% και 15% αντίστοιχα). Αξίζει να επισημάνουμε ότι η πλειοψηφία των ατόμων που έχουν

¹⁷ Ζήτηση που δημιουργούν τα εισοδήματα που δημιουργεί ο τουρισμός δηλαδή οι δαπάνες που προέρχονται από τα εισοδήματα που δημιουργούνται.

ανώτερη/ ανώτατη(8,1%) και τουριστική εκπαίδευση(12,2%) απασχολούνται στα ξενοδοχεία μεγάλου μεγέθους ενώ στα οικογενειακά, μικρά και μεσαία η πλειοψηφία των εργαζομένων έχουν βασική ή μέση εκπαίδευση.

Πίνακας 81: Εκπαίδευση Εργαζομένων ανά Μέγεθος Ξενοδοχείου						
Εκπαίδευση		Μέγεθος Ξενοδοχείου				Σύνολο
		Οικογενειακό	Μικρό	Μεσαίο	Μεγάλο	
Βασική	N	11	4	68	51	134
	% επί του Συνόλου	2.6%	1.0%	16.2%	12.2%	32.0%
Μέση	N	11	21	57	34	123
	% επί του Συνόλου	2.6%	5.0%	13.6%	8.1%	29.4%
Ανώτερη / Ανώτατη	N	2	5	24	34	65
	% επί του Συνόλου	.5%	1.2%	5.7%	8.1%	15.5%
Μεταπτυχιακό	N	0	5	1	0	6
	% επί του Συνόλου	.0%	1.2%	.2%	.0%	1.4%
Τεχνολογική	N	0	1	2	0	3
	% επί του Συνόλου	.0%	.2%	.5%	.0%	.7%
Τουριστική	N	2	2	8	51	63
	% επί του Συνόλου	.5%	.5%	1.9%	12.2%	15.0%
Κενά	N	3	0	22	0	25
	% επί του Συνόλου	.7%	.0%	5.3%	.0%	6.0%
Σύνολο	N	29	38	182	170	419
	% επί του Συνόλου	6.9%	9.1%	43.4%	40.6%	100.0%

Από το σύνολο των εργαζομένων μόλις το 9,1% των εργαζομένων έχει παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο κατάρτισης σχετικό με το αντικείμενο της εργασίας τους (Πίνακας 82). Η πλειοψηφία των ατόμων αυτών είναι από τα οικογενειακά και τα μικρά ξενοδοχεία, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κανένα από τα άτομα που απασχολούνται στο μεγάλο μεγέθους ξενοδοχείο δεν έχει παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο. Βέβαια θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι επειδή στο μεγάλο ξενοδοχείο τα ποσοστά ατόμων που έχουν τουριστική και ανώτερη εκπαίδευση είναι υψηλά τα άτομα αυτά έχουν ήδη καταρτιστεί πάνω στο αντικείμενο της εργασίας τους σε αντίθεση με τους απασχολούμενους της οικογενειακής και μικρής κατηγορίας που έχουν κατά κύριο λόγο βασική και μέση εκπαίδευση και άρα καθόλου κατάρτιση πάνω στο αντικείμενο της εργασίας τους.

Πίνακας 82: Εργαζόμενοι που έχουν παρακολουθήσει σεμινάριο επαγγελματικής κατάρτισης σχετικό με το αντικείμενο εργασίας τους ανά μέγεθος ξενοδοχείου			
Οικογενειακό	N		7
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	24.1%	
	% επί του Συνόλου	1.7%	
Μικρό	N		13
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	34.2%	
	% επί του Συνόλου	3.1%	
Μεσαίο	N		18
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	9.9%	
	% επί του Συνόλου	4.3%	
Μεγάλο	N		0
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	
	% επί του Συνόλου	.0%	
Σύνολο	N		38
	% επί του Συνόλου	9.1%	

Άλλος ένας ιδιαίτερα ενδιαφέρων δείκτης αφορά στους εργαζόμενους που απασχολούνται ανά κλίνη. Στους παρακάτω πίνακες (83-84) παρουσιάζονται οι τιμές αυτές για το σύνολο των εργαζομένων ασχέτως με το αν ήταν μόνιμοι, εποχιακοί ή έκτακτοι απασχολούμενοι. Εξετάζοντας τα αποτελέσματα ανά κατηγορία η μέση απασχόληση ανά κλίνη δεν διαφέρει σημαντικά στα κατηγορίας δύο και τριών αστέρων. Φαίνεται πως το μέγεθος της μονάδας διαδραματίζει σημαντικότερο ρόλο από την κατηγορία. Στα τεσσάρων αστέρων ο σχετικός δείκτης είναι υψηλότερες, αφού η μέση απασχόληση ανά κλίνη είναι 0.29. Τα ίδια ισχύουν και στην ανάλυση ανά μέγεθος.

Πίνακας 83: Μέση απασχόληση ανά κλίνη ανά μέγεθος						
μέγεθος ξενοδοχείου	Αριθμός δωματίων	Αριθμός ξενοδοχείων	Εργαζόμενοι	σύνολο κλινών	% ξενοδοχείων	Μέση απασχόληση ανά κλίνη
οικογενειακό	1 – 20	10	29	317	41.7%	0.09
μικρό	21 – 50	4	38	284	20.8%	0.13
μεσαίο	51 – 100	9	182	1205	37.5%	0.15
μεγάλο	101 -	1	170	582	4.2%	0.29

Πίνακας 84: Μέση απασχόληση ανά κλίνη ανά κατηγορία					
Κατηγορία	Αριθμός ξενοδοχείων	Εργαζόμενοι	σύνολο κλινών	% ξενοδοχείων	Μέση απασχόληση ανά κλίνη
1*	2	15	178	41.7%	0.08
2**	14	150	991	20.8%	0.15
3***	7	84	637	37.5%	0.13
4****	1	170	582	4.2%	0.29

5.3. Περιβαλλοντικές πιέσεις

5.3.1 Γενικά

Οι περιβαλλοντικές πιέσεις που προέρχονται από τον τουρισμό είναι δύο ειδών:

- **οι μόνιμες που προέρχονται από τη δημιουργία υποδομών και ανωδομών τουριστικού χαρακτήρα, αλλά και των γενικών υποδομών που χρησιμοποιούνται από τον τουρισμό¹⁸.** Οι κατασκευές αυτές αλλάζουν τις χρήσεις γης «αστικοποιώντας» το περιβάλλον δημιουργώντας επιπτώσεις τόσο στο τοπίο (σε ό,τι αφορά στις εκτός οικισμών περιοχές), όσο και στην ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος (εντός οικισμού παρεμβάσεις).
- **τις εποχικές που προέρχονται από τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων κάθε φύσης και αφορούν στην κατανάλωση νερού και ενέργειας, την παραγωγή υγρών, στερεών και αέριων αποβλήτων, αλλά και θορύβου.**

Σε ό,τι αφορά στις μόνιμες πιέσεις για περιβαλλοντικές αλλαγές η σημαντικότερη αφορά τις αλλαγές χρήσεων γης που έχουν ως συνέπεια η ανάπτυξη τουριστικών υποδομών και δραστηριοτήτων. Αυτή αφορά:

- **την κατασκευή τουριστικών ανωδομών** (καταλύματα, εστιατόρια...), που συνήθως γίνεται με ανέγερση νέων κτιρίων. Παρά την ύπαρξη πολλών κτισμάτων που δεν χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα στην ενδοχώρα, το γεγονός ότι ο τουρισμός της Σάμου είναι ηλιοτροπικός (τύπου 3S) και αναπτύσσεται στην παράλια ζώνη που ήταν παραδοσιακά ακατοίκητη, δημιουργεί ανάγκη για νέα κτίσματα.
- **την κατασκευή τουριστικών υποδομών** όπως π.χ. μαρίνα, συνεδριακά κέντρα. Στην περίπτωση της μαρίνας η αλλαγή αναφέρεται στην «τσιμεντοποίηση» και αλλοίωση της παράκτιας ζώνης, όπως συμβαίνει σε μεγάλο τμήμα των βόρειων παραλιών της Μεσογείου σύμφωνα με έκθεση της UNEP/MAP.
- **την ανάδειξη φυσικών και πολιτιστικών τουριστικών πόρων** που συχνά απαιτεί κατασκευές (περισσότερο ή λιγότερο σημαντικές)
- **την κατασκευή γενικών υποδομών** που έχουν άμεση συμβολή στην τουριστική ανάπτυξη, όπως είναι τα έργα βελτίωσης προσπελασιμότητας (λιμάνια, αεροδρόμιο, οδικό δίκτυο), τα έργα παραγωγής-διανομής ενέργειας και νερού, τα δίκτυα αποχέτευσης, τα έργα διαχείρισης στερεών αποβλήτων κ.λπ. Ιδιαίτερη συμμετοχή στην αλλαγή χρήσεων γης έχουν τα δίκτυα μεταφορών με πιέσεις ανάλογες με αυτές που αναφέρθηκαν προηγούμενα, ενώ η διάνοιξη νέου «παράνομου» οδικού δικτύου δημιουργεί νέα προβλήματα. Σε ό,τι αφορά στα συστήματα διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων, η σωστή τους λειτουργία συμβάλλει τελικά στην προστασία του περιβάλλοντος (έδαφος, υδροφόρος ορίζοντας, οπτική ρύπανση).
- **την κατασκευή παραθεριστικών κατοικιών.** Αν και μέρος των παραθεριστικών κατοικιών αποτελεί επανάχρηση παλαιών μόνιμων κατοικιών, είναι σαφής η οικοδομική δραστηριότητα παραθεριστικής κατοικίας.

¹⁸ Σε ό,τι αφορά στις γενικές υποδομές, ως πιέσεις προερχόμενες από τον τουρισμό θα πρέπει να θεωρούνται εκείνες που «επιβάλλονται» από την τουριστική ζήτηση. Πχ. η πιθανή επέκταση του αεροδρομίου δεν θα οφείλεται στην ικανοποίηση των αναγκών των ντόπιων, αλλά του τουρισμού.

Οι πιέσεις που αναφέρθηκαν προηγούμενα πρέπει να κατηγοριοποιηθούν:

- **σε αυτές που γίνονται εντός οικισμών** συντείνοντας στην πύκνωση της δόμησης (αύξηση ύψους οικοδομών, κάλυψη ελεύθερων χώρων) και στη μεταβολή (αλλοίωση) του δομημένου περιβάλλοντος. Η αύξηση του κυκλοφορίας (θόρυβος, ρύπανση), η μεταβολή του μικροκλίματος, η μείωση των ελεύθερων χώρων και η υποβάθμιση του αστικού τοπίου καταγράφονται ως οι κυριότερες συνέπειες. Η τελευταία αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα για τον τουρισμό, ιδιαίτερα όταν συμβαίνει σε οικισμούς που έχουν προσελκύσει επισκέπτες λόγω της αρχιτεκτονικής τους, όπως είναι οι παραδοσιακοί και διατηρητέοι οικισμοί.
- **σε αυτές που γίνονται εκτός οικισμών** και έχουν άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον και στο τοπίο. Αν και ορισμένες επιπτώσεις στο περιβάλλον μπορεί να μην θεωρούνται σημαντικές και με άμεσες επιπτώσεις στον τουρισμό, αλλά και στην ίδια την ανάπτυξη της Σάμου από εκείνους που ασχολούνται με τον τουρισμό ή λαμβάνουν τις αποφάσεις (π.χ. αλλοίωση-υποβάθμιση παραλιών, μείωση βιοποικιλότητας -εξαφάνιση ειδών χλωρίδας και πανίδας- από την κατάτμηση των οικοσυστημάτων και την αλλοίωση φυσικών ενδιαιτημάτων, ερημοποίηση εδαφών από τις αλλαγές στη βλάστηση, υποβάθμιση υδροφόρου ορίζοντα κ.ά.) δεν θα πρέπει να γίνει το ίδιο σε ότι αφορά στην αλλοίωση του τοπίου, το οποίο αποτελεί και στη Σάμο έναν από τους βασικούς παράγοντες προσέλκυσης τουρισμού στην Ελλάδα.

Οι αλλοιώσεις που έχουν προκληθεί από τον τουρισμό είναι αρκετά εκτεταμένες στις περισσότερες παράκτιες περιοχές που καταγράφεται η σημαντικότερη τουριστική πίεση. Σημαντικές αλλοιώσεις έχουν προκαλέσει και οι νέες κατοικίες και εξοχικές κατοικίες στην ίδια ζώνη, όπως και πολλές κατασκευές για εμπορική-επαγγελματική χρήση που εντοπίζονται κυρίως στον Δ. Σαμίων και στην επαρχιακή από το Βαθύ, στο Πυθαγόρειο και το αεροδρόμιο.

Σε ό,τι αφορά στις περιοδικές πιέσεις αυτές είναι:

- **κατανάλωση νερού**¹⁹: Με βάση τον υπολογισμό που έχει γίνει σε ότι αφορά στον αριθμό διανυκτερεύσεων των τουριστών (1.427.921) και στα standards ημερήσιας κατανάλωσης νερού (200 λίτρα)²⁰, η εκτιμώμενη κατανάλωση νερού από τους τουρίστες είναι 285.584μ³. Η κατανάλωση αυτή σε συνδυασμό με την κατανάλωση των παραθεριστών που εκτιμάται ότι είναι (1027320 διανυκτερεύσεις) 206.464 και των μόνιμων κατοίκων (33.809 * 365=12.340.285 διανυκτερεύσεις) 1.851.042,7 μ³ φαίνεται ότι δεν είναι αμελητέα για να επηρεάσει την συνολική διαθεσιμότητα του νερού. Ειδικά κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού η ημερήσια κατανάλωση νερού από τουρίστες και παραθεριστές εκτιμάται ότι υπερβαίνει αυτή των μόνιμων κατοίκων.
- **κατανάλωση ενέργειας**: Με βάση το ίδιο σκεπτικό η κατανάλωση ενέργειας από τους τουρίστες εκτιμάται ότι είναι κατά μέσο όρο 1KW²¹ άρα η συνολική

¹⁹ Οι πιέσεις θα εκτιμηθούν όχι με πραγματικά δεδομένα για τη συγκέντρωση των οποίων χρειάζεται έρευνα στις επιχειρήσεις που προτείνονται να διεξαχθούν τα επόμενα χρόνια, αλλά με βάση υπάρχοντα διεθνή πρότυπα.

²⁰ Με βάση και την ελληνική νομοθεσία η κατανάλωση νερού στα τουριστικά καταλύματα πρέπει να κυμαίνεται από 150 λίτρα ανά διανυκτέρευση στα καταλύματα κατώτερων κατηγοριών και φτάνει μέχρι 450 λίτρα στα καταλύματα πολυτελείας (μ.ο. 200λίτρα), ενώ η ανά διανυκτέρευση κατανάλωση των μόνιμων κατοίκων εκτιμάται σε 150 λίτρα.

²¹ Με βάση και την ελληνική νομοθεσία η κατανάλωση ενέργειας στα τουριστικά καταλύματα πρέπει να κυμαίνεται από 0,65KW ανά διανυκτέρευση στα καταλύματα κατώτερων κατηγοριών και φτάνει μέχρι 2,8 KW στα καταλύματα πολυτελείας.

κατανάλωση των τουριστών θα είναι 1.427.921 KW, που συγκρινόμενη με την συνολική ετήσια κατανάλωση ενέργειας του νομού 153.294.000 KW (ΕΣΥΕ), δεν είναι αμελητέα. Ακόμη περισσότερο εξ αιτίας του γεγονότος ότι η κατανομή δεν είναι κανονική αλλά συγκεντρώνεται σε διάστημα 5 μηνών με ιδιαίτερη ένταση σε περίοδο 2,5-3 μηνών.

- **παραγωγή στερεών αποβλήτων:** Με βάση το ίδιο σκεπτικό, και η παραγωγή στερεών αποβλήτων των τουριστών, που εκτιμάται σε 1,5-2 kg/ άτομο/ ημέρα, είναι αρκετά σημαντική σε από τη συνολική παραγωγή, ιδιαίτερα μάλιστα κατά την τουριστική περίοδο με έμφαση το κρίσιμο δίμηνο Ιουλίου-Αυγούστου..
- **παραγωγή υγρών αποβλήτων:** Με βάση τις διεθνείς παραδοχές, η παραγωγή υγρών αποβλήτων είναι αντίστοιχη της κατανάλωσης νερού και επομένως για την περίπτωση μας είναι σημαντική. Η μη λειτουργία ΜΕΥΑ στις τουριστικές περιοχές αυξάνει τις πιέσεις που ασκούνται από τους μόνιμους κατοίκους, ας ιδιαίτερα στην ευαίσθητη παράκτια ζώνη, αφού εκεί συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο τμήμα του τουρισμού.
- **θόρυβος** (από λειτουργία καταστημάτων, από συνωστισμό, από κυκλοφοριακό φόρτο): δεν είναι ασήμαντος για τους λόγους που αναφέρθηκαν και προηγούμενα, αλλά δεν υπάρχουν σχετικές εκτιμήσεις.

Οι πιέσεις που δημιουργεί ο τουρισμός σήμερα στη Σάμο δεν μπορεί να χαρακτηριστούν ως αμεληταίες σε σύγκριση με εκείνες των μόνιμων κατοίκων και των παραθεριστών, εξ αιτίας της σημαντικής ανάπτυξής του. Αντίθετα προστίθενται σε αυτές αφού αν αθροίσουμε τις ετήσιες διανυκτερεύσεις που εκτιμήθηκαν για τους τουρίστες και τους παραθεριστές με αυτές των μόνιμων κατοίκων. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπάρξουν προσπάθειες για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής απόδοσης του τουρισμού, μέσα από συγκεκριμένες πολιτικές, ώστε από την μία πλευρά η τουριστική ανάπτυξη να μην θέτει σε κίνδυνο την τουριστική ισορροπία του νησιού και από την άλλη πλευρά η περιβαλλοντική υπευθυνότητα του κλάδου να αποτελέσει τμήμα της εκστρατείας προώθησης του προορισμού.

5.3.2 Περιβαλλοντική συμπεριφορά ξενοδοχειακών μονάδων Σάμου

Στόχος της έρευνας που διεξάχθηκε στη Σάμο ήταν και η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων που να υποδηλώνουν τις πρακτικές των ξενοδοχείων σε σχέση με το περιβάλλον. Έτσι έγινε μια απόπειρα καταγραφής των πηγών ύδρευσης των ξενοδοχειακών μονάδων και για ποιες χρήσεις (ύδρευση, άρδευση, πισίνες), την κατανάλωση σε λίτρα ανά διανυκτέρευση, τις πηγές ενέργειας που χρησιμοποιούν τα καταλύματα (δίκτυο ΔΕΗ, πετρέλαιο θέρμανσης, υγραέριο), την κατανάλωση ενέργειας σε Kw ανά διανυκτέρευση και την ημερήσια ποσότητα απορριμμάτων που παράγουν οι επιχειρήσεις κατά την περίοδο αιχμής, έτσι ώστε να μελετήσουμε τις περιβαλλοντικές πιέσεις ανά μέγεθος ξενοδοχείου.

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας κάποια στοιχεία που δεν επέτρεψαν περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων, ώστε να έχουμε τη δυνατότητα να εξαγάγουμε πιο χρήσιμα συμπεράσματα για την περιβαλλοντική απόδοση των ξενοδοχειακών μονάδων της Σάμου:

1. τα στοιχεία για τη κατανάλωση ενέργειας, και την κατανάλωση νερού δεν δόθηκαν από αρκετούς ξενοδόχους όποτε δεν καταστεί δυνατό να εμβαθύνουμε την ανάλυση της κατανάλωσης ενέργειας ανά διανυκτέρευση.

2. αναφορικά με την κατανάλωση νερού δεν δόθηκαν στοιχεία για την κατανάλωση, αλλά μόνο η πηγή άντλησης νερού .

3. τα δεδομένα της αξίας του ρεύματος και του πετρελαίου είναι λιγοστά, παρόλα αυτά επιχειρήσαμε να βρούμε τη μέση αξία τους ανά μέγεθος ξενοδοχείου.

Όσον αφορά της πηγές ύδρευσης των ξενοδοχειακών μονάδων της Σάμου παρατηρούμε (Πίνακας 85) ότι για ύδρευση η συντριπτική πλειοψηφία (91.7%) των ξενοδοχείων χρησιμοποιούν το δημοτικό δίκτυο ύδρευσης. Μόνο 2 μεσαίου μεγέθους ξενοδοχεία του δείγματος δήλωσαν ύδρευση από πηγάδι ή γεώτρηση.

Πίνακας 85: Πηγές Ύδρευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου						
Ύδρευση		Μέγεθος μονάδων				Σύνολο
		Οικογενειακό	Μικρό	Μεσαίο	Μεγάλο	
Δημοτικό δίκτυο	N	10	4	7	1	22
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	100.0%	100.0%	77.8%	100.0%	91.7%
	% επί του συνόλου	41,70%	16,70%	29.2%	4.2%	91.7%
Γεώτρηση	N	0	0	1	0	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	.0%	11.1%	.0%	4.2%
	% επί του συνόλου	.0%	.0%	4.2%	.0%	4.2%
Πηγάδι	N	0	0	1	0	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	.0%	11.1%	.0%	4.2%
	% επί του συνόλου	.0%	.0%	4.2%	.0%	4.2%
Σύνολο	N	10	4	9	1	24
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	% επί του συνόλου	41,70%	16,70%	37.5%	4.2%	100.0%

Σχετικά με την άρδευση παρατηρούμε ότι από τα 18 ξενοδοχεία το 37.5%% των ξενοδοχείων χρησιμοποιεί το δημοτικό δίκτυο, το 16.7% το πηγάδι και το 12.5% κάποια γεώτρηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο από μία επιχείρηση γίνεται επανάχρηση επεξεργασμένων λυμάτων βιολογικού καθαρισμού. Στον ακόλουθο πίνακα παρατηρούμε τα σχετικά ποσοστά.

Πίνακας 86: Πηγές Άρδευσης ανά μέγεθος ξενοδοχείου						
Άρδευση		Μέγεθος μονάδων				Σύνολο
		Οικογενειακό	Μικρό	Μεσαίο	Μεγάλο	
Δημοτικό δίκτυο	N	4	2	2	1	9
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	40.0%	50.0%	22.2%	100.0%	37.5%
	% επί του Συνόλου	16.7%	8.3%	8.3%	4.2%	37.5%
Γεώτρηση	N	0	0	3	0	3
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	.0%	33.3%	.0%	12.5%
	% επί του Συνόλου	.0%	.0%	12.5%	.0%	12.5%
Πηγάδι	N	3	0	1	0	4
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	30.0%	.0%	11.1%	.0%	16.7%
	% επί του Συνόλου	12.5%	.0%	4.2%	.0%	16.7%
Επανάχρηση επεξεργασμένων λυμάτων	N	0	0	1	0	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	.0%	11.1%	.0%	4.2%
	% επί του Συνόλου	.0%	.0%	4.2%	.0%	4.2%
Δεν απάντησαν	N	3	2	2		7
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	30.0%	50.0%	22.2%	.0%	29.2%
	% επί του Συνόλου	12.5%	8.3%	8.3%	.0%	29.2%
Σύνολο	N	9	4	9	.0%	24
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	41.7%	16.7%	37.5%	4.2%	100.0%

Από τα ξενοδοχεία που διαθέτουν πισίνα το 45.8% χρησιμοποιεί το δημοτικό δίκτυο για τις ανάγκες υδροδότησης της, ενώ το 8.3% προμηθεύεται νερό από γεώτρηση και το 4.2% από πηγάδι.(Πίνακας 87).

Πίνακας 87: Πηγές υδροδότησης της πισίνας των ξενοδοχειακών μονάδων						
Πισίνα		Μέγεθος μονάδων				Σύνολο
		Οικογενειακό	Μικρό	Μεσαίο	Μεγάλο	
Δημοτικό δίκτυο	N	4	1	5	1	11
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	40.0%	25.0%	55.6%	100.0%	45.8%
	% επί του Συνόλου	16.7%	4.2%	20.8%	4.2%	45.8%

Γεώτρηση	N	0	0	2	0	2
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	.0%	22.2%	.0%	8.3%
	% επί του Συνόλου	.0%	.0%	8.3%	.0%	8.3%
Πηγάδι	N	0	0	1	0	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	.0%	11.1%	.0%	4.2%
	% επί του Συνόλου	.0%	.0%	4.2%	.0%	4.2%
Δεν απάντησαν	N	6	3	1	0	10
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	60.0%	75.0%	11.1%	.0%	12.5%
	% επί του Συνόλου	25.0%	12.5%	4.2%	.0%	12.5%
Σύνολο	N	10	4	9	1	24
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	41.7%	16.7%	37.5%	4.2%	100.0%

Σχετικά με τις πηγές ενέργειας που χρησιμοποιούνται από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις παρατηρούμε ότι για να καλύψουν τις ανάγκες του σε ενέργεια προτιμούν το δίκτυο, ενώ η αμέσως επόμενη πηγή ενέργειας που προτιμούν είναι το πετρέλαιο και ακολουθεί το υγραέριο.

Πίνακας 88: Πηγές Ενέργειας ανά μέγεθος ξενοδοχείου				
		Πηγές Ενέργειας		
Μέγεθος μονάδων		ΔΕΗ	Πετρέλαιο	Υγραέριο
Οικογενειακό	N	9	3	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	90.0%	30.0%	10.0%
	% επί του Συνόλου	37.5%	12.5%	4.2%
Μικρό	N	4	1	0
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	100.0%	25.0%	.0%
	% επί του Συνόλου	16.7%	4.2%	.0%
Μεσαίο	N	8	7	5
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	88.9%	77.8%	55.6%
	% επί του Συνόλου	33.3%	29.2%	20.8%
Μεγάλο	N	1	0	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	100.0%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	4.2%	.0%	4.2%
Σύνολο	N	22	11	7
	% επί του Συνόλου	91.7%	45.8%	29.2%

Εξετάζοντας την μέση έκταση, κάλυψη και δόμηση των ξενοδοχείων βλέπουμε τις αλλαγές στις χρήσεις της γης. Παρατηρούμε ότι μόνο τα μεσαίου μεγέθους φαίνονται να τηρούν τις προδιαγραφές του νόμου (συντελεστή δόμησης 0,4), ενώ αυτά του οικογενειακού και μικρού μεγέθους έχουν χτίσει παραπάνω από το προβλεπόμενο.

Πίνακας 89: Μέση έκταση, κάλυψη και δόμηση ανά μέγεθος ξενοδοχείου					
Μέγεθος μονάδων		N	Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή	Μέση τιμή
Οικογενειακό	έκταση	8	350	2.400	934,7
	κάλυψη	7	174	1.000	501,9
	δόμηση	7	250	1.000	690,9
Μικρό	έκταση	3	300	1.200	701,3
	κάλυψη	4	210	2.000	867,5
	δόμηση	4	560	2.240	1.550,0
Μεσαίο	έκταση	3	5500	22.000	11.466,7
	κάλυψη	3	600	1.640	1.280,0
	δόμηση	6	1750	10.667	5.102,8

Ένα σημαντικό θέμα προς εξέταση, που συνδέεται άμεσα με την βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος μίας περιοχής, είναι τα μέτρα που παίρνουν οι ξενοδοχειακές μονάδες για την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτά τα μέτρα είτε είναι ατομικές παρεμβάσεις από την πλευρά των επιχειρήσεων, είτε αφορούν στην ενσωμάτωσή τους σε οποιοδήποτε πρόγραμμα περιβαλλοντικής διαχείρισης, είναι πολύ σημαντικά, καθώς όχι μόνο μπορούν να προστατέψουν το περιβάλλον, αλλά μπορούν να αποτελέσουν βοήθεια στο να μειώσουν οι επιχειρήσεις, ως ένα βαθμό, το κόστος λειτουργίας τους.

Εκτός από υιοθέτηση φίλο-περιβαλλοντικών πρακτικών οι ιδιοκτήτες-διαχειριστές των επιχειρήσεων έχουν την δυνατότητα παράλληλα να αναπτύξουν φίλο-περιβαλλοντική συνείδηση μέσω της προτίμησης προϊόντων φιλικών προς των περιβάλλον και τις ανακύκλωσης. Όμως από την επιτόπια έρευνα προκύπτει ότι στο νησί της Σάμου δεν υπάρχουν υποδομές για ανακύκλωση, γεγονός που καταδικάστηκε από μερικούς ξενοδόχους, αν και υπήρχαν μεμονωμένες προσπάθειες ανακύκλωσης υλικών όπως για παράδειγμα μελάνι και μπαταρίες από ελάχιστες επιχειρήσεις.

Η μέτρηση της φίλο- περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των ξενοδοχείων στην παρούσα έρευνα έγινε με βάση 5 παραμέτρους:

1. την χρήση ηλιακών θερμοσιφώνων
2. την χρήση λαμπτήρων χαμηλής κατανάλωσης
3. την χρήση καρτών διακοπής ρεύματος συνδεδεμένων με το κλειδί του δωματίου
4. την χρήση αισθητήρων κλιματιστικού στα παράθυρα / μπαλκονόπορτες
5. και την ύπαρξη φυσικής σκίασης

Θεωρήσαμε στα πλαίσια της έρευνας ότι όταν κάποια επιχείρηση δεν είχε υιοθετήσει κανένα στοιχείο από αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω δεν είχε καθόλου φίλο-περιβαλλοντική συνείδηση, κάποια που είχε υιοθετήσει 1 στοιχείο χαμηλή, 2 στοιχεία

λίγη, 3 στοιχεία μέτρια, 4 στοιχεία αρκετή και 5 στοιχεία αυξημένη. Παρατηρούμε λοιπόν (Πίνακας 90) ότι το 41,7% από το σύνολο των ξενοδοχείων έχουν ενσωματώσει τρεις από τις παραπάνω παραμέτρους οπότε χαρακτηρίζονται ως μέτρια σε σχέση με τη φίλο-περιβαλλοντική τους συμπεριφορά. Όμως σημαντικό είναι και το ποσοστό (29,2%) που έχει αυξημένη φίλο- περιβαλλοντική συμπεριφορά και αφορά στα ξενοδοχεία μεσαίου και μεγάλου μεγέθους.

Πίνακας 90: Φίλο– Περιβαλλοντική συμπεριφορά ανά μέγεθος ξενοδοχείου							
Μέγεθος μονάδων		Φίλο – Περιβαλλοντική συμπεριφορά					Σύνολο
		Καθόλου	Λίγη	Μέτρια	Αρκετή	Αυξημένη	
Οικογενειακό	N	1	1	5	1	2	10
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	10.0%	10.0%	50.0%	10.0%	20.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	4.2%	4.2%	20.8%	4.2%	8.3%	41.7%
Μικρό	N	0	1	3	0	0	4
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	25.0%	75.0%	.0%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	.0%	4.2%	12.5%	.0%	.0%	16.7%
Μεσαίο	N	0	2	2	1	4	9
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	22.2%	22.2%	11.1%	44.4%	100.0%
	% επί του Συνόλου	.0%	8.3%	8.3%	4.2%	16.7%	37.5%
Μεγάλο	N	0	0	0	0	1	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	.0%	.0%	.0%	.0%	100.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	.0%	.0%	.0%	.0%	4.2%	4.2%
Σύνολο	N	1	4	10	2	7	24
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	4.2%	16.7%	41.7%	8.3%	29.2%	100.0%
	% επί του Συνόλου	4.2%	16.7%	41.7%	8.3%	29.2%	100.0%

Από το σύνολο των ξενοδοχείων που συμμετείχαν στην έρευνα μόλις το 37,5% είχε ιδιόκτητους κάδους (Πίνακας 91) ενώ η μέση τιμή ημερησίων απορριμμάτων ανά διανυκτέρευση δείχνει να έχει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το μέγεθος του ξενοδοχείου. Παρατηρούμε ότι ενώ αυτή κυμαίνεται στις ίδιες τιμές ανάμεσα στα οικογενειακά και μεγάλα ξενοδοχεία με 6,7 και 7,2 λίτρα ανά άτομο στα μικρά ξενοδοχεία η τιμή μειώνεται αρκετά με 3,2 λίτρα ενώ στα μεσαία αντιθέτως αυξάνεται στα 11,9 λίτρα ανά άτομο (Πίνακας 92).

Πίνακας 91: Ιδιωτικοί Κάδοι ανά μέγεθος ξενοδοχείου		
Οικογενειακό	N	2
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	20.0%
	% επί του Συνόλου	8.3%
Μικρό	N	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	25.0%
	% επί του Συνόλου	4.2%
Μεσαίο	N	5
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	55.6%
	% επί του Συνόλου	20.8%
Μεγάλο	N	1
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	100.0%
	% επί του Συνόλου	4.2%
Σύνολο	N	9
	% ανά μέγεθος ξενοδοχείου	37.5%
	% επί του Συνόλου	37.5%

Πίνακας 92: Μέση τιμή ημερησίων απορριμμάτων σε λίτρα ανά διανυκτέρευση ανά κατηγορία				
	Αριθμός ξενοδοχείων	Ελάχιστη μέση τιμή ημερησίων απορριμμάτων	Μέγιστη μέση τιμή ημερησίων απορριμμάτων	Μέση τιμή ημερησίων απορριμμάτων
Οικογενειακό	8	0.7	20	6.7
Μικρό	4	0.4	9.6	3.7
Μεσαίο	5	2.4	24.2	11.9
Μεγάλο	1	7.2	7.2	7.2

Κεφάλαιο 6. Επιπτώσεις τουρισμού στη Σάμο

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις του τουρισμού στην πορεία του νομού προς τη βιώσιμη ανάπτυξη: δηλαδή να εκτιμηθεί αν και κατά πόσο ο τουρισμός συμβάλει στην αποτελεσματικότητα της οικονομίας (στην δυνατότητα της να είναι ανταγωνιστική παράγοντας αγαθά και υπηρεσίες που βρίσκουν αγορές, ενώ δεν υπάρχει έντονη μονοκαλλιέργεια που καθιστά την οικονομία εύθραυστη), στην κοινωνική δικαιοσύνη (όπως εκφράζεται με την παροχή απασχόλησης και δίκαιης κατανομής εισοδήματος προς τους κατοίκους οι οποίοι με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν στα οφέλη της ανάπτυξης, ενώ παράλληλα διατηρεί τις προοπτικές κοινωνικής ανάπτυξης και για το μέλλον) και στην περιβαλλοντική διατήρηση (δηλαδή στην διατήρηση των πόρων πάνω στους οποίους βασίζεται η ζωή τοπικά – ποιότητα και επάρκεια πόσιμου νερού, ποιότητα θαλάσσιου νερού, ποιότητα εδάφους, διατήρηση βιοποικιλότητας και τοπίου- ενώ συμβάλλει στην παγκόσμια βιωσιμότητα – κλιματικές αλλαγές).

Στη παρούσα έκθεση δεν δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στο συγκεκριμένο κεφάλαιο με δεδομένο ότι τόσο τα τοπικά όσο και τα εθνικά δεδομένα είναι ανεπαρκή και χαμηλού βαθμού αξιοπιστίας όπως θα αναδειχθεί στη συνέχεια, ενώ παράλληλα έπρεπε να δοθεί έμφαση στην απόδοση του τουρισμού. Όμως θεωρήσαμε απαραίτητο να το συμπεριλάβουμε το κεφάλαιο με στόχο για μια πρώτη –ελλιπή έστω- καταγραφή της κατάστασης βιωσιμότητας του Νομού και της συμβολής του τουρισμού σ' αυτό.

6.1 Τουρισμός και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) του Ν. Σάμου

Στη προσπάθεια για εκτίμηση της βαρύτητας του τουρισμού στην οικονομία του νομού, η ενότητα αυτή θα εστιαστεί σε δύο στοιχεία:

- σε στοιχεία των επιχειρήσεων
- σε στοιχεία του ΑΕΠ

Με βάση τα στοιχεία από το Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΣΥΕ η κατανομή των επιχειρήσεων ανά οικονομικό κλάδο στο Νομό Σάμου στους δέκα κυριότερους κλάδους της οικονομίας του Νομού Σάμου με βάση τον αριθμό των επιχειρήσεων και τον τζίρο που κάνουν αυτές είναι η ακόλουθη.

Πίνακας 93: Επιχειρήσεις και τζίρος αυτών (εκ. €) στο Ν. Σάμου ανά κλάδο (2002)				
ΕΠΙΧ/ΣΕΙΣ-ΤΖΙΡΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	ΑΡ. ΕΠΙΧ.	ΤΖΙΡΟΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ%	ΤΖΙΡΟΣ%
ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	55	2,07	1,63%	0,57%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΤΩΝ	73	36,98	2,16%	10,12%
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	582	33,84	17,24%	9,26%
ΕΜΠΟΡΙΟ, ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΩΝ.	117	23,07	3,47%	6,31%
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ ΜΕ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ, ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	165	71,85	4,89%	19,65%
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ	823	104,49	24,38%	28,58%
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	1049	55,85	31,07%	15,28%

ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΜΕΣΩ ΑΓΩΓΩΝ	110	5,61	3,26%	1,53%
ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	41	9,78	1,21%	2,68%
ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΧΩΡΙΣ ΧΕΙΡΙΣΤΗ. ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΕΙΔΩΝ	81	3,68	2,40%	1,01%

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε. (2003), ΜΗΤΡΩΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 2002

Όπως βλέπουμε από τον παραπάνω πίνακα ο κλάδος των εστιατορίων-ξενοδοχείων κατέχει την πρώτη θέση από την άποψη του συνόλου των επιχειρήσεων που τον αποτελούν σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους και μάλιστα με ποσοστό άνω του 30%, όμως σε τζίρο βρίσκεται στην τρίτη θέση, μετά από τους κλάδους του λιανικού και του χονδρικού εμπορίου.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. σχετικά με πιο λεπτομερή περιγραφή του είδους των επιχειρήσεων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, του τζίρου και του αριθμού των απασχολούμενων, ξεχωρίσαμε τους κλάδους που έχουν ένα χαρακτήρα καθαρά τουριστικό και επιχειρήσαμε μια σύγκριση με το σύνολο των κλάδων της οικονομικής δραστηριότητας στο Ν. Σάμου. Παρατηρούμε από τον Πίνακα 94, ότι στο σύνολο των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας το ποσοστό των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό ξεπερνά το 25%, απασχολείται σ' αυτές πάνω από το 30 % των εργαζομένων και γίνεται τζίρος άνω του 15% επί του συνόλου, με πρώτες τις επιχειρήσεις που σχετίζονται με την διαμονή, την εστίαση και τη διασκέδαση κι ακολουθούν οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μεταφορών. Οι υπολογισμοί αυτοί έγιναν δίχως να υπολογιστούν κλάδοι, όπως μέρος του λιανικού και χονδρικού εμπορίου, που σχετίζονται άμεσα με την τουριστική δραστηριότητα. Το επίπεδο του τζίρου θα είναι δυνατόν να εκτιμηθεί ικανοποιητικά, εφόσον εκτιμηθεί η συνολική τουριστική δαπάνη γεγονός που απαιτεί πολύ πιο ακριβή στοιχεία ζήτησης (αριθμός τουριστών) και της ημερήσιας δαπάνης, ενώ είναι απαραίτητη και η ύπαρξη αναλυτικών στοιχείων σχετικά με την δαπάνη ανά κλάδο.

Πίνακας 94: Αριθμός Επιχ/σεων, αριθμός απασχ/νων και τζίρος σε κλάδους που σχετίζονται με τον τουρισμό (2002)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΛΑΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΑΡ. ΕΠΙΧ/ΣΕΩΝ	% επί του συνόλου	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧ/ΜΕΝΩΝ	% επί του συνόλου	ΤΖΙΡΟΣ (ΕΚ.ΕΥΡΩ)	% επί του συνόλου
Ξενοδοχεία	166	3,62%	526	12,63%	25,559726	6,23%
Άλλες επιχειρήσεις παροχής καταλύματος για μικρή χρονική διάρκεια	282	6,15%	179	4,30%	4,639492	1,13%
Εστιατόρια	349	7,61%	435	10,44%	17,319566	4,22%
Μπαρ	216	4,71%	197	4,73%	7,384862	1,80%
Καντίνες και τροφοδοσία με τρόφιμα (κέτερινγκ)	36	0,78%	40	0,96%	0,948978	0,23%
Άλλες χερσαίες μεταφορές	110	2,40%	78	1,87%	5,61268	1,37%
Θαλάσσιες και ακτοπολικές μεταφορές	22	0,48%	14	0,34%	0,955378	0,23%
Μεταφορές μέσω εσωτερικών υδάτινων οδών	3	0,07%				
Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων και επιχειρήσεων οργανωμένων εκδρομών· δραστηριότητες παροχής τουριστικής βοήθειας μ.α.κ.	19	0,41%	59	1,42%	8,354438	2,03%
Σύνολο	1203	26,21%	1528	36,68%	70,77512	17,24%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. (2003), Μητρώο Επιχειρήσεων Ν. Σάμου για το 2002

* Για τους κλάδους με λιγότερες από 4 επιχειρήσεις δεν εμφανίζεται ο τζίρος, αλλά συνηγορείται στο σύνολο

Πέρα από τις άμεσες επιπτώσεις που προκαλεί ο τουρισμός στην τοπική οικονομία και προέρχεται από την τουριστική δαπάνη, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τόσο οι έμμεσες όσο και οι παράγωγες δαπάνες που προκαλεί ο τουρισμός: οι πρώτες αφορούν τις δαπάνες που γίνονται για την εξυπηρέτηση των αναγκών των τουριστών και αφορούν τόσο τις επενδύσεις που γίνονται για τουριστικές εγκαταστάσεις (πχ. κτίρια και εξοπλισμός), όσο και τις δαπάνες για αγορές αγαθών και υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για την παροχή του τουριστικού προϊόντος (πχ. τρόφιμα, ποτά, υπηρεσίες ύδρευσης, ενέργειας, εκδόσεις κλπ), ενώ οι δεύτερες αφορούν τις δαπάνες των εργαζομένων στις τουριστικές επιχειρήσεις. Εφόσον οι παραπάνω δαπάνες γίνονται σε τοπικές επιχειρήσεις τότε οι επιπτώσεις του τουρισμού στην τοπική οικονομία είναι πολλαπλάσιες της αρχικής τουριστικής δαπάνης. Αν υπάρχει σημαντική διαρροή σε επιχειρήσεις της υπόλοιπης χώρας ή και του εξωτερικού, τότε ανάλογα μειώνεται και το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα για την τοπική οικονομία. Με αντίστοιχο τρόπο επηρεάζεται και η απασχόληση. Όμως η έλλειψη τόσο αναλυτικών στοιχείων δαπάνης όσο και πινάκων εισροών-εκροών της σαμιώτικης οικονομίας δεν επιτρέπουν να προχωρήσει περισσότερο η ανάλυση. Θα αρκεστούμε να αναφερθούμε ενδεικτικά σε στοιχεία σε επίπεδο χώρας όπως παρουσιάζονται από τα Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού και Ταξιδιών (WTTC) στην ετήσια έκθεση του για την Ελλάδα: το προϊόν που δημιουργείται άμεσα από την τουριστική δραστηριότητα είναι 7,36% του εθνικού, ενώ το συνολικό δημιουργούμενο προϊόν είναι 16,47%. Σε ότι αφορά την απασχόληση είναι 10,36 και 19,99 αντίστοιχα.

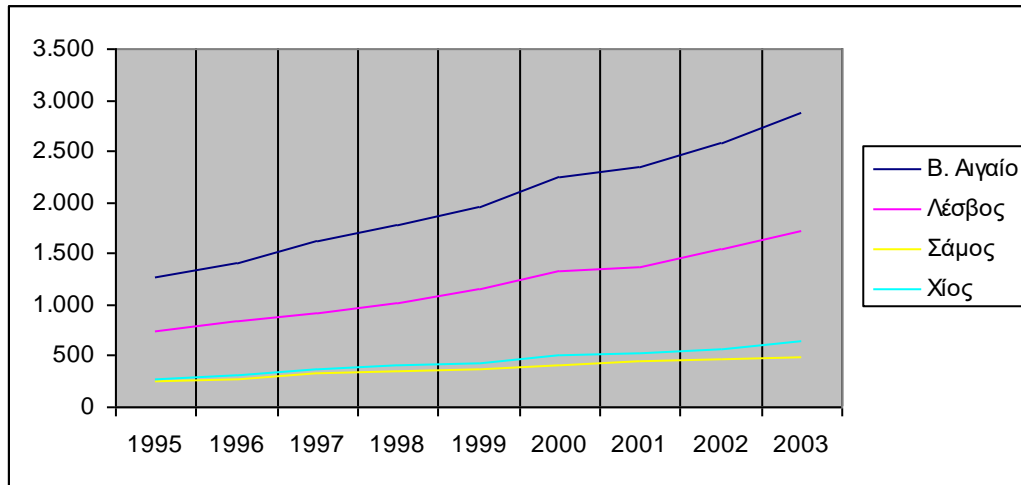
Ένα από τα βασικά μεγέθη της οικονομίας είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), το οποίο εκφράζει όλα τα υλικά αγαθά και υπηρεσίες που παρήχθησαν σε μια χρονική περίοδο, συνήθως έτος και θα μπορούσαμε να πούμε ότι μετρά την απόδοση της οικονομίας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αρχικά, θα μελετήσουμε το Α.Ε.Π. του Ν. Σάμου διαχρονικά και σε σύγκριση με άλλους Νομούς της Ελλάδας και έπειτα θα εξετάσουμε τη συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. του νομού.

Δυστυχώς όμως η συνεχής μεταβολή των δεδομένων από την ΕΣΥΕ και η πρόσφατη αναθεώρηση τους από την ΕΕ δεν παρέχει κάποια σταθερή βάση για αξιόπιστες συγκρίσεις και αξιολογήσεις. Για το λόγο αυτό στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε δύο διαφορετικές ομάδες στοιχείων με κάθε επιφύλαξη.

Με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ του 2005 το Α.Ε.Π. στο Ν. Σάμου είχε μια αυξητική πορεία από το 1995 έως το 2003²², ακολουθώντας τα τελευταία χρόνια μια μικρότερη αύξηση σε σύγκριση με την αύξηση που επήλθε στο σύνολο της χώρας και στους υπόλοιπους νομούς του Β. Αιγαίου.

²² Λόγω της αναπροσαρμογής του ΑΕΠ δεν υπάρχουν πρόσφατα δεδομένα

Διάγραμμα 49: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν στην περιφέρεια και στους νομούς του Β. Αιγαίου (1995-2003)

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. (2005), Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό σε εκ. ευρώ

	96_95	97_96	98_97	99_98	00_99	01-00	02_01	03_02
Σύνολο Ελλάδος	9,91%	10,68%	8,78%	6,54%	10,38%	6,94%	7,79%	8,40%
Β. Αιγαίο	11,29%	15,37%	8,73%	10,68%	14,97%	3,82%	10,19%	11,40%
Λέσβος	11,26%	11,49%	8,88%	13,57%	16,52%	1,98%	13,18%	12,13%
Σάμος	10,48%	19,04%	8,17%	6,52%	8,63%	7,69%	4,72%	7,64%
Χίος	12,09%	22,63%	8,85%	7,15%	16,37%	5,50%	7,09%	12,48%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. (2005), Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό σε εκ. €

Από τους παρακάτω πίνακες παρατηρούμε ότι το κατά κεφαλή ΑΕΠ αυξάνεται στο Ν. Σάμου, σε ποσοστό ελαφρώς μεγαλύτερο από εκείνο της χώρας, αλλά είναι εμφανώς μικρότερο από εκείνο της Περιφέρειας εξ αιτίας της αύξησης του ΑΕΠ των άλλων δύο νομών.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	2001*	2002*	2003*
Σύν. Ελλάδα	7.516	8.203	9.023	9.762	10.355	11.393	12.148	13.050	14.100
Β. Αιγαίο	6.249	6.939	7.989	8.667	9.574	10.994	11.424	12.622	14.110
Ν. Σάμου	5.753	6.334	7.517	8.109	8.618	9.353	10.103	10.639	11.507
Ν. Λέσβου	6.999	7.770	8.642	9.385	10.631	12.359	12.596	14.267	16.031
Ν. Χίου	5.144	5.759	7.056	7.672	8.216	9.571	10.122	10.886	12.308

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. (2005), Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό 1995-2003

Τα στοιχεία αυτά ελέγχονται ως προς την αξιοπιστία τους δεδομένου ότι καταγράφουν μια ταχύτατη αύξηση του ΑΕΠ της Λέσβου σε τέτοιο βαθμό που φαίνεται να ξεπερνά κατά πολύ το μέσο κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας και οδηγεί την Περιφέρεια του Β.Αιγαίου σε επίπεδο ανάλογο εκείνου της χώρας που δεν φαίνεται να δικαιολογούνται.

Πίνακας 97: Μεταβολή (%) στο Κατά Κεφαλήν Α.Ε.Π. στο Σύνολο της Ελλάδος και τους νομούς του Β. Αιγαίου (1995-2003)								
	96_95	97_96	98_97	99_98	00_99	01_00	02_01	03_02
Σύνολο Ελλάδος	9,1%	10,0%	8,2%	6,1%	10,0%	6,6%	7,4%	8,0%
Β. Αιγαίο	11,0%	15,1%	8,5%	10,5%	14,8%	3,9%	10,5%	11,8%
Ν. Σάμου	10,1%	18,7%	7,9%	6,3%	8,5%	8,0%	5,3%	8,2%
Ν. Λέσβου	11,0%	11,2%	8,6%	13,3%	16,2%	1,9%	13,3%	12,4%
Ν. Χίου	12,0%	22,5%	8,7%	7,1%	16,5%	5,8%	7,5%	13,1%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. (2005), Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό 1995-2003

Ένα βασικό μέτρο μέσω του οποίου μας δίνεται η δυνατότητα να εξετάσουμε την δυναμική ενός παραγωγικού κλάδου αποτελεί η συμβολή του στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της τοπικής οικονομίας. Σε ότι αφορά τον τουρισμό αυτό γίνεται από την εξέλιξη της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του κλάδου «ξενοδοχεία-εστιατόρια» συγκρίνοντάς τη με τη συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κάθε άλλης οικονομικής δραστηριότητας.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει και σε προηγούμενη ενότητα ο κλάδος «ξενοδοχεία-εστιατόρια» δεν περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες και τα προϊόντα που παράγονται από τον τουρισμό, αλλά και μέρος της παραγωγής άλλων κλάδων που οφείλεται κι επηρεάζεται άμεσα από τον τουρισμό, όπως για παράδειγμα ένα σημαντικό μέρος του λιανικού εμπορίου.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τη συμβολή, εκφραζόμενη σε ποσοστό (%), των βασικότερων οικονομικών δραστηριοτήτων του Ν. Σάμου στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία από έτος σε έτος από το 1995 έως το 2003. Η συμβολή «ξενοδοχεία-εστιατόρια» κυμαίνεται την τελευταία δεκαετία, όπως παρατηρούμε, γύρω στο 5,5%, ποσοστό σίγουρα μικρότερο συγκρινόμενο με αυτό του μέσου όρου του συνόλου της χώρας, το οποίο κυμαίνεται στο 7%-7,5%, αλλά σαφώς μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό του Β. Αιγαίου. Επιπλέον, παρατηρούμε μια μείωση τα τέσσερα τελευταία χρόνια γεγονός που σημαίνει ότι η συμβολή του εξεταζόμενου τομέα στο συνολικό παραγόμενο προϊόν του νομού γίνεται όλο και μικρότερη.

Πίνακας 98: Συμβολή των βασικότερων οικονομικών δραστηριοτήτων στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του Ν. Σάμου (1995-2003)							
	Γεωργία, κτηνοτροφία, δάση	Κατασκευές	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχ/τικές δραστηριότητες
2003*	29,26	32,98	59,94	25,10	57,17	21,90	89,09
	6,70%	7,55%	13,73%	5,75%	13,10%	5,02%	20,41%
2002*	33,20	32,67	56,90	26,40	30,20	22,40	85,40
	7,72%	8,45%	13,76%	6,21%	12,50%	5,50%	19,80%

2001*	36,91	35,63	55,61	25,44	46,41	23,41	79,25
	9,09%	8,78%	13,70%	6,49%	11,43%	5,77%	19,53%
2000*	35,91	30,59	50,81	24,03	41,64	21,89	74,72
	9,59%	8,17%	13,57%	6,42%	11,12%	5,85%	19,96%
1999	29,72	28,57	45,02	23,66	34,77	20,84	68,04
	8,70%	8,36%	13,18%	6,93%	10,18%	6,10%	19,92%
1998	30,94	26,44	42,77	22,48	30,96	18,98	65,04
	9,55%	8,16%	13,20%	6,94%	9,55%	5,86%	20,07%
1997	31,04	22,60	41,66	20,87	27,16	15,86	60,21
	10,39%	7,57%	13,94%	6,99%	9,09%	5,31%	20,15%
1996	23,78	12,40	35,08	16,72	21,38	14,66	54,44
	9,41%	4,91%	13,88%	6,62%	8,46%	5,80%	21,55%
1995	23,86	10,89	29,93	14,28	21,29	12,36	43,93
	10,37%	4,73%	13,01%	6,20%	9,25%	5,37%	19,09%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. 2003, Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά περιφέρεια, νομό και κλάδο, ετών 1995-2003.

Τα νεώτερα στοιχεία προέρχονται από τα προσωρινά στοιχεία που δημοσίευσε η ΕΣΥΕ και προέρχονται από την πρόσφατη αναθεώρηση του ΑΕΠ της χώρας.

Πίνακας 99: Εξέλιξη ΑΕΠ (σε εκ €)						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ελλάδα	156.517	167.993	181.006	196.598	212.736	228.156
Π. Β. Αιγαίου	2.058	2.288	2.338	2.639	2.783	2.937
Ν. Λέσβου	1.041	1.162	1.167	1.327	1.335	1.432
Ν. Σάμου	462	514	538	576	636	682
Ν. Χίου	555	612	633	736	812	871

Πίνακας 100: Εξέλιξη κατά κεφαλή ΑΕΠ €						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ελλάδα	14.345	15.368	16.502	17.863	19.268	20.578
Π. Β. Αιγαίου	10.037	11.152	11.428	12.932	13.698	14.535
Ν. Λέσβου	9.640	10.738	10.795	12.281	12.400	13.377
Ν. Σάμου	10.539	11.725	12.351	13.288	14.746	15.855
Ν. Χίου	10.430	11.523	11.962	13.977	15.502	16.642

Τα στοιχεία αυτά καταγράφουν μια γρηγορότερη αύξηση του εθνικού ΑΕΠ και μια σαφώς μικρότερη και διαφοροποιημένη σε επίπεδο νομού αύξηση του ΑΕΠ στην Περιφέρεια η οποία υπολείπεται σαφώς του μ.ο της Χώρας: συγκεκριμένα ενώ τα

προηγούμενα στοιχεία έδιναν το 2003 την Περιφέρεια να ξεπερνά ελαφρά το μέσο κκ ΑΕΠ της Χώρας, τα νέα στοιχεία δείχνουν ότι το κκ. Της Περιφέρειας υπολείπεται του εθνικού κατά 28%!!!! Σε ότι αφορά τα στοιχεία σε επίπεδο νομού υπάρχει πλήρης ανατροπή: ο Ν.Λέσβου που με τα παλαιά δεδομένα είχε κκ ΑΕΠ υψηλότερο του μ.ο. τώρα εμφανίζεται να έχει μόλις το 65%!!!. Ο Ν.Σάμου αντίθετα παρουσιάζει πολύ μικρότερη υποχώρηση: από 81% του εθνικού μ.ο σε 77%. Από τα ίδια στοιχεία (που δημοσιεύονται στην έκδοση «Η οικονομική και κοινωνική φυσιογνωμία των νομών και των περιφερειών της Ελλάδας, έκδοση του Περιοδικού Επιλογή) προκύπτει ότι η συμμετοχή του κλάδου «ξενοδοχεία- εστιατόρια» στο 23% ποσοστό που είναι εξαιρετικά υψηλό συγκρινόμενο με το 5,7% της προηγούμενης εκτίμησης ΑΕΠ!!!!!! Όπως αναφέραμε και προηγούμενα οι μεταβολές αυτές δεν επιτρέπουν αξιολόγηση των ευρημάτων.

6.2 Τουρισμός και Κοινωνική Δικαιοσύνη στον Ν. Σάμου

Ανθρώπινο Δυναμικό

Τα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου παράγοντα ή του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής υποδοχής αποτελεί μια σημαντική παράμετρο στην ανάλυση των πόρων και της προσφοράς, αφού πέρα από τα εμφανή δημογραφικά χαρακτηριστικά μας εφοδιάζει και με στοιχεία που αφορούν τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού αυτού, όπως ηλικιακή διασπορά, επίπεδο εκπαίδευσης κλπ.

Σύνθεση κι εξέλιξη του πληθυσμού

Ο Νομός Σάμου ο μικρότερος πληθυσμιακά νομός του Β. Αιγαίου (όπως φαίνεται κι από το πίνακα που ακολουθεί), με τη Σάμο να έχει 33.814 κατοίκους, η Ικαρία 8.312 και οι Φούρνοι 1.469 κατοίκους. Εντούτοις, στο Ν. Σάμου παρατηρήθηκε αύξηση του πραγματικού πληθυσμού κατά 3,8% το 2001 από το 1991, αύξηση που αποτελεί τη μεγαλύτερη ανάμεσα στους νομούς του Β. Αιγαίου, αλλά όχι σε σύγκριση με το σύνολο της ελληνικής επικράτειας όπως βλέπουμε και από τον Πίνακα 101. Δε μπορούμε, όμως, να κάνουμε λόγο για σημαντική αύξηση του πληθυσμού του Νομού δεδομένου ότι κατά τη δεκαετία του '90 είχαμε ένα αρκετά μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα προς τη χώρα μας, γεγονός που άλλαξε εν μέρη τη σύνθεση του πληθυσμού.

Πίνακας 101: Ποσοστιαία Μεταβολή του Πραγματικού Πληθυσμού στο Β. Αιγαίο και την Ελληνική Επικράτεια			
	1991	2001	Ποσοστιαία μεταβολή
Ελληνική Επικράτεια	10.259.900	10.964.020	6,80%
Βόρειο Αιγαίο	199.111	204.158	2,50%
Νομός Λέσβου	105.071	108.294	3,10%
Νομός Χίου	52.075	52.290	0,40%
Νομός Σάμου	41.965	43.574	3,80%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Στοιχεία Πραγματικού Πληθυσμού της Ελλάδος (2001, 1991)

Επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού

Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού του Ν. Σάμου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι σχετικά στο ίδιο επίπεδο με τους υπόλοιπους νομούς του Β. Αιγαίου, αλλά είναι σαφώς χαμηλότερα από το επίπεδο εκπαίδευσης της ελληνικής επικράτειας.

Εντούτοις, πρέπει να επισημάνουμε ότι και τα συγκεκριμένα επίπεδα εκπαίδευσης δείχνουν, ότι το μορφωτικό επίπεδο είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα, αν αναλογιστούμε ότι 10% περίπου του πληθυσμού έχει ανώτερη κι ανώτατη πανεπιστημιακή μόρφωση (πτυχιούχοι ΤΕΙ, ΑΕΙ, κάτοχοι master και διδακτορικού), περίπου 23% είναι απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Τεχνικού και ΤΕΣ), ενώ μόνο περίπου 10% του πληθυσμού εγκατέλειψε το δημοτικό ή δε γνωρίζει γραφή κι ανάγνωση, τότε μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων είναι σαφώς βελτιωμένο απ' ότι στο παρελθόν.

	Κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	Κάτοχοι Μάστερ	Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	Πτυχιούχοι ΤΕΙ (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ)	Πτυχιούχοι Ανωτέρων Σχολών	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Μέσης εκπαίδευσης
Σύνολο Ελλάδας	0,26%	0,54%	8,33%	2,76%	0,39%	3,52%	22,34%
Βόρειο Αιγαίο	0,13%	0,29%	6,01%	2,11%	0,86%	3,01%	18,75%
Νομός Λέσβου	0,14%	0,25%	6,12%	2,12%	0,54%	2,81%	16,90%
Νομός Σάμου	0,13%	0,30%	6,02%	1,87%	0,60%	3,51%	18,66%
Νομός Χίου	0,11%	0,36%	5,78%	2,28%	1,74%	3,01%	22,61%
	Πτυχιούχοι ΤΕΛ	Πτυχιούχοι ΤΕΣ	Απόφοιτοι Ζταξίου Γυμνασίου	Απόφοιτοι Δημοτικού	Φοιτούν στο Δημοτικό	Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση
Σύνολο Ελλάδας	2,10%	1,77%	11,26%	30,49%	6,35%	6,26%	3,61%
Βόρειο Αιγαίο	2,31%	1,91%	10,69%	37,53%	6,15%	7,48%	2,77%
Νομός Λέσβου	2,39%	1,56%	10,44%	38,12%	6,11%	8,94%	3,57%
Νομός Σάμου	2,27%	2,76%	11,23%	37,96%	5,87%	6,53%	2,30%
Νομός Χίου	2,17%	1,91%	10,76%	35,99%	6,47%	5,29%	1,51%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 2001, Επεξεργασία Στοιχείων Επιπέδου Εκπαίδευσης Ελλάδος ανά περιφέρεια και νομό

Από τα γενικά αυτά στοιχεία δεν προκύπτει η εκπαίδευση σε συναφή με τον τουρισμό σχολές. Πάντως το χαμηλό % αποφοίτων ΤΕΙ (όπου υπάρχουν τόσο οι σχολές τουριστικών επαγγελμαμάτων όσο και οι σχολές διοίκησης) και η απουσία ειδικεύσεων σε

θέματα τουρισμού και/ ή διοίκησης επιχειρήσεων στην τεχνική και στη μεταλλευτική εκπαίδευση οδηγεί σε ένα πρώτο συμπέρασμα ότι υπάρχει σχετικό έλλειμμα.

Απασχόληση - Ανεργία

Ενδιαφέρον θα είχε να εξετάσουμε την κατανομή του εργατικού δυναμικού ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και κατά ομάδες ατομικών επαγγελμάτων και ιδιαίτερα του τουρισμού (ξενοδοχεία - εστιατόρια), όπως φαίνεται από τον συνοπτικό πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 103: Απασχολούμενοι ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στο Β. Αιγαίο και στην Ελλ. Επικράτεια				
Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	Συν. Ελλάδος	Ν. Σάμου	Ν. Χίου	Ν. Λέσβου
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία.	12,98%	16,38%	8,55%	24,57%
Αλιεία.	0,41%	1,26%	2,29%	1,79%
Ορυχεία και λατομεία.	0,26%	0,40%	0,17%	0,13%
Μεταποιητικές βιομηχανίες.	11,50%	5,26%	4,94%	5,63%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού.	0,84%	0,95%	0,93%	0,82%
Κατασκευές.	8,14%	10,89%	11,34%	8,80%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων, μοτοσικλετών κλπ.	13,94%	11,74%	13,65%	10,67%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια.	5,91%	10,45%	5,74%	5,64%
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες.	6,20%	7,33%	12,04%	5,24%
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.	2,37%	1,36%	1,88%	1,22%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρ/κές δραστηριότητες.	5,44%	3,10%	3,47%	2,62%
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση.	7,16%	10,43%	10,31%	10,30%
Εκπαίδευση.	5,59%	5,30%	6,60%	5,54%
Υγεία και κοινωνική μέριμνα.	4,17%	3,88%	3,40%	3,69%
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοιν. ή ατομικού χαρακτήρα.	3,16%	2,34%	3,11%	2,31%
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό.	1,32%	0,82%	0,87%	0,47%
Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα.	0,02%	-	0,01%	0,00%
Δήλωσαν ασαφώς ή ανεπαρκώς τον κλάδο ή δε δήλωσαν κλάδο	5,25%	3,45%	4,91%	5,39%
Νέοι	5,34%	4,66%	5,80%	5,16%

Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε., 2001, Επεξεργασία στοιχείων Οικονομικά ενεργού πληθυσμού

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, ενώ ο κλάδος των ξενοδοχείων και των εστιατορίων βρίσκεται μόλις στην τέταρτη θέση, ποσοστό που είναι σχεδόν διπλάσιο από τους υπόλοιπους νομούς του Β. Αιγαίου και του μέσου όρου της ελληνικής επικράτειας, λόγω της τουριστικής ανάπτυξης του νομού τις τελευταίες δεκαετίες κι ιδιαίτερα τη δεκαετία του '90.

Συγκρίνοντας τα παραπάνω στοιχεία με αυτά της απογραφής του 1991 (Ε.Σ.Υ.Ε. 1991), θα διαπιστώσουμε ότι στον τομέα ξενοδοχεία – εστιατόρια το ποσοστό των απασχολούμενων ανέρχονταν στο 7,4%, σαφώς αρκετά μικρότερο από αυτό της τελευταίας απογραφής, γεγονός που δείχνει την τουριστική ανάπτυξη τη δεκαετία που πέρασε και επιπλέον ο τομέας της γεωργίας- κτηνοτροφίας- θήρας- δασοκομίας κατείχε ποσοστό περίπου 22% σε σχέση με το 16,4% του 2001. Από τη σύγκριση που γίνεται στον Πίνακα 104 που ακολουθεί θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι υπήρξε μια διαρροή εργαζομένων από τον πρωτογενή τομέα, τη μεταποιητική βιομηχανία, τις κατασκευές κτλ προς άλλους τομείς της οικονομίας, ώστε να εργαστούν σε τομείς όπως το λιανικό εμπόριο και στον τομέα «εστιατόρια – ξενοδοχεία», που αναπτύχθηκαν, λόγω του τουρισμού.

Πίνακας 104: Απασχόληση στους κύριους οικονομικούς τομείς στο Ν. Σάμου και Μεταβολή (%) 2001-1991			
Έτη Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας	1991	2001	Μεταβολή (%)
Γεωργία κτηνοτροφία θήρα και δασοκομία	21,57%	16,38%	-24,08%
Μεταποιητικές βιομηχανίες	7,19%	5,26%	-26,75%
Κατασκευές	12,27%	10,89%	-11,29%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο. Επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων μοτοσικλετών και ειδών προσωπικής και οικιακής χρήσης	9,86%	11,74%	19,02%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	7,37%	10,45%	41,79%
Μεταφορές αποθήκευση και επικοινωνίες	8,66%	7,33%	-15,33%
Δημόσια διοίκηση και άμυνα. Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	9,17%	10,43%	13,72%
"Νέοι"	7,95%	4,66%	-41,35%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 2001, 1991, Επεξεργασία στοιχείων Οικονομικά ενεργού πληθυσμού

Από τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται ότι ο κλάδος «ξενοδοχεία-εστιατόρια» αποτελεί τον κλάδο που αύξησε σε υψηλότερο ποσοστό από οποιονδήποτε άλλο κλάδο την απασχόληση μεταξύ των μονίμων κατοίκων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κλάδος αυτός είναι ο μοναδικός στο Νομό όπου η γυναικεία απασχόληση ξεπερνά σε απόλυτους αριθμούς την ανδρική.

6.3 Τουρισμός και Περιβάλλον στον Ν. Σάμου

Τα ιδιαίτερος ελλιπή στοιχεία σε ότι αφορά τις πιέσεις που δημιουργεί ο τουρισμός και η μη διαθεσιμότητα δεδομένων σχετικά με την κατάσταση του περιβάλλοντος στη Σάμο δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη της σχετικής ενότητας.

Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα και Προτάσεις

7.1 Συμπεράσματα

Από την ανάλυση που προηγήθηκε για το Ν. Σάμου προκύπτουν, σε πρώτο επίπεδο, κάποια πολύ σημαντικά συμπεράσματα που αποκομίσαμε από την έρευνα και αφορούν κυρίως την **τουριστική προσφορά**, την **τουριστική ζήτηση** και την **οργάνωση της τουριστικής αγοράς** του προορισμού και παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

Αναφορικά με την **τουριστική προσφορά** μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής:

- παρά την **αφθονία φυσικών και πολιτιστικών πόρων υπάρχει σημαντική έλλειψη στην διατήρηση και στην ανάδειξη τους** με αποτέλεσμα η χρήση τους να είναι ανεξέλεγκτη και να υφίστανται σημαντικές πιέσεις γεγονός που οδηγεί στην υποβάθμιση τους.
- **η μη συστηματική και οργανωμένη αξιοποίηση των πόρων δεν επιτρέπει τη δημιουργία τοπικής προστιθέμενης αξίας** γεγονός που θα αύξανε τις ευκαιρίες για δαπάνης από τους τουρίστες και τελικά το όφελος για το Νομό (θέσεις εργασίας, εισοδήματα, κατανάλωση τοπικών αγαθών κλπ). Για παράδειγμα, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον της Ικαρίας, δεν προστατεύεται κατάλληλα και παράλληλα δεν αναδεικνύεται μέσα από οργανωμένες δραστηριότητες, οι οποίες δε θα συντελούσαν στην επιβάρυνσή, μάλλον περισσότερο στην προστασία του, αλλά επιπλέον θα επέφεραν σημαντικά οικονομικά οφέλη στην τοπική κοινωνία, όπως ο οικο-τουρισμός κι ο περιπατητικός τουρισμός. Τουρίστες των προαναφερθέντων μορφών τουρισμού, ναι μεν επισκέπτονται το νησί, αλλά περισσότερο από το δικό του κίνητρο κι όχι επειδή υπάρχει μια συντονισμένη προσπάθεια προσέλκυσής τους.
- **Δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια για να εντοπιστούν και να αναδειχθούν τα ισχυρά σημεία προσέλκυσης τουριστών** δημιουργώντας μια διαφορετική εικόνα από αυτή του προορισμού των 3S. Στοιχεία όπως ο Πυθαγόρας, ο Ικαρος παραμένουν εντελώς αναξιοποίητα
- **οι βασικές υποδομές υπάρχουν και συνεχώς αναβαθμίζονται** μέσα από τα ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα και δεν υστερούν ιδιαίτερα άλλων τουριστικών προορισμών της χώρας με πολλαπλάσια κίνηση. Το πρόβλημα βρίσκεται στην ποιότητα υπηρεσιών των υποδομών αυτών γεγονός που σχετίζεται με την οργάνωση και την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού.
- **υπάρχει έλλειψη σε υποδομές μικρής κλίμακας** (πχ. χώροι στάθμευσης), αλλά και σε παρεμβάσεις που βελτιώνουν την ποιότητα των κοινόχρηστων χώρων γεγονός που οδηγεί σε υποβάθμιση της εμπειρίας
- **το ανθρώπινο δυναμικό απασχολείται εποχιακά με τον τουρισμό και παραμένει χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου** και αυτό αφορά τόσο τους ιδιοκτήτες των τουριστικών επιχειρήσεων όσο και τους εργαζόμενους σ' αυτές. Τα προγράμματα κατάρτισης δεν προσφέρουν παρά ελάχιστα εφόδια.
- **τα τουριστικά προϊόντα είναι ιδιαίτερα «φτωχά» ή ανύπαρκτα**, στηριζόμενα σχεδόν αποκλειστικά σε βασικές υπηρεσίες εξ αιτίας της μη αξιοποίησης των υπαρχόντων πόρων με αποτέλεσμα τα οφέλη στους προορισμούς να είναι περιορισμένα,

ενώ ο ανταγωνισμός με άλλες περιοχές (κυρίως εκτός Ελλάδας) είναι δύσκολος, κυρίαρχο προϊόν αποτελεί ο ηλιοτροπικός τουρισμός παραλίας ο οποίος είναι μαζικά οργανωμένος σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς και σε ατομική βάση σε ότι αφορά τους Έλληνες,

- **τα τουριστικά προϊόντα ειδικού ενδιαφέροντος αποτελούν ένα πολύ μικρό κομμάτι της αγοράς** παρά τα πλούσια μοναδικά χαρακτηριστικά της περιοχής,
- **η ποιότητα των ειδικών υποδομών και υπηρεσιών είναι χαμηλή**, ενώ οι τιμές (αν εξαιρεθούν οι τιμές των ξενοδοχείων που δίνονται στους ΤΟ) βρίσκονται σε υψηλά σχετικά επίπεδα όπως συμβαίνει και με τους περισσότερους ελληνικούς προορισμούς,
- **υπάρχει σε γενικές γραμμές έλλειψη καινοτομίας , προσφερόμενων δραστηριοτήτων** (προσφέρονται μόνο οι βασικές δραστηριότητες π.χ. καταλύματα, εστιατόρια, μπαρ κλπ) και ενημέρωσης των τουριστών, μ' αποτέλεσμα να δημιουργείται μια ξεπερασμένη τουριστική εικόνα για τον προορισμό με χαμηλή οικονομική απόδοση για την τοπική οικονομία
- την **χαμηλή απόδοση των ξενοδοχειακών καταλυμάτων** που οδήγησε στην απόλυτη μείωση του αριθμού μονάδων και κλινών γεγονός που οφείλεται στη **χαμηλή πληρότητα τους** (γεγονός που χειροτέρευσε τα τελευταία χρόνια) και στις χαμηλές τιμές ανά διανυκτέρευση.

Σχετικά με την **τουριστική ζήτηση** θα πρέπει αν επισημάνουμε τα παρακάτω σημεία:

- παρατηρείται **σαφής μείωση των αεροπορικών και ακτοπλοϊκών αφίξεων και διανυκτερεύσεων** –παρά τη μικρή ανάκαμψη του 2005-6, κυρίως από την πλευρά των αλλοδαπών τουριστών, οι οποίοι αποτελούν εδώ και χρόνια τον κύριο όγκο των τουριστών,
- **η εποχικότητα των τουριστικών αφίξεων** κυρίως στη Σάμο είναι πολύ μεγάλη και τα τελευταία χρόνια γίνεται όλο και πιο έντονη και αυτό οφείλεται όπως και το παραπάνω συμπέρασμα, στην κρίση που έχει εισέλθει ο προορισμός της Σάμου, ως προορισμός τουρισμού παραλίας, ενώ στην Ικαρία η εποχικότητα δεν είναι τόσο έντονη,
- **η ικανοποίηση των τουριστών** σύμφωνα με τα στοιχεία της πρωτογενούς έρευνας που έλαβαν χώρα στη Σάμο είναι σχετικά υψηλή, ενώ τα σημεία που επεσήμαναν οι τουρίστες ως αρνητικά ήταν η έλλειψη δραστηριοτήτων και πρωτοτυπίας του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, οι υψηλές τιμές και η ποιότητα των υπηρεσιών στον προορισμό και υπηρεσίες μέσων μεταφοράς (λεωφορεία, ταξί),
- όσον αφορά **την τουριστική δαπάνη** θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε χαμηλή τόσο στο κατάλυμα όσο και εκτός καταλύματος σε σύγκριση με άλλους προορισμούς.

Τέλος όσον αφορά την **οργάνωση της τουριστικής αγοράς** του νομού, θα μπορούσαμε να πούμε:

- ότι στη Σάμο υπάρχει μεγάλη εξάρτηση από τους tour operator, αφού πάνω από το 84% των αλλοδαπών τουριστών «κινείται» οργανωμένα (σ' αντίθεση με τους Έλληνες), ενώ στην Ικαρία η κατάσταση είναι διαφορετική, με τουρισμό που στηρίζεται κυρίως σε Έλληνες τουρίστες και αλλοδαπούς που οργάνωσαν ανεξάρτητα το ταξίδι τους κι επιπλέον
- τα προσφερόμενα πακέτα τουρισμού από τους tour operator αφορούν τουρισμό 3S στη Σάμο, σε αρκετά χαμηλές τιμές, με πάνω από το 80% αυτών να μην

περιλαμβάνουν διατροφή, γεγονός που θα μπορούσε να αυξήσει την κατά κεφαλή κατανάλωση των τουριστών εκτός καταλύματος, κυρίως με εμπλουτισμό του προϊόντος με δραστηριότητες.

7.2 Προτάσεις Πολιτικής

Στηριζόμενοι στα συμπεράσματα που αποκομίσαμε και την ανάλυση που προηγήθηκε θα μπορούσαμε να προτείνουμε τα παρακάτω μέτρα:

→ Διαφοροποίηση – εμπλουτισμό τουριστικού προϊόντος με αξιοποίηση των ισχυρών σημείων (αρχαίος πολιτισμός, κρασί, φύση, τέχνες, παράδοση κλπ)

- Ιστορικο-Πολιτιστικός: Τεχνολογία και Επιστήμη των Αρχαίων - αρχαιολογικοί πόροι, Ευπαλίνιο, Πυθαγόρας
- Πολιτιστικός - Σύγχρονη ζωή: παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες / αστική – αγροτική αρχιτεκτονική , παραδοσιακή ζωή, ήθη-έθιμα, τέχνες-γράμματα, τοπική κουζίνα, τοπική ιστορία, μοναστήρια
- Αγροτουριστικός: κρασί, αρωματικά φυτά, μονοπάτια, παραδοσιακοί οικισμοί
- Φυσιολατρικός: Χλωρίδα, πανίδα, μονοπάτια, αλυκή
- Ναυταθλητικός: Μαρίνα, παραδοσιακοί ταρσανάδες
- Αεραθλητισμός: Ικάριος ακαδημία
- Συνεδριακός: μικρά – μεσαία συνέδρια με ιδιαίτερο χαρακτήρα
- Εκπαιδευτικός: Πανεπιστήμιο Αιγαίου – αξιοποίηση υποδομών σε χαμηλή τουριστική περίοδο
- Εντοπισμός υποδομών και δραστηριοτήτων σε λανθάνουσα κατάσταση (υπάρχουν ή δημιουργήθηκαν από προγράμματα αλλά δεν αξιοποιούνται)
- Εντοπισμός ατόμων σε «λανθάνουσα κατάσταση» που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην δημιουργία των προϊόντων
- Ενθάρρυνση για δικτύωση/συνεργασία επιχειρήσεων – ατόμων για δημιουργία νέων προϊόντων
- Στήριξη και προβολή νέων δραστηριοτήτων και προϊόντων

→ Βελτίωση της ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών από τουριστικές επιχειρήσεις

- Σήμα τοπικής ποιότητας - υπευθυνότητας τουριστικών επιχειρήσεων που θα αφορά:
 - Καταλύματα
 - Εστιατόρια
 - Καταστήματα Τουριστικών Ειδών
 - Καταστήματα τροφίμων
 - Τουριστικά Γραφεία
 - Άλλες επιχειρήσεις

Το σήμα ποιότητας αποβλέπει στην βελτίωση της απόδοσης των επιχειρήσεων, στην βελτίωση του επιπέδου ευχαρίστησης των τουριστών, στην βελτίωση της ικανοποίησης των εργαζομένων, στη βελτίωση των αποτελεσμάτων του

τουρισμού στο σύνολο της κοινωνίας μέσα από την αύξηση της χρήσης των τοπικών πόρων και υπηρεσιών.

→ **Αναβάθμιση υπηρεσιών Αυτοδιοίκησης**

- Διατήρηση αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας
- Υποδοχή - Πληροφόρηση τουριστών
- Διαμόρφωση δημόσιων χώρων
- Καθαριότητα – διαχείριση αποβλήτων
- Εξοικονόμηση πόρων
- Δημιουργία υποδομών και εκδηλώσεων τουριστικού ενδιαφέροντος
- Προσπελασιμότητα σε ΑΜΕΑ
- Διαχείριση παραλιών – Γαλάζιες σημαίες
- Ρύθμιση κυκλοφορίας: Πεζοδρόμια / Πεζόδρομοι – Parking
- Ενημέρωση – Εκπαίδευση κατοίκων
- Διατήρηση ελεύθερων χώρων
- Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών
- Σήμανση, πρόσβαση, διαχείριση, πληροφόρηση για μνημεία, αξιοθέατα,
- Διαχείριση οχλουσών δραστηριοτήτων
- Χρήση τοπικών πόρων
- Εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού
- Εκπόνηση Τοπικού Σχεδίου Δράσης
- Εισαγωγή Καινοτόμων Πρακτικών Διοίκησης
- Διαδικασία είσπραξης εσόδων
- Χρήση ανταποδοτικών τελών.

→ **Βελτίωση της στρατηγικής προβολής της Σάμου**

- Προώθηση Ελκυστικής Εικόνας του προορισμού, με διαφήμιση, χρήση των ΜΜΕ, έκδοση μικρών διαφημιστικών φυλλαδίων, Internet
- Παροχή κατάλληλων, αξιόπιστων και εύκολα προσπελάσιμων Πληροφοριών για το προϊόν, μέσα από πληροφοριακά έντυπα, βιβλία, internet, γραφεία πληροφοριών εξωτερικού ή στον προορισμό, τουριστικούς πράκτορες
- Ανάπτυξη ενός Συστήματος Κρατήσεων / Αγοράς του προϊόντος, είτε άμεση από τον προορισμό για μεμονωμένους τουρίστες (παραγωγούς των υπηρεσιών, γραφεία τουρισμού, internet), είτε έμμεση από ενδιάμεσους πωλητές (τουριστικούς πράκτορες, ηλεκτρονικούς πράκτορες)
- Παρακολούθηση του βαθμού ικανοποίησης τουριστών, με την παροχή σωστών πληροφοριών και υπηρεσιών στο προορισμό αλλά και καταγραφή του βαθμού ικανοποίησης των τουριστών με ετήσιες έρευνες που θα έχουν ως στόχο την διόρθωση των αδυναμιών.
- Συμμετοχή στις εκθέσεις: Βασικός στόχος οι επαγγελματίες – διαμορφωτές γνώμης. Συμμετοχή Σαμιωτών επαγγελματιών. Δημιουργία mailing list επισκεπτών εκθέσεων για συνεχή ενημέρωση τους. Παρακολούθηση Αναγνωρισιμότητας προορισμού

- Διαφήμιση σε ΜΜΕ / διαμορφωτές γνώμης εσωτερικού: Οργανωμένη πρόσκληση είτε στην Αθήνα είτε στη Σάμο. Παρακολούθηση δημοσιευμάτων
- Διαφήμιση σε ΜΜΕ / διαμορφωτές γνώμης εξωτερικού σε συνεργασία με γραφεία εξωτερικού του ΕΟΤ για προσκλήσεις.
- Ενημέρωση και επαφές με επαγγελματίες τουρισμού εξωτερικού. Καταγραφή συνεργασιών με τη Σάμο. Συνεργασία με γραφεία εξωτερικού του ΕΟΤ
- Λειτουργία τουριστικού γραφείου Νομαρχίας στο Βαθύ σε συνεργασία με ΕΟΤ & Δήμο. Παροχή πληροφοριών ηλεκτρονικά και σε επισκέπτες, διαχείριση συστήματος κρατήσεων, διακίνηση ερωτηματολογίων
- Καταγραφή χαρακτηριστικών και βαθμού ικανοποίησης τουριστών με διακίνηση ερωτηματολογίων σε καταλύματα και κυρίως σε πύλες εξόδου
- Χρήση INTERNET για προβολή εικόνας, παροχή πληροφοριών, κρατήσεις, καταγραφή εντυπώσεων επισκεπτών.
- Έκδοση εντύπων και παραγωγή ηλεκτρονικού υλικού για προβολή εικόνας και παροχή πληροφοριών σε επαγγελματίες και κοινό.
- Δημιουργία και Χρήση σλόγκαν με βάση την εικόνα που θα δημιουργηθεί και τα επί μέρους προϊόντα
- Ευαισθητοποίηση τοπικού πληθυσμού με εκδηλώσεις – δημοσιεύματα
- Χρήση INTERNET, mail, fax για ενημέρωση επιχειρηματιών

→ Δημιουργία Παρατηρητηρίου για έγκαιρη παρακολούθηση των εξελίξεων του τουρισμού και σωστό σχεδιασμό.

- Συγκέντρωση στοιχείων που θα επιτρέπουν
 - την αξιολόγηση της κατάστασης του τουρισμού της Σάμου και των επιπτώσεων στην βιώσιμη ανάπτυξη του Νομού,
 - την λήψη άμεσων μέτρων όταν χρειάζεται
 - τον μεσοχρόνιο σχεδιασμό έργων (4ο ΚΠΣ – ΠΔΕ) και δράσεων
- Για να μπορεί να γίνει παρακολούθηση του τουρισμού και της απόδοσης του χρειάζεται:
 - Μηνιαία πληροφόρηση για τη τουριστική κίνηση σε λιμάνια, αεροδρόμιο, καταλύματα
 - Ερωτηματολόγια σε τουρίστες για καταγραφή χαρακτηριστικών (εθνικότητα, τρόπος οργάνωσης ταξιδιού, κίνητρο, δαπάνη) και βαθμού ικανοποίησης από τον προορισμό (όλο το χρόνο)
 - Στοιχεία τουριστικών επιχειρήσεων για εισπράξεις, απασχόληση, κατανάλωση, βαθμό ικανοποίησης
 - Στοιχεία από φορείς (ΙΚΑ, ΤΕΒΕ, ΟΑΕΔ, Εφορία, Επιμελητήριο....)

Για το περιεχόμενο του Παρατηρητηρίου και για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν τα παραπάνω να υλοποιηθούν υπάρχει η σχετική έκθεση. Το Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Αιγαίου μπορεί να υποστηρίξει επιστημονικά τα άτομα που θα αναλάβουν την υλοποίησή του.

→ Τέλος, την λειτουργία του ΟΤΟΝΑΣ ως φορέα που αποφασίζει για την τοπική τουριστική πολιτική και λαμβάνει όλες εκείνες τις πρωτοβουλίες που είναι απαραίτητες για την υλοποίηση τους κινητοποιώντας φορείς, επιχειρήσεις, ΜΚΟ, πολίτες κατ'αρχή με βάση τις αρμοδιότητες τους αλλά και τη διάθεση τους για προσφορά. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο μέσα από την υποστήριξη του ΟΤΟΝΑΣ από ειδικό επιστημονικό προσωπικό που θα έχει ως καθημερινό του μέλημα την παρακολούθηση της κατάστασης, την ανάδειξη αδυναμιών, την υλοποίηση πολιτικών, δηλαδή έναν **ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ**. Ίσως η τελευταία πρόταση να είναι και η σημαντικότερη διότι η έλλειψη αυτή έχει οδηγήσει στην αποτελμάτωση που έχει επισημανθεί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακες από τις έρευνες τουριστών στη Σάμο 2004 και 2006

Πίνακας 105: Περιοχές διαμονής των τουριστών του δείγματος 2004, 2006								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Άγιοι Θεόδωροι	2	0,5%						
Άγιος Κωνσταντίνος	4	1,1%	2	1,8%	13	1,4%	30	2,1%
Άγιος Νικόλαος	1	0,3%			3	0,3%		
Άμπελος					1	0,1%		
Αυλάκια	1	0,3%	1	0,9%			2	0,1%
Βαθύ	113	30,7%	32	28,1%	134	14,6%	158	10,9%
Βοτσαλάκια	5	1,4%	15	13,2%	88	9,6%	284	19,6%
Βουρλιώτες	1	0,3%					2	0,1%
Δρακαίοι	1	0,3%						
Ηραϊόν	12	3,3%	5	4,4%	33	3,6%	37	2,6%
Καλάμι				0,0%		0,0%	1	0,1%
Καλλιθέα	2	0,5%						
Κάμπος	1	0,3%			71	7,7%		
Καρλόβασι	73	19,8%	17	14,9%	54	5,9%	34	2,4%
Κέρβελη	5	1,4%	3	2,6%	14	1,5%	18	1,2%
Κλίμα					1	0,1%		
Κοκκάρι	23	6,3%	8	7,0%	147	16,0%	314	21,7%
Κονταίικα	2	0,5%						
Κοντακαίικα	1	0,3%					2	0,1%
Κουμείικα	1	0,3%						
Λιμνιώνας					4	0,4%	9	0,6%
Μανωλάτες	1	0,3%			1	0,1%	3	0,2%
Μαραθόκαμπος	13	3,5%			9	1,0%		
Μπάλος	2	0,5%			6	0,7%	22	1,5%
Μυκάλη	3	0,8%	2	1,8%	21	2,3%	61	4,2%
Μύλους	1	0,3%						
Μυτιλινιοί	6	1,6%	2	1,8%	1	0,1%		
Νάκα					1	0,1%		

Όρμος					16	1,7%		
Παγώνδας	3	0,8%	2	1,8%	1	0,1%		
Παλιόκαστρο	2	0,5%						
Πλατανάκια	1	0,3%						
Πλάτανος	2	0,5%						
Ποσειδώνιο			2	1,8%	3	0,3%	23	1,6%
Ποτοκάκι	9	2,4%			20	2,2%		
Πυθαγόρειο	79	21,5%	28	24,6%	289	31,4%	498	34,4%
Πύργος	1	0,3%						
Σπαθαραίους	2	0,5%						
Σταυρινήδες	1	0,3%						
Χώρα	3	0,8%	2	1,8%			1	0,1%
Ψιλή Άμμος				0,0%	3	0,3%	3	0,2%
Σύνολο	377	102,4%	121	106,1%	934	101,5%	1502	103,9%

Πίνακας 106: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από το κατάλυμα 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	11	4,3%	5	4,7%	7	0,8%	22	1,6%
Λίγο	11	4,3%	9	8,4%	32	3,4%	74	5,2%
Ικανοποιημένοι	65	25,6%	20	18,7%	164	17,6%	360	25,5%
Πολύ	107	42,1%	40	37,4%	503	54,0%	629	44,6%
Πλήρως	60	23,6%	33	30,8%	226	24,2%	325	23,0%
Σύνολο	254	100,0%	107	100,0%	932	100,0%	1410	100,0%

Πίνακας 107: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τα εστιατόρια 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	11	3,0%	6	5,1%	2	0,2%	20	1,4%
Λίγο	43	11,7%	11	9,4%	32	3,3%	70	4,8%
Ικανοποιημένοι	165	45,1%	37	31,6%	217	22,5%	352	24,1%
Πολύ	124	33,9%	47	40,2%	467	48,4%	775	53,0%
Πλήρως	23	6,3%	16	13,7%	247	25,6%	246	16,8%
Σύνολο	366	100,0%	117	100,0%	965	100,0%	1463	100,0%

Πίνακας 108: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τις τιμές 2006				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	8	7,0%	56	3,9%
Λίγο	15	13,2%	146	10,1%
Ικανοποιημένοι	50	43,9%	559	38,6%
Πολύ	29	25,4%	556	38,4%
Πλήρως	12	10,5%	132	9,1%
Σύνολο	114	100,0%	1449	100,0%

Πίνακας 109: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους 2006				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	4	4,3%	36	3,2%
Λίγο	13	13,8%	106	9,5%
Ικανοποιημένοι	22	23,4%	419	37,7%
Πολύ	34	36,2%	441	39,7%
Πλήρως	21	22,3%	110	9,9%
Σύνολο	94	100,0%	1112	100,0%

Πίνακας 110: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από κέντρα διασκέδασης – ψυχαγωγίας 2004, 2006								
	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	11	3,0%	10	10,0%	2	0,2%	56	4,8%
Λίγο	43	11,7%	18	18,0%	32	3,3%	171	14,8%
Ικανοποιημένοι	165	45,1%	47	47,0%	217	22,5%	449	38,7%
Πολύ	124	33,9%	14	14,0%	467	48,4%	387	33,4%
Πλήρως	23	6,3%	11	11,0%	247	25,6%	96	8,3%
Σύνολο	366	100,0%	100	100,0%	965	100,0%	1159	100,0%

Πίνακας 111: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από ταξί 2004, 2006				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	2004	2006	2004	2006

	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	17	8,6%	9	11,7%	12	1,5%	36	3,1%
Λίγο	42	21,3%	14	18,2%	48	6,1%	91	7,8%
Ικανοποιημένοι	78	39,6%	32	41,6%	202	25,5%	394	33,6%
Πολύ	53	26,9%	8	10,4%	432	54,5%	484	41,3%
Πλήρως	7	3,6%	14	18,2%	99	12,5%	167	14,2%
Σύνολο	197	100,0%	77	100,0%	793	100,0%	1172	100,0%

Πίνακας 112: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από λεωφορεία 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	17	8,6%	13	18,8%	12	1,5%	52	4,9%
Λίγο	42	21,3%	11	15,9%	48	6,1%	120	11,2%
Ικανοποιημένοι	78	39,6%	26	37,7%	202	25,5%	399	37,4%
Πολύ	53	26,9%	10	14,5%	432	54,5%	384	36,0%
Πλήρως	7	3,6%	9	13,0%	99	12,5%	112	10,5%
Σύνολο	197	100,0%	69	100,0%	793	100,0%	1067	100,0%

Πίνακας 113: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από καθαριότητα δημοσίων χώρων 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	11	3,0%	12	10,3%	7	0,7%	38	2,6%
Λίγο	34	9,3%	8	6,9%	80	8,3%	155	10,7%
Ικανοποιημένοι	128	34,9%	39	33,6%	261	27,0%	451	31,2%
Πολύ	177	48,2%	37	31,9%	501	51,9%	615	42,6%
Πλήρως	17	4,6%	20	17,2%	116	12,0%	185	12,8%
Σύνολο	367	100,0%	116	100,0%	965	100,0%	1444	100,0%

Πίνακας 114: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από καθαριότητα παραλιών/ θαλασσών 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %

Καθόλου	3	0,8%	5	4,4%	1	0,1%	29	2,0%
Λίγο	21	5,9%	7	6,2%	45	4,7%	114	7,9%
Ικανοποιημένοι	62	17,5%	37	32,7%	178	18,7%	352	24,3%
Πολύ	193	54,5%	35	31,0%	553	58,0%	651	44,9%
Πλήρως	75	21,2%	29	25,7%	177	18,6%	305	21,0%
Σύνολο	354	100,0%	113	100,0%	954	100,0%	1451	100,0%

Πίνακας 115: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από οδικό δίκτυο 2006				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	15	13,0%	47	3,4%
Λίγο	22	19,1%	204	14,7%
Ικανοποιημένοι	44	38,3%	569	41,0%
Πολύ	21	18,3%	482	34,7%
Πλήρως	13	11,3%	87	6,3%
Σύνολο	115	100,0%	1389	100,0%

Πίνακας 116: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από αεροδρόμιο 2006				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	4	4,6%	21	1,4%
Λίγο	3	3,4%	106	7,3%
Ικανοποιημένοι	21	24,1%	490	33,7%
Πολύ	41	47,1%	680	46,7%
Πλήρως	18	20,7%	159	10,9%
Σύνολο	87	100,0%	1456	100,0%

Πίνακας 117: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από λιμάνι 2006				
	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	8	7,2%	15	1,4%
Λίγο	6	5,4%	61	5,6%
Ικανοποιημένοι	43	38,7%	425	38,9%

Πολύ	37	33,3%	488	44,7%
Πλήρως	17	15,3%	103	9,4%
Σύνολο	111	100,0%	1092	100,0%

Πίνακας 118: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από παρεχόμενη πληροφόρηση 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	50	16,0%	11	10,3%	25	2,7%	41	3,1%
Λίγο	75	24,0%	12	11,2%	121	13,1%	125	9,5%
Ικανοποιημένοι	97	31,0%	39	36,4%	209	22,6%	509	38,5%
Πολύ	78	24,9%	30	28,0%	453	49,1%	536	40,5%
Πλήρως	13	4,2%	15	14,0%	115	12,5%	111	8,4%
Σύνολο	313	100,0%	107	100,0%	923	100,0%	1322	100,0%

Πίνακας 119: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από σήμανση 2006

	Έλληνες		Αλλοδαποί	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	7	6,3%	64	4,9%
Λίγο	19	17,1%	193	14,7%
Ικανοποιημένοι	50	45,0%	518	39,5%
Πολύ	26	23,4%	426	32,5%
Πλήρως	9	8,1%	111	8,5%
Σύνολο	111	100,0%	1312	100,0%

Πίνακας 120: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από φιλοξενία ντόπιων 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	9	2,5%	5	4,4%	2	0,2%	12	0,9%
Λίγο	31	8,4%	7	6,2%	11	1,1%	40	3,1%
Ικανοποιημένοι	101	27,5%	21	18,6%	94	9,8%	241	18,8%
Πολύ	186	50,7%	36	31,9%	456	47,5%	531	41,4%

Πλήρως	40	10,9%	44	38,9%	397	41,4%	460	35,8%
Σύνολο	367	100,0%	113	100,0%	960	100,0%	1284	100,0%

Πίνακας 121: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από αίσθηση ασφάλειας 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου		0,0%	4	3,5%		0,0%	28	2,0%
Λίγο	5	1,4%	2	1,8%	2	0,2%	77	5,5%
Ικανοποιημένοι	37	10,1%	18	15,9%	48	5,0%	303	21,6%
Πολύ	169	45,9%	40	35,4%	393	40,7%	626	44,7%
Πλήρως	157	42,7%	49	43,4%	523	54,1%	367	26,2%
Σύνολο	368	100,0%	113	100,0%	966	100,0%	1401	100,0%

Πίνακας 122: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τον προορισμό, πόσο ανταποκρίθηκε ο τόπος στις προσδοκίες των τουριστών 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	7	1,9%	3	2,5%	1	0,1%	15	1,1%
Λίγο	64	17,6%	3	2,5%	8	0,8%	24	1,7%
Ικανοποιημένοι	178	49,0%	29	24,6%	85	8,9%	245	17,2%
Πολύ	107	29,5%	50	42,4%	492	51,5%	672	47,1%
Πλήρως	7	1,9%	33	28,0%	369	38,6%	470	33,0%
Σύνολο	363	100,0%	118	100,0%	955	100,0%	1426	100,0%

Πίνακας 123: Ικανοποίηση τουριστών δείγματος από τις διακοπές τους, πόσο άξιζαν τα χρήματα που ξόδεψαν 2004, 2006

	Έλληνες				Αλλοδαποί			
	2004		2006		2004		2006	
	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %	Άτομα	Ποσοστό %
Καθόλου	13	3,6%	1	0,8%	9	1,0%	17	1,2%
Λίγο	48	13,4%	1	0,8%	48	5,1%	53	3,8%
Ικανοποιημένοι	161	44,8%	41	34,2%	224	23,9%	312	22,2%
Πολύ	109	30,4%	55	45,8%	463	49,5%	607	43,1%

Πλήρως	28	7,8%	22	18,3%	192	20,5%	419	29,8%
Σύνολο	359	100,0%	120	100,0%	936	100,0%	1408	100,0%

Πίνακες από την έρευνα ξενοδοχειακών μονάδων στη Σάμο 2006

Χρησιμοποιείται ο αριθμός των δωματίων για να προσδιοριστεί το μέγεθος των ξενοδοχειακών μονάδων

Πίνακας 124: Μέγεθος Ξενοδοχειακών Μονάδων	
Οικογενειακό	1-20
Μικρό	21-50
Μεσαίο	51-100
Μεγάλο	101-...

Στον Πίνακα 124 δίνεται η ταξινόμηση των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα στην Σάμο σύμφωνα με τα τέσσερα μεγέθη ξενοδοχειακών μονάδων (οικογενειακά, μικρά, μεσαία και μεγάλα) και την κατηγορία στην οποία ανήκουν. Παρατηρούμε ότι το 58.3% των ξενοδοχείων που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκουν στην 2** κατηγορία και το 29.2% στην 3***. Όσον αφορά το μέγεθος των ξενοδοχείων παρατηρούμε ότι τα οικογενειακού μεγέθους ξενοδοχεία καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος με 41.7% και ακολουθούν αυτά του μεσαίου μεγέθους με 37.5%.

Πίνακας 125: Κατανομή Ξενοδοχείων ανά κατηγορία και μέγεθος						
Μέγεθος Μονάδων		Κατηγορία				Σύνολο
		1*	2**	3***	4****	
Οικογενειακό	N	2	8	0	0	10
	% ανά μέγεθος μονάδας	20.0%	80.0%	.0%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	8.3%	33.3%	.0%	.0%	41.7%
Μικρό	N	0	2	2	0	4
	% ανά μέγεθος μονάδας	.0%	50.0%	50.0%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	.0%	8.3%	8.3%	.0%	16.7%
Μεσαίο	N	0	4	5	0	9
	% ανά μέγεθος μονάδας	.0%	44.4%	55.6%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	.0%	16.7%	20.8%	.0%	37.5%
Μεγάλο	N	0	0	0	1	1
	% ανά μέγεθος μονάδας	.0%	.0%	.0%	100.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	.0%	.0%	.0%	4.2%	4.2%
Σύνολο	N	2	14	7	1	24
	% ανά μέγεθος μονάδας	8.3%	58.3%	29.2%	4.2%	100.0%
	% επί του Συνόλου	8.3%	58.3%	29.2%	4.2%	100.0%

Πίνακας 126: Χωρική Κατανομή Ξενοδοχείων ανά κατηγορία						
		Κατηγορία				Σύνολο
		1*	2**	3***	4****	
ΜΑΡΑΘΟΚΑΜΠΟΣ	N	1	1	2	0	4
	% επί του Συνόλου	4.2%	4.2%	8.3%	.0%	16.7%
ΗΡΑΙΟΝ	N	0	2	0	0	2
	% επί του Συνόλου	.0%	8.3%	.0%	.0%	8.3%
ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟ	N	0	4	1	1	6
	% επί του Συνόλου	.0%	16.7%	4.2%	4.2%	25.0%
ΚΑΛΑΜΙ	N	0	1	2	0	3
	% επί του Συνόλου	.0%	4.2%	8.3%	.0%	12.5%
ΚΟΚΚΑΡΙ	N	1	0	0	0	1
	% επί του Συνόλου	4.2%	.0%	.0%	.0%	4.2%
ΠΟΤΟΚΑΚΙ	N	0	2	0	0	2
	% επί του Συνόλου	.0%	8.3%	.0%	.0%	8.3%
ΜΥΚΑΛΗ	N	0	0	1	0	1
	% επί του Συνόλου	.0%	.0%	4.2%	.0%	4.2%
ΒΑΘΥ	N	0	3	1	0	4
	% επί του Συνόλου	.0%	12.5%	4.2%	.0%	16.7%
ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ	N	0	1	0	0	1
	% επί του Συνόλου	.0%	4.2%	.0%	.0%	4.2%
ΣΥΝΟΛΟ	N	2	14	7	1	24
	% επί του Συνόλου	8.3%	58.3%	29.2%	4.2%	100.0%

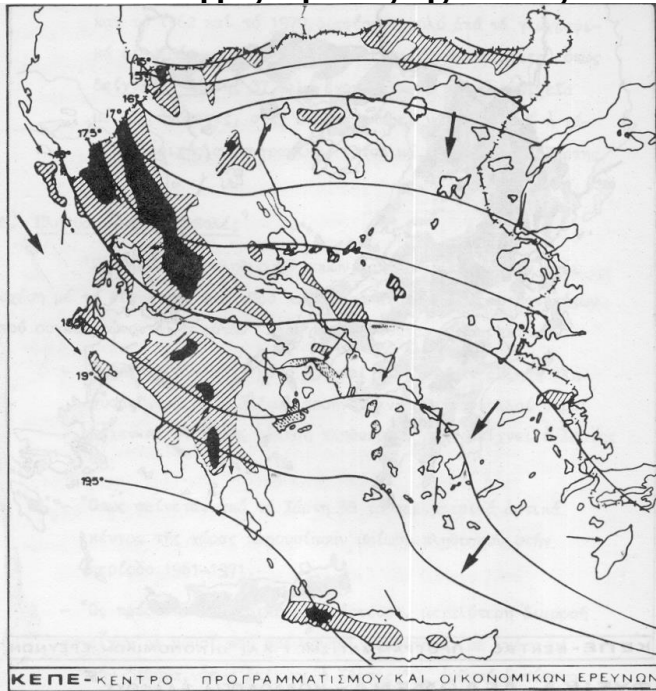
Πίνακας 127: Σύνολο κλινών και δωματίων ανά κατηγορία και μέγεθος			
		Σύνολο δωματίων	Σύνολο κλινών
Κατηγορία	1*	81	178
	2**	552	991
	3***	329	637
	4****	310	582
Σύνολο		1207	2388
Μέγεθος μονάδων	οικογενειακό	152	317
	μικρό	149	284
	μεσαίο	596	1205
	μεγάλο	310	582
Σύνολο		1207	2388

Πίνακας 128: Θέση καταλύματος				
Μέγεθος Ξενοδοχείου		Θέση καταλύματος		Σύνολο
		Εντός οικισμού / πόλης	Εκτός οικισμού / πόλης	
Οικογενειακό	N	10	0	10
	% ανά μέγεθος μονάδας	100.0%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	41.7%	.0%	41.7%
Μικρό	N	3	1	4
	% ανά μέγεθος μονάδας	75.0%	25.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	12.5%	4.2%	16.7%
Μεσαίο	N	5	4	9
	% ανά μέγεθος μονάδας	55.6%	44.4%	100.0%
	% επί του Συνόλου	20.8%	16.7%	37.5%
Μεγάλο	N	1	0	1
	% ανά μέγεθος μονάδας	100.0%	.0%	100.0%
	% επί του Συνόλου	4.2%	.0%	4.2%
Σύνολο	N	19	5	24
	% ανά μέγεθος μονάδας	79.2%	20.8%	100.0%
	% επί του Συνόλου	79.2%	20.8%	100.0%

Το 87,5% των ιδιοκτητών και το 75% των διευθυντών των ξενοδοχειακών μονάδων αποτελούν μόνιμοι κάτοικοι της Σάμου, γεγονός θετικό για την οικονομία του νησιού, καθώς τα έσοδα των ιδιοκτητών καταναλώνονται και αναδιανέμονται στο νησί. Το 62,5% των ιδιοκτητών έχουν σαν κύριο επάγγελμα την διοίκηση και λειτουργία των ξενοδοχείων τους ενώ για το υπόλοιπο 47.5% η ξενοδοχειακή μονάδα αποτελεί συμπληρωματική εργασία.

Πίνακας 129: Χαρακτηριστικά Ιδιοκτήτη και Διευθυντή				
Μέγεθος Ξενοδοχείου		Ιδιοκτήτης μόνιμος κάτοικος περιοχής	Διευθυντής μόνιμος κάτοικος περιοχής	Κύριο επάγγελμα του ιδιοκτήτη
Οικογενειακό	N	7	7	5
	% ανά μέγεθος μονάδας	70.0%	70.0%	50.0%
	% επί του Συνόλου	29.2%	29.2%	20.8%
Μικρό	N	4	4	3
	% ανά μέγεθος μονάδας	100.0%	100.0%	75.0%
	% επί του Συνόλου	16.7%	16.7%	12.5%
Μεσαίο	N	9	7	7
	% ανά μέγεθος μονάδας	100.0%	77.8%	77.8%
	% επί του Συνόλου	37.5%	29.2%	29.2%
Μεγάλο	N	1	0	0
	% ανά μέγεθος μονάδας	100.0%	.0%	.0%
	% επί του Συνόλου	4.2%	.0%	.0%
Σύνολο	N	21	18	15
	% ανά μέγεθος μονάδας	87.5%	75.0%	62.5%
	% επί του Συνόλου	87.5%	75.0%	62.5%

**Χάρτης 50: Μέση Ετήσια βροχόπτωση και
ισόθερμες καμπύλες της Ελλάδας**

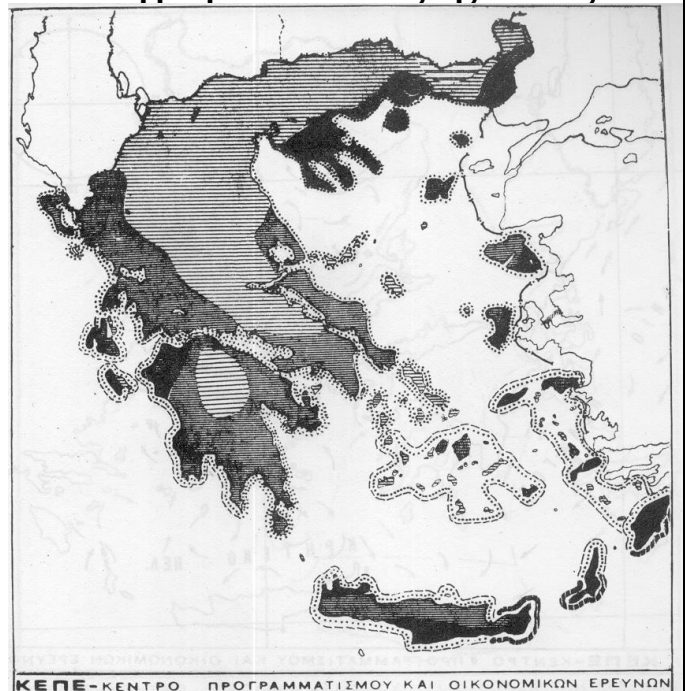
ΚΕΠΕ-ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΦΥΣΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΒΡΟΧΟΠΤΩΣΗ	ΚΛΙΜΑ²⁰	ΑΝΕΜΟΙ
<ul style="list-style-type: none"> ◌ < 40 CM. ◌ 40-80 ◌ 80-120 ◌ > 120 CM. 	<ul style="list-style-type: none"> — 185° — ισοθερμη καμπύλη 185° — βαθμών Κελσίου 	<ul style="list-style-type: none"> → μελέμια → επικρατούντες άνεμοι

2

**Χάρτης 51: Μέση Ηλιοφάνεια και Μέση
Θερμοκρασία Θάλασσας της Ελλάδας**

ΚΕΠΕ-ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΦΥΣΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ-ΗΛΙΟΦΑΝΕΙΑ, ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑΣ²³

ΗΛΙΟΦΑΝΕΙΑ	ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑΣ
αριθμός ημερών ετησίως	διάρκεια μέσης θερμοκρασίας ύδατος άκτής άνω των 18°C
<ul style="list-style-type: none"> ◌ - 60 ◌ 60-100 ◌ 100-140 ◌ > 140 	<ul style="list-style-type: none"> ◌ 5 ΜΗΝΕΣ ◌ 6 " ◌ 7 " ◌ 8 "

Πηγή: ΚΕΠΕ (1976)